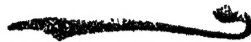

ॐ शेट नगीनजाई मंजुजाई जैन साहित्योदारे-ग्रन्थांक-१. ॐ

आचार्य श्रीमद्-विजयदानसूरीश्वर-विरचित-

“विविध-प्रश्नोत्तर।”

प्रकाशक-

शेट नगीनजाई मंजुजाई जै-सा-फंड माटे
ज्जाइचंद नगीनजाइ ऊवेरी ।

—सुरत ।

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૨૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ વિવિધ પ્રાંતોત્તર

વિષય ૮/૩૯.૧૫

शेठ नगोवजा मंजुभाइ जैन साहित्योद्यारे ग्रन्थांक० ३.

अमद् विजयदानः रीश्वरं विरचित

विविध प्रश्नोत्तर.

प्रकाशक

शेठ नगोवजा मंजुभाइ जे. सा. फंड माटे

जगद्गुरु नगोवजा. कवेरी.

गोपीरा—सुरत.

सर्वे ह्ये स्वाधीन.

श्री बीरछाजन प्रीन्टींग प्रेसमां छा. रतीकाळ केशवकाळे छाप्पुं

ठे. हाजापटेकनी पोळ,—अमदाबाद.

वीरात्. २४५३.

विक्रम १९८३.

इ. स. १९२७.

प्रत १०००.

आवृत्ति १ ली.

मूल्य ०-१२-०.

અર્પણ પત્રિકા.

શાસન સૌભાગ્ય તિલક, સદ્ધર્મ રસક જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયકમલ સૂરીશ્વરજી
મહારાજ સાહેબનાં પરમ પવિત્ર સેવામાં.

નિર્ગ્રંથ વિદ્યારાજ,

નિર્મલ દીર્ઘ ચારિત્ર પર્વાયથી આપ આ ભૂતલને પાવન કરી રહ્યા હતા. નાથનો
સંગમ શોધતી શુણ સરિતાઓના, આપ, શાસ્ત્રથી ગંભીર દ્વિરિશ્વરજી રત્નાકર
હતા. સૂર્યવત્ સર્વત્ર મિથ્યાત્વ અંધકારનો ધ્વંસ કરનારું મહ્ય પ્રાણિરૂપ કમલને
વિકસિત કરનારું અને કુમતિ ધ્રુવદોને મગાડનારું આપનું પ્રભાવ સંપન્ન ચરિત્ર
તો વચનાતીત હતું. સ્વર્ગત પ્રાતઃ સ્મરણીય પરમ શુરુ ન્યાયાંબોનિધિ પાંચાલ દેશોદ્ધારક
શ્રીમદ્ વિજયનંદ સૂરીશ્વરજી મહારાજની સુવિશુદ્ધ પાટે આપ, આપના પ્રશુલ્લ
યોગ્ય શુણારાગથી રોડાયલા સકલ સંઘ સમુદાયના અગ્રગણ્ય પુરુષોના અત્યંત
આગ્રહથી અભિષિક્ત કરાયેલા એકજ રૂપાસહ હતાં. જગતના એકાંત ઉપકાર માટે પ્રવા-
હિન થયેલા આપના નિરાદર જીવન આગલ અમારુ આ અતિ અત્ય અર્ઘ્ય છે. તો પણ
તે, આપના ચરણ કમલ સન્મુખ આપના આઘ પટ્ટચરના આ લઘુ પુસ્તક રૂપે સમર્પણ
કરીને અમો કુતાર્ય થઈએ છીએ.

લી.

પ્રકાશકો.

न्यायाम्भोनिधि जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयानन्दसूरीश्वर पट्टप्रभावक-

Shrimad Vijayakamalsooresvarji Maharaj.

श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वर महाशय

“जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वर महाशय”

“जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वरजी महाराज।”

✻ जन्म विक्रम सं-१९०८, गरगा (पंजाब) ✻

दूढक दीक्षा वि-सं-१९२९, जीरा (पंजाब)
संवेगी दीक्षा वि-सं-१९३२, अमदावाद (गुजरात)

आचार्य पद वि-सं-१९५७, पाटण (गुजरात)
स्वर्गवास वि-सं-१९८३ जलालपुर (मुरत)

॥ नमः श्रीमत्पाराय परमात्मने ॥
॥ नमः श्रीमज्जयकमलवृक्षरीश्वरचरणाय नमः ॥

प्रस्तावना.

प्रारंभમાં શ્રીમદ્દેવ પ માત્માન નમસ્કાર કરીને આ પુસ્તક અને તેના રચનાર સંબંધી ટુંક હકીકત રજુ કરતાં અમોને પરમાનંદ થાય છે.

વિવિધ પ્રશ્નોત્તરમાં બાંચકોન અસાધારણ જ્ઞાન આપનારો આ ગ્રંથ ઇટલો બધો મુગમ અને સુરમ્ય છે કે તેને માટે પ્રસ્તાવના લખવાનો પ્રયાસ હસ્ત કંકણ માટે આરસી ધરવા જેવો લાગે છે. તથાપિ ગ્રંથ તરફ બાંચકાનો યથાર્થ અભિરુચિ તેમજ આદર ઉત્પન્ન કરવા માટે તેની તથા તેના રચનાર મહર્ષિની જે વાસ્તવિક વિશેષતાઓ રહેલી છે તેની યત્નિ ચિત્ત રૂપાલ દર્શક ઉપોદ્ઘાત્ કરવાની આવશ્યકતાના મુદ્ધમાનો જરૂર સ્વિકાર કરશેજ.

જૈન ગૂર્જર સાહિત્યમાં આજે અનેક ગ્રંથોની નામાવલી દૃષ્ટિગોચર થાય છે. જેમાં પ્રશ્નોત્તર પદ્ધતિ રચાયેલા જુદા જુદા ગ્રન્થાનું પળ સ્થાન રહેલું છે. બાંચનારાઓને વિષયનો સહેલાઈથી બાંધ કરાવવા માટે પ્રશ્નોત્તરની પદ્ધતિ જૈન શૈલિમાં ઘણો જુની અને જાણિતી છે. એ મનોરમ્ય શાસ્ત્રીય શૈલીમાં આ ગ્રંથમાં ઘુંચાયેલા પ્રશ્નોત્તરો આજથી લગભગ ચાર વર્ષ પૂર્વે શ્રી વીરજ્ઞાસન માસિકમાં પ્રગટ થયા હતા. તેને એક સ્થાયી ગ્રંથ તરીકે પ્રકાશમાં લાવવાનું અમોને જે આકર્ષણ થયું છે તે તેનામાં રહેલી નવોનતા, રસમેરકતા અને આ જોવન પર્યંત અનેક ઉપવાગો મનનીય વિષયોની વિદ્વતાભરા સમમાણ બોધકતાને આમારી છે. બાંચક જેમ જેમ આ ગ્રંથના પાનામાં ડંડો ઉતરતો જશે તેમ તેમ તેને સ્પષ્ટ ખાસ થતો જશે કે તેના ટુંકા કદમાં પણ શ્રીમતા વૃક્ષાંશુ તે અનુપમ જ્ઞાન શરણાનો તેમજ વિવિધતાના આદર્શ કેવા કુશલતાથી રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

આ ગ્રંથમાં જૈનજીવનના ઘણાજ આવશ્યક વિષયો ચર્ચવામાં આવેલ હોય છતાં સહજ જ છે. કિંતુ એમાં આવતા સિદ્ધાંત વિષયક, ઉપોત્તિષ્ વિષયક, ગણિત વિષયક અને સિલ્પ શાસ્ત્ર વિષયક જુદા જુદા પ્રશ્નોત્તરો ગ્રંથકાર આચાર્યશ્રીનો અનન્ય વિદ્વતાના બાંચકોને પરિચય કરાવશે, ઇટલુંજ નાંદ પળ અજ્ઞાનતાથી આપણા ધામક જો રનમાં કેટલીએક વચ્ચત જે નહિ રૂક્ષવાજામ સ્વલનાઓ થવા પામતી, -જનનાંદેરમાં મધુના દહિ, ધન્યાંદેર બિગેરે જૈનધર્મનો અત્યંત આવશ્યક ભાવતોમાં જે ગંભીર મુલ્યા થવા પામતો તે તમામ આ ગ્રંથના બાંચવાથી દૂર થઈ શકશે એમાં જરાય શંકા નથી.

શ્રીમદ્ વિજયદાન સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી શ્રોજિનના મહાન્ જ્ઞાતા અને પ્રતાપી પુરુષ છે. વ્યાપક જેવા અધ્યાય કઠોન અને સમગ્ર સુદૃઢ સ્વેચ્છા વિષયમાં પણ તેઓ-શ્રોના નિર્મલ બુદ્ધિનું કેવું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તે છે તે જ્ઞાતાને સુવિદિત છે. આ સિવાય વડોદરા રાજ્યના નરેશ શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકારે સ્વાસ નિર્મળ કરીને ગ્રંથકાર આચાર્યશ્રી પાસે કરાવેલાં રાજ પ્રતિબાધક વ્યાખ્યાનો ઘણાં જ મનનીય છે; એ વ્યાખ્યાનો શ્રીમંત સરકારે પોતાના તરફથી વહાલ પડાવ્યા છે અને તે રાજ્યના પુસ્તક પ્રકાશન સ્થાનામાંથી આજે પણ મલી શકે તેમ છે. આ આદિત્તમાં આચાર્યશ્રીએ કેટલોક સુખરો વધારો કર્યો છે. ને કેટલાક જાણવાજોગ નવા પ્રશ્નોચરોનો વધારો પણ કર્યો છે.

અને આ પંક્તિને કેન્દ્ર ઇતિહાસ રજુ કરવો યોગ્ય પારીષ્ટીય. મહુમ ક્ષેત્રના શેઠ નગીનભાઈ મંજુભાઈ શ્વેચ્છા પાતના પાછલ રૂ. ૨૫૦૦૦) અંકે પચીસ હજારની રકમ કાઢી જેને ધર્મના પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવા માટે ફંડ સ્થાપવા પાતના પુત્રો તથા વંધુઓને જમાવ્યું હતું તેમાં તેઓજના વડીલ શુભ મહુમ શેઠ જોશીના નગીનભાઈ શ્વેચ્છા રૂ. ૫૦૦૦) અંકે પાંચ હજારનો રકમ આપી છે તે ઉપરાંત આ ફંડ કુલે રૂપિયા ૨૦૦૦૦) ત્રીસ હજારનું થયું છે. તેનો મુખ્ય હેતુ જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિ પૂજક સાહિત્યના પ્રાચીન તથા અવાચીન ગ્રંથો મુખ્યત્વે ગુજરાતી તથા હિંદી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કરી સસ્તો કૌમરે વેચવાં.

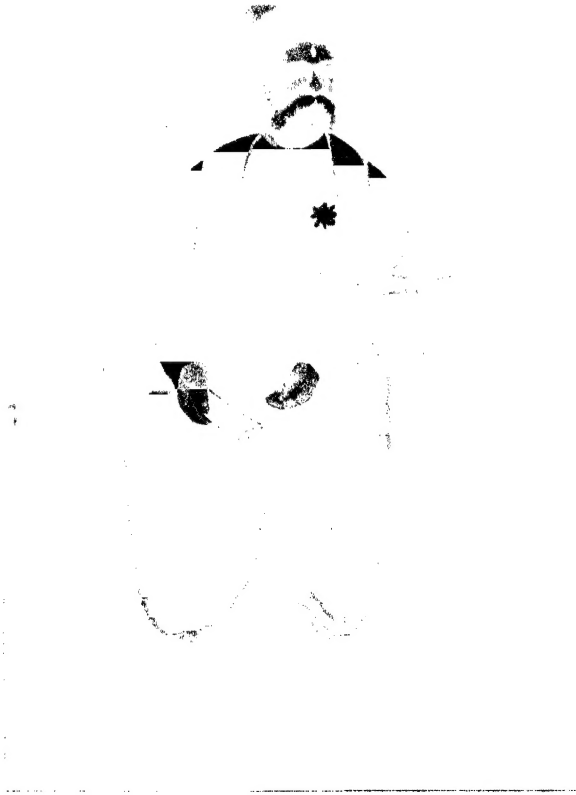
પ્રાંતે અમારે નમ્રપણે જણાવું જોઈએ કે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ કપોલ કલ્પિત વાતોના પ્રચારને દૂર કરવા માટે આ ગ્રંથ અતિ કિંમતો અને જરૂરી છેલ્લા પંચુ રૂઝી જૈનસમાજ-હંસકાર ન્યાય પ્રમાણે તેના રૂબરૂ લાભ છે અને છાપાદોષથી અથવા તેવાજ કોઈ અન્ય પ્રમાદ દોષથી ગ્રંથ પ્રકાશનમાં જો કંઈ ક્ષુલ્લ વેલ્લાય તો દરજર કરશે.

આ સ્થળે પરમ પૂજ્ય આગવોદ્ધારક સાધર શ્વેચ્છા અધ્યાર્ય શ્રીમદ્ સાગરનાંદ સૂરીશ્વરજીના આભાર માનતાં અમોને અત્યંત દર્પ થાય છે. તેઓશ્રીનો સલાહથીજ આ ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે. અને મહુમ શેઠ નગીનભાઈ મંજુભાઈનો તેઓશ્રી તરફ સંપૂર્ણ પૂજ્યભાવ હોવાથી તેઓશ્રીના ઉપદેશનું આ પરિણામ છે.

શ્રી.

પ્રકાશકો.

श्री सागरानन्दगुरूपदेशाद्, यो जैन साहित्य विकासनाथ ।
तदीयकोशोऽर्पितवान् धनंस्व, सोऽयं सुधीः श्रेष्ठि नगीनचन्द्रः ॥१॥

शेठ नगीनबाघ मंछुबाघ अवेरी सुरत

जन्म विक्रम १८१४

वंशाब्ध कृष्ण ३

स्वगवास विक्रम १८७७

कार्तिक शुक्ल १०

॥ नमः श्रीमाध्वे जयानंदसूरीश्वरचरणपंकजेभ्यः ॥

विषया-क्रमणिका.

प्रश्नः	पत्रांक.
१ जवनपतिथी अधिक ऋद्धिवाळा कोइ व्यंतर होय ?	१
२ ईशानइंद्रनुं वाहन तथा शस्त्र शुं ?	२
३ श्रीस्थुलिनज्जगत्स्वामिनुं नाम केटला काल रहेशे ?	२
४ श्रीसिद्धजगत्स्वामिनुं अनंत चतुष्क कयुं ?	२
५ श्रीसुनक्षत्र अने श्रीसर्वानुभूति कया देवलोकमां गया ?	२
६ देवताउं कइ जाषा बोले ?	३
७ जवनपतिमां नीकळीने श्रीतीर्थकर थाय ?	४
८ व्यवहारी अने अव्यवहारी कोने कहेवा ?	४
९ देवोने निद्रा होय ?	५
१० अनंतानुबंधी कषायनो जघन्य उदय काल केटलो ?	५
११ कोरमु मग सचित्त के अचित्त ?	६
१२ नारकीउं कोइ वखत परमाधार्मिकना सामा थाय ?	६
१३ जृज्जकदेवो कइ निकायना तथा तेमनी स्थिति केटली ?	७
१४ साधु साध्वीनी वफी दीक्षामां दिग्वन्धनमां केटला नामो आपवा ?	७
१५ सिद्ध जगत्स्वामिनुं प्राण केटला ?	८
१६ जातिस्मृतिज्ञानवान् केटला ज्ञो देखे ?	८
१७ शुक्लपादिक अने कृष्णपादिक जीवोनुं स्वरूप ?	९
१८ औषध ज्ञेयज शब्दनो अर्थ ?	१०
१९ मनःपर्यायज्ञान कोने थाय ?	१०

- २० मनःपर्यायज्ञानीने अधिज्ञान अवश्य होय ? १०
- २१ परमाधिज्ञान थया पठी केटला काले केवळ ज्ञान थाय ? ११
- २२ पौषधना एकासणामां लीळुं शाक कटपे ? ११
- २३ मोळीच्याना तेलथी तळेची वस्तु कमाहविगयमां गणाय ? १२
- २४ श्री आचार्यमहाराजा गौचरी जाय ? १२
- २५ स्त्यानार्द्धि निद्रानुं वर्तमान काळमां केटलुं बळ ? १३
- २६ उपशम अने क्षयोपशम सम्यक्त्वमां जिनता शी ? १४
- २७ श्रीमहावीरपरमात्माए केवल ज्ञान पाम्या पठी तप केटलो कयो ? १५
- २८ विजयादि अनुत्तरमां गयेल उत्तम जीवो व्यंतरादि देवोमां तथा नरक अने तिर्यचादि गतिमां जाय ? १७
- ३० परमाणु अने प्रदेशमां जेद शो ? १७
- ३१ सर्व केवलज्ञानी केवली समुद्रघात करे ? १७
- ३२ कल्पवृक्षादिक अर्थिजनोना मथोरथ देवताउनी सहायथी पूरे के स्वयं ? १७
- ३३ संध्या प्रतिक्रमणमां प्रत्याख्यान मुहपत्तिनी प्रतिलेखना खमासमण दर्श आदेश मागीने करवी के केम ? १८
- ३४ साधुउने निंद्यजातिमां गौचरी जावा कटपे ? १८
- ३५ द्वायिकसम्यक्त्ववान् श्रीश्रेणिकमहाराजादि अनंतानुबंधी कषायना उदय विना नरकमां केवी रीते गया ? २०
- ३६ उपधाननी क्रिया कोण करावी शके ? २१
- ३७ श्रीविजय शेठ अने विजया शेठाणी जेवा बीजा श्रावक श्राविकाउं थयेल ठे ? २२
- ३८ पक्खी पक्कमणामां ठीक क्यांथी क्यां सुधी वर्जवी ? २३

- ३९ धनुषादिकना जीवने जेम पापनी क्रिया लाजे तेम
पातरादिकना जीवने पुण्यबंध थाय ? १३
- ४० श्रीसुधर्मास्वामी आदि पर्युषणमां शुं वांचता हशे ? १४
- ४१ श्रीलक्ष्मशुद्धिग्रंथना कर्त्ता श्रीहरिजडसूरीश्वरजी कया ? १५
- ४२ श्रीगौतमस्वामिजीने श्रीमहावीरस्वाजीनी साथे
संबंध पाठळना कया जवथी ? १५
- ४३ कई गतिमांथी आवेला चक्रवर्त्ती थाय ? १६
- ४४ श्रीमहावीरस्वामिजी मनुष्यना जवमांथी आवीने
बावीसमा जवमां चक्रवर्त्ती थया ? १६
- ४५ संध्यानुं प्रतिक्रमण कर्या पठी श्रावक देराशर दर्शन
करवा जई शके ? १६
- ४६ पौरुषी आदि तिविहार थाय ? १७
- ४७ खर्जूरी अथवा मुंजनी पुंजणीथी साधु प्रमार्जन करे ? २७
- ४८ पुष्यनक्षत्रनुं बलवानूपणुं ? १८
- ४९ दीक्षा अवसरे मूळ नाम बदली बीजुं नाम राखी शकाय ? १८
- ५० उपधानमां चोमासीनी असजाय गणाय ? १९
- ५१ श्रीतीर्थकर नाम कर्मनो हेतु कयुं सम्यक्त्व ? १९
- ५२ वर्त्तमान काळमां जरतक्षेत्रना मनुष्यने ह्यायिक
सम्यक्त्व उत्पन्न थाय ? १९
- ५३ तळेळी पूरी आदिमां केटली विगय ? ३१
- ५४ श्रीअतिमुक्त कुमारे केटला वर्षनी वयमां दीक्षा लीधी ? ३१
- ५५ जावतीर्थ कोने कहीये ? ३१
- ५६ अग्निने विषे उंदरो उत्पन्न थाय ? ३३
- ५७ रात्रिए विजळीनी उजेही लागे ? ३३

५८ मिथ्यात्वने गुणस्थानक कहेवानो हेतु ?	३४
५९ स्तवन चैत्यवंदन अने स्तुतिमां जेद शो ?	३४
६० सर्व वायुकायने वैक्रिय लब्धि होय ?	३५
६१ जरत जरेलुं वस्त्र साधु साध्वीने कटपे ?	३५
६२ सास्वादन सम्यग्दृष्टि लब्धि अपर्याप्तामां उत्पन्न थाय ?	३६
६३ रात्रिए रुना पुंवर्मां कानमां साधुर्लपे अवश्य राखवा ?	३६
५४ अंबर तापसी शुं तीर्थकर थशे ?	३७
६५ सिद्ध शिला अने अलौकनी वचमां अंतर केटलुं ?	३७
६६ नरकमां बादराशिकाय ठे ? नथी तो नारकीउं साथी दाऊा ?	३८
६७ ज्ञाननी वृद्धि करनारा नक्षत्रो कया कयां ?	३८
६८ श्रीआडकुमारनी स्त्रीए शामाटे रेंटीउं कांल्यो ?	३८
६९ मूळाना पत्र आदि ज्ञद्य के अज्ञद्य ?	४०
७० रंगीत पात्रो तरुके केटला काळ सुकवाय ?	४०
७१ मैथुन सेवनमां केटला जीवोनो नाश थाय ?	४१
७२ स्वप्रज्ञावथी प्रशामित वैरादि एवा श्रीमहावीर स्वाभिजीनी विद्यमानपणामां उज्जितादिकनी विरुंवना केम अह ?	४१
७३ संविग्रपाक्षिक शिष्य करे ?	४३
७४ चणादिकनी ज्ञाजी साथे विदळ थाय ?	४६
७५ बावळीया तथा कुमटीआ साथे विदळ थाय ?	४६
७६ चक्रवर्ती फरीने चक्रवर्ती थाय तो केटला काळे ?	४७
७७ उपशम सम्यक्त्वनो उत्कृष्ट काल केटलो ?	४८
७८ जघन्यथी केटला आयुष्यवाळो मनुष्य नरकमां जाय ?	४८
७९ पांच सम्यक्त्वमां पौद्गलिक केटलां ?	४८
८० सात विकथाउं कइ ?	४९

- ८१ शीखवंत पुरुषोऽप्यस्त्रीनुं आसन्न अने शीखवती स्त्रीऽप्यपुरुषनुं
आसन्न केटला काळ त्यागवुं ? ५०
- ८२ परमाधार्मिकनी करेखी वेदना केटली नरकमां होय ? ५०
- ८३ काची केसी तथा काचां चीजमां आदिना कटका बेघमी
पठी फासु थाय ? ५१
- ८४ चउविहारमां अनाहार वस्तु कटपे ? ५१
- ८५ सांप्रत काळमां केटला निर्घथो लाजे ? ५३
- ८६ धोयेलां वस्त्रो साधु साध्वीउं तरुके सुकवे ? ५४
- ८७ गाममां एक रात्रि नगरमां पांच रात्रि वसवानो कटप कोनो ? ५४
- ८८ साधु साध्वीउं नदी उतरी ईरियावही करे ? ५५
- ८९ श्रीतीर्थकर महाराजना जन्म पठी तेमनी माताने बीजा
पुत्रनो जन्म थाय ? ५५
- ९० श्रावक श्राविकाने चरवळो राखवानुं कया शास्त्रमां ठे ? ५५
- ९१ श्रीविहरमानजिनेश्वरोना छंढन कयां ? ५६
- ९२ प्रथम पौरुषीमां लावेल आहार केटला काळ कटपे ! ५७
- ९३ श्रीजिनमंदिरमां दर्शन करतां श्रावके पाठमी उतारवी ? ५८
- ९४ श्रीस्थंजनपार्श्वनाथजीनी मूर्ति कोणे जरावी ? ५८
- ९५ श्रीधन्नाशाळीजड्डी कइ गतिमां गया ? ६०
- ९६ प्रमादी साधु आवश्यकनो त्याग करी ध्यान करी शके ? ६१
- ९७ रात्रिभोजनमां अधिक दोष शा आधारे ? ६१
- ९८ चारणमुनिउं रात्रिऽप्यगमनागमन करे ? ६२
- ९९ अचित्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग क्यारे करवो ? ६३
- १०० छुला आंधळा आदिने दीक्षा देवाय ? ६४
- १०१ वरुणवंशदिना फळो शा कारणथी अजइय ? ६४

- १०२ इक्षुरस केटला काळ कढ्ये ? ६५
- १०३ श्रीअजितशांतिस्तोत्रना कर्त्ता श्रीनंदीषणमुनि क्यारे थया ? ६५
- १०४ काची ठासनी साथे विदळनी जेम अन्य कइ वस्तु अजइय ? ६६
- १०५ साधुउए धर्मानुष्ठान कइ दिशामां मुख राखीने करवुं ? ६६
- १०६ श्रीजिनेश्वर जगवान्ना ललाटमां सुवर्णादिकना तिलक
चमाववानी प्रवृत्ति केटला कालनी ठे ? ६७
- १०७ साध्वीजी पुरुषोनी सजामां श्रीकल्पसूत्र वांची शके ? ६८
- १०८ अपुनर्वधक अने सकृतबंधकमां जेद शो ? ७१
- १०९ अव्रती श्रावकोने प्रतिक्रमण शानुं ? ७२
- ११० श्रीजक्तामरस्तोत्रनां काव्यो केटलां ? ७३
- १११ नवकारमंत्र चौदपूर्वनो सार कया ग्रंथमां ठे ? ७४
- ११२ श्रीतीर्थनो व्यवच्छेद कया कया श्रीतीर्थकरोना आंत-
रामां थयो ठे ? ७४
- ११३ पांचमा आरामां गामो श्मसान समान कया सूत्रमां ठे ? ७५
- ११४ नवीन प्रसुत गाय जेंस आदिनुं दुध केटला दिवसे कढ्ये ? ७६
- ११५ साधु साध्वीने गौचरी आलोववानी विधि ? ७७
- ११६ गोळ खांरु साकर आदिथी फासु थयेल पाणीनो
काळ केटलो ? ७८
- ११७ श्रीजिनेश्वरनी दृष्टि द्वारना कया जागमां राखवी ? ७९
- ११८ श्रीमेघकुमारनी माता धारणीने केटला पुत्र ? ८०
- ११९ अजव्यने कइ कइ वस्तुनो प्राप्ति न थाय ८०
- १२० मोटा रोगो कया ? ८१
- १२१ नवे वासुदेवोनु शारीरिक बळ सरखुं होय ? ८१
- १२२ श्रीशांतिनाथस्वामिनी माताए केटलां स्वप्नो जोयां ? ८३

- ११३ उपवासमा पाणहार नवकारसी थाय ? ८४
- ११४ श्रीब्राह्मीसुंदरीजी कुंवारीउ के परणेत्री ? ८४
- ११५ मनुष्य लोकनी बहार कई कई वस्तु नथी ? ८४
- ११६ ध्वादशांगीना प्रणेत श्रीगौतमस्वामिजी प्रश्नो पुढे
एमां हेतु ? ८५
- ११७ 'ऊंकारावसारा' थी त्रण पदो सर्वे जेगा मर्लाने शा
कारणथी बोले ?
- ११८ श्रीकृष्ण महाराजाना जवो केटला ? ८७
- ११९ देवताउ अवधिज्ञानथी कर्म पुद्गलने देखे ? ८८
- १२० लोच कया कया नक्षत्रोमां थइ शके ? ९१
- १२१ साधुउ कया नक्षत्रमां स्वर्गवास थयेल होय तो
पुतळां करवां ? ९१
- १२२ श्रीतीर्थकर विना अन्य मनुष्य अवधिज्ञान सहित
गर्जावासमां आवे ? ९३
- १२३ अवधिज्ञानथी मनःपर्याय ज्ञानने जुडु मानवानो हेतु शो ? ९४
- १२४ देवो मांसादि पदार्थोनुं नक्षत्र करे ? ९५
- १२५ श्रीजिनेश्वरनी पूजामां केशर शास्त्रोक्त ठे ? ९५
- १२६ यक्षयक्षिणीनी पूजा मानता करवाथी मिथ्यात्व लागे ? १०१
- १२७ श्रीजिनेश्वरदेवनी नवांग पूजानुं वर्णन ? १०३
- १२८ श्रीजिनमंदिरनी ध्वजानी ठाया केटला काळ त्यागवी ? १०४
- १२९ वर्धमान तपनी उळीनी आयंबिलमां वासनो पदार्थ कदपे ? १०४
- १३० पंचमीनो तप करनारने जाडवा शुदी ५ मे उपवासज
करवो पढे के ? तथा ते तिथिए लीछुं शाक कदपे ? १०५

- १४१ अक्षरनो अनंतमो जग सर्व जीवने उघामो सदा
होय तेनो अर्थ ? १०७
- १४२ ध्वजादंरुनु प्रमाण ? १०८
- १४३ नरकाना जीवो शा शा कारणे सात्तावेदचीयनो अनुजब करे ? १११
- १४४ गजारवनो शब्द शार्थी उत्पन्न थाय ठे ?
- १४५ कुसुंजानी भाजीना शाकनो बीजा कया शाकनी साथे
मेलाप करवार्थी सूक्ष्म जीवोनी उत्पत्ति थाय ? ११३
- १४६ अलोकमां जीव अजीवना केटला जेद ? ११४
- १४७ लोकांतिक देवोना जव ? ११४
- १४८ परमाणु पुद्गलना वर्ण गंध रस स्पर्शनो परावर्तन थाय ? ११५
- १४९ श्रीमहावीर स्वामिजीना ७२ वर्षना आयुष्यनी गणना ? ११५
- १५० श्रीमान् अजयदेवसूरीश्वरजी कया गह्वमां थया ? ११२
- १५१ श्रीशत्रुंजय उपर जेवो तेवो संयमी पण वंदनिकतो अर्थ ? ११४
- १५२ स्थापनाचार्य केटला जेवो होय तो क्रियानी शुद्धि थाय ? ११५
- १५३ श्रीमरुदेवा माताने चौद स्वप्नोना अर्थ कोणे कहो ? ११७
- १५४ दिगंबरना मंदिरोमां वंदन पूजन थाय ? ११८
- १५५ चौदश आदि रिक्तातिथिमां प्रतिष्ठा थाय ? ११९
- १५६ पादिक प्रतिकमणमां कयां सुधी ठीक आवे तो फरीथी
करवुं अने फरीथी न थाय तो शुं करवुं ? १२१
- १५७ कागल उपर ७४ नो आंक करवानो हेतु ? १२३
- १५८ साधुउने कारणे दिवस सुवानी आझा ? १२४
- १५९ देवताउ जवधारणीय शरीरथी अही आवे ? १२४
- १६० कुणालाना नाशक कुरुट उत्कुरुट मुनिउ कइ गतिमां गया ? १२६
- १६१ समवसरणमां अक्षयतृदिव्याळाउ महर्षिकोने
नमस्कार करे ? १२८

- १६२ श्रीश्रजितनाथस्वामिना पिता कइ गतिमां गया ? १३८
- १६३ चक्रुहीनने केवल ज्ञान थाय ? १३९
- १६४ नारकी अवधिज्ञानथी पाठला जवना दुष्कृतने जाणे ? १४०
- १६५ पर्युषण पर्वना विना श्रीकटपसूत्र सजामां वंचाय ? १४१
- १६६ ब्रह्मचर्यथी रहित साधुने वंदन थाय ? १४२
- १६७ पूजामां केवां अने केटलां वस्त्रो वापरवां ? १४३
- १६८ बृहत् टीपणी ग्रंथ प्रमाणिक ठे के ? तेना आधारे केट-
लाक श्रीशत्रुंजयमहात्म्यने अप्रमाणिक कहे ठे ? १४१
- १६९ श्रीमहावीरस्वामिजीना तीर्थमां कोणे कोणे तीर्थकर
नाम कर्म बांध्युं ? १४५
- १७० पौरुषी आदि त्रिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान केटली
वखत पारवुं तथा रात्रिए त्रिविहार करे तेणे पारवुं के केम ? १४६
- १७१ जगतमां अंधकार केटलां कारणोथी थाय ? १४६
- १७२ सौधर्मादि इंद्रोना लोकपालनां नामो ? १४७
- १७३ कुत्रिकापण पांचमा आरामां क्यां सुधी हती ? १४८
- १७४ जीव गर्जावासमां उत्कृष्टो केटला काल रहे ? १५०
- १७५ रत्नकंबलनो स्वजाव केवो होय ? १५०
- १७६ चोथाआरामां पुस्तको हतां ? १५१
- १७७ साधु एकला विहार करी शके ? १५२
- १७८ देवो अथवा विद्याधरो कोने कोने संहरण न करी शके ? १५४
- १७९ कोणिकनी मदतमां सौधर्म इंद्र तथा चमरेंद्र शा
कारणथी आव्या ? १५४
- १८० तामली तापसे क्या जवमां सम्यक्त्व प्राप्त कर्युं ? १५५

- १८१ श्रीचेना महाराजा अने कूर्णिकना संग्राममां केटला
मनुष्योनो नाश थयो ? १५५
- १८२ तंडुलमहनुं आयुष्य केटलुं अने मरीने कइ गतिमां जाय ? १५६
- १८३ श्रावकनी प्रतिमावहन धर्म विच्छेद ठे ? १५७
- १८४ आचारांग आदि सूत्रोनां उपांगो ? १५७
- १८५ अजह्य अनंतकाय प्रासुक बीजा घरे तैयार मले
तो श्रावकने कल्पे ? १६०
- १८६ युगलिक मनुष्यना शरीरनो संस्कार कोण करे ? १६०
- १८७ ज्ञारंरुपक्षी केवा होय ?
- १८८ कुसुमिण्डुसुमिणनो कायोत्सर्ग केटलो करवो ? १६२
- १८९ चक्रवर्त्ती तिमिस्रा गुफाने उघामे त्यारे तेनो घोनो
बारयोजन पाठो फरे ए दंतकथा सत्य ठे ? १६३
- १९० खांरु क्यांथी क्यां सुधी अजह्य ? १६५
- १९१ श्रीप्रजवस्वामिनी श्रीजंस्वामेनी साथे दीक्षामां विरोध ? १६५
- १९२ नरकगतिमां केटला रोगो होय ?
- १९३ जंटमी तथा घेटीनुं दुध अजह्य ? १६८
- १९४ श्रीदेवाधिदेवनी पहेला पहोरमां तथा चोथा पहे-
रमां देशना ? १६९
- १९५ ज्ञावी तीर्थकरना जीवो नरकमां केवो आहार करे ? १७०
- १९६ श्रीसिद्धसेन दिवाकर कया गच्छमां थया ? १७०
- १९७ श्रीआचार्यमहाराज जिनालयमां दर्शन करवा आवे
त्यारे श्रावको उजा थाय ? १७१
- १९८ साध्वीजीने मनःपर्याय ज्ञान थाय ? १७३

- १९९ धर्मध्यानना ध्याता कोण होइ शके ? १७४
- २०० दीक्षानी उपधिनुं खर्च केटलुं ? १७४
- २०१ कुत्रिकापणनो अर्थ शो ? १७५
- २०२ देवोना नाटकनो काळ केटलो ? १७६
- २०३ श्रीचेमामहाराजने केटली पुत्रीउं तथा तेनो विवाह कोणे कर्यो ? १७६
- २०४ कया कया गुणस्थानमां काळधर्म पामे तथा केटला गुण-स्थानक परजवमां साथे जाय ? १७७
- २०५ श्रीकेवलज्ञानीने ध्यान अथवा आवश्यकदिक होय ? १७९
- २०६ स्थापनाचार्य पासे देववंदन थाय ते स्थापना कोनी ? १७०
- २०७ शाश्वती प्रतिमाउंनी उंचाइ केटली ? १७१
- २०८ वासुदेवो उपाने ठे ते शिलानुं नाम कोटीशिला शा कारणथी ? १७२
- २०९ जवनपतिना जवनो रत्नप्रज्ञाना कया स्थानमां ? १७६
- २१० अजीर्ण केटला प्रकारनुं ? १७७
- २११ चक्रवर्ती आदि महात्माउंना पण अस्थी देवलोकमां देवो पूजे ठे ? १७७
- २१२ कया कया सूत्रो पांचमा आराना अंत सुधी रहेशे ? १७७
- २१३ आवती चोवीशीना प्रथम तीर्थकर श्रीपद्मनाजना माता पिताना नाम ? १७७
- २१४ श्रीतीर्थकर महाराजाउं वार्षिक दान प्रातःकाळथी कयां सुधी आपे ? १७९
- २१५ सामायिक पौषयनां आचूषण पहेरवां कदपे ? १७९

- ૨૧૬ અવધિજ્ઞાની મહાત્મા પરમાણુને દેખે ? ૨૯૦
- ૨૧૭ ઑંકાર શબ્દનો અર્થ ? ૨૯૧
- ૨૧૮ ઠઠા આરામાં જરતક્ષેત્રના મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ થાય ? ૨૯૨
- ૨૧૯ અલ્પશમાં જીવ હોય ? ૨૯૩
- ૨૨૦ શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના રચનાર કોણ ? ૨૯૫
- ૨૨૧ નવકારવાલીના એકસોને આઠ મળકાનો શો હેતુ ? ૨૯૬
- ૨૨૨ તરપણી આદિનો દોરો કયા શાસ્ત્રમાં છે. ૨૦૦
- ૨૨૩ રુદ્રો કેટલા થયા તથા કોના કોના શાસનમાં થયા ? ૨૦૦
- ૨૨૪ શ્રીમહાવીર પરમાત્માની વિદ્યમાનતામાં કુત્રિકાપણો
ક્યાં ક્યાં હતી ? ૨૦૨
- ૨૨૫ બાર ચક્રવર્તી નવ વાસુદેવ પ્રતિવાસુદેવ અને બલદેવો
કોના કોના શાસનમાં થયા ? અને તેડે કઈ ગતિમાં ગયા ? ૨૦૪
- ૨૨૬ શ્રીમહાનિશીથના યોગવહન કરેલ સાધુ સુયગન્ગ-
આદિ સૂત્રોના યોગ કરાવી શકે ? ૨૦૬
- ૨૨૭ કોઈ સાધ્વી વેશ્યાને ત્યાં રહેલ છે ? ૨૦૭
- ૨૨૮ દેવવંદનમાં સાધ્વીડે સૂત્ર જણે તે શ્રાવકોને કલ્પે ? ૨૦૮
- ૨૨૯ આયંબીલમાં લુણ કલ્પે ? ૨૦૯
- ૨૩૦ જન્મમરણનું સૂતક કેટલું. ૨૧૦
- ૨૩૧ મહાવીરે ક્ષેત્રમાં આર્યદેશ કેટલા ? ૨૧૪
- ૨૩૨ શ્રીપુંરુરિક સ્વામી પાસે નમુત્યુણ કહેવાય ? ૨૧૪
- ૨૩૩ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના તથા શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞાજીના જન્મ કેટલા ? ૨૧૫
- ૨૩૪ શ્રીશ્રેણિકમહારાજા પહેલાં શ્રી જિનમંદિર અને જિન
મૂર્તિડે હતી ? ૨૧૫

- २३५ सामन्तसत्त्वमां प्रण कर्तुं मूर्ति स्थापन करवानं क्या
करवानां ठे ? २१८
- २३६ चित्तने लेप करवानो कठ कथा सूत्रमां ठे ? २१९
- २३७ बलिकर्म करवाना अर्थ ? २१९
- २३८ श्रीजिनप्रतिमा जिन सारखी क्या सूत्रमां ठे ? २२०
- २३९ शोहहुंछए, गिरमार, कर्तु, तारंगा, चण्डाद धने
समेत शिखर मानवामुं क्या सूत्रमां ठे ? २२०
- २४० अक्षीछीपमां शाश्वती वस्तु केटली ? २२१
- २४१ शोहहुंछए शाश्वतो ठे तें वेषिना बाठो ? २२२
- २४२ संघ्यानो चौबेध सीधा पठी पण्णी पीवाय ? २२३
- २४३ उपधान वाहीने वांचना नवकारपूर्वक उपधानां के कैम ? २२४
- २४४ उपधानादिनी नदीमां नदीसूत्र संजळाय ? २२४
- २४५ माळा पहेरनारने पवेयणुं करावाय ? २२५
- २४६ उपधान वांचना अधिक आविकोउ बेसीने लेवे के
उजा रहीने लेवे ? २२५
- २४७ उपधाननी माळारोपणनी नदी चोमासामां थाय ? २२६
- २४८ उपधानमां तपने दिवसे पंचमी रोहिणी आवे तो तेज
तपणी सरे के जूदो करवो पके ? २२६
- २४९ सामायिकमां सामायिक लेवे तथा पौषधमां पौषध लेवे
तो केटला आदेश मागवा ? २२८
- २५० पौषधमां मातुं करीने गमणागमणे केहेवा जोइए ? २२९
- २५१ उपधाननो तपपूर्ण थया पठी अंदर रही पवेयणुं करे
तेने दिवस पके तो दिवसनी बुद्धि थाय के नहि ? २२९

- ૨૫૨ સામાયિક પૌષધમાં વાસકેપાદિકથી જ્ઞાનની પૂજા થાય ? ૨૨૯
- ૨૫૩ પૌષધમાં ઉપવાસ કરેલ અથવા આયંબિલ આદિ કરેલ
શ્રાવિકાને સંધ્યાની પમિલેહણમાં કંઈ જિજ્ઞાસા હશે ? ૨૩૦
- ૨૫૪ રોહિણીવ્રતવાળાને ઠક્કીય ઉપધાનમાં ઠટે દિવસ
રોહિણી આવે તો શું કરે ? ૨૩૧
- ૨૫૫ સરસ્વતી દેવીનું વર્ણ આદિ સ્વરૂપ કેવું છે ? ૨૩૨
- ૨૫૬ ષોરુશ વિદ્યાદેવીનાં વાહન આદિનું વર્ણન કેવું છે ? ૨૩૨
- ૨૫૭ પૌષધમાં પ્રતિલેખના કરી કાજો પરિઠવી શરિયાવહી
કરી ગમણાગમણે કરવા જોઈએ ? ૨૩૨
- ૨૫૮ જન્માન્નિષેકમાં એક ક્રોર અને સાઠ લાખ કલ-
શાનો હીસાબ ? ૨૩૬
- ૨૫૯ ચૈત્ર આસોની અસ્વાધ્યાયમાં કરેલો તપ વીશસ્થાનક
તપમાં રોહિણીતપમાં કે આલોચણમાં ગણાય ? ૨૩૯
- ૨૬૦ ઋતુની અસ્વાધ્યાયના દિવસમાં શ્રાવિકા કરેલો
તપ આલોચણમાં, રોહિણી, જ્ઞાનપંચમી, મૌનૈકાદશી
અને વિશસ્થાનક આદિ તપમાં ગણાય ? ૨૪૦
- ૨૬૧ ઇંદ્રનું પાલક વિમાન સચિત્ત હોય કે અચિત્ત હોય ? ૨૪૧
- ૨૬૨ પાલકાદિ દશ વિમાન કરનાર દેવોનાં નામ ? ૨૪૧
- ૨૬૩ પાલકાદિ વિમાનોની લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંચાઈ
તથા મહેંડધ્વજાની ઊંચાઈ ? ૨૪૧
- ૨૬૪ ચંદ્રપૂર્વી કાર્તિક શ્રેષ્ઠી સૌધર્મઈંદ્ર કેમ થયા ? ૨૪૩
- ૨૬૫ નવકારમંત્રની ઊઠીના કેટલા ઉપવાસ તથા કેટલું ગરણું ? ૨૪૪

उपाध्याय-श्रीमद्-वीरविजयमुनिपुङ्गव-

-गुणस्तुत्यष्टकम् ।

→□□←

“ शार्दूल विकीर्णितम् । ”

-सिरुश्रीततिनोपजावनगरं सौ हृद्देशेऽन्विते,
ग्रामे श्रीपदवाजिषां च दधति ध्वान्तहिदे देहिनाम् ।
यो जन्माऽश्रयताऽष्टखांकधरणीसंख्ये शुभे वत्सरे,
भक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ १ ॥

-मत्वा सामजकर्णचञ्चलतरं यः श्रीजरं देहिना-
मायुष्यं करसम्पुटस्थजलवन्नित्यं विज्ञान्य ह्यपि ।
लेजे संयममकुवह्निनवचूर्वर्षे शुजे बैकमे,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोभिदे ॥ २ ॥

-जैनेन्द्रश्रुतसागरं सुगहनं सद्बोधपाथोचृतं,
रङ्गरङ्गतरङ्गसङ्गतमरं नैर्मह्यकार्यङ्गिनाम् ।
गन्तुं सौख्यनिकेतनं शिवपुरं यो बुद्धिनावाऽतरत्,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ३ ॥

-कीणाकोकिलकम्बुशब्दनिकरं बाणी यदीयाऽमला,
माधुर्येण जिगाय चाऽम्बुदजवं घोषेण गर्जरवम् ।
गन्धर्वा स्त्रिदिवौकसश्च सरसं गानेन षड्जादिषु,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ४ ॥

—कुर्वन्नुग्रविहारमङ्गिनिवहं गोभिः प्रबोधं नयन्,
पीयूषांशुरिव प्रतापजवनं यो निष्कलङ्कयुतिः ।

संप्राप्तः पदवीं मुनीषुनवभूवर्षे च सङ्काऽऽग्रहात्,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ५ ॥

—दुष्कर्मैन्धनसञ्चये श्रितवति प्लोषं यदीयक्रम—
सन्नक्तिज्वलनेन कश्चनजनो मूकोऽपि वक्ताऽजवत् ।

सङ्काश्चर्यकरं च संयमरतं सङ्गान्तलेलायहं,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ६ ॥

—यः पीयूषकिरागिरा विशदया सङ्कं सदाऽप्रीणयत्,
कुन्देन्दूज्ज्वलयाऽखिलं क्षितितलं कीर्त्या चकारोज्ज्वलम् ।

अन्तर्वैरिगणं जिगाय बलिनं वैराग्यखड्गेन च,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ७ ॥

—प्राणिक्षामणकर्म धर्मितिलको यः कर्ममर्महिदे,
सानन्दं विरचय्य बाणमुनिनन्देन्दुप्रमे वत्सरे ।

कृत्वाऽऽयुःस्थितिपूर्णतां सुमनसाऽगादेवज्जुयं शुजं,
जक्त्या तं प्रणमामि वीरविजयोपाध्यायमंहोजिदे ॥ ८ ॥

❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

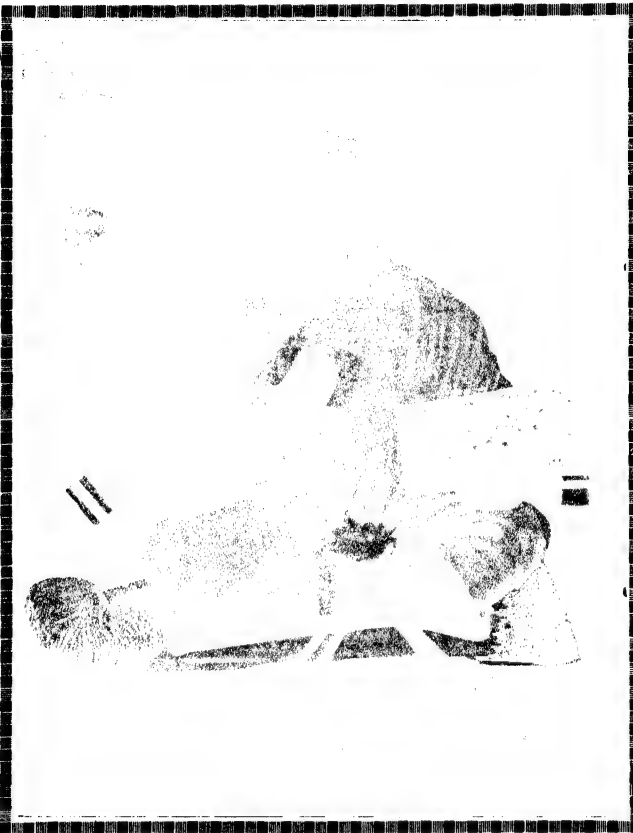
“ श्रीमदमरविजय—क्रीमान्जोरुहषट्पदः ।

एतच्चक्रेऽष्टकं जक्त्या, चतुरविजयो मुनिः ॥ ९ ॥ ”

उपाध्यायजी श्री १००८ श्रीमद् वीरविजयजी महाराजना शिष्यरत्न-अने
जैनाचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वरजी महाराजना प्रथम पट्टधर-

“आचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयदानसूरीश्वरजी महाराज”

Acharya Shrimad Vijayadan Sooreswari Maharaj

“आचार्य श्री १००८ श्रीमद् विजयदानसूरीश्वरजी महाराज।”

जन्म वि-सं-१९२४ श्रीछुवाडा (काठियावाड)

दीक्षा वि-सं-१९४६ गोधा (काठियावाड)

गणी-पंन्यासपद-१९६२, खंभात (गुजरात)

आचार्य पद-१९८१, छाणी (गुजरात)

“प्रकाशक-बाबू सुमेरमलजी मूरानाजी-कलकत्ता।”

आचार्य श्रीमद् विजयदानसूरीश्वर—

गुणस्तुत्यष्टकम् ।

“ गार्ग्यजिह्विणीयेनम् । ”

क्षेत्रे वेदकराङ्कभूपरिमिते वर्षे जनिं वैक्रमे,
शुक्ले कार्तिकमासि योऽहनि चतुर्दश्यां प्रशस्तैर्ग्रहैः ।
जव्याम्नोरुहजासनैकतरणिगोंजिर्जनान् बोधयन्,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ १ ॥

षरुवेदाङ्कधराप्रमे च शरदि स्फुर्जिह्विः श्वाशयो,
मार्गे मासि शुक्ले दशे च धवले सत्पञ्चमीवासरे ।
दीक्षां यः समवाप वीरविजयोपाध्यायपादान्तिके,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ २ ॥

वासनेपमिषेण वीरावजगोपाध्यायपादा मुदा,
योग्यत्वं विनिजाल्य सौवसुगुणान् दीक्षाक्षणे यं ददुः ।
जक्त्या जव्यजनस्तुतांग्रियुगलः शुक्लाशयो निर्मदः,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ३ ॥

सन्निपनयप्रमाणरुचिराञ्जैनागमान् वेद यः,
कर्मग्रन्थेष्वेव च प्रकरणग्रन्थेषु योऽकुलधीः ।
सृजज्ज्योतिषशास्त्रतत्त्वविदुरो दक्षो मुहूर्त्तादिषु,
सूरिवो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ४ ॥

सम्प्रापन्नयनं निन्दवसुधा वर्षे च मार्गार्जुने,
 मन्त्रैस्तद्दिवास्तरे गाणपः तत्रैव मासे तथा ।
 सत्पण्यासपदं विशुद्धधिषणो यः पौर्मासीदिने,
 सूरिर्बो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ५ ॥

टांकाः पुर्यवर्चाः ताः ताः चिरेज्यश्चोऽन्वस्याऽनवः,
 श्रीजनागमं न्हतिप्रकरणप्रन्धेः आदाय यः ।
 अल्पं ताः पणप्रबोधनकृते प्रभोत्तराण्यालिखत,
 सूरिर्बो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ६ ॥

चन्द्राष्टातिभृतिप्रमे च कमलाचार्येण वायापुरे,
 शुक्ले यो गरीषमासि मातिमान् सत्पण्यास्तरे ।
 लेजे सूरिपदं यश्चरतिभृताश्चामः सः सद्गुणी,
 सूरिर्बो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ७ ॥

आहृत्यं इदि यस्य नैव पदवीमज्जोऽपि विद्यावतो,
 नानाजेदतपःकृतोऽपि न मनाक् क्रोधावकाः कश्चित् ।
 विद्वद्भिष्यगणस्तुताहं गलः आह इह कृतिर्नेदयते,
 सूरिर्बो वितनोतु दानविजयः श्रेयांसि भूयांसि सः ॥ ८ ॥

शेठ नगीनजाइ मंजुजाई जैन साहित्योद्धार-ग्रंथांके.

विविध-प्रश्न उत्तर ।

सम्पादक—

आचार्य श्रीमद् विजयदान सूरेश्वरजी ।

—प्रकाशक—

शेठ नगीनज़ाई मंबुज़ाई जैन

साहित्योद्धार फंड तरफ़्ती

ज़ाईचंद नगीनचंद शेठ ।

गोपीपुरा—सुरत ।

मुद्रक—

रतिलाल केशवलाल शाह ।

वीरशासन प्रिन्टींग प्रेस

हाजा पटेलनी पोळ—अमदाबाद.

पूज्यपादप्रातःस्मरणो यसकलशास्त्रपारदश्चाचार्यमहाराज-

श्रीमद्विजयदानसूरीश्वरविरचित.

विविध-प्रश्नोत्तर.

मंगलाचरणम्.

युगादौ धर्मदातारं, त्रातारं दुर्गदुर्गतेः ।
श्रीनाभेयं महादेवं, वंदे त्रैलोक्यशङ्करम् ॥ १ ॥
शान्तिं शान्तिकरः शान्तिः, दिशतु वः सदा विभुः ।
कपोतरक्षकः श्रीमान्, पदवीद्वयधारकः ॥ २ ॥
जय जीवव्यथाछेत्तः ! कन्दर्पतृणपावक ! ।
यदुकुलनभश्चन्द्र ! वाञ्छितकल्पपादप ! ॥ ३ ॥
अज्ञानध्वान्तमार्तण्ड ! जगत्पूज्यशिरोमणे ! ।
पार्श्वनाथ ! नमस्तुभ्य-मन्तरङ्गारिनाशक ! ॥ ४ ॥
मोहसुभटजेतारं, भेत्तारं कर्मभूभृताम् ।
अक्षयसौख्यदातारं, प्रासान्तचतुष्टयम् ॥ ५ ॥
सर्वज्ञं श्रीमहावीरं, जंतुजाताभयप्रदम् ।
योजनगामिनीवाचं, त्रिदशेश्वरपूजितम् ॥ ६ ॥
विविधानि नमस्कृत्य, कुर्वे प्रश्नोत्तराण्यहम् ।
शास्त्रानुसारतः सम्यक्, भव्यानां ज्ञानहेतवे ॥ ७ ॥

प्र०-१-जवनपतिदेवोथो अधिकऋद्धिवाळा कोइ व्यंतरदेवो होय ?

उ०-श्री जगवतीसूत्रना पहेला शतकना बीजा उद्देशानी टीकामां
टीकाकार श्री अजयदेव सूरीश्वरजी महाराजे कहुं ठेके:-

“ संति व्यन्तरेभ्यः सकलशादल्पार्ढयो भवनपतयः केचन ”

सारांशः-कोइक जवनपतिना देवताओ व्यंतरदेवो थकी पण अ-
ल्पऋद्धिवाळा होय ठे.

પ્ર૦-૨-સૌધર્મ ઇંદ્રનું વાહન ઔરાવણ હસ્તિ તથા વજ્ર શસ્ત્ર હાથમાં છે, એમ શ્રીકલ્પસૂત્રમાં કહેલ છે, તો ઇશાનઇંદ્રનું પણ તેજ સમજવું કે વીજું?

જ૦-શ્રી જગવતી સૂત્રના ત્રીજા શતકના પ્રથમોદ્દેશામાં કહેલ છે કે:-

“ ઈસાણે દેવિદે દેવરાયા સૂલપાણી વિસભવાહણે ” ॥

સારાંશ:-ઈશાનઇંદ્રનું વાહન વૃષજ તથા શૂલ શસ્ત્ર હાથમાં છે.

પ્ર૦-૩-શ્રીસ્થુલિન્નદ્રસ્વામીનું નામસ્મરણ કેટલા કાલ સુધી રહેશે?

જ૦-ચોરાશી ચોવીશી રહેશે. ઉપદેશતરંગિણીમાં કહ્યું છે કે:-

“સ્થૂલભદ્રનામસ્મરણં ચતુરશીતિજિનચતુર્વિંશતિકાં યાવદ્ ભવિષ્યતિ”

સારાંશ:-શ્રીસ્થુલિન્નદ્રસ્વામીનું નામસ્મરણ ચોરાશી (૬૪) ચોવીશી સુધી રહેશે.

પ્ર૦-૪-શ્રીસિદ્ધજગવાનમાં અનંતચતુષ્ક કયું ?

જ૦-જ્ઞાન, દર્શન, વીર્ય અને સુખ. શ્રી યોગશાસ્ત્રમાં કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ફરમાવે છે કે:-

“ મુક્તા એકસ્વભાવાઃ સ્યુઃ, જન્મમરણદેવલોકેશ્વરાર્હિતઃ ।

અનંતદર્શનજ્ઞાન-વીર્યાનંદમયાશ્ચ તે ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-જન્મ આદિ ક્લેશથી રહિત મુક્ત આત્માઓ એક સ્વજા-વવાળા હોય છે. તે આત્માઓ અનંતદર્શન, અનંતજ્ઞાન, અનંતવીર્ય અને અનંતસુખમય હોય છે.

પ્ર૦-૫-ગોશાલાણ મુકેલી તેજોલેશ્યાથી જસ્મીન્નૂત થયેલા શ્રીસુ-નક્ષત્ર અને શ્રીસર્વાનુભૂતિ નામના મુનિવરો કયા દેવલોકમાં ગયા ?

જ૦-શ્રીસુનક્ષત્રમુનિ આઠમા દેવલોકમાં અને શ્રીસર્વાનુભૂતિ બારમા દેવલોકમાં ગયા છે. ઉપદેશમાલાનો ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“સુનક્ષત્રસાધુર્ગોશાલકાયૈવં વદતિ-ઓ! સ્વર્ગમાં ચાર્ય કિં નિન્દસિ સ

एव त्वं गोशालक इति श्रुत्वा क्रोधवशतस्तेन तेजोलेइया ज्वालितः समाधिना मृत्वाऽष्टमस्वर्गे देवत्वेनोत्पन्नः एतदवसरे द्वितीयः सर्वानुभूतिनामापि सर्वजीवान् क्षामयित्वा अनशनाराधनां कृत्वा समागत्य गोशालकसन्मुखं वदतिस्म दुष्टेन सोऽपि ज्वालितो मृत्वा द्वादशे स्वर्गे समुत्पन्नः ।”

सारांशः—श्रीसुनह्रत्रमहर्षिण गोशालाने कह्युं के तुं गोशालोज ठे. पोताना धर्माचार्यनी निंदा केम करे ठे ? आ सांजळी क्रोधथी गोशालाए तेजोलेइया मुकी, तेथी बळी समाधि पूर्वक मरी श्रीसुनह्रत्रमुनि आठमा देवलोकमां गया. आ अवसरे सर्व जीवोने खमावी अनशनद्वारा आराधना करी त्यां आवी श्रीसर्वानुभूति मुनिण गोशालाने कह्युं के—हे दुष्ट गोशाला ! स्वधर्माचार्यने केम निंदे ठे. आ सांजळी क्रोधांध गोशाले तेजो लेइया मुकी तेथी दग्ध थई श्रीसर्वानुभूतिमुनि बारमा देवलोकमां गया.

प्र०—६—देवताओ ठ जाषामांथी कइ भाषा बोले अने तेनो अर्थ शो?

उ०—कंश्क प्राकृत अने कंश्क मागधी बन्ने मिश्रित (अर्द्ध मागधी) जाषा देवताओ बोले. श्रीजगवतीसूत्रना पांचमा शतकना चोथा उद्देशामां स्पष्टतया उल्लेख ठे केः—

“ देवा णं भंते ! कयराए भासाए भासंति कयरा वा भासा भासिज्जमाणी विसिस्सई ! गोयमा ? देवाणं अद्धमागहाए भासाए भासंति सावि य णं अद्धमागहा भासिज्जमाणी विसिस्सई । ”

व्याख्या—‘ विसिस्सई ’ ति विशिष्यते विशिष्टा भवतीत्यर्थः । ‘ अद्धमागह ’ ति भाषा किल षट्विधा भवति यदाह—

‘ प्राकृतसंस्कृतमागध-पिशाचभाषा च सूरसेनी च ।

षष्ठोऽत्र भूरिभेदो, देशविशेषादपभ्रंशः ॥ १ ॥ ’

तत्र मागध-भाषालक्षणं किञ्चित्किञ्चित् प्राकृतभाषालक्षणं यस्यामस्ति सार्द्धं मागध्या इति व्युत्पत्त्याऽर्द्धमागधीति । ”

सारांशः—देवताओ अर्द्धमागधी जाषा बोले. प्राकृत, संस्कृत, मागधी,

પિશાચી, સૂરસેની અને અપવ્રંશ આ ૭ પ્રકારની જાણા છે. તેમાંથી કણ્ઠક માગધી જાણાનું લક્ષણ અને કણ્ઠક પ્રાકૃત જાણાનું લક્ષણ જેમાં હોય તેને અર્ધેમાગધી કહેવાય.

પ્ર૦-૭-ભુવનપતિમાંથી આવીને તીર્થંકર થાય ?

૭૦-જવનપતિમાંથી નીકળીને કોણક તીર્થંકર થાય. શ્રીપ્રજ્ઞા-પના સૂત્રના ૨૦ મા પદની વૃત્તિમાં કહેલું છે કે:-

“ વસુદેવચરિત્રે પુનઃ નાગકુમારેભ્યોઽપ્યુદ્ધૃતોઽનન્તરમૈરવતક્ષેત્રેઽસ્યા-
મેવાવરિષ્ઠ્યાં ચતુર્વિંશતિતમસ્તીર્થંકર ઉપદર્શિતઃ તદ્વત્તત્ત્વં કેવલિનો
વિદન્તિ ”

સારાંશ:-ઐરવતક્ષેત્રમાં આ ચોવીશોમાં થયેલા ચોવીશમા તીર્થંકર નાગકુમારમાંથી નીકળીને થયા છે. તથા શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉલ્લા-
સમાં કહેલ છે કે:-

“ ભાવિદ્વિતીયતૃતીયતીર્થંકૃતોરુદાયિસુપાર્શ્વજોવયોરન્તરકાલસ્યાલ્પ-
ત્વાદૈમાનિકદેવગતિર્ન સંગચ્છતે, નરકગતિરપિ તથાવિધયોર્ન સંગચ્છતે,
ન ચ ભવનપત્યાદિગતિઃ તત આગતાનાં તીર્થંકરત્વપ્રાપ્તિનિષેધાત્ કા
ગતિરિતિ પ્રશ્નોઽત્રોત્તરં અનયોર્ગતિઃ શાસ્ત્રે શ્રુતા નાસ્તિ પરં ભવનપતિગતિઃ
સંભાવ્યતે યતો વસુદેવહિંદૌ ભવનપતેરાગતસ્ય તીર્થંકરત્વં પ્રતિપાદિતમ-
સ્તિ તત્ત્વં તત્ત્વવિદ્વેદ્યમિતિ ॥ ૧૧ ॥

સારાંશ:-આવતી ચોવીશોમાં બીજા ત્રીજા તીર્થંકર દેવો શ્રી
જગવાન્ મહાવીરસ્વામીના કાકા હુપાર્શ્વનો જીવ તથા શ્રી શ્રેણીક-
મહારાજાના પૌત્ર પૌષધમાં કાલધર્મ પ્રાપ્ત થયા તે ઉદાયિ રાજાનો
જીવ, આ બન્નેની નરકગતિનો તો સંજવ નથી અને વૈમાનિક દેવોનો
જઘન્યમાં જઘન્ય પદ્યોપમથી ઓઢી સ્થિતિ નથી, તેમજ આંતરુ
ઓઢું હોવાથી જવનપતિમાંથી નીકળી થવા સંજવ છે.

પ્ર૦-૮-વ્યવહારી જીવો અને અવ્યવહારી જીવો કોને કહેવા ?

उ८-पंचदंरु कथामां कहेल ठे के:-

“ सर्वे जीवा व्यवहारिव्यवहारितया द्विधा सूक्ष्मा निगोदा एवान्त्या-
स्तेभ्यो अन्ये व्यवहारिणः ॥ २७१ ॥”

सारांश:-अनादि सूक्ष्म निगोद अव्यवहारी, बाको सर्व व्यवहारी
तथा श्री पद्मवर्णाना अठारमा पदनी टीकामां कहेल ठे के:-

“ ये निगोदावस्थात उद्भूत्य पृथ्वीकाद्यादिभेदेषु वर्तन्ते ते लोकेषु दृष्टि-
पथमागताः सन्तः पृथिवीकायिकादिव्यवहारमनुपतन्तीति व्यवहारिका
उच्यन्ते, ते च यद्यपि भूयो निगोदावस्थामुपयान्ति तथापि ते सांव्यवहारिका
एव, संव्यवहारे पतितत्वात् ये पुनरनादिकालादारभ्य निगोदावस्थामुपगता
एवावतिष्ठन्ते ते व्यवहारपथातीतत्वादसांव्यवहारिकेः । ”

सारांश:-अनादी निगोदमांथी नीकळी पृथिवीकायादिकमां आवी
ते फरीथी निगोदमां जाय तो पण व्यवहार करेलो होवाथो ते संव्य-
वहारीक जाणवा. जे अनादि कालाथी सूक्ष्म निगोदथी नीकळ्याज
नथी ते अव्यवहारी जाणवा.

प्र०-ए-देवोने निद्रा होय ?

उ०-देवोने निद्रा न होय. श्रीरायपसेणोनी टीकामां कहुं ठे के:-

“ सूर्याभविमानवासिनो देवा देव्यश्च यथासुखमासते शरते दीर्घकाय-
प्रसारणेन नतु निद्रां कुर्वन्ति तेषां देवयोनिकत्वेन निद्राया अभावात् । ”

सारांश:-सूर्याभविमानवासी देवदेवीओ यथासुख बेसेठे, काया
पसारी शय्यामां जागता सुवे ठे, कारण के देवोने निद्रा न होय.

प्र०-१०-अनंतानुबंधी कषायनो जघन्य उदय केटला कालनो ?

उ०-अनंतानुबंधी कषायनो जघन्य उदय अंतरमुहूर्तनो. श्री
योगशास्त्रमां श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए कहेल ठे के:-

“ प्रसन्नचन्द्रादेः क्षणमात्रस्थितीनामपि कषायाणामनन्तानुबन्धित्व-
मन्यथा नरकयोग्यकर्मेपार्जनाभावात् । ”

સારાંશ:-નરકગતિયોગ્ય કર્મ ઉપાર્જન કરાવનાર અનંતાનુબંધી કષાયનો જપન્ય હૃદય અન્તર્મુહૂર્ત પ્રમાણ શ્રીપ્રસન્નચંદ્રાદિતી મા-
ફક જાણવો.

પ્ર૦-૧૧-કોરુ મગ આદિ સચિત્ત છે કે અચિત્ત ?

ઉ૦-કોરુ મગ આદિ અચિત્ત છે. શ્રી ઓઘનિર્યુક્તિની ટીકામાં ટીકાકાર મહર્ષિએ કહેલ છે કે:-

“અચિત્તાનામપે કદાચિદ્વનસ્પતીનામવિનષ્ટા યોનિઃ સ્યાદ્ ગુહ્યચિમુદ્ગાદીનાં તથાદિ ગુહ્યચિ શુષ્કા સતી જલસેકાન્તાદાત્મ્યં મજન્તો દૃશ્યતે, एवं कंकटुकमुद्गादिष्वपि, अतो योनिरक्षणार्थमचेतनयतनापि न्यायवस्येवेति । ”

સારાંશ:-ગઢો આદિ કોઈક અચિત્ત વનસ્પતિઓની પણ યોનિ સચિત્ત હોય છે. જેમ સુકી ગઢો કોરુ મગ આદિ પાણીના સિંચ-
ચનથી પાઠા સચિત્ત થાય છે. તેથી તેની યોનિના રક્ષણ માટે યતના કરવી યોગ્ય છે. શ્રાદ્ધવિધિમાં કહ્યું છે કે:-

“કંકટુકમુદ્ગ હરિતકીકુલિકાદિરચેતનોઽપ્યવનિષ્ટયોનિરક્ષણાર્થં નિઃ-
શુકતાદિપરિહારાર્થં ચ દન્તાદિર્મિર્મ મજ્યતે । ”

સારાંશ:-કોરુ મગ તથા હરકના ઠઢીયા આદિને અચિત્ત કહેલ
છે. પણ તેની આંખી યોનિના રક્ષણ માટે તથા નિઃશુકતાના પરિહારાર્થે
તે દાંતથી જાંગવા નહીં પણ આંખા ગઢી જવા.

પ્ર૦-૧૨-નરકની અંદર નારકી જોવોને પરમાધાર્મિક કદર્યના કરે
છે પણ નારકીઓ કોઈપણ વખત પરમાધાર્મિકના સામા થાય શ્રા કે ?

ઉ૦-શ્રીપદ્મવર્ણા સૂત્રના બાવીશમા પદનો ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“મવનવાસ્યાદયો દેવાઃ તૃતીયાં પૃથિવીં યાવદ્ ગતા મનિષ્યન્તિ ચ
કિમર્થં જ્ઞતા મનિષ્યન્તીતિ જેનુચ્યતે-પૂર્વજાંજ્ઞાતિકસ્ય વેદનામુપશમયિતું
પૂર્વજાંજ્ઞાતો વેદનામુદીરયિતું તત્ર ગચ્છન્તિ, તદાસીમન્તકાલાવેતદપિ મ-

वति तद्गताः सन्तो ना कैर्बध्यन्ते इति, आह च मूलटीकाकारोऽपि तत्र गता ना कैर्बध्यन्ते इत्यप्यनन्तकाले एव कार्यचित्सम्भवमत्रमिते । ”

सारांशः—अहिं जेम केदखानामां केदीओने जेसरो मारे कुठे ठे अने कोइ वखत केदीओ पण एकसंय करी सामा थाय ठे, तेम नास्कीओ पण कदाचित् परमाधार्मिकने बांधे, परन्तु ए आश्चर्यचूत बनाव अनंताकाले संजवे.

प्र०—१३—जृञ्जकदेवो कइ निकायना तथा तेमनी स्थिति केटसी ?

उ०—जृञ्जक देवो व्यंतर निकायना अने पढ्योपनी स्थितिवाळा जाणवा. श्रीजगवती सूत्रना चौदमा शतकना आठमा उद्देशामां कह्युं ठे केः—

“ जृम्भाणं देवाणं भंते ! केवतिर्यं कालं ठिती पन्नत्ता ? गोयमा ! एणं पलिभोवमं ठिती पन्नत्ता । ” व्याख्या—“ जृम्भन्ते—विजृम्भन्ते स्वच्छन्द-चारितया चेष्टन्ते ये ते जृम्भकाः तिर्यग्लोकवासिनो व्यन्तराः वा । ”

सारांशः—स्वच्छंदपणे क्रिया करे ते जृञ्जकदेवो व्यंतरनिकायना अने तेमनी स्थिति एक पढ्योपमनी ठे.

प्र०—१४—साधु साध्वीनी वनोदीक्षामां दिग्बंधनमां आ-आवि-कानुं नाम आपवानुं कहैल ठे ?

उ०—साधु साध्वीनी वनो दीक्षा वखते दीग्बंधनमां आवक आ-विकानुं नाम आपवा. कोइ ग्रंथमां नथी. माटे आवक आविकानुं नाम आपवुं योग्य लागतुं नथी. श्री आचार्य सूत्रना ग्रंथमां अध्ययनना सातमा उद्देशानी टीकांमां कहैल ठे केः—

“ गणेशव कोटीकः २०००० कुलं व १००० शाखा अनुकीमिधान आचार्य उपाध्यायस्य साध्व्या ३०००० तिली तृतीयोद्वेष्ट्या ”

सारांशः—साधुनी वनोदीक्षामां दिग्बंधनमां तारो कोटीक गण, स्थानिय कुल, वैरी शाखा, अनुक आचार्य अने अनुक उपाध्याय एव

नाम अने साध्वीनी वनीदोह्यामां आचार्य, उपाध्याय अने प्रवर्तिनी
आ व्रण नामो आपवां. तथा-

आचार्येणात्मनो वामपार्श्वे स्थापितस्य व्रतारोपणरूपोपस्थापना यथा-
विधि विवेया ततो दिग् निबध्यते द्विविधा त्रिविधा वा तत्र साधोर्द्विविधा
तथया आचार्यस्योपाध्यायस्य च, व्रतिन्यास्त्रिविधा तथया आचार्यस्योपा-
ध्यायस्य प्रवतिन्याश्च ॥ ”

सारांशः-श्रीआचार्य महाराजे पोतानी काबी बाजु राखी शिष्यने
व्रतारोपण रूप उपस्थापना करवी.तेमां दिग्बन्धनमां साधुने आचार्य अने
उपाध्याय एम बे नाम तथा साध्वीने आचार्य, उपाध्याय अने प्रवर्तिनी
एम व्रण नाम कहेवां. आ प्रमाणेनो उल्लेख श्री यतीजीतकदपमां
ठे तथा तेवीजरीते श्री बृहत्कृदपभाष्यादि अनेक सूत्रोमा ठे.

प्र०-१५-प्राणोने धारण करे तेने जीवकहीए तो श्री सिद्ध जग-
वान्मां केटला प्राण ?

उ०-श्री सिद्ध जगवान्मां चार प्राण होय. श्रीषट्दर्शनसमुच्चयनी
टीकामां कहुं ठे के:-

“ उत्पत्त्या भावप्राणाश्चेत्यादि, अनन्तज्ञानानन्तदर्शनानन्तवीर्या-
नन्तःखलक्षणं जीवनं सिद्धानामपि भवतीत्यर्थः ”

जावार्थः-श्रीसिद्धजगवान्मां ‘अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अनंतसुख
अने अनंतवीर्य आ चार जावप्राणो होय.

प्र०-१६-जातिस्मृतिज्ञानवान् जातिस्मृतिज्ञाने करीने उत्कृष्टा-
वधारेमां वधारे पोताना पाठला जव केटला देखे ?

उ०-जातिस्मृति ज्ञानी संख्याता जव देखे. श्री-आचारंग सूत्रना
पहेला श्रुतस्कंधना पहेला अध्ययनना प्रथम उद्देशानो टीकामां एवो
उल्लेख ठे के:-

“ जातिस्मरणं तु नियमतः संख्येयानिति । ”

સારાંશ:-જાતિસ્મરણજ્ઞાનવાન્ નિયમે કરીને ઉત્કૃષ્ટા પોતાના સં-
ખ્યાતા જવ દેખે. તથા શ્રી રત્નસાર ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે:-

“પુદ્ગભવા સો પીછહ્ એકં દો તિષ્ઠિ જાવ નવગં વા ।

ઉવરિં તસ્સ અવિસઓ સમાવઓ જાહસરણસ્સ ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાન્ પાઠલા એકબે ત્રણ જવ યાવત્ નવ
જવ દેખે ઉપરાંત દેખવાનો તેનો સ્વજાવ નથી. તથા

“ પૂર્વભવજાતિસ્મરણં નવ ભવાન્ પ્રાક્તનાન્ યાવત્ પશ્યતિ તન્મતિ-
જ્ઞાનસ્યૈવ ભેદઃ । ”

જાવાર્થ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાન પાઠલા નવ જવ સુધી દેખે. જાતિસ્મૃતિ-
જ્ઞાન મતિજ્ઞાનનો જેદ છે. આ પ્રમાણે શ્રી વિનયંધર ચરિત્રમાં પણ
જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાળો નવ જવ પાઠલા દેખે. એમ કહ્યું છે. તથા
શ્રી વિચારશતકમાં શ્રી સમયસુંદરોપાધ્યાયજી પણ લખે છે કે:-

“ જાતિસ્મરણતો મનુષ્યો નવ ભવાન્ પશ્યતિ નત્વધિકાન્ હૃદં ચ
મતિજ્ઞાનભેદ એવેત્યાદિ । ”

સારાંશ:-જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાનવાન્ મનુષ્ય નવ જવજ દેખે ઉપરાંત ન
દેખે. જાતિસ્મૃતિ જ્ઞાન મતિજ્ઞાનનો જેદ છે.

પ્રશ્ન-૧૭-શુક્લપાદ્ધિક જીવો કોને કહેવા અને કૃષ્ણપાદ્ધિક જીવો
કોને કહેવા ?

ઉપ-શ્રી સ્થાનાંગસૂત્રના પહેલા ઠાણાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ કૃષ્ણપાદ્ધિકેત યોર્લક્ષણં-જેસિમવહ્દો પુગલપરિચ્છેદો સેસઓ ય
સંસારો । તે સુક્ષ્મપક્ષિચયા ચલુ અહિએ પુણ કન્હપક્ષી ય ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-જે જીવોનો સંસારપરિત્રમણ કાલ અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તન
બાકી રહેલ છે તે શુક્લપાદ્ધિક અને જે જીવોનો સંસારપરિત્રમણકાલ
અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તન કરતાં અધિક બાકી છે તે કૃષ્ણપાદ્ધિક. તથા
શ્રી દશાશ્રુતસ્કંધના ઠાઠા અધ્યયનની ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે:-

“सु... पाकेलओ अंतो पुगलपा एवम् नियमा स्तिग्नित्तिहिते सम्मादि
मिच्छदिद्वी वा होजा ।”

ज्ञावार्थः—शुक्लपक्षी अंतःपुद्गल परावर्त्तन कालां अवय मोक्ष
जाय. शुक्लपक्षी सम्यक्दृष्टि पण होय अने मिथ्यादृष्टि पण होय.

प्र०—१८—औषध तथा जेषज शब्दनो एकज अर्थ ठे के जिन ?

उ०—श्री विपाकसूत्रनी टीकामां कहेल ठे केः—

‘ ओसहभे ज्जेणं ’ ति औषधानि एकद्रव्यरूपाणि ‘ भेसज्जेहि य ’ ति
भेषजानि अनेकद्रव्यरूपाणि पथ्यानि वा । ”

ज्ञावार्थः—एक द्रव्यने औषध तरीके अने अनेक द्रव्य अथवा
पथ्य वस्तुने जेषज तरीके जणावेल ठे.

प्र०—१९—मनःपर्याय नामनुं चोथुं ज्ञान साधुमहाराजाओनेज थाय
के गृहस्थने पण थाय ?

उ०—गृहस्थने मनःपर्याय ज्ञान न थाय. साधु महाराजाओनेज
थाय. श्रीपन्नवणासूत्रना त्रीजा पदनी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे केः—

“ संतानामेवामर्षौषध्यः । द्विषति । सानां मनःपर्यवज्ञानसंभवात् । ”

ज्ञावार्थः—आमर्षौषध्यादि ऋद्धिने पामेला महर्षिओनेज मनःपर्याय-
ज्ञान उत्पन्न थाय पण गृहस्थोने तो नज थाय.

प्र०—२०—मनःपर्यायज्ञानीने अवधिज्ञान नामनुं त्रीजुं ज्ञान अ-
वश्य होय ?

उ०—केटलाक मनःपर्यायज्ञानी महर्षिने अवधि ज्ञान होय केटला ने
न पण होय. श्री नंदीसूत्रनी टीकामां कहेल ठे केः—

“ आमर्षौषध्यादं प्राप्स्यति । तदुक्तं सिद्धप्राभृतादावधिमन्तरेणापि मनःपर्याय-
ज्ञानमुत्पद्यते नानृद्धिप्राप्तस्य अन्ये त्ववध्युद्धिप्राप्तस्यैवेति नियममाचक्षते
तदुक्तं सिद्धप्राभृतादावधिमन्तरेणापि मनःपर्याय-ज्ञानमुत्पद्यते नानृद्धि-
प्रधानात् । ”

सारांशः—आमर्षौषध्यादिकृद्धिमांथी कोइ एक कृद्धिधारीने अथवा अवधिज्ञानरूप कृद्धिने पामेला महर्षिउने मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय पण कृद्धिरहितने नहि. कोइक अवधिज्ञानीनेज मनःपर्यायज्ञान माने ठे ते ठीक नथी, कारणके श्रीसिद्धप्राज्ञतादिमां अवधिज्ञान विना पण मनःपर्यायज्ञानन अनेक वखत कहेल ठे. तथा—

“जे तिल्लाणी ते आभिणिबोहियनाणी, सुयनाणां, ओहीनाणी, अहवा आभिणिबोहीयनाणी, सुयनाणी, मणपज्जवनाणी ।”

सारांशः—जे त्रणज्ञानी ते मतिज्ञानी १, श्रुतज्ञानी २, अवधिज्ञानी ३, अथवा मतिज्ञानी १, श्रुतज्ञानी २, मनःपर्यायज्ञानी ३, आ प्रमाणे श्री जगवतीसूत्रना आठमा शतकना बीजा उद्देशामां पण अवधिज्ञान-सहित महर्षिओने तथा अवधिज्ञान रहित महर्षिउने पण मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय एवो स्पष्ट उल्लेख ठे.

प्र०-२१—साधुमहर्षिउने परमावधिज्ञान थया पढी केटला काले केवलज्ञान प्राप्त थाय ?

उ०—परमावधिज्ञान थया पढी अवश्य अन्तमुहूर्तकाले केवलज्ञान उत्पन्न थाय. श्रीजगवतीसूत्रना अठारमा शतकना आठमा उद्देशानी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे केः—

“परमावधिकश्चावश्यमन्तमुहूर्तेन केवली भवति ।”

ज्ञावार्थः—परम अवधिज्ञानी अवश्य अन्तमुहूर्त काले केवलज्ञानी थाय.

प्र०-२२—पौषधमां एकासणुं करनार श्रावकने लीलुं शाक कट्ये के केम?

उ०—पौषधमां लीलुं शाक न कट्ये. श्रीसेनप्रश्नमां श्रीसेनसूरिजी-महाराजे कहेल ठे केः—

“उपधानपौषधैकाशनकमध्येऽन्यपौषधैकाशनकमध्ये वाऽऽर्द्रशाकभक्षणं

शुध्यति नवेति, प्रश्नोऽत्रोत्तरं उभयपौषधैकाशनके आर्द्रशाकभक्षणप्रवृत्ति-
रधुना नास्ति ॥ ६० ॥

सारांशः—उपधानना पौषधमां तेमज अन्य पौषधमां पण एकासणुं
करनारणे लीळुं शाक खावानी प्रवृत्ति सांप्रत कालमां नथी.

प्र०—१३—मोळोयाना तेलथी तळेळी वस्तु कमाह विगयमां गणाय ?

उ०—मोळीया तेलथी तळेळी वस्तु कमाह विगयमां न गणाय.
श्रीसेनप्रश्नना चोथा उल्लासमां कहेल ठे केः—

“येषां कडाहविकृतिप्रत्याख्यानं भवति तेषां डोलियाख्यतैलतलित-
पक्वान्नादिकं कल्पते न वेति, प्रश्नोऽत्रोत्तरं—डोलियाख्यतैलं विकृतिर्न
भवति तेन तत्तैलनिष्पन्नं पक्वान्नाद्यपि विकृतिर्न भवति ॥ २५ ॥”

ज्ञावार्थः—मोळीउं तेल तेलविगयमां नथी तेथी ते तेलमां तळेळो
वस्तु कमाह विगयमां न गणाय.

प्र०—१४—श्री आचार्य महाराजा गौचरी जाय ?

उ०—श्री आचार्यमहाराज स्वयं गौचरी न जाय अने जाय तो दंग
आवे. श्रीव्यवहारज्ञाप्यना ठठा उद्देशानी टीकामां कहेल ठे केः—

“उप्पन्ननाणा जह नो अडंति, चोत्तीसबुद्धातिसया जिणिंदा।

एवं गणी अट्टगुणोववेओ, सत्थाव नो हिंडइ इहिंमं तु ॥ १ ॥”

व्याख्या—“यथा उत्पन्ने ज्ञाने जिनेन्द्राश्चतुस्त्रिंशद्बुद्धातिशयाः—सर्वज्ञा-
तिशया देहसौगन्ध्यादयो येषां ते तथा भिक्षां न हिंङ्ते, एवं तीर्थकरदृष्टा-
न्तेन गणी—आचार्योऽष्टगुणोपेतोऽष्टविधगणिसंपदुपेतः शास्ता—तीर्थकर
इव ऋद्धिमान् न हिंङ्ते ॥ १ ॥

गुरुहिङ्गंमि गुरुगा, वसभे लहुआऽनिवारयंतस्स।

गीतागीते गुरुलहु, आणादीया बहू दोसा ॥ २ ॥

व्याख्या—आचार्य भिक्षामटामोति व्यवसितं यदि वृषभो न निवा-
रयति तदा तस्यानिवारयतः प्रायश्चित्तं चत्वारो लवुकाः, अथ वृषभेण
निवारितोऽपि न तिष्ठति तर्हि वृषभः शुद्ध आचार्यस्य प्रायश्चित्तं चत्वारो
गुरुकाः, तथा गीतार्थी भिक्षुश्चेन्न निवारयति तदा तस्य मासगुरु, अगो-

तार्थस्य भिन्नोत्तरनिवारतो मासलघु, आचार्यस्य गीतार्थगीतार्थाभ्यां वारि-
तस्यापि गमने प्रत्येकं चतुर्गुरु आज्ञादयश्चेमे वक्ष्यमाणा बहवो दोषाः । ”

भावार्थः—केवल ज्ञान उत्पन्न थया पढी चोत्रीस अतिशयवंत श्री
तीर्थकर महाराज गौचरी न जाय तेम आठ प्रकारनी गणी संप-
दाए युक्त श्री आचार्य महाराज गौचरी न जाय. श्री आचार्य महा-
राज गौचरी जवाने तत्पर थाय अने तेमने श्री वृषज (श्री उपा-
ध्यायजी) महाराज निषेध न करे तो श्री उपाध्यायजीने चतुर्लघु
प्रायश्चित्त आवे. श्री उपाध्यायजीए निषेध करवा ठतां श्री आचार्य
महाराज गौचरी जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त
आवे. तथा आचार्य महाराजने गौचरी जवानो निषेध गीतार्थ
मुनिराज न करे तो गीतार्थ मुनिराजने गुरुमास प्रायश्चित्त आवे
गीतार्थ मुनिश्रीए निषेध करवा ठतां श्री आचार्य महाराज गौचरी
जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त आवे. श्री आचार्य
महाराजने गौचरी जतां अगीतार्थ मुनि निषेध न करे तो अगी-
तार्थ मुनिने लघुमास प्रायश्चित्त आवे अगीतार्थ मुनिए निषेध
करवा ठतां जाय तो श्री आचार्य महाराजने चतुर्गुरु प्रायश्चित्त आवे.

प्र०-२५-स्त्यानर्द्धि निद्रानुं बल वासुदेवयो अर्ध कहेल ठे ते व-
र्त्तमानकाले संजवे ?

उ०-सांप्रतकालमां स्त्यानर्द्धि निद्रानुं बल सामान्य मनुष्ययो
बमणुं, त्रणगणु अथवा चारगणु होय. श्री बृहत्कल्पजाप्यवृत्तिना
त्रीजा खंरुमां कहेल ठे के:-

“ केशवो-वासुदेवस्तस्य बलादर्द्धबलं स्त्यानर्द्धिमतो भवतीति तीर्थकू-
दादयः प्रज्ञापयन्ति । एतच्च प्रथमसंहनिनमङ्गीकृत्योक्तं, इदानीं पुनः सा-
मान्यलोकबलाद् द्विगुणं त्रिगुणं चतुर्गुणं वा बलं भवतीति मन्तव्यम् । ”

जावार्थः—स्त्यानार्थं निद्रानुं बल वासुदेव यकी अर्धबल वज्रक्रुष-
जनाराच संघयणवाळाने होय. वर्तमानकाले सामान्यलोकना बलथी
बेगणुं, त्रणगणुं अथवा चारगणुं होय.

प्र०-२६-उपशम सम्यक्त्व अने क्षयोपशमसम्यक्त्वमां जिन्नता शो?

उ०—उपशम सम्यक्त्वमां सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय सर्वथा न
होय. क्षयोपशम सम्यक्त्वमां सम्यक्त्व मोहनीयनो विपाकोदय तथा
मिथ्यात्वमोहनीयनो प्रदेशोदय होय. श्रीजगवतीसूत्रना पहेला
शतकना त्रीजा उद्देशानी टीकामां कहेल ठे के:-

“क्षयोपशमो ह्युदीर्णस्य क्षयोऽनुदीर्णस्य च विपाकानुभवापेक्षया
उपशमः प्रदेशानुभवस्तूदयोऽस्त्येव, उपशमे तु प्रदेशानुभवो नास्ति ।”

सारांशः—उदयमां आवेल मिथ्यात्वमोहनीनां पुद्गलोनां विपाकानुज-
वनी अपेक्षाए उपशम पण प्रदेशानुजवनी अपेक्षाए उदय होय तेनुं
नाम क्षयोपशम सम्यक्त्व अने ज्यां प्रदेशानुजवनी अपेक्षाए पण
मिथ्यात्वमोहनीनां पुद्गलोनां उदय न होय तेनुं नाम उपशम
सम्यक्त्व. श्रावकप्रज्ञसिनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“क्षयोपशमिकादस्य को विशेषः ? इति उच्यते, तत्रोपशान्तस्यापि
मिथ्यात्वस्य प्रदेशानुभवोऽस्ति नत्वौपशमिके, अन्ये तु व्याचक्षते श्रेणिम-
ध्यवर्तिन्येवौपशमिके प्रदेशानुभवो नास्ति नतु द्वितीये, तथापितत्र सम्य-
क्त्वाग्वनुभवाभाव एव विशेषः । ”

सारांशः—क्षयोपशमसम्यक्त्व अने उपशमसम्यक्त्वमां फरक शो
ठे ? उत्तर क्षयोपशमसम्यक्त्वमां उपशम पामेशी मिथ्यात्वमोहनी-
यनो प्रदेशोदय होय, अने उपशमसम्यक्त्वमां मिथ्यात्व मोहनीयनो
प्रदेशोदय न होय. बीजा आचार्यों कहे ठे के—श्रेणिगत उपशम सम्य-
क्त्वमां मिथ्यात्वमोहनीयना प्रदेशोदय न होय, पण श्रेणि विनाना

उपवाससम्यक्त्वमां मिथ्यात्वमोहनीयनो प्रदेशोदय होय. तथापि ते उपशमसम्यक्त्वमां सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय तो नज होय, अने कयोपशम सम्यक्त्वमां सम्यक्त्वमोहनीयनो उदय होय एटलो ब-
न्नेमां विशेष ठे.

प्र०-१९-श्रमण जगवान् महावीरस्वामीए उद्दमस्थ अवस्थामां तप कयों तेनुं वर्णन तो सांभळवामां आवेल छे पण केवली अव-
स्थामां केटलो तप कयों ?

उ०-श्री श्रमण जगवान् महावीरस्वामीए केवली अवस्थामां मोह-
समये ठठनो तप कयों ते शिवाय तप करेल नथो. श्री जगवतीसू-
त्रनाबीजा शतकना पहेला उद्देशामां कहुं ठे के:-

“ तेणं काले तेणं समए समणे भगवं महावीरे वियडभोइया वि होत्था”
व्याख्या “वियडभोइ ति व्यावृत्ते व्यावृत्ते सूर्ये भुंक्ते इत्येवं शीलो व्या-
प्तभोजी प्रतिदिनभोजी इत्यर्थः । ”

सारांश:-केवली अवस्थामां तपश्चर्या करवाना प्रयोजननो अज्ञाव
होवाथी श्रमण जगवान् श्री महावीरस्वामी प्रतिदिन जोजन करता
हता.

प्र०१७-पहेले दिवसे एकासणुं, बीजे दिवसे उपवास अने त्रीजे दिवसे
एकासणुं आनुं नाम चतुर्थजक्त कहिए. आ प्रमाणेज ठठजक्तअ-
ठमजक्तादिकपारणे उत्तरपारणे एकासणादिकनो नियम खरो ?

उ०-चतुर्थजक्त ए एक उपवासनी संज्ञा ठे. श्रीजगवतीसूत्रना
बीजा शतकना पहेला उद्देशानी टीकामां कहुं ठे के:-

“ चतुर्थं भक्तं यावत् भक्तं त्यज्यते यत्र तच्चतुर्थमियं चोपवासस्य संज्ञा
एवं षष्ठादिकमुपवासस्य यादेरिति । ”

सारांश:-चार जोजन जे तपमां त्याग थाय तेनुं नाम चतुर्थजक्त

आ एक उपवासनी संज्ञा जाणवी, आ प्रमाणे ठठादिक बे उपवासादिकनी संज्ञा अर्थात् ठठ बे उपवासनी, अठम त्रण उपवासनी यावत् चोत्रीस जक्त सोख उपवासनी संज्ञा जाणवी. तथा श्री स्थानांग मूत्रना त्रीजा स्थानकना बीजा उद्देशामां पण कहेल ते के:-

“ एकं पूर्वदिने द्वे उपवासदिने चतुर्थं पारणकदिने भक्तं-भोजनं परिहरति यत्र तपसि तच्चतुर्थभक्तं तद्यस्यास्ति स चतुर्थभक्तकस्तस्य एवमन्यत्रापि शब्दव्युत्पत्तिमात्रमेतत् प्रवृत्तिस्तु चतुर्थभक्तादिशब्दानामेकाद्युपवासादिष्विति ॥ ”

सारांश:-प्रथम दिवस एक जक्त, उपवासना दिवसे बे जक्त अने पारणक दिवसे एक जक्त मळी चार जक्त (जोजन) जे तपमां त्याग थाय तेनुं नाम चतुर्थ जक्त कह्णीए ते तपवाळाने चतुर्थजक्तिक कह्णीए एवीज रीते छट्ट अट्टमादि चतुर्थजक्तादि शब्दादिनी आ फक्त व्युत्पत्तिज जाणवी. चतुर्थजक्तादि शब्दोनी प्रवृत्ति तो उपवासादिकमां ठे. तथा श्रीकट्पसूत्रसमाचारीमां कहुं ठे के:-

“ वासावासं पञ्चोसवियस्स अट्टमत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पंति दो गो-यरकाला गाहावइलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमिस्स वा पविसित्त-ए वा । २२ । वइलं पञ्चोसवियस्स अट्टमत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पंति तओ गोय काला० । २३ । विगिह्मा एल्ल भिक्खुस्स कप्पंति सबेवि गो-य काला० । २४ । ”

सारांश:-चतुर्मास स्थित रहेल ठठजक्तिक साधुने गृहस्थना घरे बे वखत ज्ञात पाणी लेवा जवा आववाने वास्ते कट्टे. ॥ २२ ॥ वर्षा-रुतु रहेल अष्टमजक्तिक साधुने गृहस्थना घरमां त्रण वखत आहार पाणी लेवा जवा आववाने कट्टे. ॥ २३ ॥ वर्षा चतुर्मास रहेल चार उपवासादिक करेल साधुने जेटली वखत इन्हा थाय तेटली वखत आहार पाणी लेवा गृहस्थना घेर जावा आववाने कट्टे. ॥ २४ ॥

जो चतुर्थ जक्त एक उपवासनी संज्ञा न होय तो आ श्रीकृष्णसूत्रना पाठनो संबंध केम मले ? अर्थात् एक उपवासनी संज्ञा होय तो ज संबंध मले.

प्र०१९-विजयादि चार अनुत्तर विमानमां एक वखत गयेलो जीव व्यंतरादि देवगतिमां अथवा नारकीआदि तीर्थच गतिमां जाय ?

उ०-विजयादि चार अनुत्तर विमानमां गयेल उत्तम आत्मा तीर्थचमां नरकमां तथा वैमानिक शिवाय अन्य देवोमां न जाय. अर्थात् मनुष्यमां तथा वैमानिक देवोमांज जाय. श्रीपद्मवणासूत्रना पंदरमा पदमां कहेल ठे के:-

“ इह विजयादिषु चतुर्षु गतो जीवो नियमात् तत उद्धृतो न जातुचि-
दपि नैरयिकादिपंचेन्द्रियतिर्यक्पर्यवसानेषु तथा व्यन्तरेषु ज्योतिष्के च
मध्ये समागमिष्यति तथास्वाभाव्यान्मनुष्येषु सौधर्मादिषु वा गमिष्यति
तत्रापि जघन्यत एकं द्वौ वा भवानुत्कर्षत संख्येयान् न पुन असंख्येयान्
अनन्तान् वा । ”

सारांश:-विजयादि चार अनुत्तरमां गयेलो जीव नरकगतिमां, एकेन्द्रियथी पचेन्द्रियसुधी तीर्थच गतिमां तथा व्यंतर, ज्योतिष्क, जवनपतिआदि देवगतिमां नियमे करीने न जाय, मनुष्य तथा सौध-
र्मादि वैमानिकमांज जाय तेमां पण जघन्यथी एक अथवा बे जव अने उत्कृष्टा संख्याता जव करे पण असंख्याता अथवा अनंता जव न करे.

प्र०-३०-परमाणु अने प्रदेशमां जेद शो ?

उ०-स्कंधनी साथे रहेलो प्रदेश, जुदो पने ते परमाणु. श्री नवत-
त्त्वनी टीकामां श्री समयसुंदरजी उपाध्यायजीए लखेल ठे के:-

“ ननु प्रदेशपरमाण्वोः परस्परं को भेदः ? उच्यते प्रदेशोऽपि निर्विभागः
परमाणुरपि निर्विभागः परं स्कन्धलग्नः प्रदेशः स्कन्धात् पृथग्भूतः परमा-
णुरिति । ”

સારાંશ:-પ્રદેશના પણ બે જાગ થાય નહીં તેમ પરમાણુના પણ બે જાગ થાય નહીં. તો પઠી પ્રદેશ અને પરમાણુમાં જેદ શો ? ઉત્તર એ છે કે-પુદ્ગલસ્કન્ધોથી જુદો પડે તેને પરમાણુ કહેવાય અને તેજ પરમાણુને જ્યાંસુધી તે પુદ્ગલસ્કન્ધોની સાથે સમ્બન્ધવાળો હોય ત્યાં સુધી તેને પ્રદેશ કહેવાય, બીજો વિશેષ નથી.

પ્ર૦-૩૧-કેવલીસમુદ્ઘાત સર્વ કેવલજ્ઞાની કરે ?

૭૦-કોઈ કેવલી જગવાન્ કેવલી સમુદ્ઘાત કરે કોઈ કેવલી જગવાન્ કેવલી સમુદ્ઘાત ન કરે. શ્રીગુણસ્થાનકમારોહમાં કહેલ છે કે:-

“ યઃ ષષ્માસાધિકાયુષ્કો, લભતે કેવલોદ્ગમમ્ ।

કોત્યસો સમુદ્ઘાત-મન્યે કુર્વન્તિ વા ન વા ॥ ”

સારાંશ:-કેવલજ્ઞાન થયા પઠી જે કેવલજ્ઞાની મહારાજાઓને ૭ માસ થકી અધિક આયુષ્ય હોય તે સર્વ કેવલી જગવાનો કેવલી-સમુદ્ઘાત કરે અને બીજા એટલે કેવલજ્ઞાન પામ્યા પઠી અન્તર્મુહૂર્ત્તથી આરંજી યાવત્ ૭ માસ સુધી બાકી આયુષ્યવાળા કોઈ કેવલી જગવાન્ કેવલી સમુદ્ઘાત કરે અને કોઈ ન પણ કરે.

પ્ર૦-૩૨-કલ્પવૃક્ષ, ચિન્તામણિરત્ન આદિ ઉત્તમ વસ્તુ ઈર્થિજનોના મનોરથોને પોતાની શક્તિથી સફલ કરે છે યા દેવોની સહાયથી ?

૭૦-કલ્પવૃક્ષાદિકના અધિષ્ઠાયક દેવતાઓ ઈર્થિજનાની ઇચ્છા-પૂર્ણ કરે છે. શ્રીવીતરાગસ્તવની ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“ કલ્પવિટપો તથાવિષદેવતાદિસન્નિધાનાદર્થિસાર્થમનોરથપ્રથનેન પ્રભાવાલ્લો ભવતિ ”

સારાંશ:-કલ્પવૃક્ષ તેવા પ્રકારના દેવાદિની સહાયબદ્ધે ઈર્થિવર્ગની મનોરથપૂર્તિ કરવાથી પ્રજાવશાલિ થાય છે. આ રીતે ચિન્તામણિરત્નાદિ પદાર્થો માટે પણ સમજી લેવું.

प्र०-३३-संध्याना प्रतिक्रमणमां सामायिक लोधा पढी सजायनो
आदेश मागो खवकार गणी भावको जे पच्छस्काण मुहपत्तिनी प्रतिले-
खना-पफिलेहणा करे ठे तो ते मुहपत्तिनी प्रतिलेखना करवा पूर्वे
खमासमण दर्ई आदेश मागवानी जरूर ठे या नहि ?

उ०-खमासमण दर्ई मुहपत्ति प्रतिलेखनानो आदेश मागवो जोइए.
श्रीसेनप्रश्नना चोथा उद्धासमां कहेख ठे के:-

“ संध्याप्रतिक्रमणे सामायिकोच्चारानन्तरं स्वाध्यायनमस्कारत्रयं कथ-
यित्वा वन्दनकप्रत्यारूपानमुखवस्त्रिका प्रतिलिख्यते सा क्षमाश्रमणं दत्त्वा
प्रतिलिख्यते किं वा क्षमाश्रमणं विना तथा सा किं कथयित्वा प्रतिलिख्यते
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरं सामायिकं कृत्वा विसृज्य संदिसावुं प्रमुख क्षमाश्रमण-
चतुष्टयं दत्त्वा नमस्कारत्रयं च कथयित्वा क्षमाश्रमणपूर्वकं ‘इच्छाकारेण
संदिसह भगवन् ! मुहपत्ती पडिलेहुं’ इत्यादेशपूर्वं मुखवस्त्रिकां प्रतिलिख्य
वन्दनकत्रयं च दत्त्वा प्रत्यारूपानं कर्तव्यमिति ॥ १६१ ॥ ”

सारांश:-सांजना प्रतिक्रमणमां सामायिक लक्ष्णे ‘ वेसणे संदिसावुं ’
आदि चार खमासमण दक्ष्णे त्रण नवकार गण्या बाद खमासमण
दर्ई “ इच्छाकारेण संदिसह जगवन् ! मुहपत्ति पडिलेहु ? ” आ प्रमाणे
नो आदेश मागोने मुहपत्तिनी पफिलेहणा करी वे वांदणा दर्ई प्रत्या-
ख्यान करवुं जोइए.

प्र०-३४-साधुमहात्माउ निंध्य जातिमां गौचरी माटे जाय ?

उ०-साधुउ निंध्यजातिमां गौचरी न जाय. श्री दशवैकालिकभूत्रना
पांचमा अध्ययनमां कहुं ठे के:-

“ पाण्डकुलं न पविसे ”

सारांश:-निषेध कुलमां साधुउ गोचरी न जाय. तथा श्री व्यव-
हारजाण्यवृत्तिमां लेखेख ठे के:-

“ सूतकादि दश दिवसान् यावत् वर्ज्यते इति, यावत्कथिकं वरुड-
छिपकचर्मकारडोबादि ”

સારાંશ:-વર્જનિક કુલકના બે જેદ ૧ અલ્પકાલિક ૨ યાવત્જીવ. જન્મ મરણનું સૂતક દશ દિવસ સુધિ વર્જવું તે અલ્પકાલિક, વરુઠ, ઠિંપક, ચમાર, કોંચ આદિ અધમ જાતિના ઘરનો આહારાદિ વર્જવો તે યાવજ્જીવસુધી તથા આ પ્રમાણેજ શ્રી નિશીથસૂત્રમાં પણ પ્રતિષેધકુલમાં ગોચરી જવાનો નિષેધ છે અને શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના પહેલા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશાની ટીકામાં પણ જુગુપ્સિત-નિંદિત ચમારાદિના કુલોમાં ગોચરી જવાનો નિષેધ છે.

પ્ર૦-૩૫-દ્વાયિકસમ્યક્ત્વના સ્વામી શ્રી શ્રેણિક મહારાજ આદિ નરકમાં ગયા તો શું અનંતાનુબંધી કષાયના ઉદય વિના પણ કોઈ નરકમાં જઈ શકે સ્વરા ?

૭૦-શ્રી શ્રેણિક મહારાજાદિને અપ્રત્યાખ્યાની કષાયનો ઉદય અનંતાનુબંધી જેવો હોય એમ સંજવે છે. શ્રીવિણયંધરચરિત્રમાં કહ્યું છે કે:-

“ સંજ્વલનક્રોધઃ સંજ્વલનરૂપોઽપિ તિષ્ઠતિ ૧, કદાચિત્પ્રત્યાખ્યાનરૂપો ભવતિ ૨, કદાચિદપ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૩, કદાચિદનન્તાનુબન્ધિરૂપઃ ૪, તથા પ્રત્યાખ્યાનક્રોધઃ સંજ્વલનરૂપઃ ૫, પ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૬, અપ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૭, અનન્તાનુબન્ધિરૂપઃ ૮, એવમપ્રત્યાખ્યાનક્રોધઃ સંજ્વલનરૂપઃ ૯, પ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૧૦, અપ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૧૧, અનન્તાનુબન્ધિરૂપઃ ૧૨, તથા અનન્તાનુબન્ધિક્રોધઃ સંજ્વલનરૂપઃ ૧૩, પ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૧૪, અપ્રત્યાખ્યાનરૂપઃ ૧૫, અનન્તાનુબન્ધિરૂપઃ ૧૬, એવં ક્રોધસ્ય ષોડશ ભેદાઃ સ્યુઃ તથા માનમાયાલોભાનામપિ ષોડશ ષોડશ ગણનયા ૬૪ ભવન્તિ । ભગવત્યજ્ઞાદિશ્વયં વિચારોઽસ્તિ તદ્ભ્યાયેન ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વવતાં નરકગમનસમ્ભવો નાન્યથા. ”

સારાંશ:-સંજ્વલનનો ક્રોધ સંજ્વલનરૂપ ૧, કદાચિત્ પ્રત્યાખ્યાનરૂપ ૨, કદાચિત્ અપ્રત્યાખ્યાનરૂપ ૩ અને કદાચિત્ અનંતાનુબંધી રૂપ ૪. એજ પ્રમાણે પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ સંજ્વલનરૂપ. ૫ કદાચિત્ પ્રત્યા-

ख्यानरूप ६ कदाचित् अप्रत्याख्यानरूप ७ अने कदाचित् अनंतानु-
बंधीरूप ८. तेमज अप्रत्याख्यानी क्रोध कदाचित् संज्वलनरूप ९,
कदाचित् प्रत्याख्यानरूप १०, कदाचित् अप्रत्याख्यान रूप ११ अने
कदाचित् अनंतानुबंधीरूप १२. तेमज अनंतानुबंधीनो क्रोध कदाचित्
संज्वलनरूप १३, कदाचित् प्रत्याख्यानीरूप १४, कदाचित् अप्रत्याख्या-
नीरूप १५ अने कदाचित् अनंतानुबंधीरूप १६. आ प्रमाणे सोल जेद
क्रोधना तेवाज सोल मानना, सोल मायाना अने सोल लोचना सर्वे
मली कषायना चोसठ जेद थाय. आ विचार श्री भगवत्यादि अं-
गोमां ठे. आ रीतिथी श्रीश्रेणिकमहाराजादिनो अप्रत्याख्यानी कषा-
यनो उदय अनंतानुबंधी स्वरूप होवाथी तेउ नरकगतिमां जाय एम
संजवे ठे अन्यथा नहीं. तथा श्री लोकप्रकाशना त्रीजा सर्गमां पण
कहुं ठे के:-

“स्युः प्रत्येकं चतुर्भेदाः, भेदाः संज्वलनादयः ।

एवं षोडशधैकैक-अतुःषष्टिविधा इति ॥ २२ ॥

यथा कदाचिच्छिष्टोऽपि, क्रोधादेर्याति दुष्टताम् ।

एवं संज्वलनोऽप्येति, काप्यनन्तानुबन्धिताम् ॥ ४२३ ॥

एवं सर्वेष्वपि भाव्यम् ॥

तत एवोपपद्येतानन्तानुबन्धिभाविनी ।

कृष्णादेर्गुर्गतिर्गुनं, क्षीणानन्तानुबन्धिनः ॥ ४२४ ॥

सारांशः-संज्वलनादिक प्रत्येक कषायोना चार चार जेद थवाथी
सोल कषायना चोसठ जेद थाय, जेम श्रेष्ठ मनुष्य पण क्रोधादिकथी
कदाचित् दुष्टपणाने प्राप्त थाय ठे. तेम संज्वलन कषाय पण अनंता-
नुबंधीपणाने प्राप्त थाय. एम सर्व कषायोने माटे जाणवुं. अने तेज
कारणथी क्षीण अनंतानुबंधी कषायवाळा श्रीकृष्णमहाराजादिनी
अनंतानुबंधीना उदयथी थवा वाळी नरकगति संजवे.

प्र०-३६-उपधाननी क्रिया दरेक साधुमहात्माउं करावी शके ?

૭૦-ઉપધાન વહન કરવાની ક્રિયા શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રના યોગ વહન કરેલા હોય તે સાધુ મહારાજ કરાવી શકે. શ્રી તત્ત્વતરંગિણીમાં કહેલ છે કે:-

“ કૃતમહાનિશીથાદયોગા- છાનાનામેવોપધાનવાહનાદિ યુક્તં નેતરે-
ષામાજ્ઞામહાદિદોષૈઃ સંસારપરિભ્રમણપ્રસંગાત્ ”

સારાંશ:-જે સાધુમહાત્માએ શ્રીમહાનિશીથ નામના સિદ્ધાન્તાદિના યોગને વહન કર્યા હોય તેને જ કરાવી શકે. આજ્ઞાજંગ કરવાથી સંસાર પરિભ્રમણ થવાના કારણથી બીજાને ન કરાવી શકે. તથા શ્રીસેન-પ્રશ્નના બીજા ઉદ્વાસમાં શ્રીસેનસૂરિજી મહારાજ ફરમાવે છે કે:-

“ શરીરાસ્વાધ્યાયકારણે સત્યનૂઢમહાનિશીથયોગસ્ય સાધોઃ સમીપે
આવિકા ઉપધાનક્રિયાં કરોતિ ન વેતિ પશ્ચો-ત્તરં શરીરાસ્વાધ્યાયકા-
રણેઽપિ શ્રીમહાનિશીથયોગવાહ્યન્તિક એવોપધાનક્રિયાં કરોતિ નાન્યસ્ય
પાર્શ્વે ॥ ૫૮ ॥ ”

સારાંશ:-આવિકા શરીર અસ્વાધ્યાય (ક્રતુધર્મ)ના કારણે પણ શ્રી મહાનિશીથ સિદ્ધાન્તના યોગવહન કરેલ સાધુ મહારાજ પાસે જ ઉપધાનની ક્રિયા કરે પણ બીજા પાસે ન કરે. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જે દિવસ ગણતરીમાં પણ ન આવે તે દિવસે પણ ક્રિયા શ્રી મહાનિશીથ-સૂત્રના યોગોદ્વહન નહિ કરેલા સાધુ મહારાજ પાસે ન થઈ શકે તો પછી અન્ય (શુદ્ધ) દિવસોને માટે તો કહેવું જ શું ?

પ્ર૦-૩૭-શ્રીમાન્ વિજયશેઠ અને વિજયા શેઠાણીના જેવું આદર્શ શ્રમણોપાસક યુગલ બીજું થયું હોય એમ જાણવામાં છે. ?

૭૦-જરૂર શહેરમાં વસતા સુશ્રાવક જિનદાસ અને તેમની ધર્મ-પત્ની શ્રીમતી સુહાગદેવીનું શ્રીમાન્ વિજયશેઠ અને વિજયાશેઠા-ણીના જેવું જ આદર્શ શ્રમણોપાસક યુગલ થયું છે. શ્રી ઉપદેશતરંગિણીમાં કહ્યું છે કે:-

“વસન્તરે શિવંક : શ્રેષ્ઠી પરમાર્હતો નિવસતિ સ્મ, તત્ર શ્રીધર્મદાસ-સૂરયઃ સંપ્રાપ્તાઃ, વંદનાર્થે શિવંકરો ગતઃ, સ્વદત્તાને દત્તાનિ, ગુરુપાર્શ્વે આ-લોચના ગૃહીતા, સહર્ષેણાભાણિ-ભગવન્ ! મમ લક્ષસાધર્મિકમોજનપ્રદન-મનોરથોઽસ્તિ પરં કિં કરોમિધનં તથાવિધં નાસ્તિ ગુરુભિરભાણિ-યાદિ ભૃગુકચ્છે શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિવંદનાર્થે તત્ર જિનદાસાભિઃ શ્રાદ્ધઃ માર્યા-હાગદેવાયુતઃ સર્વશક્ત્યા વસ્ત્રમોજનાચલંકરણીયઃ તદ્વાત્સલ્યેન લક્ષ-સાધર્મિકમોજનદાનપુણ્યં ભવિષ્યતિ । ”

સારાંશઃ—વસંતપુર નામના નગરમાં પરમ જૈન શિવંકર નામા શેઠીઓ વસે છે. તે નગરમાં શ્રી ધર્મદાસ નામા આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા. શિ-વંકર શેઠ વાંદવાને વાસ્તે ગયો. વાંદી આલોચના લઈ હર્ષથી ગુરુ મહારાજને કહ્યું. જગવન્ ! એક લાખ સાધર્મિકોને જોજન કરાવવાનો મારો મનોરથ છે પણ શું કરું તેટલું ધન નથી. ગુરુ મહારાજે કહ્યું—જરુરમાં શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામીને વંદન કરવાને જા ત્યાં સુહાગદેવી નામની સ્ત્રીની સાથે જિનદાસ નામા શ્રાવકને સર્વ શક્તિથી વસ્ત્રજો-જનાલંકારાદિકે અલંકૃત કરવો. તેના વાત્સલ્યથી લાખ સાધર્મિકને જોજનનું દાન આપ્યાનું પુણ્ય થશે.

પ્ર૦-૩૮-પાક્ષિક-પસ્કી આદિ પ્રતિક્રમણમાં ક્યાંથી આરંજી ક્યાં સુધી ઠીંકને વર્જવી ?

૭૦-ચૈત્યવંદનથી આરંજી શાંતિ સુધી ઠીંક વર્જવી. શ્રીસેનપ્રભમાં કહ્યું છે કે:-

“ પાક્ષિકપ્રતિક્રમણે ક્ષુત્કદા નિવાર્યતે ઇતિ પ્રભોઽત્રોત્તરં ચૈત્યવંદના-દિત આરમ્ભ્ય શાન્તિં યાવત્ ક્ષુન્નિવાર્યતે ઇતિ પરંપરાસ્તિ ॥ ૨૧ ॥ ”

સારાંશઃ—પાક્ષિક આદિ પ્રતિક્રમણમાં ચૈત્યવંદનથી આરંજીને શાન્તિ સુધી ઠીંક વર્જવી. એમ પરંપરા છે.

પ્ર૦-૩૯-ધનુષ આદિથી થતી સાવચ-પાપમય ક્રિયાનું અશુભ કર્મના બંધરૂપ ફલ જે જીવોના શરીરથી ધનુષ બનેલ છે તે જીવોને

थाय तो जे जीवोमां शरीरनां (मुनिउंना उपयोगमां आवतां) पात्रादिक बनेल ठे ते जीवोने पुण्यकर्मनो बंध थाय या नहि ?

उ०—जे जीवोना शरीरनां पात्रादिक बनेल ठे ते जीवोने पुण्य कर्मनो बंध न थाय. श्रीजगवतीसूत्रना पांचमा शतकना ठठा उद्देशानी टीकामां स्पष्ट उल्लेख ठे के:—

“अविरतिपरिणामाद् बन्धः अविरतिपरिणामश्च यथा पुरुषस्यास्ति एवं धनुरादिनिवर्तकशरीरजीवानामपीति, सिद्धानां तु नास्त्यसाविति न बन्धः, पात्रादिजीवानां च न पुण्यबन्धहेतुत्वं तद्धेतोर्विवेकादेस्तेष्वभावदिति ।”

साराशः—अशुजकर्मना बंधमां हेतुचूत अविरति परिणाम पुरुषनी जेम विद्यमान होवाथी गत्यंतरमां जे जीवोना शरीरथी धनुष आदि बनेल ठे ते जीवोने धनुषआदिथी थतो पापमयक्रियाना फल रूप अशुजकर्मनो बंध जरूर थाय, श्रीसिद्धजगवानने तो अविरति परिणाम न होवाथी कर्मबंध न थाय. परन्तु जे जीवोना शरीरथी पात्र विगेरे बनेल ठे, तेउने शुज कर्मना बंधमां हेतुचूत जे विवेक विगेरे तेनो अज्ञाव होवाथी पुण्य कर्मनो बन्ध न थाय.

प्र०—४०—ज्यारथी श्रीजडबाहुस्वामी महाराजाए श्रीकद्वपसूत्रनी रचना कीधी त्यारथी आरंजीने श्रीपर्युषणा पर्वना दिवसोमां ते सूत्र वंचाय ठे पण तेनी पूर्वे श्रीसुधर्मास्वामी आदि परमर्षिओ शुं वांचता हशे ?

उ०—नवमा पूर्वमांथी आ श्री कल्पअध्ययन वांचता हशे. श्री सेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां श्रीसेनसूरिजी महाराज कहे ठे के:—

“श्रीभद्रबाहुस्वामिना नवमपूर्वाद्बुद्धतः श्रीकल्पः श्रीपर्युषणापंचदिनीं यावद्वाच्यमानोऽस्ति श्रीसुधर्मास्वामिप्रभृत्याचार्याणां तु पर्युषणासमये किं शास्त्रं वाच्यमानमभूदिति प्रश्नोऽत्रोत्तरं सुधर्मस्वामिप्रमुखा नवमपूर्वगतमेवैतदध्ययनं यथावस्थितं व्याख्यातवन्त इति संभाव्यते ॥ २०१ ॥ ”

सारांशः—श्री ज्ञानबाहुस्वामी महाराजे नवमा पूर्वथी उद्धार करेख श्री कल्पसूत्र पर्युषणना पांच दिवस वंचाय ठे पण ते पहेलां श्री सुधर्मास्वामी आदि आचार्य जगवानो पर्युषणना समयमां कयुं शास्त्र वांचता हशे इति प्रश्न अत्र उत्तर श्री सुधर्मास्वामी आदि नवमा पूर्वमां रहेलुं आज अध्ययन यथावस्थित वांचता हशे एवी संज्ञा-वना करी शकाय ठे.

प्र०-४१-श्री लग्नशुद्धि ग्रंथना कर्ता श्रीहरिजिज्ञसूरिजी कया समजवा?

उ०—लग्नशुद्धिना कर्ता याकिनी महत्तरासुनु श्रीमान् हरिजिज्ञसूरिजी जाणवा. श्रीमान् कुलमंरुनसूरिजी महाराज विचारामृत-संग्रह नामना ग्रंथमां लखे ठे के:-

“ धर्मसंग्रहण्यनेकांतजयपताकापंचवस्तुकोपदेशपदलग्नशुद्धिलोकतत्त्व-निर्णययोगविन्दुधर्मविन्दुपंचाशकषोडशकाष्टकादिप्रकरणानि चतुर्दशशत-मितानि पूर्वश्रुतव्यवच्छेदकालानंतरं पंचपंचाशता वर्षे दिवं गतः श्रीहरि-भद्रसूरिभिर्विरचितानि ”

सारांशः—१ धर्मसंग्रहणी २ अनेकांतजयपताका ३ पंचवस्तु ४ उपदेशपद ५ लग्नशुद्धि ६ लोकतत्त्वनिर्णय ७ योगविन्दु ८ धर्मविन्दु ९ पंचाशक १० षोडशक ११ अष्टकादि चउदसो प्रकरणो पूर्वश्रुतना व्यवच्छेद पठी पंचावन वर्षे स्वर्गने अलंकार करनार याकिनी महत्तरासुनु श्रीहरिजिज्ञसूरिजीए रचेलां ठे.

प्र०-४२-श्रीमान् गौतमस्वामीने जगवान् महावीरस्वामीजी उपर अत्यंत राग हतो तो प्रथम कोइ जवमां तेमनो परस्पर निकट सम्बन्ध थयो ठे ?

उ०—श्रीत्रिपृष्ठासुदेवना जवमां बन्नेनो निकट संबंध थयेल ठे. श्रीजगवती सूत्रना चौदमा शतकना सातमा उद्देशानी टीकासां उल्लेख ठे के:-

“ त्रिपृष्ठभवे भगवतो गौतमः सारथिः ”

सारांशः—जगवान् महावीरस्वामीनो जीव जे समये त्रिपृष्ठ नामना वासुदेव हता ते अवसरे श्रीमान् गौतमस्वामीनो जीव तेमना रथना सारथी तरीके हता.

प्र०—४३—कइ कइ गतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय ?

उ०—नरकगति तथा देवगतिथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय. श्रीजगवतीसूत्रना बारमा शतकना नवमा उद्देशामां कहेल ठे के:-

“ नरदेवाणं भंते कओर्हितो उवबज्जंति ? किं नेरइएर्हितो ? पुच्छा, गोयमा ! नेरइएर्हितोवि उवबज्जंति नो तिरिइएर्हितो नो मणुएर्हितो देवेर्हितो वि उवबज्जंति । ”

सारांशः—नरक तथा देवगतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्ती थाय, परन्तु मनुष्य तथा तिर्यचगतिमांथी आवेला जीवो चक्रवर्तीपणुं न पामे. तेमज श्रीसंग्रहणीसूत्र आदि शास्त्रोमां पण कहेल ठे.

प्र०—४४—जगवान् श्री महावीरस्वामीनो जीव एकवीसमे जवे मनुष्य हतो अने बावीसमे जवे तेउ चक्रवर्ती थया ते केम बने ?

उ०—मनुष्यमांथी आवी चक्री न थाय. थया ते आश्चर्य जाणवुं. श्रीदेवज्ञसूरिकृत श्रीमहावीरचरित्रमां कहेल ठे के:-

“ एए य चक्किइहिं, लब्धो पुणेण बीरजिणजीवो ।

अच्छेरगए भावे नायवो खित्तविदेहेसु ॥ १ ॥ ”

जावार्थः—जगवान् श्रीमहावीरस्वामीनो जीव मनुष्यगतिमांथी आवी पुन्य थकी चक्रवर्ती थया ते महाविदेह क्षेत्रमां आश्चर्य थयुं.

प्र०—४५—संघ्यानुं प्रतिक्रमण कर्या पढी श्रावक देराशर दर्शन करवा जइ शके ?

उ०—संघ्याना प्रतिक्रमण कर्या पढी श्रावक देराशर दर्शन करवा जई शके. श्री आचारोपदेश नामा ग्रंथना पांचमा वर्गमां लखेन्न ठे के:-

“ विहितावश्यकः आढः, कुर्याद्विश्रामणां गुरोः ॥ ९ ॥

बद्धावृतमुखो मौनी, हरेत् सर्वागजं श्रमम् ।

गुरुं संवाहयेद्यत्नात्, पादस्पर्शं त्यजन्निजम् ॥ १० ॥

ग्रामचैत्ये जिनं नत्वा, ततो गच्छेत्स्वमन्दिरम् ॥ ”

सारांशः—प्रतिक्रमण करीने वस्त्रथी मुख ढाकी मौनपणे गुरुमहाराजने पोताना पगनो स्पर्श न थाय तेवी रीतीथी श्रावक गुरुमहाराजना सर्व अंगना श्रमने दूर करवा विश्रामणा (वैयावच्च) करी ग्रामना देराशर (मन्दिर) मां दर्शन करी पोताना घरे जाय. आ पाठमां स्पष्टपणे प्रतिक्रमण करी गुरुनी वैयावच्च करी पठीथी देराशर जवानी विधि प्रतिपादन करेल ठे.

प्र०-४६-उपवास, आर्यंबिल, एकासणुं विगेरे त्रिविहार अने चोविहार एम बन्ने प्रकारे थाय ठे तेम पौरिसी विगेरे पण त्रिविहार थाय या नहि ?

उ०-पौरिसी विगेरे पण त्रिविहार थाय प्रातःस्मरणीय, जगवान् श्रीदेवेंद्रसूरिकृत श्रीशृंगारवृत्तिमां एवो उल्लेख ठे के:-

“ साधवः शक्तिसद्भावे पौरुष्यादीनि चतुर्विधाहारस्य प्रत्याख्यानानि, तद्भावे त्रिविधाहारस्य नतु द्विविधस्य, निष्कारणे स्वाद्यस्याननुज्ञानात् । आढस्तु संप्रदायात्कानिचित्प्रत्याख्यानानि द्विविधाहारस्यापि । ”

सारांशः—साधु शक्तिना सद्ज्ञावे पौरिसी विगेरे चोविहारे करे अने शक्तिना अज्ञावे त्रिविहारे करे पण कारण विना साधुने स्वादिमखावानी आह्वा न होवाथी दुविहारे तो न करे, परन्तु श्रावक तो दुविहारे त्रिविहारे अने चोविहारे पण पौरुषी साढपौरुषी आदि करे.

प्र०-४७-साधुमहात्माउं खजूरी अथवा मुंजनी प्रमार्जनी-पुंजणीथी उपाश्रयनुं प्रमार्जनं करे ?

૩૦-સાધુઠં સ્વજૂરી અથવા મુંજની પ્રમાર્જનીથી પ્રમાર્જન ન કરે. શ્રોગહ્વાચારપયત્રામાં કહેલ છે કે:-

“ સ્વ રિપત્તુંજેણ, જો પમજ્ઞે ઉવસ્સયં ।

નો દયા તસ્સ જીવેસુ, સમ્મં જાણાહિ ગોયમા ॥ ૭૬ ॥ ”

સારાંશ:-સ્વજૂરીના પત્રની અથવા મુંજની પ્રમાર્જની-પુંજણીથી ઉપાશ્રયનું પ્રમાર્જન કરનાર સાધુને હે ગૌતમ ! જીવોની દયા રહિત અર્થાત્ નિર્દય જાણવો.

૪૦-૪૦-પુણ્યનક્ષત્રનું વલવાનપણું જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં છે પણ કોઈ શ્રીજૈનસિદ્ધાન્તમાં છે ?

૩૦-પુણ્યનક્ષત્ર અને વિજય મુહૂર્ત ગમનમાં શ્રેષ્ઠ છે. શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે:-

“ જુત્તો પુસ્સો વિજઓ મુહુત્તો ”

સારાંશ:-પુણ્ય નક્ષત્રે કરીને યુક્ત ચંદ્રમા તથા વિજય નામામુહૂર્ત ગમનમાં શ્રેષ્ઠ છે. આ પાઠની ટીકામાં એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ અપિ દ્વાદશમે ચન્દ્રે, પુણ્યઃ સર્વાર્થસાધકઃ । ”

સારાંશ:-વારમો ચંદ્રમા હોય તોપણ પુણ્યનક્ષત્ર સર્વાર્થસાધક છે.

૪૦-૪૧-દીક્ષા અવસરે મૂલનામ બદલી બીજું રાખવામાં આવે છે તે પ્રવૃત્તિ આધુનિક છે યા પ્રાચીન ? જો પ્રાચીન હોય તો તેનું કોઈ દૃષ્ટાન્ત શાસ્ત્રમાં છે ?

૩૦-દીક્ષા અવસરે નામ બદલવાની વિધિ પ્રાચીન છે. સારું નામ રાખવાનું પંચવસ્તુમાં કહ્યું છે, તથા મહા સતી શ્રોમદનરેલાનું નામ બદલી સુવ્રતા નામ આપવામાં આવેલ છે. શ્રી ઊરાધ્યયનસૂત્રની ટીકામાં લખેલ છે કે:-

“ તીંણ વિ તાસિં સાહુણીણં સમીવે ગહિયા દિક્ખા કયસુવયનાના તવસંયમં કુળમાણી વિહરહ ॥ ”

સારાંશ:-પ્રત્યેકબુદ્ધ શ્રીનમિરાજર્ષિની માતા મદનરેખાએ તે સાધ્વીઝંની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી દીક્ષા અવસરે મદનરેખા નામ બદલી ‘સુવ્રતા’ નામ આપેલી સાધ્વી તપ સંયમ પાલન કરતી વિચરે છે.

પ્ર૦-૫૦-ઉપધાનમાં ત્રણ ચોમાસીની અસજાય ગણાય ?

ઉ૦-ઉપધાનમાં ચોમાસીની અસજાય ન ગણાય--શ્રી સેનપ્રશ્નના ચોથા ઉલ્લાસમાં કહેલ છે કે:-

“આશ્વિનાસ્વાધ્યાયિકાદિનત્રયમુપદેશમાલાદિ ન ગણ્યતે તથા ચતુર્માસકત્રયાસ્વાધ્યાયિકાયાં તદ્ ગણ્યતે નવેતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરં તદસ્વાધ્યાયિકાયાં દિનત્રયમુપધાનમધ્યે, ન તથા ચતુર્માસકત્રયે, તસ્માच्चતુર્માસકત્રયાસ્વાધ્યાયિકાયામુપદેશમાલાદિ ગણ્યતે ॥ ૫૪ ॥”

સારાંશ:-આસો માસની ત્રણ દિવસની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણાતા નથી તેમ ત્રણ ચોમાસાની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણાય કે નહિ. ઇતિ પ્રશ્ન. અત્ર ઉત્તર આસો માસ સંબંધિ ત્રણ દિવસની અસ્વાધ્યાય ઉપધાન મધ્યે ગણાય છે તેમ ચોમાસાની અસજાય ઉપધાનમાં ગણાતી નથી. તે માટે ત્રણ ચોમાસાની અસજાયમાં ઉપદેશમાલાદિ ગણી શકાય.

પ્ર૦-૫૧-શ્રીતીર્થંકર નામકર્મના બંધમાં હેતુભૂત કેવલ દ્વાયિક સમ્યક્ત્વજ છે કે ઉપશમ અને દ્વાયોપશમ સમ્યક્ત્વ પણ છે ?

ઉ૦-ત્રણે સમ્યક્ત્વ શ્રી તીર્થંકર નામકર્મના હેતુ છે. શ્રી પંચસંપ્રહની સ્વોપજ ટોકામાં કહ્યું છે કે:-

“તીર્થંકર નામગોત્રસ્ય ત્રિવિધમપિ સમ્યક્ત્વં હેતુઃ ।”

સારાંશ:-દ્વાયિક-દ્વાયોપશમિક અને ઔપશમિક આ ત્રણે સમ્યક્ત્વો શ્રીતીર્થંકર નામકર્મના બંધમાં હેતુબૂત છે.

પ્ર૦-૫૨-વર્તમાન સમયમાં જરતકેત્રના મનુષ્યોને દ્વાયિક સમ્ય-

कृत्व उत्पन्न थाय ? अने न थाय तो तेमां कारण शुं ? तथा तेनो निषेध कया शास्त्रमां ठे ? तेमज चरम युगप्रधान श्री दुःप्पसहसूरिजी द्वायिक सम्यक्त्ववंत थशे तेनुं समाधान शुं !

उ०-वर्तमान कालमां जरतक्षेत्रमां जन्मेला मनुष्यने वज्रऋषज-नाराच संघयण तथा क्षपकश्रेणिनो अज्ञाव होवाथी द्वायिक सम्य-कृत्व उत्पन्न न थाय. चोथा कर्मग्रंथनी टीकामां कह्युं ठे के:-

“ क्षयेणात्यन्तोच्छेदेन त्रिविधस्यापि दर्शनमोहनीयस्यापि निवृत्तं क्षायिकं तच्च क्षपकश्रेण्यामेव भवति ”

सारांश:-त्रण प्रकारना दर्शनमोहना क्षयथी पेदा थयेल द्वायिक सम्यक्त्व. ते द्वायिक सम्यक्त्व क्षपकश्रेणिमांज थाय पण क्षपकश्रेणि विना न थाय अने जरतक्षेत्रमां श्रीजंबूस्वामीजी मोक्षे गया तेमनी साथे क्षपकश्रेणि विवृद्ध गयानुं वर्णन श्रीप्रवचनसारोद्धारादि अनेक ग्रंथोमां ठे, तेथी वर्तमानसमयमां जरतक्षेत्रना मनुष्योने द्वायिक सम्यक्त्व थइ शके नहि. तथा-

“ इह दर्शनमोहनीयक्षपणायाः प्रस्थापकः-आरंभको मनुष्यो जिन-कालको-जिनकालसंभवी जिनकालश्च ऋषभजिनविचरणकालप्रभृतिको जंबूस्वामिकेवलोत्पत्तिलाभपर्यवसानो वेदितव्यः तथा वर्षाष्टकस्योपरि वर्तमानो वज्रर्षभनाराचसंहननश्च भवति । ”

सारांश:-वज्रऋषजनाराचसंघयणवाळा अने आठ वर्षथी उपरनी वयवाळा तेमज श्रीऋषभदेव जगवानथी लई श्रीजंबूस्वामीजी पर्यंतना कालमां वर्तता उत्तम आत्माठने द्वायिक सम्यक्त्व थाय, बीजाने नहीं, कारण के जिनकाल तथा वज्रऋषजनाराचसंघयणवो अज्ञाव ठे एस श्री कम्मपयमीनी टीकामां कहेल ठे. हवे श्री महानिशीथ सि-द्धात्मां ठेला युगप्रधान श्री दुःप्पसहसूरिजीने एकवतारी द्वायि-

કસમ્યકૃત્વવંત કહેલ છે, તે ક્ષાયિકસમ્યકૃત્વ તેમને પાઠલના મનુ-
ષ્યજન્મનાં ઉપાર્જન કર્યાનો સંજવ છે. ક્ષાયિકસમ્યકૃત્વના ધારી ઉત્તમ
પુરુષ શ્રીકૃષ્ણ મહારાજા તથા શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજાના પાંચ જવ
શ્રીકમ્મપયનીની ટીકામાં કહેલ છે

“ ક્ષીણસસકસ્ય કૃષ્ણસ્ય પંચમે ભવેऽપિ મોક્ષગમનં શ્રૂયતે ઉક્તંચ,-

“ નરયાઓ નરભવંમિ, દેવો હોઝુણ પંચમે કપ્પે ।

તત્તો ચુઓ સમાણો, બારસમો અમમતિત્થયરો ॥ ૧ ॥ ” તિ

ઈત્થમેવ દુઃપ્પસહાદીનામપિ ક્ષાયિકસમ્યકૃત્વમાગમોક્તં યુજ્યતે इति ।”

સારાંશ:-દર્શનમોહનીયની સાત પ્રકૃતિને ક્ષય કરી ક્ષાયિક સ-
મ્યકૃત્વ પ્રાપ્ત કરનાર શ્રીકૃષ્ણ મહારાજના આગમમાં પાંચ જવો વર્ણન
કરેલ છે, ૧ શ્રી કૃષ્ણ મહારાજનો, ૨ નારકીનો, ૩ મનુષ્યનો, ૪ પાંચમા
દેવલોકમા દેવ, ૫ શ્રી અમમનામા તીર્થંકર મહારાજ. એવીજ રીતે
ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ શ્રી દુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજના પણ પાંચ જવ આ-
ગમમાં કહેલ છે અને યુગપ્રધાન દુઃપ્પસહસૂરિ મહારાજા એકાવતારી
હોવાથી ત્રણજ જવ કરવાના હોવાથી પાઠલના મનુષ્યજન્મમાં ક્ષાયિ-
કસમ્યકૃત્વ ઉપાર્જન કરેલું સિદ્ધ થાય છે, પાઠલના મનુષ્યજન્મમાં ક્ષાયિ-
કસમ્યકૃત્વ ઉપાર્જન કર્યું ત્યાંથી જવ ગણીએ તો પ્રથમ મનુષ્યજન્મ,
બીજો દેવજન્મ, ત્રીજો શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિનો જન્મ, ચોથો દેવજન્મ અને
પાંચમો મનુષ્યજન્મ પામી ચારિત્રનું આરાધન કરી કેવલજ્ઞાન ઉપાર્જન
કરી મોક્ષે જશે. આ પ્રમાણે માનવાથીજ સર્વ શાસ્ત્રીય પાઠોનું સમા-
ધાન થાય, અન્યથા શ્રીદુઃપ્પસહસૂરિજીના પાંચજવ, શ્રીદુઃપ્પસહ
સૂરિજીનું એકાવતારીપણું, કૃષ્ણશ્રેણિમાંજ ક્ષાયિક સમ્યકૃત્વનો
ઉત્પત્તિ, શ્રીકૃષ્ણજન્મદેવ સ્વામીથી આરંજો શ્રીજંબૂસ્વામી પર્યંતના
કાલમાં પણ બજ્રકૃષ્ણજનારાચસંઘયણવાળા ઉત્તમ આત્માઓજ

हायिकसम्यक्त्वना अधिकारी पण बीजा नहि. इत्यादि शास्त्रोक्त वातोनो संबन्ध केम मळे ? अर्थात् न मळे.

प्र०-५३-घी अथवा तेलथी तळेखी पूरी आदिमां एकज विगय गणाय के वे ?

उ०-घी अथवा तेलथी तळेखी वस्तुमां एकज कमाहविगय गणाय. श्रीसेनप्रश्नमां कह्युं ठे के:-

“अद्यतननिष्पन्नकटाहविकृतिर्भुज्यते तस्य कियन्त्यो विकृतयो लग-
न्तीति प्रश्नोऽत्रोत्तरं एका कटाहविकृतिर्लगतीति । ३६० ॥”

सारांश:-आजनी बनेखी कमाह विगय (घी अथवा तेलथी त-
ळेखी पूरी आदि) खाय तेने केटखी विगयो लागे. इति प्रश्न अत्र
उत्तर एक कमाह विगय लागे पण बीजी नहीं.

प्र०-५४-श्रीअतिमुक्तकुमारे केटखा वर्षनी वयमां दीक्षा अंगी-
कार करी ठे. ?

उ०-श्री अतिमुक्त कुमारे ठ वर्षनी वयमां दीक्षा अंगीकार
करी ठे. श्री जगवती सूत्रना पांचमा शतकना चोथा उद्देशानी
टीकामां कहेल ठे के:-

“छवरिसो पवइओ निगंथं रोइऊण पावयणंति एतदेव आश्चर्यमिहा-
न्यथा वर्षाष्टकादारात्र प्रव्रज्या स्यात् ।”

सारांश:-श्रीअतिमुक्तकुमार बाढ्यावस्थामां ठ वर्षनी वयमां श्री
निर्ग्रथ प्रवचननी रुचि थवाथी दीक्षा अंगीकार करी ए आश्चर्यभूत
ठे, अन्यथा आठ वर्षनी वयथी पहेलां दीक्षा न थाय.

प्र०-५५-जावतीर्थ कोने कहीए !

उ०-जावतीर्थ श्रीचतुर्विध संघने अथवा प्रथम गणधरने कहेवाय.
चैत्यवंदन जाण्यनी अवचूरिमां कहेल ठे के:-

“ भा. द्वा. तु चतुर्विधः श्रमणसंघः प्रथमगणधरो वा । ”

सारांशः—चतुर्विध श्रमणसंघ अथवा श्रीप्रथमगणधरदेवने जाव-
तीर्थ कहीए तथा श्री जगवती सूत्रना वीशमा शतकना आठमा
उद्देशानी टीकामां कहेल ठे केः—

“ तीर्थं पुण चाउवक्काहन्ने समणसंघे ॥ ”

सारांशः—हमादि गुणे करीने युक्त चतुर्विध श्रीसंघने तीर्थ कहीये.

प्र०-५६—अग्निने विषे उंदरो उत्पन्न थाय ?

उ०—अग्निमां उंदरो उत्पन्न थाय, श्रीअनुयोगद्वारसूत्रनी टीकामां
कहेल ठे केः—

“ इष्टकापाकाद्यग्निर्मूषिकावास इत्युच्यते तत्र ह्यग्नौ किल मूषिकाः
संमूर्च्छन्ति । ”

सारांशः—इष्ट आदिनी जट्टोनी अग्नि उंदरोनुं स्थान ठे तेमां संमू-
र्छिम उंदरोनी उत्पत्ति थाय ठे.

प्र०-५७—रात्रिए साधु साध्वीने तथा सामायिक पौषधमां रहेल
श्रावक श्राविकाने विजळीनी उजेही लागे ?

उ०—रात्रिए साधु साध्वीने चंद्रमानी प्रजा विनाना स्थानम
दीवाना उजेही लागे. श्रीसंदेहदोलावलीमां कहुं ठे केः—

“ ननु चंद्रोज्ज्वलायां रात्रौ सामायिकस्थस्य विद्युदादिना स्पर्शनकं भवति
वा ? उच्यते चंद्रोऽप्रातर्कति प्रदेशे स्पर्शनकं न भवति चांद्रेण तेजसा तस्या
भिभूतत्वात्, तत्रापि चंद्रप्रभाभिर्व्याप्त एव शरीरभागे पटावृत इव न
भवति ततो अन्यत्र तु भवत्येव तथा सूर्यकिरणाः पृथिव्यां पतन्ति इति
तत्प्रद्योतेनापि स्पर्शनकं न भवतीति । ”

सारांशः—चंद्रमाथी उज्ज्वल रात्रिए सामायिकमां रहेलाने विज-
ळीनी उजेहीनो स्पर्श लागे के नहीं ? उत्तर—चंद्रमाना उद्योतवाल
प्रदेशमां चंद्रमानी प्रजाथी व्याप्त शरीरना जाममां वस्त्रथी आहा
दितनी जेम चंद्रमानी प्रजाथी विजळीनी उजेहीनो पराजव थवाथ

न लागे, बीजा स्थाने अवश्य लागे. दिवसमां तो सूर्यनां तेजस्वी किरणो होवाथी विजळीनी उजेहीनो स्पर्श न लागे. तथा श्रीसेन-प्रश्नना त्रीजा उद्धासमां पण कहुं ठे के:-

उद्योते उद्योतिका लगति नवेति प्रश्नोऽत्रोत्तर । शरीरोद्योतेकयोरन्तराले चंद्रोद्योते सति उद्योतिका लगति चंद्रोद्योते शरीरलग्ने सति उद्योतिका न लगतीति परंपराऽस्ति तथा खरतरकृतसंदेहदोलावलीग्रंथेऽपि तथैवोक्तमस्तीति ॥ ४५ ॥ ”

जावार्थ:-उद्योतमां उजेही लागे के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर. शरीर अने उजेहीनी वचमां चंद्रमानो उद्योत होय तो उजेही लागे. चंद्रमानो उद्योत शरीरने लागतो होय तो उजेही न लागे एवी परंपरा ठे तथा खरतरनी करेली संदेह दोलावली नामा ग्रंथमां पण तेमज कहेल ठे.

प्र०-५०-चतुर्दश गुणस्थानमां पहेलुं मिथ्यादृष्टि गुणस्थान कहेल ठे तो मिथ्यादृष्टिमां कया गुणने आश्रिते गुणस्थान कहुं ?

उ०-जडकत्वादि गुणोने आश्रित मिथ्यात्वमां गुणस्थानपंगु जाणवुं. कलिकाल सर्वज्ञ जगवान श्री हेमचंद्राचार्य महाराजे श्री योगशास्त्रमां कहुं ठे के:-

“ मिथ्यादृष्टिर्भवेन्मिथ्या-दर्शनस्योदये सति ।

गुणस्थानत्वमेतस्य, भद्रकत्वाद्यपेक्षया ॥ १ ॥ ”

सारांश:-मिथ्यादर्शनना उदयथी मिथ्यादृष्टि आय. तेमा जडकत्वादि अपेक्षाए गुणस्थानपणुं ठे.

प्र०-५१-स्तवन, चैत्यवंदन तथा स्तुतिमां जेद शो ?

उ०-नमुत्थुणंती आदिमां एकादि श्लोकरूप कहेलुं ते चैत्यवंदन, नमुत्थुणंती पढी चार श्लोकादि रूप कहीए ते स्तवन, कायोत्सर्गनी पढी एक श्लोक कहीए ते थुई जाणवी. चैत्यवंदन जाण्यनी अवचूरिमां कहुं ठे के:-

“स्तोत्रं चतुःश्लोकादिरूपं भणनीयं एकश्लोकादिकं चैत्यवन्दनायाः पूर्वं भण्यते तन्मंगलवृत्तापरपर्यायाः नमस्काराः इत्युच्यन्ते, यत् कार्यात्सर्गानन्तरं भण्यते तत्स्तुतय इति सूदाः चैत्यवन्दनापर्यन्ते च स्तोत्रमयमेव च तेषां परस्परं विशेषः अन्यथा जिनगुणकीर्तनरूपत्वात् सर्वेषामेकत्वापत्तेः ।”

सारांशः—नमुत्थुण्णी पढी चार श्लोकादि कहिए ते स्तवन, नमुत्थुण्णी आद्यमां एक श्लोकादि कहिए ते मंगलवृत्त-नमस्कार अन्य नाम चैत्यवन्दन, कार्यात्सर्गानी अनंतर कहिए ते स्तुति. आ प्रमाणे रुढि ठे एज परस्परमां विशेष ठे, अन्यथा जिनगुणकीर्तनरूपमां समान छे.

प्र०-६०-वायुकाय सर्वने वैक्रियलब्धि होय ?

उ०-बादर पर्यासा वायुकायने केटलाकने वैक्रियलब्धि होय. श्री प्रज्ञापन्नासूत्रना पांचमा पदनी टीकामां कह्युं ठे के:-

“ वायुकायिकाश्चतुर्विधाः तद्यथा सूक्ष्मा बादराश्च, एकैका द्विधाः पर्यासा अपर्यासाश्च, तत्र बादरपर्यासव्यतिरिक्ताः शेषास्त्रयोपि प्रत्यक्षसंख्येयलोकाकाशप्रमाणाः, ये तु बादरपर्यासास्ते प्रतरासंख्येयभागप्रमाणाः, तत्र त्रयाणां राशीनां वैक्रियलब्धिरेव नास्ति, बादरपर्यासानामपि संख्येयभागमात्राणां लब्धिर्न शेषाणां, ”

सारांशः—वायुकायना बे जेद १ सूक्ष्म अने २ बादर ते बन्नेना पण बेबे जेद पर्यासा अने अपर्यासा एम वायुकायना चार जेद, तेमां १ बादर पर्यासा जीवो ते प्रतरना असंख्याता जाग प्रमाणे ठे. बाकी त्रण असंख्याता लोकाकाश प्रमाणे जाणवा. तेमां सूक्ष्म पर्यासा २ सूक्ष्म अपर्यासा, अने ३ बादर अपर्यासा आ त्रणने तो वैक्रिय लब्धि सर्वथा होय नहीं, बादर पर्यासा वायुकायनेज वैक्रियलब्धि होय ते पण संख्याता जागनेज होय सर्वने नहीं.

६०-६१-साधु साध्वीने जरतजरेखुं वल्ल कल्पे ?

उ०-साधु साध्वीने जरेलुं वस्त्र न कहये. गह्वाचार पयसानी अव-
चूरिमां उल्लेख ठे के:-

“ गणि गात्रेण उचियं, सेयवत्थं विवज्जिडं ।

सेवणं चित्तरूपाणि, न सा अज्जा धियाया ॥ ११२ ॥”

हे गणि गोतमार्यापि च या श्वेतं साध्वीयोग्यं वस्त्रं वस्त्रं विवर्ज्य
परित्यज्य सेवते भुनक्ति चित्ररूपाणि विविधभरतादियुक्तानि वस्त्राणि
यद्वा चित्राणि आश्चर्यकराणि चित्ररूपाणि-यल्लघुदंडिकाकमलादीन् येषां
तानि चित्ररूपाणि बहुलानि साध्ययोग्यानि न सा आर्या-साध्वी
व्याहृता मया भगवता-वर्धमानस्वामिना न कथितेत्यर्थः किंतु सा जिन-
प्रवचनोद्गाहकारिणीति । ”

सारांशः-हे गौतम ! जे साध्वी श्वेत वस्त्रने वर्जीने नाना प्रकारना
जरतथी जरेलां, ठोटी दकीउं कमलादि चित्रकारी अने बहु मूल्यवाळां
साध्वीने अयोग्य वस्त्रने जोगवे तेने साध्वी न कहेवाय पण प्रवचननी
उद्गाह करनारी जाणवी, एम जगवान् श्रीमहावीर स्वामीजी कहे ठे.

प्र०-६१-सास्वादनसम्यग्दृष्टिं लब्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न थाय ?

उ०-सास्वादनसम्यग्दृष्टिं लब्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न न थाय. श्री
पद्मवणासूत्रना पांचमा पदनो टीकामां एवुं कथन ठे के:-

“ न च लब्ध्यपर्याप्तकेषु मध्ये सासादनसम्यग्दृष्टिरुपपद्यते, किं कार-
णमिति चेदुच्यते, लब्ध्यपर्याप्तको हि सर्वसंक्रिष्टः, सास्वादनसम्यग्दृष्टिश्च
मनाक् शुभपाजामस्ततः स तेषु मध्ये नोत्पद्यते । ”

सारांशः-लब्धि अपर्याप्ता सर्वसंक्रिष्टपरिणामी अने सास्वादन-
सम्यग्दृष्टि कंडक शुज परिणामी होवार्थी सास्वादन सम्यग्दृष्टि
जीव लब्धिअपर्याप्तामां उत्पन्न न थाय.

प्र०-६३-रात्रिणं संथारो करती वखत साधु साध्वीओ कानमां
रुनुं पुमडुं न राखे तो चाले या मेहि ?

उ०—कानमां रुनुं पुमरुं अवश्य राखवुं जोइए. श्री महानिशीथ-सूत्रना सातमा अध्ययनमां कहुं ठे के:-

“ अकर्णं कन्नविबरेसु कणाद्वारेणं तुयद्वह संथारमि । ”

सारांश:-कानना विवरमां रुनुं पुमरुं घादया विना संथारामां सुइ जाय (तो दंरु आवे).

प्र०-६४-शुं श्री अंबरु तापसी तीर्थकर थशे ?

उ०-श्रीऔपपातिक सूत्रमां कहुं ठे के-श्री अंबरुतापस अनशन करी पांचमा देवलोकमां गया ठे त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां श्री दृढप्रतिज्ञ नामा महाश्रद्धिमान् थइ मोक्षमां जशे माटे तीर्थकर थवानी वात साची नथी. श्री जगवती सूत्रना चउदमा शतकना आठमा उद्देशानी टीकामां कहेल ठे के:-

“ कृतानशनो ब्रह्मलोके गमिष्यति ततश्च्युतो महाविदेहे दृढप्रतिज्ञाभिधानो महर्द्धिको भूत्वा सेत्स्यति । ”

सारांश:-श्रीअंबरुनामा तपस्वी अनशन करी ब्रह्मदेवलोकमां उत्पन्न थशे. त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां दृढप्रतिज्ञ नामा महर्द्धिक थइ मोक्षमां वीराजमान थशे.

प्र०-६५-सिद्धशिला अने अलोकनी वच्चेमां अंतर केटहुं ?

उ०-सिद्धशिला अने अलोकनी वच्चे उत्सेध अंगुलथी एक योजननुं आंतरं ठे. श्री जगवती सूत्रना चौदमा शतकना आठमा उद्देशानी टीकामां कहेल ठे के:-

“ इक्ष्वाग्भारायाः पृथिव्याः लाकान्तस्य चान्तरं तदुच्छ्रयांगुलनिष्पन्नयोजनप्रमेयमित्यमीयते । ”

सारांश:-उत्सेध अंगुलना मापथी सिद्धशिला अने अलोकान्तनी वच्चे एक योजननुं अंतरं ठे. अर्थात् सिद्धशिलाथी अलोक उत्सेध अंगुलना मापे एक योजन दूरं ठे एम अनुमान थाय ठे.

પ્ર૦-૬૬-ન કર્માં બાદર અગ્નિકાય છે યા નહિ ? જો નથી તો શ્રીઉત્તરાધ્યયન આદિ સૂત્રોમાં હુતાશન(અગ્નિ)માં અનેક વલત દગ્ધ થવાની વાત ક્યાંથી આવી ?

૭૦-નરકમાં બાદર અગ્નિકાય નથી. નવાંગી ટીકાકાર જગજ્ઞ શ્રીઅન્નયદેવસૂરિજીએ શ્રીજગવતી સૂત્રના ચૌદમા શતકના પાંચમા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“નારકક્ષેત્રે બાદરાગ્નિકાયસ્યાભાવાન્મનુષ્યક્ષેત્ર એવ સદ્ભાવાચચ્ચોત્ત રાધ્યયનાદિષુ શ્રૂયતે હ્યુપાસણે જલંતંમિ દદ્ધપુલ્લો અણેગસો’ इत्यादि, तद-
ग्निस्सदृशद्रव्यान्तरापेक्षया अवसेयम् । ”

સારાંશ:-મનુષ્યલોકમાં બાદરઅગ્નિ શાસ્ત્રોમાં કહેલ છે. નરકમાં બાદર અગ્નિકાય નથી. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં નરકમાં અનેક વલત અગ્નિમાં દગ્ધ થવાની વાત આવે છે તે બાદર અગ્નિકાયના સદૃશ દ્રવ્યાન્તરની અપેક્ષાએ જાણવી.

પ્ર૦-૬૭-જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં નક્ષત્રો કયાં ?

૭૦-દશ નક્ષત્રો જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં છે. શ્રીસમવાયાંગ સૂત્રમાં કહેલ છે. કે:-

“ दस नक्षत्राणां नामानि पञ्चत्ता तंजहा-

मिगसिर अदा पुस्तो, तिमि य पूषा य मूलमस्सेसा ।

हृथो चित्ता य तथा, दस बुद्धिकरा य नाणस्त ॥ १ ॥ ”

૭૦-૧ મૃગશિર, ૨ પુષ્પ, ૩ આર્દ્રા, ૪ પૂર્વાષાઢ્યુની, ૫ પૂર્વાષાઢ્યુની, ૬ પૂર્વાષાઢ્યુની, ૭ મૂલ, ૮ અશ્લેષા, ૯ હસ્ત, અને ૧૦ ચિત્રા. આ દશ નક્ષત્રોને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં કહ્યાં છે.

પ્ર૦-૬૮-સૂત્રમાં આર્દ્રકુમારની સ્ત્રીએ રેંટીયો કાંત્યાની હકીકત આવે છે? અને આવે છે તો તે હકીકત તેમાં કેવા સ્વરૂપે વર્ણન કરી છે? તથા રેંટીઈ કાંતવો શીલ પાલવાનું સાધન છે એમ શાસ્ત્રમાં કહેલ છે ?

उ०-अनार्यदेशमां आर्द्रक नगरमां आर्द्रनामना राजपुत्रने बुद्धिनिधान श्री अजयकुमारे मोकखेल श्रीजिनप्रतिमाना दर्शन करतां जातिस्मरणज्ञान उत्पन्न थवाथो वैराग्य उत्पन्न थयो. ते वैराग्यवान् आर्द्रकुमार आर्यदेशमां आव्यो अने देवताए 'जोगावखी कर्म बाको ठे' आ प्रमाणे कही निषेध करवा ठतां पण दीक्षा अंगीकार करी. तयारबाद जोगावखी कर्मना उदयथी वसंतपुर नगरवासी श्रेष्ठीनी पुत्री साथे पाणिग्रहण कर्तुं अने पुत्र उत्पन्न थयो एटखे पोते दीक्षा लेवा तत्पर थया. आ वात पोताना लघु बाळकने समजाववा अने पोताना पतिने दीक्षा लेतां अटकाववानी खातर श्री आर्द्रकुमारनी पत्नीए रेंटीउं कांतवा मांछ्यो. ते जोई बाळके पूठयुं के हे माता ! सामान्य जनोने उचित एवो आ रेंटीउं कांतवानुं काम आप शा माटे करो ठो ? माताए जवाब आप्यो के हे पुत्र ! तारा पिता दीक्षा लेवा तैयार थयाठे अने तुं बाळक होवाथो धन उपार्जन करवाने असमर्थ ठे माटे अनाथ स्त्रीजनने उचित आ विधिए धन उपार्जन करी तारुं तथा मारुं पालन करीश.

आ प्रमाणे हकीकत ठे, बाकी रेंटीउं शील पालवानुं साधन कोइ शास्त्रमां कहेल नथी. जे कोइ शील पालवानुं साधन अथवा अन्य धर्मनुं साधन कहे ठे ते जैन शास्त्रोना अनत्रिह ठे. अथवा यशनी खातर लोक प्रवाहमां जळी जाणीने उत्सूत्र-प्ररुपणा करनारा ठे. रेंटीउं कांतवो ए धर्म नथी किंतु अन्य आजोविकाना अजावे अनाथ स्त्री जनोने उचित एवं आजोविकानुं एक साधन ठे. श्री सुयगरांग सूत्रना बीजा श्रुतस्कंधना ठट्टा उद्देशानी निर्युक्तिना व्याख्यानमां श्री शीलांकसूरिजी महाराज लखे ठे के:-

“ तथा सुतभ्युत्पादनार्थं कर्पासकर्तृनमारब्धं, पृष्टा चासौ बालकेन

केमन्मैतः भवत्या प्रारब्धमितरजनावरितं ? ततोऽसावबोचद्-यथा तव पिता प्रव्रजितुकामः, त्वं चाद्यापि शिशुरसमर्थोऽर्थार्जने ततोऽहमनाथा स्त्री-जनोचितेनानिन्धेन विनितात्मानं भवन्तं च किल पालयिष्यामीत्येतदालोच्य मयारब्धमिति । ”

सारांशः-श्री आर्द्रक कुमारनी स्त्रीए पुत्रने जणाववाने रु कांत-वानुं शरु कर्यु. बालके माताने रेंटीउं कांतती जोइ पूठयुं. हे माता ! पामर जनोने उचित आ काम तें केम आरंजेस ठे. माताए उत्तर आप्यो. हे पुत्र ! तारो पिता दीक्षा लेवाने तत्पर थयेस ठे. तुं हजी नानो बालक अर्थ उपार्जन करवाने असमर्थ ठे तेथी हुं अनाथ स्त्री-जनोने उचित आ रेंटीउं कांतवानी अनिय विधिथी द्रव्य उपार्जन करी मारुं तथा तारुं पालन करीश. एम विचारी रेंटीउं कांतवानुं काम मे आरंजेस ठे.

प्र०-६ए-मूळानां पत्र आदि ज्ञदय ठे के अज्ञदय ?

उ०-मूळानां पांचे अंग पत्र, दांकला, मोगरा आदि अज्ञदय ठे. श्रीरत्नशेखरसूरिजी महाराज श्रीश्राद्धविधिमां जणावे ठे के:-

“ मूलकस्तु पंचांगोऽपि त्याज्यः । ”

सारांशः-मूळाना पांचे अंगो त्याग करवा योग्य ठे.

प्र०-७०-रंग चढावेसां पात्रो तरुके सुकवाय के नहि ?

उ०-रंगेल पात्रो अनाच्छादित स्थाने शीतकाजनां सूक्ष्म अणु-कायना रक्षण अर्थे दिवसनो पहेलो तथा चोथो पहोर वर्जिने तरुके सुकवाय अने ग्रीष्मकालमां सूक्ष्म अप्कायना रक्षणार्थे दिवसनो पहेलो तथा ठेठलो अणुशो पहोर ढोडोने तरुके सुकवायां. जो वर्जित-कालमां सुकवे तो सूक्ष्म अप्कायजीवोनी विराधना थाय. श्री ओघनिर्युक्तिसूत्रमां कहुं ठे के:-

“પ્રથમચરિમા વસિરે, ગિમ્હે અર્ધં તુ તાસિ વજિત્તા ।

પાયં ઠવે સિણેહાઈ, રક્ષણદ્વા પવેસો વા ॥ ૩૧૮ ॥”

સારાંશ:—શરદ ઋતુમાં સૂદ્ધમ અપ્કાયની રક્ષાને અર્થે દિવસની પ્રથમ પૌરુષી તથા ચતુર્થ પૌરુષી વર્જિને લેપિત પાત્ર બહાર લુલ્લી જગ્યામાં સુકવવાને માટે મૂકે. ગ્રીષ્મ ઋતુમાં સૂદ્ધમ અપ્કાયની રક્ષાને અર્થે દિવસનો પહેલો તથા ચોથા પહોરનો અર્ધો જાગ અર્થાત્ ચાર ઘનું વર્જિને તાપમાં મૂકે.

પ્ર૦-૭૧-મૈથુનસેવનમાં કેટલા જીવોનો નાશ થાય ?

ઉ૦-મૈથુનસેવનમાં નવલાલ્લ ગર્જજ જીવ, અસંખ્યાતા બેઈંદ્રિય-જીવ તથા અસંખ્યાતા સંમૂર્ઠિમ મનુષ્ય જીવોનો નાશ થાય છે. શ્રી-સંબોધપ્રકરણમાં જગવાન્ શ્રીહરિજ્ઞાપ્તસૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે કે:—

“ઈત્યોળ જોણિમજ્ઞે, ગન્ધગયા એવ હુંતિ નવ લલ્લા ।

ઈકો વ દો વ તિભિ વ, લલ્લપુહુંતં વ ઉક્કોસં ॥ ૭૩ ॥

ઈત્યોળ જોણિમજ્ઞે, હવંતિ બેઈંદિયા અસંખ્યા ય ।

ઉપજ્ઞાંતિ વયંતિ ય, સમ્મુચ્છિમ્મા તહ અસંખ્યા ॥ ૭૪ ॥

XXXXXXત્થીસંભોગે સમગં, તેસિ જીવાળ હુંતિ ઉદવર્ણ ।”

સારાંશ:—સ્ત્રીની યોનિ મધ્યે ગર્જજ જીવ નવ લાલ્લ ઉત્પન્ન થાય. તે સર્વ ચવી જઈ જગન્યથી એક, બે અથવા ત્રણ ઉત્કૃષ્ટા પૃથક્ત્વ (વેથી નવ) ઉત્પન્ન થાય. સ્ત્રીની યોનિમાં વિકલેંદ્રિય જીવો અસં-ખ્યાતા તથા સંમૂર્ઠિમ જીવો પણ અસંખ્યાતા ઉપજે અને ચવે. XXXXXસ્ત્રી સંજોગે એક સાથે તે સર્વ જીવોનો નાશ થાય.

પ્ર૦-૭૨-શ્રી તીર્થંકર મહારાજાઈ જે દેશમાં વિચરે તે દેશમાં તેમના અતિશયથી પચવીસ યોજન સુધી રોગ, બૈર, મારો, ર્હિતિ આદિ ન હોય તો જગન્નામ્ શ્રી મહાવોરસ્વામી વિચરતાં વણિક્કામમાં મિત્ર

नामना राजाए उज्जितनो नाककान आदिना ठेदनरुप विम्वना-
पूर्वक वध कयों तेनुं केम ?

उ०-भगवानना अतिशयथी सोपक्रम कर्म होय ते शांत थाय ठे
पण निरुपक्रम कर्म होय ते औषधथी असाध्य व्याधिनी जेम दूर थइ
शकतां नथी. तेथी जगवान् श्रीमन्महावीरस्वामीना विद्यमानमां
वणिकग्राममां मित्रनामा राजाए उज्जित बालकनो विम्वना पूर्वक
वध कयों संजवे ठे. तथा तेवोज रीते पुरिमताल नगरमां महाबल
राजाए अजंगसेन चोरनो तथा मथुरा नगरीमां श्रीदामराजाए नंदी
वर्धनकुमारनो अने साहंजणी नगरीमां उदायन राजाए पुरोहितपुत्र
बृहस्पतिनो तेमना निरुपक्रम कर्मना उदयथी जगवान् श्री मन्महावी-
रस्वामिनी विद्यमानतामां वध करेल ठे. श्री विपाक सूत्रना त्रीजा अध्य-
यननी टीकामां श्रीअज्ञयदेवसूरीश्वरजी महाराजे कहेल ठे के:-

“ ननु तीर्थकरा यत्र विहरंति तत्र देशे पंचविंशतेर्योजनानामादेशान्त-
रेण द्वादशानां मध्ये तीर्थक राज्ञेऽप्याह न वैरादयोऽनर्था भवन्ति, यदाह-

‘ पुबुप्पक्षा रोगा, पसमंति य ईहवेरमारीओ ।

अह्वुट्टिअणावुट्टी, न होइ दुब्भिक्खडमरं च ॥१॥ ’

तत्कथं श्री मन्महावीरे भगवति पुरिमताले नगरे व्यवस्थित एवा-
भग्नसेनस्य पूर्ववर्णितो व्यतिकरः संपन्नः ? इति, अत्रोच्यते, सर्वमि-
दमनर्थजातं प्राणिनां स्वतुतकर्मणः सकाशादुपजायते, कर्म च द्वेधा सोप-
क्रमं १ निरुपक्रमं च २ तत्र यानि वैरादीनि सोपक्रमकर्मसंपाद्यानि तान्येव
जिनातिशयादुपशाम्यंति सदौषधात् साध्यव्याधिवत्, यानि तु निरुपक्रम-
कर्म संपाद्यानि तानि अवश्यं विपाकतो वेद्यानि नोपक्रमणकारणविषयाणि
असाध्यव्याधिवत्, अत एव सर्वातिशयसम्पत्समन्वितानां जिनानामप्य-
पशांतवैरभावा गोशालकादय उपसर्गान् विहितवन्तः । ”

सारांशः-श्री तीर्थकर महाराज जे देशमां विचरता होय ते देशमां
पच्चीश योजन सुधी मतांतरे वार योजन सुधी श्रीतीर्थकर महारा-

जना अतिशयथी वैरादि अनर्थो न थाय. कहुं ठे के:-श्रीतीर्थकर-महाराजना अतिशयथी पूर्वे उत्पन्न थयेल रोगो प्रशांत थाय. ईति, वैर, मारी, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, दुर्जिह, रुमर न थाय तो श्री महावीरस्वामी जगवान् पुरिमताल नगरमां विद्यमान ठतां अजगसेन चोरने पूर्वे वर्णन करेलो वृत्तांत प्राप्त केम थयो. अत्र उत्तर-जीवोने सर्व अनर्थ पोताना कर्मना वशथी थाय ठे. ते कर्मना बे जेद ठे एक सोपक्रम अने बीजो निरुपक्रम. तेमां जे वैर, रोग, ईति, मारी आदि सोपक्रम कर्मथी पेदा थयेल होय ते तीर्थकर महाराजना अतिशयथी ज्यां तेउ विचरे ते देशमां औषधथी साध्य रोगनी जेम शान्त थाय. जे उपद्रवादि निरुपक्रमकर्मथी पेदा थयेल होय ते अवश्य जोगवबुंज पने पण औषधथी असाध्यव्याधिनी जेम शान्त न थाय ते कारणथी ज सर्वातिशयसंपन्न जगवान् श्रीमहावीरस्वामी महाराजने पण अनुपशांत वैरवाळा गौशालादिके उपसर्गो कर्या तेमज पुरिमताल नगरमां श्रीमहावीरस्वामिनी विद्यमानतामां महाबल राजाए अजंगसेन चोरनो विरुंबनापूर्वक वध कर्यो.

प्र०-७३-संविघ्नपाक्षिको शिष्य करे के न करे ?

उ०-केटलाक संविघ्नपाक्षिको शिष्य न करे, केटलाक उत्तम चारित्रवंत संविघ्नपाक्षिको शिष्य करे. जेम संविघ्न पक्षीपणाने धारण करता जगवान् श्रीमान् हरिजडसूरीश्वरजी महाराजने शिष्यो हता.

शंका-आप श्रीमान् हरिजडसूरीश्वरजी महाराजने संविघ्नपक्षी केम कहो छो ? शुं तेउश्रीने कोइ ग्रंथमां संविघ्नपक्षी कहेल ठे. ?

समाधान:-न्यायाचार्य महोपाध्यायजी श्रीमान् यशोविजयजी महा राजे साकीत्रणसो गाथाना स्तवननी पंदरमी ढालनो अगीयारमी गाथामां कहेल ठे के:-

“ સુવિહિતગચ્છ કિરિયાનો ધોરી, શ્રી હરિભદ્ર કહાય ।

‘યેહ આબ ધરતો તે કારણ, મુજ મન તેહ સુહાય ।”

તથા વઢી શ્રીદાનદ્વાત્રિશિકામાં પણ કહેલ છે કે:-

હરિભદ્રો ભદોઽભાણીયતઃ સંવિગ્નપાદ્મિકઃ ॥ ૧૯ ॥

જાવાર્ય:-શ્રીહરિજડસૂરિજી સંવિગ્નપાદ્મિક છે.

શંકા-આ શું આવા શાસનધુરંધર પ્રજાવક સૂરીશ્વર જગજ્ઞાનને સંવિગ્નપાદ્મિક કહેવા એ શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજનું કેટલું સાહસિકપણું ? શું કોઈ અન્ય મહાપુરુષે શ્રીહરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજને સંવિગ્નપાદ્મિક કહેલ છે ?

સમાધાન:-જોઢા ! શતાવધાની ગીતાર્થ શાસ્ત્રજ્ઞશિરોમણિ શ્રી મહોપાધ્યાયજી મહારાજનું સાહસિકપણું કહેવું એ તારું કેવું સાહસિકપણું ? કેવી બુદ્ધિમત્તા ? કદાપિ શું તેડશ્રી આધાર વિના કહે ? નવાંગી વૃત્તિકાર મહારાજ શ્રી અજયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજના ગુરુ શ્રી જિનેશ્વરસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી સત્તાવીશમા અષ્ટકની ટીકામાં કહે છે કે:- ‘ સંવિગ્નપાદ્મિકો હસૌ ’ આ શ્રી હરિજડસૂરિજી સંવિગ્નપાદ્મિક હતા.

શંકા-શ્રી હરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજ સ્વકૃત સંબોધપ્રકરણમાં લખે છે કે:-

“ અત્તદ્વા નવિ દિવલ્લ દેહ સુસાદ્ધુણ બોહેડ । ”

જાવાર્ય:-પોતાના શિષ્ય તરીકે કોઈને દીક્ષા ન આપે. પ્રતિબોધ કરીને સુસાધુ મારામારને આપે. આ પાઠમાં સંવિગ્નપાદ્મિકને શિષ્યનો નિષેધ સ્પષ્ટપણે કરેલ છે અને શ્રી હરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજને હંસમહાહંસાદિ શિષ્યો હતા એ વાત ઘણા પ્રંથોમાં છે તો પછી વિરોધ કેમ ન આવે ?

સમાધાન:-વાહ તારી અક્ષય ? એકાદી ઊંટનીના જેવીજ તારી દર્શનશક્તિ દેલાય છે અન્યથા પ્રથમ ઉક્ત શ્રી સંબોધ પ્રકરણમાં શિષ્યના નિષેધનો પાઠ છે તેની અગામીનીજ ગાથામાં કહેલ છે કે:-

‘ અહવા દેહ દિક્ષાં અત્તદ્વા । ’

જાવાર્ય:-અથવા પોતાને માટે દીક્ષા આપે આ પાઠ તારા જોવામાં કેમ ન આવ્યો ? હે જોલા ! કદાપ્રહ ઠોકી શ્રી ન્યાયાચાર્ય મહારાજે જે કહ્યું છે તે સત્ય છે એમ હવે માન કે જેથી કલ્યાણ થાય. ‘દંસણ-જટ્ટો જટ્ટો ।’ કહેલ છે કે જે દર્શનથી વ્રષ્ટ થયો તે વ્રષ્ટજ થયો. માટે સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિની તો પ્રથમ જરૂર છે, મનાપુરુષાની અવજ્ઞા કરવાથી સમ્યક્ત્વનો નાશ થાય છે. માટે અવજ્ઞા નહીં કરતાં તેમના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખીશ તોજ હે કલ્યાણિન્ ! કલ્યાણ થશે. મહા પુરુષોના વચન ઉપર વિશ્વાસ વિના કલ્યાણનો બીજો માર્ગજ નથી.

શંકા-શ્રી હરિજી સૂરીશ્વર જગવાનને આપ કેવા પ્રકારના સંવિમ્ન પાદ્મિક માનો ઠો ? શ્રીસંબોધપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે:-

‘ ઓસનચરણકરણોવિ સુજઈ સંવિગ્ગપક્ષઈ ’

જાવાર્ય:-ચરણસીત્તરી તથા કરણસીત્તરીમાં શિથિલ પણ સંવિમ્ન પદ્મની રુચિવાળો શુદ્ધ થાય. શું શ્રીહરિજીસૂરીશ્વરજી મહારાજને આપ આ પ્રકારના ચારિત્રવિહિન માનો ઠો ?

સમાધાન:-જગવાન્ શ્રીહરિજીસૂરીશ્વરજી મહારાજ ચારિત્રવિહિન નહીં પણ ઉત્તમ પ્રકારના ચારિત્રને પાલવાવાળા, પોતાની સ્વધુતાના નાનવવાળા, જવ્ય જીવોનું કલ્યાણ કરના, શાસનના ધોરી અને જેમના સમાગમથી પણ જવ્ય જીવોનું કલ્યાણ થાય એવા હતા. શ્રી સંબોધપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે:-

“ સંવિગ્ગપક્ષિચાણં પુણ સંગો ભવ્વમ્હકરો । ”

જાવાર્ય:-સંવિગ્ગપક્ષિકોનો સંયોગ પણ જવ્ય જીવોના કલ્યાણનો કરનારો હોય છે. આ કહ્યા પ્રમાણે જવ્યોના કલ્યાણ કરનારા તથા-

“ તન્નિસાણ સુસાહુણોવિ સયા ।

વિહરંતિ તસ્સ આણા, ધારંતિ સરંતિ તવ્વયણં । ”

જાવાર્ય:-તેમની નિશ્ચાપ સારા ઉત્તમ સાધુરૂપે સદા વિચરે, તેમની આજ્ઞાને મસ્તક ઉપર ધારણ કરે અને તેમના વચનોનું સદા સ્મરણ કરે. તેવા ગુણી જગત્પૂજ્ય સુવિદિતશિરોમણિ ગહ્વાધિપતિ જગવાન્ શ્રી હરિજડ્ડસૂરીશ્વરજી શાસનસંરક્ષક હતા આ અમારું મંતવ્ય છે.

શંકા-આપના કહ્યા પ્રમાણે માનવાને કોઈ સ્પષ્ટ અકરો છે ?

સમાધાન:-શ્રી ન્યાયાચાર્ય મહારાજના પ્રથમ કહેલ અકરોનું શું વિસ્મરણ થયું ? જુઠું ‘ સુવિદિતગહ્વા કિરિયાનો ધોરી ’ સુવિદિત-ગહ્વાના તથા ચારિત્ર સંબંધિ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુણોનું પાલન આદિ કિરિયાના અગ્રેશ્વરી હતા એમ સ્પષ્ટપણે કહેલ છે. વિશેષ જાણવાની જેમની ઇચ્છા હોય તેઝણ શ્રીસંબોધપ્રકરણ જોવું.

પ્ર૦-૭૪-ચણાદિકની જાજી સાથે ગોરસ મળે તો દ્વિદલ થાય યા નહિ ?

ઉ૦-ગવારફલી, મેથીની જાજી તથા ચણાદિકની જાજી કાચા ગોરસ સાથે મલવાથી દ્વિદલ થાય. શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉલ્લાસમાં શ્રીસેનસૂરિજીમહારાજે કહેલ છે કે:-

“ ગોઆ ફલો ચણકા દ્વિલસ્ય મજ્જિકા ચ દ્વિદલં સ્યામ વેતિ પ્રશ્નોઽત્તરં દ્વિદલં ભવતિ । ”

સારાંશ:-ગોઆરફલી, ચણા આદિ દ્વિદલની જાજી પણ દ્વિદલ થાય? હાંત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર દ્વિદલ (વિદલ) થાય.

પ્ર૦-૭૫-બાવલીઆ તથા કુમટીઆની સાથે વિદલ થાય ?

૩૦-બાવળીયા સાથે વિદલ ન થાય શ્રી શ્રોસેનપ્રશ્નના ત્રીજા
પ્રશ્નાસમાં કહ્યું છે કે:-

“જંમિ ઉ પીલિજંતામે, હિતિ ગાથા યથાશ્રુતાર્થેન બન્બૂલાદીનાં દ્વિદલ-
વં નોત્થાપ્યતે પ્રત્યુત વ્યવસ્થાપ્યતે નિઃસ્નેહત્વાત્તેનૈતત્ દ્વિદલતાવ્યપોહા-
તિદગાથાભાવાર્થઃ પ્રસાદ્યઃ હિતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરં યસ્મિન્ પીઢ્યમાને સતિ સ્નેહો
ભવતિ દાલિકરણે દ્વિદલતાસંભવે સતીતિ શેષસ્તદ્વાન્યાદિકં પૂર્વાચાર્યો
દ્વેદલં બ્રુવન્તિ દ્વિદલે ઉત્પન્નેઽપિ સ્નેહયુતં દ્વિદલં ન ભવતીતિ, પ્રસ્તુતગાથા-
માવાર્થો વ્યક્ત એવાસ્તિ। તેન બન્બૂલાદીનાં મિજાસુ સ્નેહસદ્ભાવાત્ તેણાં
દ્વેદલતાઽભાવો બોધ્ય હિતિ ॥ ૩૨૮ ॥ ”

સારાંશ:-‘જંમિ’ જેને પીલવામાં, આ ગાથાનો અર્થ સાંજળે ૩ છે તેને
પ્રતુસારે બાવળીયાદિકોનું દ્વિદલ (વિદલ) પણું નિષેધ થતું નથી.
જે સ્નેહરહિત હોવાથી ઉલટું દ્વિદલપણું સ્થાપન થાય છે તે કારણથી
દ્વેદલપણના નિષેધને અર્થે આ ગાથાનો અર્થ પ્રસાદ કરવો. હિતિ પ્રશ્ન
પ્રત્તર ઉત્તર-જેને પીલવાથી તેલ ન નીકળે અને બેદાલ થાય તે ધાન્યને
ત્રીપૂર્વાચાર્ય મહારાજાઈ દ્વિદલ કહે છે. બેદાલો થાય પણ જો તેલ
નીકળે તો તે ધાન્ય વિદલમાં ન ગણાય. આ પ્રમાણે ‘જંમિ ઉ’
ગાથાનો અર્થ પ્રગટ છે. આ ગાથાના અર્થાનુસારે બાવળીયાની મિંજોમાં
પણ હોવાથી કાચા ગોરસ સાથે વિદલ ન થાય. કુમટીયાની પણ
દાલો તો થાય છે પણ જો તે દાલને પીલવાથી તેલ નીકળે તો
વિદલ ન ગણાય અને તેલ ન નીકળે તો વિદલ ગણાય.

૨૦-૨૬-ચક્રવર્તી ફરીને ચક્રવર્તી થાય તો કેટલા કાલે થાય ?

૩૦-ચક્રોને ફરીથી ચક્રવર્તીપણું પ્રાપ્ત થાય તો જઘન્યથી સાધિક
પરોપમ કાલે અને ઉત્કૃષ્ટથી અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્તન કાલે થાય.
ત્રી જગવતી સૂત્રના ચારમા શતકના નવમા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ નરદેવાણં પુચ્છા, ગોચમા ! જહમેણં । સ્નાતેરેનં સાગરોષ્ઠમં ઝહોસેણં
અર્ણતકાલં અવદ્ધં પોગ્ગલપરિયદં દેસૂણં । ”

સારાંશ:-ચક્રવર્તી ફરીથી ચક્રવર્તીપણું પામે તો જઘન્યથી સાધિ-
કસાગરોપમ જેટલા કાલ પઢી અને અત્યંતકાલ પટલે દેશ
ઝળા અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તનકાલ પઢી પામે.

પ્ર૦-૭૭-ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો ઉત્કૃષ્ટકાલ કેટલો ?

ઉ૦-ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો ઉત્કૃષ્ટો કાલ અંતર્મુહૂર્તનો છે. શ્રીશ્રાવ-
કપ્રજ્ઞસિ નામના પ્રાચીન ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ અંતરુ સંમાત્રં કાલં તત ઉર્ધ્વં નિયામકાભાવેન નિયમેન મિથ્યાત્વ-
પ્રાપ્તેરેતાવન્ એવ કાલમિતિ ફિ આપ-પાટિસમ્યક્ત્વં લભતે જીવઃ ઇતિ । ”

સારાંશ:-ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ નિયમે કરીને ઉત્કૃષ્ટો અંતર્મુહૂર્ત
કાલ રહે તે પઢી નિયામકના અજાવે મિથ્યાત્વપણાને જીવ પ્રાપ્ત થાય.

પ્ર૦-૭૮-જઘન્યથી કેટલા આયુષ્યવાળો મનુષ્ય નરકમાં જાય ?

ઉ૦-બેમાસની અંદરના આયુષ્યવાળો નરકમાં ન જાય. શ્રી જગ-
વતીસૂત્રના ચોવીસમા શતકના પહેલા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ માસદ્વયં તત્તરિયુર્નરો નરકં ન યાતિ । ”

સારાંશ:-બે માસની અંદરનો આયુષ્યવાળો મનુષ્ય નરકમાં ન જાય
અર્થાત્ ગર્જમાં ઉત્પન્ન થયા પછી બે માસથી ઉપરના આયુષ્યવાળો
મનુષ્ય નારકીમાં જઈ શકે.

પ્ર૦-૭૯-ઉપશમ ૧ ક્ષાયોપશમ ૨ ક્ષાયિક ૩ સાસ્વાદન ૪ વેદક
૫ આ પાંચ સમ્યક્ત્વમાં પૌદ્ગલિક કેટલાં ?

ઉ૦-ઉપશમ સમ્યક્ત્વ ૧ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ૨ અને સાસ્વાદન ૩
આ ત્રણ સમ્યક્ત્વો અપૌદ્ગલિક છે. બાકીનાં બે ક્ષાયોપશમ સમ્યક્-
ત્વ અને વેદકસમ્યક્ત્વ પૌદ્ગલિક જાણવાં. શ્રી વિષ્ણુ પંચાશિ-
કામાં કહ્યું છે કે:-

‘અંતર્મુહૂર્તના આયુષ્યવાળો મનુષ્ય નરકમાં જાય.’ આ વિષય-
માં શ્રી જીવાજિગમ સૂત્રની ટીકામાં ટીકાકાર મહર્ષિ લખે છે કે:-

“ નૈરઘ્નસ પં મંતે ! અંતરં કાલઓ કવચિરં હોઃ ? ગોયમા ! જહ્નેષાં
અંતોમુહૂર્ત ” વ્યાસ્યા “ નૈરયિકસ્ય ભદન્ત ! અન્તરં નૈરયિકાત્પરિબ્રષ્ટસ્ય
મૂયો નૈરયિકસ્વપ્રાસેરન્તરાલં કાલતઃ કિયચિરં ભવતિ કિયત્કાલં યા-
વદ્ભવતોત્યર્થઃ ? મગવાનાહ-ગૌતમ ! જઘન્યેનાન્તર્મુહૂર્ત કથમિતિ ચેદુચ્યતે
નરકાદુદ્ગત્ય ગર્ભજમનુષ્યત્વેન ઉત્પન્ન સર્વાભિઃ પર્યાસિભિઃ પર્યાસો વિશિષ્ટ-
સંજ્ઞાનોપેતો વૈક્રિયલબ્ધિમાન્ રાજ્યાધ્યાકાંક્ષી પરચક્રાણુપદ્રવમાકર્ણ્ય સ્વ-
શક્તિપ્રભાવતઃ ચતુરંગસૈન્યં વિકુર્વિત્વા સંગ્રામયિત્વા ચ મહારૌદ્રધ્યાનોપ-
ગતો ગર્ભસ્ય એવ કાલં કૃત્વા મૂયો નરકત્પચ્યતે ”

સારાંશ:-હે જગવન્ ! નારકીને અંતર ઇટલે નરકનો જીવ નરકમાંથી
નીકળી મનુષ્ય થઈ પાઠો નારકીપણે ઉત્પન્ન કેટલા કાળે થાય ? ઉત્તર-
હે ગૌતમ ! જઘન્યથી અંતર્મુહૂર્ત કાળે કેવીરીતે તે કહે છે-નારકી-
માંથી નીકળી ગર્જજ મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ સર્વ પર્યાસિથી પર્યાસો
વિશિષ્ટ સંજ્ઞાન યુક્ત વૈક્રિય લબ્ધિમાન્ રાજ્યાદિનાં ઇજ્ઞાવાળો પરસૈ-
ન્યાદિના ઉપદ્રવને સાંજળી પોતાની શક્તિથી ચતુરંગ સૈન્યને વિકુર્વી
સંગ્રામ કરી મહારૌદ્રધ્યાની ગર્જમાંજ કાઢ કરી નરકમાં ઉત્પન્ન થાય.

શ્રીજીવાજિગમજીના આ પાઠમાં અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિવાળો
મનુષ્ય નરકમાં જાય એમ સ્પષ્ટપણે કહેલ છે. અને શ્રી જગવતીસૂ-
ત્રમાં ‘ જહ્નેષાં માસપુહૂત્ત ’ કહેલ છે. આ વચ્ચે પાઠો પરસ્પર વિરોધી
હે તેથી એમ સંજ્ઞા છે કે-શ્રીજીવાજિગમજીમાં અંતર્મુહૂર્તની સ્થિ-
તિવાળો મનુષ્ય નરકમાં જાય તે કદાચિત્ કોઈક જીવની અપેક્ષા
અને શ્રી જગવતીજીમાં બે માસની ઉપરની સ્થિતિવાળો નરકમાં જાય
તે બહુલતાની અપેક્ષા અથવા શ્રી જીવાજિગમસૂત્રમાં નરકમાંથી
નીકળી મનુષ્યપણું પામી ફરીથી નરકમાં જાય તે મનુષ્યનું જઘન્ય
આયુષ્ય કોઈકનું અંતર્મુહૂર્તનું હોય અને શ્રી જગવતીજીમાં નરકગતિ
શિવાય ગત્યન્ત ચાં આવેલ મનુષ્ય ‘ માસપુહૂત્ત ’ ઇટલે બે માસની ઉપર
સ્થિતિવાળો નરકમાં જાય એમ સંજ્ઞા છે. અથવા અન્યથા જેમ સૂત્રોના
પાઠોમાં પરસ્પર વિરોધ ન આવે તેમ વિદ્વાન્ મહર્ષિઉપ અર્થ કરવો.

“ वस्माधस्मागाः जीवा कालो यः साहगं चैव ।

सासायणवसामिर्यं न गगलाहं च एमाहं ॥ २८ ॥ ”

सारांशः—धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, जीव
अने काल तथा द्वायिकसम्यक्त्व, सास्वानसम्यक्त्व अने उपशम
सम्यक्त्व आटली वस्तु अपौद्गलिक ठे.

प्र०—००—सात विकथां सांज वामां आवे ठे ते कइ ?

उ०—स्त्रीकथा १, जूक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा ४, मृदुकारु-
णिकाकथा ५, दर्शनजेदिनीकथा ६ अने चारित्रजेदिनी ७ आ सात
विकथां जाणवी. श्री गच्छाचारपयज्ञानी टीकामां कथुं ठे केः—

“विरुद्धा कथा विकथा—विरुद्धा १, भूक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा
४, मृदुकारुणिका कथा ५, दर्शनभेदिनी कथा ६, चारित्रभेदिनी कथा ७,
सप्तधा आद्याभूतलक्षकथा. श्री. हृदयमार्दवजननास्पृही सा आसी पुत्रा-
दिप्रधानत्वात् कारुण्यवली—मृदुकारुणिकता यथा—

हा पुत्र पुत्र हा बच्छ बच्छ—कासे क. मणाहाऽहं ।

एवं—अपलावा जलंतजलमेऽहं सा पडिया ॥ १५ ॥

दर्शनभेदिनी—आनाद्यतिशयतः—तीर्थिकानेहवप्रशंसारूपा ६, प्रसूयां
कथायां कथ्यमानायां कृतचारित्रमनसः प्रातेपक्षमनस्याऽपि आदित्रं प्रति भेदे
भवति ७ । ”

सारांशः—धर्मकथानो विरुद्ध कथा ते विकथा तेना सात जेदो
स्त्रीकथा १, जूक्तकथा २, देशकथा ३, राजकथा ४, हापुत्र ! हावत्स ! मने
अनाग्रने तें केम मुको एवा करुण विलाप करतो ज्वलती अग्निमां
पकी एवी पुत्रादिना विलापनी प्रधानताए करीने श्रोतृ जनोना हृदयमां
कसेमळ करुणताने पेदा करवा वाली कथा ते मृदुकारुणिका नामा
पांचमी विकथा ५, कृतीर्थिक निन्दवादिकता ज्ञानातिशय जोह तेनी
प्रशंसा करुण रूप कथा ते बरो दर्शनभेदिनी विकथा ६ अने जे कथा

करतां चारित्र लेवान परिणाम थयेल होय तेना परिणामनो अथवा चारित्र अंगीकार करेल होय ते चारित्रनो नाश थाय तेनुं नाम चारित्र जेदिनी सातमी विकथा जाणवी.

प्र०-७१-ब्रह्मव्रतना धारणहार महात्मा पुरुषो स्त्रीनुं आसन तथा शीलवतो स्त्रीए पुरुषनुं आसन केटला काल त्याग करवुं जोइए?

उ०-शीलव्रतधारी पुरुषोए स्त्री जे आसन उपर बेठेल होय ते आसन उपर स्त्रीना उठ्या पढी अंतर्मुहूर्त सुधी बेसवुं नहीं तथा शीलव्रतधारिणी स्त्रीए जे आसन उपर पुरुष बेठेल होय ते आसननो त्रण पद्दोर त्याग करवो. जगवान् श्री हरिजडसूरिजी महाराजे संबोध प्रकरणमां कहेल ठे के:-

“ पुंस्त्वात्पुंमि इत्थी, जामतिगं जाव नेपवेसे ।

इत्थीआसणमि पुरिसो, अंतर्मुहूर्तं विवज्जिज्जा ॥ ८० ॥ ”

सारांश:-पुरुषना आसन उपर पुरुषना उठ्या पढी त्रण पद्दोर सुधी ब्रह्मचर्यवती स्त्री न बेसे, अने स्त्रीना आसन उपर पुरुष अंतर्मुहूर्त सुधी न बेसे.

प्र०-७२-केटली नरकमां परमाधार्मिककृत वेदना होय?

उ०-परमाधार्मिककृत वेदना बाहुल्यताथी प्रथम त्रण नरकमां होय. श्रीसंग्रहणीसूत्रमां कहेल ठे के:-

“ तिसु परमाहम्मियकयावि । ”

सारांश:-प्रथमनी त्रण नरकमां परमाधार्मिककृत वेदना होय. कलिकाल सर्वज्ञ जगवान् श्रीमद् हेमचंद्रसूरिकृत श्री रामायणमां कहुं ठे के:-श्रीरामचंद्रजी केवली जगवानना मुखयी ‘अधुना नरके तुर्ये’ सांप्रत कालमां श्री लक्ष्मणजी चोथो नरकमां ठे एम सांजळो श्रीसीतेंद्र पाठला स्नेहयी श्री लक्ष्मणजीने लेवाने गया. त्यां

चोथी नरकमां परमाधार्मिके करेली वेदनानुं वर्णन ठे ते वर्णन आ प्रमाणे ठे:-

“ सिंहादिरूपैः विकृतैस्तत्र शंकरावणौ ।

लक्ष्मणेन समं क्रुधौ, युध्यमानौ ददर्श सः ॥ २४६ ॥

नैव वो युध्यमानानां, दुःखं भावीति वादिनः ।

परमाधार्मिकाः क्रुधा, अग्निकुंडेषु ताड्यधुः ॥ २४७ ॥”

सारांश:-सिंहादि नाना प्रकारना रूपोए करीने श्री लक्ष्मणजीनी साथे क्रोधायमान शंबूक तथा श्री रावणने युद्ध करता देखी क्रोधा-यमान परमाधार्मिको बोढ्या. आ प्रमाणे युद्ध करवाथी तमने दुःख थशे नहीं. एम कही तेमने अग्निना कुंरुमां नाख्या. आ पाठथी सिद्ध थाय ठे के कदाचित् चोथी नरकमां पण परमाधार्मिककृत वेदना होय.

प्र०-८३—काची केरी, काचां चीजनां आदिना कटका करेल होय ते बे घनी पठी प्रासुक थाय ?

उ०-काची केरी तथा काचां चीजनां आदिना कटका करेल होय ते प्रबल अग्नि अथवा प्रबल लुणना संस्कार विना बे घनी पठी प्रासुक न थाय. श्री सेनप्रश्नमां श्री सेनसूरीश्वरजी महाराजे कह्युं ठे के:-

“ चिर्भटकप्रभृतिस्त्रीजवस्तु बहितापमन्तरेण केवलराजिकासंस्कारेणाचित्तं भवति नवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरं आमचिर्भटकप्रमुखं स्त्रीजं निर्बीजं वा प्रबलाम्निलवणसंस्कारं विना प्रासुकं न भवतीति ॥ ११ ॥”

सारांश:-चिजनां आदि स्त्रीज वस्तु अग्नि विना केवलराजना संस्कारथी अचित्त थाय इति प्रश्न एनो उत्तर काचां चिजनां आदि स्त्रीज अथवा निर्बीज प्रबल अग्नि अथवा प्रबल लवणना संस्कार विना प्रासुक न थाय. आ प्रमाणेज तात्पर्य चोथा उद्धासना ४५ मा

પ્રશ્નમાં પણ છે તથા શ્રી હીરપ્રશ્નના ચોથા પ્રકાશમાં જગ-યુર શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ અપક્વફલં બીજકર્ષણા - ચટિકાદયઃ પ્રાસુકે મન્વતિ ન વા ?
 इति प्रश्नोऽत्रोत्तरं अग्निलवणादिप्रबलसंस्कारेण प्रासुके मन्वति नान्य-
 येति ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-બીજ કાઢેલાં કાચાં ફલ વે ઘડી પઠી પ્રાસુક થાય કે નહીં ? इति प्रश्न, उत्तर-प्रबल अग्नि अथवा लवणआदि संस्कार विना प्रासुक थाय नहीं. श्री आरूविधिमां श्रीरत्नशस्त्ररूरीश्वरजी महाराजे पण कहुं ठे के:-

“ मरिच तजिकावधारादमात्रसंस्कृतचिर्मटिकादीनि सचित्तबीजानि सर्वपक्वत्तजानि च मिश्राणि ॥ ”

સારાંશ:-મરી, રાઈ આદિના વધાર માત્રથી સંસ્કારેલ ચિજનાદિ અને જેની અંદર સચિત્ત બીજ છે એવાં પાકાં ફલો મિશ્ર જાણવાં. તથા શ્રીલઘુપ્રવચનસારોદ્ધારમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ निच्छल्ली निम्बियं, फलमात्रगमायु तमुपरि ।

विचलं तद्ध मन्त्रं, न कप्पइ मुसिण कण्ण विणा ॥ ૧ ॥ ”

જાવાર્ય:-ત્વચા, ઢાલ તથા બીજરહિત કાચાં ફલો વેઘડી પઠી અગ્નિસંસ્કાર વિના ન કલ્પે તથા ઝાંઝ ઝણ કર્યા વિના દ્વિદલની સાથે અથા, કાચી છાની સાથે દ્વિદલ ન કલ્પે. ॥

શ્રીસેનપ્રશ્ન, શ્રીહીરપ્રશ્ન, શ્રીઆરૂવિધિ, શ્રીલઘુપ્રવચનસારોદ્ધાર આદિ પ્રંથોના પાઠથી કાચા ચિજનાં કાચી કેરી (આંબા) આદિના કટકા વે ઘડી પઠી અચિત્ત જોજીઉંને ન કલ્પે.

પ્ર-૭૪-ચણવિહાર પ્રત્યાલ્યાનમાં અનાહાર વસ્તુ કલ્પે ?

૭૪-ચણવિહાર પ્રત્યાલ્યાનમાં લીંબનો, ગલો, ઇલીં, ત્રીફળાં, કહુ, કરિયાતું આદિ અણાહાર વસ્તુ કારણે કલ્પે, અણાહાર વસ્તુ પણ

કારણ વિના નિત્ય સ્વા ને અર્થે અથવા ઉદરાર્તને અર્થે લેવા ન
કસ્યે. શ્રી આદ્યવિધિમાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ અહ્યા જં નિવસત્તો, કદમહમમા કોટ્ટે ।
સવો સો આહારો, ઓસહમાહ પુણો મહમો ॥ ૧ ॥
જં વા ધુવસત્તસ્સ ડ, સંકસમાણસ્સ દેહ આસાયં ।
સવો સો આહારો, અકામનિદ્દં વા ણાહારો ॥ ૨ ॥ ”

જાવાર્થ:-કુધાર્ત મનુષ્ય કાદવ જેવો પણ જે આહાર પેટ ઝરવાને
માટે खांय તે સર્વ આહારમાં ગણાય. પણ ઔષધાદિકની ઝંજનો
અર્થાત્ સાકર આદિ ઔષધાદિક તે કેટલોક આહારમાં ગણાય,
અને સર્પ કરકેલાને માટી खावी इत्यादिक ઔષધ તે અણાહાર ગણાય.
અથવા કુધાર્ત મનુષ્યને જે પદાર્થ કમ્બો ખાયલો હોય પણ ખાતાં
સ્વાદ પેદા થાય તે સર્વ આહાર જાણવો. જે આહાર खावानी इह्ना ન
થાય અનિદ્દ હોય જીહવાને અરુચિકર હોય તે અણાહાર જાણવો.

પ્રશ્ન-ઉપ-પ્રત્યાજ્ઞા પાંચ પ્રકારના નિર્ગમ્યમાંથી કેટલાં લાજે ?

ઉપ-સાંપ્રત કાલે બકુશ અને કુશીલ બે પ્રકારના નિર્ગમ્ય લાજે.
શ્રીસંબોધપ્રકરણમાં જગવાન્ શ્રીહરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજ કહ્યું
હે કે:-

“ સંવત્સરોત્તરે તિથિ, વા સાલોહિ વહરે હત્યે ।
નંવરે કસાયે સાલા, પમત્તજ જો વિવેત્તે ॥૧૨૬॥ ”

જાવાર્થ:-સર્વે ઇટલે ચોવીશે શ્રીજિનેશ્વર દેવોનું તીર્થ ? બકુશ ૧
કુશીલથી વર્તે છે. સાંપ્રત ગાલમાં વિશેષ ઇટલો છે કે વિશેષ કરીને
કણાય કુશીલ અને પ્રમાદી સાંધુઓ હોય, તથા શ્રીપવ્ચનસારીકાર-
રમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ સમણાં બડસ સાલા જા તિથિ તાથ હોતિ ત્તિ ”

સારા :-બકુશ અને કુશીલ સાંધુએ શ્રીતીર્થના અંત સુધી રહેશે,

प्र०-८६-साधु तथा साध्वीउं धोएल वखोने तरुकामां सूकवे ?

उ०-साधुउं तथा साध्वीउं माटे वपरातां धोयेल वखोने तरुके सुकववानो निषेध ठे, श्री ओघनिर्युक्ति सूत्रमां कहुं ठे के:-

“ धोवे पतावणं न करे परिभोगमपरिभोगे छायातव ”

सारांश:-धोएलां वख तरुके न सुकववां. ते धोयेल वख बे प्रका-
रना एक वपरातां अने बीजां नहीं वपरातां. वपरातां धोयेल वख
ठायामां सुकववां अपरिजोग्य वख (नहीं वपरातां) तरुके सुकववां.

प्र०-८७-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि वसवानो
कल्प दरेके दरेक साधु माटे ठे के कंइ विशेषता ठे ?

उ०-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांचरात्रि रहेवानो कल्प
प्रतिमाप्रतिपन्न साधुउं माटे ठे. प्रश्नव्याकरण नामा दशमा अंगसूत्रनी
टीकामां जगवान् श्री अर्जुनदेवसूरीश्वरजी महाराजाए कहुं ठे के:-

“ ग्रामे ग्रामे चैकरात्रं यावत् नगरे नगरे च पंचरात्रं ‘ दृष्टजंते ’ स्ति
विहरंश्चेत्यर्थः, एतच्च भिक्षुप्रतिमाप्रातेपन्न नाध्वपेक्षया सूत्रमवगन्तव्यम् । ”

जावार्थ:-गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि विचरता आ
कल्प ज़िहु प्रतिमा अंगीकार करेला साधु महाराजनी अपेक्षाए
जाणवो. तथा श्रीउववाइ सूत्रनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“ ग्रामे एगराइया नगरे पंचराइया-व्याख्या ग्रामे एगराइय स्ति एक-
रात्री व दमानतया अस्ति येषां ते एकरात्रिका एवं नगरे पंचरात्रिका इति
एतच्च प्रतिमाकल्पिकानाटित्योक्तं अन्येषां मासकल्पविवारित्वादिति । ”

जावार्थ:-गाममां एक रात्रि रहेवानो कल्प जेमनो ठे ते एक
रात्रिका एवी रीते नगरमां पांच रात्रि रहेवानो जेनो कल्प ठे ते
पांच रात्रिका कह्ये. गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रि
वसवानुं ज़िहु प्रतिमा भारी एवा उत्तम साधु महाराजनेज आश्रित्य
कहुं. ज़िहु प्रतिमाधारी साधु शिवायना बीजा स्थविर कल्पक साधुउं

तो मास कल्प विहारी होवाथी गाममां एक रात्रि अने नगरमां पांच रात्रिनो कल्पज नथी.

प्र०-७७-साधुउं नदी उतरी ईरियावही करे ?

उ०-नदी उतर्या बाद ते नदीना तीरेज उजा रही श्रीसाधु सा-
ध्वीए ईरियावही अवश्य करवी. श्रीउघनिर्युक्ति सूत्रमां कहेल ठे के:-

“ तीरत्येण किं कायवं ति ? भग्नइ ‘ उस्सग्गो ’ कायोत्सर्गः कर्त्तव्यः,
तत्र च कियन्त उच्छ्वसाः इत्याह-‘ पणवि पाउ ’ ति पंचविंशतिरुच्छ्वा-
साश्चिन्तनीयाः । ”

जावार्थ:-नदी उतरी तीरे आवीने शुं करवुं ? उत्तर-कायोत्सर्ग
करवो. केटला श्वासोश्वासनो काउस्सग्ग करवो पचवीस श्वासोश्वा-
सनो-‘ चंदेसु निम्मलयर ’ सुधीनो कायोत्सर्ग करवो अर्थात् ईरि-
यावही करवी.

प्र०-७८-तीर्थकरदेवनी माता तीर्थकरदेवने जन्म आप्या पढी
बीजा पुत्ररत्ननो प्रसव करे के नहि ?

उ०-श्रीमद्विनायकगवान्ने श्रीमल्लकुमार नामना नाना जाइ
हता एथी सिद्ध थाय ठे के श्रीतीर्थकर देवनी माता तीर्थकर जग-
वाननो जन्म आप्या पढी पण बीजा पुत्ररत्ननो प्रसव करे. श्री-
ज्ञातासूत्र नामा ठट्टा अंगसूत्रना आठमा अध्ययनमां कहेल ठे के:-

“ मिहिलाए कुंभगस्स पुत्ते पभावतीए अत्तए मल्लीए अणुजायए
मल्लदिन्नए नाम कुमारे । ”

सारांश:-मिथिला नामा नगरमां कुंभराजाना पुत्र प्रजावती रा-
णीनो आत्मज श्रीमद्विनायकगवाननो नानो जाइ मल्लदिन्न नामा
कुमार हतो.

प्र०-७९-श्रावक श्राविकाओ चरवळो अने मुहपत्ति राखे ठे पर-
न्तु ते अवश्य राखवां जोइए एवुं कोइ गालमां ठे ?

૭૦-રજોહરણ અને મુખવલ્લિકા સાધુ સાધ્વી અને શ્રાવક શ્રાવિકા આ ચારેને અવશ્ય રાખવા જોઈએ. શ્રી-મહામહારાજે આમાં લાકોત્ત જાવ અવશ્યકતા અધિકારમાં આવતા 'તદપિયકરણે' આ પાઠની વ્યાખ્યામાં જગવાન્ શ્રીહરિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે લખેલ છે કે:-

“તત્ત્વવિચારણાઃ, હૃદય-કા-પાઠાને-રજો-રણમુખવલ્લિકાદીનિ તસ્મિન્ અવશ્યકેયથોચિ વ્યાપા નિયમેમેનાર્પિતાનિ ન્યસ્તાનિ ક પ્રાપ્ત્યેન સઃ ।”

જાવાર્થ:-સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકાએ યથોચિત્ વ્યાપારના નિયોગે કરીને અવશ્યકતા સાધનજૂત રજોહરણ મુખવલ્લિકાદિનો વ્યાપાર કરેલ છે. આજ પ્રમાણે મલધારગઢીય શ્રીદેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે પણ કહેલ છે.

પ્ર૦-૯૧-વર્તમાનમાં વિચરતા પરમાત્મા શ્રીસીમંધરસ્વામી આદિ વીસ તીર્થકર દેવોનાં લાંઠન કયાં કયાં છે અને તે પરમઉપકારી પુરુષસિંહોની જન્મનગરી વિગેરેનું વર્ણન કયા ગ્રંથમાં આવે છે ?

૭૦-જગવાન્ શ્રીસીમંધરસ્વામી આદિ વીસ વિહરમાન જિનેશ્વર-દેવોનાં ક્રમપૂર્વક લાંઠન-૧ વૃષજ, ૨ હસ્તિ, ૩ મૃગ, ૪ વાંદર, ૫ સૂર્ય, ૬ ચંદ્ર, ૭ સિંહ, ૮ હસ્તિ, ૯ ચંદ્ર, ૧૦ સૂર્ય, ૧૧ શંખ, ૧૨ વૃષજ, ૧૩ કમલ, ૧૪ કમલ, ૧૫ ચંદ્ર, ૧૬ સૂર્ય, ૧૭ વૃષજ, ૧૮ હસ્તિ, ૧૯ ચંદ્ર, અને ૨૦ મો સ્વસ્તિક આ છે. તે જગત્ત્વમ પુરુષોની જન્મનગરી આદિ એકવીસ બોલોનું વર્ણન કરનાર 'શ્રીવિહરમાન એક વિંશતિ સ્થાનક' નામા ગ્રંથમાં કહેલ છે કે:-

“વ-હગયહરિણકવિરવિસસિસિંહકરી ય ચંદ્રમાણૂ ય ।
સંલો વસહો કમલો કમલો સસિસૂરવસહો ય ॥ ૧૯ ॥
હત્થી ય લંકો સસ્ત્રિય ।”

सारांशः—१ श्रीसीमंभरस्वामिने वृषजनुं लंठन, २ श्रीयुगमंभर-
स्वामिने हस्तिनुं लंठन, ३ श्रीबाहुस्वामिने हरिणनुं लंठन, ४ श्री
सुबाहुस्वामिने कपिनुं लंठन, ५ श्रीसुजातप्रजुने सूर्यनुं लंठन, ६
श्रीस्वयंप्रभुजगवान्ने चंद्रनुं लंठन, ७ श्रीऋषजाननजगवान्ने
सिंहनुं लंठन, ८ श्रीअनंतवीर्यप्रजुने हस्तिनुं लंठन, ९ श्रीसुर-
प्रजुस्वामिने चंद्रनुं लंठन, १० श्रीसुविशालप्रजुने सूर्यनुं लंठन,
११ श्रीवज्रधरस्वामिने शंखनुं लंठन, १२ श्री चंद्रानन प्रजुने वृषजनुं
लंठन, १३ श्री चंद्रबाहुस्वामिने कमलनुं लंठन, १४ श्रीजुजंगस्वा-
मिने कमलनुं लंठन, १५ श्री इश्वरजिनप्रजुने चंद्रनुं लंठन, १६
श्रीनेमिप्रजुस्वामिने सूर्यनुं लंठन, १७ श्रीवीरसेन जगवान्ने वृष-
जनुं लंठन, १८ श्रीमहाजड प्रजुने हस्तिनुं लंठन, १९ श्रीदेवयश-
प्रजुने चंद्रनुं लंठन, २० श्री अजितवीर्यप्रजुने स्वस्तिकनुं लंठन.

प्र०—ए०—प्रथम पौरसीमां आणेलो आहार पाणी साधु साध्वी-
उने केटला काल कट्टे ?

उ०—प्रथम प्रहरे आणेलो आहारपाणी साधु साध्वीने त्रण प्रहर
सुधी कट्टे पण चोथा प्रहरे न कट्टे. श्रीजगवती नामा पांचमा
अंगसूत्रना सातमा शतकना प्रथम उद्देशामा जगवान् श्रीसुधर्मा-
स्वामिजी ए फरमावेल ठे के:-

“ जेणं निगंथे वा निगंथो वा फासुएसणिज्जं असणं जाव साइमं
पढमाए पोरिसीए पडिग्गाहेत्ता पच्छिमं पोरिसि उवायणावेइ २त्ता आहारं
आहारं एस णं गोयमा ! कालातिकंते पाणभोयणे । ”

सारांशः—हे गौतम ! जे साधु अथवा साध्वी प्रासुक कट्टपनिक
अशन, पान, खादिस स्वादिम, रूप चतुर्विध आहार पहेली पौरुषोम

લાવીને પહ્લિમ પૌરુષી-ચોથો પહોર પ્રાપ્ત થયા પછી આહાર કરે તેનું નામ કાલાતિક્રાંત પાન જોજન કહોય.

પ્ર૦-૯૩-શ્રી જિનમંદિરમાં પરમાત્માની પ્રતિમાનાં દર્શન કરતાં કેટલાક શ્રાવકો પોતાના મસ્તક ઉપરથી પાઘની વિગેરે ઉતારે છે તે શું ઉચિત છે ?

ઉ૦-શ્રી જિનચૈત્યમાં શ્રી જિનદેવનાં દર્શન કરતી વખતે પાઘની ઉતારવી ઉચિત લાગતી નથી. શ્રી વિચારશતક નામના ગ્રંથમાં તે ગ્રંથના કર્તા ઉપાધ્યાય શ્રીસમયસુંદરજીએ સ્પષ્ટ ખુલાસો કરેલ છે કે:-

“ ચૈત્યે પ્રવિશદ્ભિઃ શ્રાદ્ધૈઃ કટુકમતીયશ્રાદ્ધવત્ શિરોવેષ્ટનં નોત્તાર-
ણીયં યત્ત ઉદ્ઘાટિતમસ્તકેઽપશક્નુર્લોકનિંદા ચ સ્થાત્ યત્તુ પ્રવચનસારો-
દ્ધારસૂત્રવૃત્તૌ ૮૪ આશાતનાધિકારે મૌલિ-શિરોવેષ્ટનવિશેષરૂપામિત્યુક્તં
તત્ર મૌલિશબ્દેન પાઘડોતિ નાંચયતે કિન્તુ કર્ણયોર્થન્ધનપૂર્વે શિરોવેષ્ટનં
મુઢાસા ઇતિ પ્રસિદ્ધમિતિ પુનઃ તત્ત્વં તુ જ્ઞાનિગમ્યમ્ ॥ ૮૩ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીજિનમંદિરમાં ઉઘાટના મસ્તકે પ્રવેશ કરવાથી અપશક્નુ તથા લોકનિંદા થાય તે કારણથી કરવા મતિના શ્રાવ-
કોની જેમ શ્રાવકોએ માથા ઉપરથી પાઘની ઉતારવી ન જોઈએ.
શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધાર સૂત્રની ટીકામાં (૮૪) આશાતનાના અધિ-
કારમાં મૌલિ-શિરોવેષ્ટનરૂપ અર્થાત્ મૌલિ શબ્દનો અર્થ મસ્તક
ઉપર વીંટેલ વસ્ત્ર કહેલ છે. ત્યાં મૌલિ શબ્દે કરીને પાઘનો ન કહોય
કિંતુ બે કાનબંધન પૂર્વક શિરોવેષ્ટન જે મોઢાસા નામથી પ્રસિદ્ધ
છે. અર્થાત્ જે બે કાન તથા પાઘની ઉપર છેલ્લે વીંટે છે તે શ્રીજિન-
મંદિરમાં પ્રવેશ કરતાં ન જોઈએ તત્ત્વ તો જ્ઞાની જાણે.

પ્ર૦-૯૪-ત્રંબાવટી (વર્તમાન સમયના સ્વંજ્ઞાત) માં બીરાજતો
શ્રીસ્થંજનપાર્શ્વનાથસ્વામિની મૂર્તિ પ્રાચિન છે એમ દંતકથાથી

સાંજલવામાં આવે છે તો તે કયા જગવાનના શાસનમાં કોણે જરાવી છે તે વિષેનો કોઈ ઉલ્લેખ આપના જાણવામાં છે ?

૩૦-ગૃહ ચોવીશીમાં ૧૬ મા શ્રીનમિનાથ જગવાનના શાસનમાં ૧૧૧૧ વર્ષે અષાઠ નામા શ્રાવકે શ્રીસ્તંજનપાર્શ્વનાથસ્વામિની મૂર્તિ જરાવ્યાનો ઉલ્લેખ જોવામાં આવે છે. એક પ્રાચિન વિદ્વાને લખ્યું છે કે:-

“ નમિતીર્થકૃતસ્તીર્થે, વર્ષે દ્વિકચતુષ્ટયે ।

આષાઠઃ શ્રાવકો ગોઢોઽકારયત્ પ્રતિમાત્રયમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ શ્લોકઃ પાર્શ્વવિમ્બપૃષ્ઠેઽસ્તિ, ગતચતુર્વિંશતિકાયાં ૧૬ નમિતીર્થકરવારકે ૨૨૨૨ વર્ષે શંકેશ્વરસ્તંભનકચારુપવિચત્રયં કારિતમ્ ॥ ”

સારાંશ:-ગૃહ ચોવીશીમાં થયેલા સોલમા તીર્થપતિ શ્રીનમિનાથ સ્વામિના શાસનમાં બાવીસોને બાવીસ વર્ષ ગયે ગૌરુ ‘અષાઠ’ નામના શ્રાવકે શ્રીસંલેશ્વર, શ્રીસ્તંજન અને શ્રીચારુપ એમ શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિનાં ત્રણ વિંબો કરાવેલ છે. આ પાઠમાં જે શ્લોક છે તે શ્રીપાર્શ્વનાથ જગવાનની મૂર્તિના પુંઠે લખેલો છે.

આ વિષયમાં શ્રી ઉપદેશ સત્સતિકામાં શ્રીસોમધર્મગણી મહારાજશ્રી લખે છે કે:-

“ અજ્ઞાયમાનાદિરમર્ત્યનાયક-શ્રીરામકૃષ્ણોરગપાંબુપાદિભિઃ ।

નાનાવિધસ્થાનકૃતાર્ચનશ્ચિરં, પ્રાર્શ્વપ્રભુઃ પાતુ ભવાત્ સ દેહિનામ્ ॥૧॥ ”

સારાંશ:-જેમની આદિ જાણવામાં નથી અને ઇંદ્રમહારાજ, શ્રી રામચંદ્રજી, શ્રીકૃષ્ણમહારાજ નાગપતિ અને જલપતિ આદિ મહાન્ આત્માર્ણવ વિવિધ સ્થાનોમાં ચિરકાલ સુધી પૂજિત એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ જગવાન્ પ્રાણીર્ઝનું સંસારથી રક્ષણ કરો. આ શ્લોકમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ-સ્વામિની મૂર્તિ ક્યારે જરાવવામાં આવી તે જાણવામાં નથી એમ જણાવવામાં આવ્યું છે. દ્વે વઢી બીજા આચાર્યોના મતે જણાવે છે કે:-

“ પાર્શ્વે શ્રીકુંથુનાથસ્ય, મમ્મણવ્યવહારિણા
 પૃષ્ઠં મોક્ષઃ કદા ભાવિ, મમ સ્વામ્યપિ તં જગૌ ॥ ૩૬ ॥
 તીર્થે શ્રીપાર્શ્વનાથસ્ય, તવ સિદ્ધિર્ભવિષ્યતિ ।
 અચિકરદિમામર્ચા, તતોઽસાવિતિ કેચન ॥ ૩૭ ॥ ”

સારાંશઃ—શ્રીકુંથુનાથસ્વામિને મમ્મણ નામના વ્યવહારીય પૂઠયું કે હે જગવન્ ? મારો મોક્ષ ક્યારે થશે ? જગવાને તે વ્યવહારીને ઉત્તર આપ્યો કે શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામિના તીર્થમાં તારો મોક્ષ થશે. તે પ્રમાણે સાંજલવાથી મમ્મણ નામના વ્યવહારીય શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિની મૂર્તિ જરાવી એમ કેટલાક આચાર્યો કહે છે.

આ ઉપરના ત્રણે ઉલ્લેખો જોતાં શ્રીસ્તંજનપાર્શ્વનાથસ્વામિનો પ્રતિમા ઘણીજ પ્રાચિન છે. એમ સમજી શકાય છે. પણ ક્યારે અને કોણે જરાવી તેનો નિર્ણય તો શ્રીજ્ઞાની મહારાજ જાણે.

પ્ર૦-૯૫—શ્રી ધન્નાજી તથા શ્રી શાલિજ્ઞડ્ડજી કઈ ગતિમાં ગયા છે ?

ઉ૦—શ્રી ધન્નાજી તથા શ્રી શાલિજ્ઞડ્ડજી આ બન્ને મહાપુરુષો ચારિત્રધર્મનું આરાધન કરી સર્વાર્થસિદ્ધ નામના વિમાનમાં તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવો થયા છે. કલિકાલસંવત્ ૧૭૮૧ વાનું શ્રીહેમચંડસૂરિજીવિરચિત શ્રીયોગશાસ્ત્રના ત્રીજા પ્રકાશમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:—

“ મૃત્વા તતસ્તૌ સર્વાર્થ—સિદ્ધસ્વર્ગે બभૂવતુઃ ।
 સુરોત્તમૌ ત્રયાંશશત્સાગરપ્રમિતાૃષૌ ॥ ૨૬ ॥ ”

સારાંશઃ—શ્રીશાલિજ્ઞડ્ડજીની માતા જડ્ડા તથા શ્રીશ્રેણિક મહારાજા વંદન કરીને પોતાના સ્થાને ગયા પછી શ્રીશાલિજ્ઞડ્ડજી તથા શ્રીધન્નાજી બન્ને મહર્ષિ મહાત્માઝં કાલ ધર્મ પામી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં તેત્રીસ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવો થયા,

प्र०-ए६-प्रमादी साधु आवश्यक आदि क्रियाना अवसरे तेनो परित्याग करी ध्यानादि करवा बेसे ए शुं योग्य ठे ?

उ०-आवश्यकआदि क्रिया करवाना अवसरे तेनो त्याग करी ध्यानादि करवा बेसनार प्रमादी साधु मिथ्यादृष्टि जाणवो. श्री गुणस्थानक्रमारोहमां कहेल ठे के:-

“ प्रमाद्यावश्यकत्यागा-न्निश्चलं ध्यानमाश्रयेत् ।

योऽसौ नैवागमं जैनं, वेत्ति मिथ्यात्वमोहितः ॥ ३० ॥

तस्मादावश्यकैः कुर्यात्, प्राप्तदोषानेकान्तनः ।

यावन्न लोते सदध्यान-मप्रमत्तगुणाश्रयम् ॥ ३१ ॥

सारांश:-जे प्रमादी साधु प्रतिक्रमण प्रतिलेखनादि अवश्य करणीनो त्याग करी निश्चल ध्याननो आश्रय करे ते मिथ्यात्व-मोहनीय कर्मना उदयथी मोहित थयेल श्रीजिनेश्वर जगवंतना आगमने जाणतोज नथी. ॥ ३० ॥ तेथी गुणस्थानमां रहेलुं सदध्यान यावत् प्राप्त थाय नहि त्यां सुधी प्रमादी साधु प्राप्त थयेल दोषोनुं ठेदन आवश्यक करीने करे ॥ ३१ ॥

प्र०-ए७-रात्रिजोजनमां अधिक दोष शा आधारे कहेवाय ठे ?

उ०-‘ वनमालाए लक्ष्मणजीने पाठा आववा माटे अन्य सघळा सोगनोने ठोमीने रात्रिजोजननाज सोगन लेवराव्या ’ आ उपरथी रात्रिजोजनमां अधिक दोष सिद्ध थाय ठे. कलिकाळसर्वज्ञ जगवान् श्री हेमचंद्राचार्यरचित योगशास्त्रना त्रीजा प्रकाशमां उल्लेख ठे के:-

“ श्रूयते अन्यशपथा-ननास्त्यैव लक्ष्मणः ।

निशाभोजनशपथं, कारितो वनमालया ॥ ६८ ॥ ”

सारांश:-रामायणमां सांजळीए ठीए के श्री रामचंद्रजी, श्री लक्ष्मणजी अने श्रीसीताजी देशांतर जतां मार्गमां कुबेरनामा नगरमां

महीधर राजानी पुत्री वनमालाने श्री लक्ष्मणजी परण्या पढी पोताने देशांतर गमन करवानुं होवाथी वनमालाने तेना पिताना घेर रहेवानुं श्री लक्ष्मणजीए कहेवाथी वनमालाए पोताने लेवाने माटे फरीथी आववा सोगन खावानुं जणाव्युं, तेथी श्री लक्ष्मणजी 'प्राणातिपाता दिक् पापवाळाउनी जे गति थाय ते मारी थाय' इत्यादि सोगन खाता हता तेनो निषेध करी रात्रिजो जनना पापना सोगन कराव्या ॥ ६७ ॥

प्र०-६७-श्री चारणमुनिवरो रात्रिना समये गमनागमन करे ?

उ०-रात्रिना समये महेल उपर सुतेला ? नारद, १ वसु अने त्रीजो पर्वत आ त्रणने उद्देशीने, गमन करता चारण मुनिवरोए एक नारदने स्वर्गगामी अने बीजा बेने नरकगामी कहा. आ वर्णन उपरथी चारणमुनिवरोनुं रात्रिना समये पण गमनागमन सिद्ध थाय ठे. कळिकाळसर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसूरीश्वरविरचित योगशास्त्रना बीजा प्रकाशमां उल्लेख ठे के:-

“ पार्श्वे क्षीरकदम्बस्य, गुरोः पर्वतकः सुतः ।

राजपुत्रो वसुच्छात्रो, नारदश्चापटंक्षयः ॥ ४ ॥

सौधोपरि शयानेषु, तेषु पाठश्रमान्निशि ।

चारणश्रमणौ व्योम्नि, यान्तावित्यूचतुर्मिथः ॥ ५ ॥ ”

सारांश:-श्री क्षीरकदंबकनामा गुरुनी पासे तेमनो पुत्र पर्वत, राज-पुत्र वसुनामा तथा नारदजी आ त्रण जणता हता. ते त्रणे जणवाना थाकथी रात्रिने विषे महेलनी उपर सुता हता आ अवसरे आकाशमां गमन करता चारण मुनि महाराजाउ सुतेला त्रणने देखी परस्पर बोळ्या के आ त्रणमांथी एक स्वर्गमां जशे अने बे नरकमां जशे.

आ प्रमाणे श्री रामायणमां तथा श्री जावप्रजसूरिजीमहाराज कृत श्री पार्श्वनाथचरित्रमां पण वर्णन ठे.

प्र०-एए-अचित्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग क्यारे करवो ?

उ०-अचित्तरज उद्गावणीनो कायोत्सर्ग वर्षमां एक वखतज चैत्र मासमां शुक्ल एकादशीथी आरंजीने शुक्लपूर्णिमा सुधीमां निरंतर त्रण दिवस करवो, अर्थात् शुदी ११-१२ अने १३ एम त्रण दिवस करे. अर्गीआरसना रोज भूली जाय तो शुदी १२-१३ अने १४ आ प्रमाणे त्रण दिवस करे अने कदाच बारसना पण चूलथी रही जाय तो तेरस, चौदश अने पूर्णिमा आ त्रण दिवसोमां पण करे. श्री अ-वश्यकसूत्रना चोथा अध्ययननो निर्युक्तिमां श्रुतकेवलो जगवान श्री जडवाहुस्वामीजीए कहेल ठे के:-

“ साभाविय तिन्नि दिणा, सुगिम्हए निक्खिवंति जइ जोगं ।

तो तंमि पडंतमी, करंति संवच्छरज्जायं ॥ १३३३ ॥ ”

सारांश:-चैत्र मासमां त्रण दिवसजो कायोत्सर्ग करवामां आवे तो एक वर्ष सुधी स्वात्ताविक अचित्तरज पने तो स्वाध्याय थाय अर्थात् स्वात्ताविक अचित्तरज पने तेथी स्वाध्यायने बाधक न आवे. तथा श्रीव्यवहारसूत्रना सातमा उद्देशानी टीकामां पूज्यपाद श्री मलय-गिरिजी महाराज पण लखे ठे के:-

श्रिष्मकालप्रारंभे चैत्रशुक्लपक्षे इत्यर्थः दशम्याः परतो यावत्पौर्णमासी अत्रांतरे निरंतरं त्रिणि दिनानि यावत् यदि योगं निक्षिपंति एकादश्यादिषु त्रयोदशीपर्यन्तेषु यदि वा द्वादश्यादिषु चतुर्दशीपर्यन्तेषु यदि वा त्रयो-दश्यादिषु पौर्णमासीपर्यन्तेषु अचित्तरजोऽवबहेऽनर्थं कायात्सर्गं कुर्वति तदा तस्मिन् पांशुवर्षे रजोउद्धाते वा स्वाभाविके पतति संवत्सरं यावत्स्वाध्यायकं कुर्वतीतरथा नेति ॥

सारांश:-श्रृष्मकालना प्रारंजमां अर्थात् चैत्र मासना शुक्ल पक्षमां दशमीथी पठी एकादशीथी पुनम सुधीमां निरंतर त्रण दिवस अर्थात् एकादशीथी त्रयोदशी सुधी अथवा बारसथी चौदस सुधी अथवा

तेरसथी पुनम सुधीमां अचित्तरज उद्गाहनाथ कायोत्सर्ग करे तो स्वाज्ञाविक अचित्तरज पने तो पण एक वर्ष सुधी स्वाध्याय थई शके. पण जो सचित्तरज पने तो अस्वाध्यायज थाय.

प्र-१००-सुला, आंधळा आदिने दीक्षा दर्श शकाथ के नहि ?

उ०-सुला, आंधळा आदि विकलश्रंगवाळांने दीक्षा आपो न शकाथ.

श्री पंचकल्पजाप्यमां जगवान् श्रीसंघदासगणी क्षमाश्रमण महा-
राजे कहेले ठे के:-

“अंधस्स ण कप्पती दिक्खा ” × × × × × × ×

“ करपादकलनासियउट्टावेहूण य वामणा वडमा ।

खुज्जा पंगुल कुंटा, काणा एए अदिक्खया ॥ १ ॥ ”

सारांश:-आंधळाने दीक्षा आपवी न कल्पे × × × × × हाथ, पग, कान, नाक अने हाठ रहित होय, वामन होय, वरुज होय, कुबको होय, पांगळो होय, कुंटमुंट होय अने काणा होय ए दीक्षा देवाने यांग्य नथी.

प्र०-१०१-वरु, उंबर आदि वृक्षोनां फळोने शा कारणे अजह्य गणवामां आवे ठे ?

उ०-वरु, उंबर आदि वृक्षोनां फळो अनेक त्रसजीवोथी जरपूर हो-
वाने लीधे ते फळोने अजह्य समजवां. श्रीयोगशास्त्रना त्रीजा प्रकाशमां कलिकाळसर्वज्ञजगवान् श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजा कहेठे के:-

“ उदुंबरवटप्लक्ष-काकोदुम्बरशालिनाम् ।

पिप्पलस्य च नाभीयात्, फलं कृमिकुलाकुलम् ॥ ४२

अप्राक् वक्षान्यभक्ष्य-मपि क्षामो बुभुक्षया ।

न भक्षयति पुण्यात्मा, पंचोदुम्बरजं फलम् ॥ ४३ ॥ ”

सारांश:-उदुंबर १ वरु २ पीपळो ३ काको दुंबर ४ पिंपल ५ वृक्षनां कृमि जीवांना समूहथी व्याप्त फळने खावां नही ॥ ४२ ॥ जुलथी

दुर्बल शरीर थयेल होय अने अन्य जइय जोजन न मळतुं होय तो पण पुण्यात्मा पांच उडुंबरना फळने खाय नहीं ॥ ४३ ॥

प्र०-१०२-इहुरस-सेलमीनो रस तेनो काळ केटलो ?

उ०-इहुरसनो काळ बे पहोरनो कहेलो ठे. श्रीलघुप्रवचनसारोद्धार नामना ग्रन्थमां ते ग्रन्थना कर्त्ता मल्लधारगच्छनायक श्रीचंद्रसूरिजो महाराजे उल्लेख करेल ठे के:-

“ उच्छुरसे सोबीरे जामदुगं ”

सारांश:-इहुर-सेलमीनो रस तथा सोबीर-कांजीना पाणीनो काळ बे पहोरनो जाणवो.

प्र०-१०३-श्रीअजितशांतिस्तोत्रना कर्त्ता श्रीनंदीषेण मुनीश्वर क्यारे थया ?

उ०-बावोशमा तीर्थपति श्रीनेमनाथस्वामिनी आझाथी श्रीशत्रुंजयतीर्थनी यात्रा माटे पधारेल श्रीनंदीषेण मुनीश्वरे श्रीशत्रुंजयतीर्थ उपर श्रीअजितशांतिस्तोत्रनी रचना करी. श्रीशत्रुंजयकदपमांते कदपना कर्त्ता आचार्य श्रीधर्मघोषसूरीश्वरजी महाराजा कहे ठे के:-

“ नेमिवयणेण जत्ता-गण जहि नंदिसेणमुणिवइणा ।

विहिअ अजितसंतिथओ, जयउ तयं पुंडरियतित्थं ॥ १९ ॥ ”

जावार्थ:-श्रीनेमिनाथ जगवान्नी आझाथी पर्वतराजनी यात्राने अर्थे आवेला श्रीनंदीषेण नामा गणधर महाराजाए जे तीर्थोपरी अजितशांति नामा स्तवननी रचना करी ते पुंरुरिक तीर्थाधिराज जयवतुं वर्त्तो ॥ १९ ॥ तथा श्रीजिनप्रज्ञसूरि कृत विविध तीर्थकल्पमां पण कह्युं ठे के:-

“ श्रीनेमिवचनायात्रा-गतः सर्वरुजावहम् ।

नंदीषेणगणे-तोत्रा-जितशान्तिस्तवं व्यधात् ॥ ३२ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીનેમિનાથ જગવાનની આજ્ઞાથી શ્રી શત્રુંજય મહા-
તીર્થની યાત્રાને અર્થે આવેલા શ્રી નંદીબેળ નામા ગણધર જગવાને
સર્વ રોગને નાશ કરનાર શ્રી અજિતશાંતિસ્તવની રચના કરી. ॥ ૩૧ ॥

પ્ર૦-૧૦૪-કાચી ઢાશની સાથે દ્વિદલ જેમ અજદ્ય ગણાય છે
તેવીજ રીતે કોઈ બીજી વસ્તુ પણ અજદ્ય છે કે નહિ ?

૭૦-કાચી ઢાશની સાથે દ્વિદલની માફકજ કુસુંજા (જેનો
રંગ બને છે તે કસુંબા) નું શાક પણ અજદ્ય છે. શ્રી સંસક્તનિર્યુક્તિમાં
શ્રુતકેવલી જગવાન શ્રીજદ્રવાદુસ્વામીજી મહારાજા કહે છે કે:-

“ આમે તકે સોઢ, કુસુંભસાગં અકપ્પિયં નિચં ।

વાલસરિસા અળેગા, સપ્પા ય સમુચ્છિમા તત્થ ॥ ૩ ॥ ”

સારાંશ:-કાચી ઢાશની સાથે કુસુંજાનું શાક નિત્ય અકલ્પનિક
છે. કારણ તેમાં વાલ સદૃશ અનેક સમૂર્ણિમ સર્પો પેદા થાય છે. ॥૩॥

પ્ર૦-૧૦૫-સાધુ સાધ્વીર્ણે ધર્માનુષ્ઠાન કઈ દિશામાં કરવું જોઈ ?

૭૦-સાધુ સાધ્વીર્ણે દીક્ષા, પ્રતિક્રમણ આદિ ધર્માનુષ્ઠાન પૂર્વ
દિશા અથવા ઉત્તર દિશામાં મુખ કરીને કરવું જોઈ. શ્રી સ્થાનાંગ
નામના ત્રીજા અંગસૂત્રના ત્રીજા સ્થાનના પહેલા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ દો દિસાઆ અભિગિજ્ઞ કપ્પતિ નિગંથાગં વા નિગંથોર્ણં વા પઘ્વા-
વિત્તે પાહ્ગં ચેવ ઉદિગં ચેવ, એવં મુંઢાવિત્તર સિવ્લાવિત્તે ઉવઘ્વાવિત્તે
સંમુંજિત્તે સંવસિત્તે સજ્ઞાયં ઉદ્ધિસિત્તે સજ્ઞાયં સમુદ્ધિસિત્તે સજ્ઞા-
યમણુજાગિત્તે આલોહિત્તે પઢિક્કમિત્તે નિદિત્તે ગરિહિત્તે વિઝઢિત્તે
વિસાહિત્તે અકરણયાએ અંબુઢિત્તે અહારિહંપાયચ્છિત્તં તવોકમ્મં પઢિ-
વજ્જિત્તે ॥ ”

સારાંશ:-સાધુર્ણે અથવા સાધ્વીર્ણે પૂર્વ દિશા અથવા ઉત્તર
દિશાના સન્મુખ મુખ રાખીને દીક્ષા આપવાને કલ્પે. લોચ કરવાને ૧,
મહાશિક્ષા તથા આત્મેવનશિક્ષા મહાશ કરવાને ૨, મહાવ્રતો આ-

રોપણ કરવાને ૩, જોજનમંડલીમાં સ્થાપન કરવાને ૪, સંધારામંડ-
લીમાં સ્થાપન કરવાને ૫, યોગવિધિના ક્રમે કરોને અંગાદિનો ઉદ્દેશ
કરવાને ૬, સમુદ્દેશ કરવાને ૭, અંગાદિનો અનુજ્ઞા કરવાને ૮, આ-
લોચના અંગીકાર કરવાને ૯, પ્રતિક્રમણ કરવાને ૧૦, અતિચારોની
નિંદા કરવાને ૧૧, શ્રી ગુરુ મહારાજની સમક્ષ અતિચારોની ગર્હા
કરવાને ૧૨, અતિચારાનુબંધને વિચ્છેદ કરવાને ૧૩, અતિચાર પંકથો
મલીન આત્માને નિર્મલ કરવાને ૧૪, ફરીથી નહીં કરું એ પ્રમાણે
અંગીકાર કરવાને ૧૫, યથાયોગ્ય પાયશ્ચિત્ત તપોકર્મ અંગીકાર
કરવાને ૧૬ આ દરેક કાર્ય પૂર્વ અથવા ઉત્તર દિશા સન્મુખ મુખ
રાખીને કરવાને સાધુ સાધ્વીઠને કદપે પણ અન્ય દિશામાં મુખ
રાખીને ન કદપે.

પ્ર૦-૧૦૬-શ્રીજિનેશ્વર જગવાન્ના વિંબના લલાટમાં સુવર્ણાદિક
તિલક ચન્નાવવામાં આવે છે તે પ્રવૃત્તિ આધુનિક છે કે પ્રાચિન છે ?

૭૦-શ્રીજિનેશ્વર દેવના લલાટ સ્થલમાં સુવર્ણાદિ તિલક ચન્ના-
વવાની પ્રવૃત્તિ અતિપ્રાચિન છે. શ્રીદવદંતીએ પાઠલા ઠઠા જવમાં
સંગર નામના ગામમાં મમ્મણ નામના રાજાનો વીરમતી નામની રાણી
શ્રીઅષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ચોવીશે પ્રજુને રત્નજન્મિત સુવર્ણમય તિલક
ચન્નાવી આયુષ્ય પૂર્ણ થયે કાલધર્મ પામી દેવલોકમાં દેવીપણે ઉત્પન્ન
થઈ ત્યાંથી ચત્રો જરવાળી થઈ ત્યાં અંતમાં ચારિત્રનું પરિપાલન કરી
શુદ્ધ લેશ્યામાં કાલ ધર્મ પામી ચોથા જવમાં યુગલિણી થઈ પાંચમા
જવે દેવલોકમાં દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ ત્યાંથી ચત્રો વિદર્જેદેશમાં
કુંકિનપુર નામના નગરના જીમરથ રાજાનો પુષ્પદંતી નામનો રાણીનો
કુક્ષીથી વ્યતિપાત પ્રમુખ કુયોગોથી અદૂષિત સમયમાં શ્રીજિનેશ્વર
દેવને પૂર્વ જવમાં તિલક ચન્નાવ્યાં તેના પુન્યથી જ્ઞાલ સ્થલમાં

सूर्य समान प्रकाशवाळा स्वाज्ञाविक तिलकथी विदूषित पुत्रीपणे उत्पन्न झजेनुं नाम 'द्वदंती' राखवामां आव्युं. सर्वतंत्रस्वतंत्र जगवान् श्रीहेमचंडसूरिजी महाराजा आठमा पर्वना त्रीजा सर्गमां लखे ठे के:-

“ उपरि न्यस्तरत्नानि, चवर्गातिलकानि सा ।
चतुर्विंशतिमहद्भ्यः, कारयामास भक्तिभाक् ॥ २३७ ॥
अन्येषुः सपारिवारः, गत्वाष्टापदार्द्धनि ।
सा स्नात्रपूर्वमानर्च, चतुर्विंशतिमहर्ताम् ॥ २३८ ॥
तासामहर्त्पतिमानां, ललाटेषु न्यधत्त च ।
श्रीबल्लेः कुसुमानीव, हैमानि तिलकानि सा ॥ २३९ ॥ ”

सारांश:-ज्ञक्तीवाळी श्रीवीरमतीए चोवीशे श्रीअर्हत् जगवान्ने अर्थे रत्नो उपर जडेलां सुवर्णनां तिलको कराव्यां. अन्यदा अष्टापद पर्वतनी उपर परिवार सहित जश्ने ते श्री वीरमतीए चोवीशे श्रीअरिहंत जगवान्नी स्नात्र पूर्वक पूजा करी. ते अर्हत् जगवान्नी प्रतिमाउंना ललाटमां रत्नजमित सुवर्णना तिलको लक्ष्मीवेलीना पुष्पनी जेम स्थापन कर्या.

आ पाठथी श्रीजिनेश्वरदेवना ललाटमां सुवर्णादिकनां तिलक चढाववानी प्रवृत्ति अति प्राचिन सिद्ध थाय ठे.

प्र०-१०७-साध्वीजी पुरुषोनी सज्जामां श्रीकल्पसूत्रनुं व्याख्यान करे ?

उ०-साध्वीने कल्पसूत्र सज्जामां वांचवानो सर्वथा निषेध ठे. श्री कल्पसूत्रनी टीकामां महोपाध्यायजी श्रीविनयविजयजी महाराजे लखेल ठे के:-

“ रात्रौ विहितकालग्रहणादिविधिना साधूनां वाचनं श्रवणं च साध्वीनां निशाथचूर्णायुक्तविधिना दिवापि तथा श्रीजनेश्वरनिर्वाणदशरत्नचक्राधिकनवशत ९८० वर्षातिक्रमे मतांतरेण च त्रिनवतियुतनवशत ९९३ वर्षातिक्रमे ध्रुवसनन्दप्रसन्न पुत्रमरणारस्य समाधिमाषातुमानंदपुरे सभा-

समक्षं समः । तत्सर्वं श्रीकल्पसूत्रं वाचयितुमारब्धं ततः प्रभृति चतुर्विधोऽपि संघः श्रवणेऽधिकारी वाचने तु विहितयोगानुष्ठानः साधुरेव ॥ ”

सारांशः—रात्रिमां करेल कालग्रहणनी विधिथी श्रीकल्पसूत्रने वांचवाना अधिकारी तो साधु महाराजज अने श्री निशीथचूर्णिमां कथन करेली विधिथी साध्वीउ दिवसमां पण सांजळवाने अधिकारी ठे. तथा जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना मोक्ष पढी ६०० वर्षे मतां-तरे ६६३ वर्षे पुत्रमरणथी दुःखित ध्रुवसेन राजाने समाधि कर-वाने वरुनगरमां सत्ता समक्ष महोत्सव पूर्वक श्रीकल्पसूत्र वांचवानो आरंज कयों ते दिवसथी श्रीचतुर्विध संघ पण सांजळवाने अधि-कारी वांचवाने तो श्रीकल्पसूत्रना योगोद्बहन करेल साधु महाराजज अधिकारी ठे. अर्थात् साध्वी श्रीकल्पसूत्र सत्तामां वांचवाने अधि-कारी नथीज. तथा श्री कल्पसूत्रनी कीरणावली नामनी टीकामां श्रीधर्मसागरजी महोपाध्यायजीए पण कथन करेल ठे के:-

“ वांचनायां श्रवणे च केऽधिकारिण इत्याकाङ्क्षायां मुख्यतः साधवः साध्यव्याधिकारिणः, तत्रापि कालतो रात्रौ कृतोद्देशसंज्ञादेयोगानु-ष्ठानो वाचनोचितो वाचयति, तदितरे तु शृण्वन्ति, साध्वीश्रावणादि कारणे पुनर्निशीथचूर्ण्यद्युक्तविधिना दिवापि तयोरधिकारः । सम्प्रति तु श्रीबी निर्वाणादशीत्यधिकनवशत ९८० वर्षातिक्रमे क्वचिच्च त्रिनवति-नवशत ९९१ वर्षातिक्रमे ध्रुवसनन्दपुरे पुत्रमरणार्त्तस्य समाधिमाधातुमान-न्दपुरे सभासमक्षं समहोत्सवं श्रीकल्पसूत्रं वाचयितुमारब्धम्, अतः प्रभृति चतुर्विधसङ्घोप्यधिकारी श्रवणे, वांचनायां तूत्तलक्षणः साधुरेवेति ॥ ”

सारांशः—वांचवाने अने सांजळवाने अधिकारी कोण ? ए जा-णवानी इहामां मुख्यताथी साधुउ अने साध्वीउ अधिकारी, तेमां पण काळथी रात्रिए उद्देश समुद्देशादि योगानुष्ठान करेल वांचवाने योग्य साधु वांचे अने बीजाउ सांजळे. साध्वीने संजळाववाना का-

रणे श्रीनिशीथचूर्णिमां कहेल विधिची दिवसमां पण तेमनो साधु साध्वीउनो (साधुउने वांचवानो अने साध्वीउने सांजळवानो) अधिकार ठे. सांप्रतकाले तो श्रीवीरजगवान्ना निर्वाणथी ९७० वर्षे कोइक पुस्तकमां ९९३ वर्षे पुत्रना मरणथी दुःखित ध्रुवसेन राजाने समाधि करवाने आनंदपुर (वरुनगर) मां सजा समक्ष महोत्सव पूर्वक श्रीकल्पसूत्र वांचवानो आरंज कर्यो ते दिवसथी लक्ष्मणे श्रीचतुर्विध संघ पण सांजळवाने अधिकारी ठे. वांचवाने तो प्रथम कहेल लक्षण (योगानुष्ठान) वाळो साधुज अधिकारी ठे.

आपे आपना गहनाज पूर्व पुरुषोना करेला ग्रंथोना आधारे साध्वीने सजामां श्रीकल्पसूत्र वांचवानो निषेध दर्शाव्यो. पण अन्य गहना करेला कोइ ग्रंथमां वर्णन ठे ?

साध्वी सजामां श्रीकल्पसूत्र न वांचे एम खरतर गहने मान्य श्री समयसुंदरजी उपाध्याये पण पोताना करेला समाचारी शतकनामा ग्रंथना पांचमा प्रकाशमां उल्लेख करेल ठे के:-

“ ननु साध्वीभिर्दशाश्रुतस्कंधादिछेदग्रंथा वाच्यन्ते न वा ? उच्यते वाच्यन्ते स्वत एव परं न सभाप्रबन्धेन निषिद्धत्वात् स्वतो वाचनं तु संगतिमंगति यतस्तत्तपोवहनं तासां निर्दिष्टमस्ति, अन्यथा तत्तपोवहनमनर्थकं स्यात् अपि च अक्षेप्ति पवेयणीयमिति ता न भणन्ति अत एव स्वयं वाच्यते न वाचना ॐ ह्रस्वता तासाम् । इति साध्वीनां स्वतः कल्पसूत्रवाचनम् इति ॥ ८९ ॥ ”

सारांश:-दशाश्रुतस्कंधादि छेद शास्त्रो साध्वीउ वांचे के नही ? उत्तरमां जाणवुं के स्वयं पोते वांचे पण निषेध होवाथी सजामां वांचे नहि. साध्वीउने श्रीदशाश्रुतस्कंधादिशास्त्रोना योगोद्वहन करवानुं शास्त्रमां कहेल ठे तेथी स्वयं पोताने वांचवाने योग्य लागे ठे. स्वयं जो वांची न शके तो तेना योग निरर्थक थाय, तथा ‘ अक्षेप्ति

पवेयणीयं' आ पाठ साध्वीउं जणे नहीं आ कारणथोज तेमने सजामां वांचवानी आझा नथी स्वयं वांचे. आ हेतुथो श्री कल्पसूत्र साध्वीउंने स्वयं वाचवुं पण सजामां वांचवुं नहि इति ॥ ८९ ॥

प्रश्न-साध्वी सजामां ज्यारे कल्पसूत्र वांचे नहि त्यारे अन्य आचारांगादि शास्त्रोनुं व्याख्यान करुषोनी सजामां करी शके ?

उत्तर-साध्वी पुरुषोनी सजामां व्याख्यान न करी शके. सजामां कहेवाथी स्त्रीनी सजामां साध्वीए कल्पसूत्र न वांचवुं अर्थात् अन्य आचारांगादि शास्त्रो वांचवां.

पुरुषनी सन्मुख तो साध्वीने व्याख्यान वांचवानो सर्वथा निषेधज ठे. जो साध्वी पुरुषोनी सन्मुख व्याख्यान करे तो वारंवार तेमना मुख सामुं जोवुं पने तेमने उद्देशीनेज कहेवामां आवे ते ब्रह्मचर्यने धारण करनारी साध्वीने योग्य संजवतुं नथी. तथा सर्व गह्णोने मान्य १४०० ग्रंथोना रचनार जगवान् श्री हरिजिज्जसूरीश्वरजी महाराजे श्रीसंबोधप्रकरणमां स्पष्टपणे उल्लेख करेल ठे के:-

“ केवलधीर्णं पुरओ, वक्त्राणं पुरिसअग्गओ अज्जा ।

कुर्वति जत्थ मेरा, नडपेडकसंनिहा जाण ॥ ७२ ॥ ”

सारांश:-एकली स्त्रीउंनो आगळ साधु व्याख्यान करे अने पुरुषनी अगामी साध्वी व्याख्यान जे गह्णमां करे ते गह्णो मर्यादा नाटकीयाना टोळा जेवी जाणवी.

प्र०-१०८-अपुनर्बंधक तथा सङ्कतबंधकमां जेद केटलो ?

उ०-जे जीव यथाप्रवृत्तिकरणे करीने मोहनोय कर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो क्षय करी ग्रंथीदेशने प्राप्त थयेल ठे हवे फरीथी उत्कृष्ट मोहनोय कर्मनी स्थिति बांधवानो नथी ते अपुनर्बंधक अने जे

जीव मोहनीय कर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो क्षय करो ग्रंथीदेशने प्राप्त थया पढी पण फरीथी एक वखत मोहनीय कर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो बंध करशे ते सकृत्बंधक कह्ये. द्वितीय पंचाशकनी टोकामां जगवान् श्री अजयदेवसूरीश्वरजी महाराजे कहेल ठे के:-

“यो यथा प्रवृत्तिकरणेन ग्रंथिप्रदेशमागतोऽभिन्नग्रंथिः सकृदेवोत्कृष्टां सागरोपमकोटीकोटीसप्तलक्षणां स्थितिं भन्त्स्यत्यसौ सकृद्वर्णक उच्यते । यस्तु तां तथैव क्षपयन् ग्रन्थिप्रदेशमागतः पुनर्न तां भन्त्स्यति भेत्स्यति च ग्रन्थि सोऽपुनर्वर्णक उच्यते । ”

जे जीव यथाप्रवृत्तिकरणे करीने मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट सीत्तेर कोमाकोमी सागरोपम स्थितिनो क्षय करी ग्रंथीदेशने प्राप्त थयेलो ठे अने फरीथी जे मोहनीय कर्मनी उत्कृष्टी स्थितिनो बंध करनार नथी तेमज जेणे ग्रंथीजेद कयों नथी पण करशे ते जीवने अपुनर्वर्णक जाणवो; अने जे जीव यथाप्रवृत्तिकरणे करीने मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो क्षय करी ग्रंथीदेशे प्राप्त थयो ठे पण फरीथी एक वखत मोहनीयकर्मनी उत्कृष्ट स्थितिनो बंध करवा बाद तेनो नाश करी पुनः ग्रंथीदेशने प्राप्त करी ते ग्रंथोनो नाश करनार ठे ते जीवने सकृत्बंधक कहेवाय.

प्र०-१०९-प्रतिक्रमणमां व्रतानां अतिचारनी आलोचना करवानी ठे तो पढी जे श्रावकोए व्रतानो स्वीकारज नथी कयों तेउने प्रतिक्रमण शानुं ?

उ०-श्रीजिनेश्वरदेवे श्रावको माटे जे कार्यनो निषेध करेलो होय ते करवामां आठ्युं होय १, जे कार्यो श्रावको माटे अवश्य करवा फरमाव्या ठतां न कर्या होय २, श्रीत्रीतरागदेवना वचन उपर अश्रद्धा करी होय ३, तथा श्रीजिनदेवना सिद्धान्तथी विपरीत प्र-

રૂપણા કરી હોય ૪ તેની જ્ઞાતર શ્રાવકોને પ્રતિક્રમણ કરવા વંદિ-
તાઃ ત્રિમાં પરમઃ જ્ય શ્રીગણધરદેવોઽપરમાવેલ છે કે:-

“ પઠિસિક્ષણં કરણે, કિચ્છાણમક ણે અ પઠિક્ષમણં ।

અસ્સદ્દુણે ય તહા, વિવરીયપરુષણાઽય ॥ ૪૮ ॥ ”

જાવાર્થ:-શ્રાવકોને જે કાર્ય કરવાનો નિષેધ છે તે કરેલ હોય,
કરવા લાયક કાર્ય ન કરેલ હોય, જગવાનનાં વચનો ઉપર અશ્રદ્ધા
કરી હોય, તથા વિપરીત પ્રરૂપણા કરી હોય તેને માટે શ્રાવકે
અવશ્ય પ્રતિક્રમણ કરવું.

પ્રશ્ન-૧૧૦-શ્રી જક્તામરસ્તોત્રનાં કાવ્યો કેટલાં-ચુંવાલીસ કે
અનુતાલીસ ?

અ-શ્રીમાન્ ગુણાકરસૂરિજી મહારાજે સંવત્ ૧૪૨૬ માં જક્તા-
મરસ્તોત્રની ચુંવાલીસ કાવ્યોની ટીકા રચેલી છે એટલે સંજવ છે કે
શ્રીજક્તામરસ્તોત્રના કર્તા શ્રીમાનતુંગસૂરિજી મહારાજાએ તે સ્તોત્રની
રચના ચુંવાલીસ શ્લોક પ્રમાણજ કરી હશે.

પ્રશ્ન-૧૧૧-શ્રી નવકારમંત્ર ચૌદપૂર્વના સારરૂપ છે એવો ઉલ્લેખ
કયા ગ્રંથમાં છે ?

અ-શ્રીનવકારમંત્ર દ્વાદશાંગીનો સાર છે. ‘શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય’ નામના
ગ્રંથરત્નમાં પૂજ્ય શ્રીદેવેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજાએ સ્પષ્ટપણે જણાવેલ
છે કે:-

“ મુનુંપિ બારસંગં, સ એવ મરણંમિ કીરે જમ્હા ।

અરહંતનમોક્ષારો, તમ્હા સો બારસંગત્થો ॥ ૧૪ ॥ ”

જાવાર્થ:-દ્વાદશાંગીને ઢોઠી મરણાંત અવસ્થામાં જે કારણથી
શ્રીઅરિહંત જગવાનને નમસ્કારરૂપ નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરીએ ઢોઠ
તે કારણથી તે નવકારમંત્ર શ્રીદ્વાદશાંગીનો અર્થ અર્થાત્ સારજૂત છે.

प्र०-११२-आ अवसर्पिणीमां श्रीतीर्थनो व्यवहेद कया कया तीर्थकर जगवान्ना आंतरामां थयो ?

उ०-नवमातीर्थपति श्रीसुविधिनाथ जगवान्थो आरंजो सो-
लमा श्री शान्तिनाथ प्रभु सुधीना सात आंतरामां साधु, साध्वी, श्रावक
अने श्राविका रूप श्रीतीर्थनो सर्वथा व्यवहेद थयो हतो. श्रीअरि-
हन्तपरमात्माना धर्मनी वात पण रहेवा पामी नहोती. श्रीप्रवचन-
सारोद्धारना उत्रीसमा द्वारमां उल्लेख करेल ठे के:-

“ पुरिमंतिमअद्वंदंतरेसु, तिथिस्स नत्थि बुच्छेओ ।

माज्झल्लएः सत्तसु, एत्तिपकालं तु बुच्छेओ ॥ ४३० ॥

चउभागं चउभागो, तिन्नि य चउभाग पलियचउभागो ।

तिन्नेव य चउभागा, चउत्थभागो य चउभागो ॥ ४३१ ॥ ”

सारांश:-प्रथमना आठ श्री तीर्थकरो तथा श्रीकुंथुनाथ जग-
वान्थी ठेला आठ श्रीतीर्थकर महाराजाजना आंतरामां तीर्थोनों
विहेद थयेल नथी. श्रीसुविधिनाथ जगवान्थी श्रीशान्तिनाथ जग-
वान् सुधीना मध्यना सात आंतरामां अगल कहेल काळ प्रमाणे
तीर्थनो व्यवहेद थयेल ठे. हवे ते काळ अनुक्रमे कहे ठे. पढ्योपमनो
चोथो जाग १, पढ्योपमनो चोथो जाग २, पढ्योपमना त्रण चोथा
जाग-पोणो पढ्योपम ३, पढ्योपम चतुर्थ जाग ४, पढ्योपमना त्रण
चतुर्थ जाग ५, पढ्योपम चतुर्थ जाग ६, पढ्योपम चतुर्थ जाग ७,
‘ससति शतक स्थानक’ नामा ग्रंथमां पण उल्लेख ठे के:-

“ इग इग तिगेग तिग इग, इगंस च इगार पलियचउभागे ।

विंतिन्ने इअ पलिय, सुविहाइसु सत्त तिथंते ॥ २१३ ॥ ”

सारांश:-पढ्योपमनो एक चतुर्थ जाग १, पढ्योपमनो चतुर्थ
जाग २, पढ्योपमना त्रण चतुर्थ जाग ३, पढ्योपमनो चतुर्थ जाग
४, पढ्योपमना त्रण चतुर्थ जाग ५, पढ्योपमनो चतुर्थ जाग ६,

પદ્યોપમનો ચતુર્થ જાગ ૭. સર્વ મહી પલ્યોપમના ૧૧ અગ્યાર ચતુર્થ જાગો એટલે પોણા ત્રણ પદ્યોપમ, અન્ય આચાર્યો આ સર્વ પલ્યોપમના ચોથા જાગના સ્થાનમાં પદ્યોપમજ કહે છે, તેમના મતથી અગ્યાર પદ્યોપમ શ્રીસુવિધિનાથ જગવાન્થી શ્રીશાંતિનાથ જગવાન્ સુધીના સાત આંતરામાં તીર્થ વ્યવહાર કાલ જાણવો. શ્રી સુવિધિનાથ જગવાન્થી શ્રીશાંતિનાથ સુધી સાત આંતરામાં તીર્થ-વ્યવહાર થયાનું જગવાન્ શ્રીજિનજડગણી ક્રમા શ્રમણ મહારાજે પણ વિશેષનવતિનામા ગ્રંથમાં વર્ણન કરેલ છે.

પ્ર૦-૧૧૩-પંચમ કાલમાં ગામો રમસાન સમાન થશે એમ શ્રી પાંચમા આરાની સજ્ઞાયમાં કહેલ છે તો એ વાત કોણે સૂત્રગ્રંથમાં કહી છે યા નહિ ? અને આ પાંચમા આરામાં કઈ કઈ વસ્તુની હાનિ સમજવી ?

૭૦-પાંચમા આરામાં ગામો રમસાન સમાન થશે, સમયે સમયે વર્ણાદિક દ્રવ્ય પર્યાયો, ઔષધિઝની શક્તિ, મનુષ્યાદિકનું આયુષ્ય, સંહનન, બુદ્ધિ, શારીરિકબલ તથા શ્રદ્ધાદિક સદ્ગુણોની હાનિ થશે. અને દુર્જિદ્ધ, રુમર આદિ ઉપદ્રવો વલતો વલત થશે. ‘શ્રીપંચકલ્પ-જાણ્યમાં’ પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રીસંઘદાસગણી ક્રમાશ્રમણ મહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ ભણિયં ચ દૂસમાએ, ગામા હોર્હિતિ તૂ મસાણસમા ।

હય સ્તેત્તુણા હાણી, કાલે વિ ઉ હોતિ સા હાણી ॥ ૩૩ ॥

સમએ સમએ ખંતા, પરિહાયંતે ઉ વણ્ણમાદીયા ।

દઘાદી પજ્ઞાયા, અહોરસં તત્તિયં ચેવ ॥ ૩૪ ॥

દૂસમઅણુભાવેણં, સાહુ જોગ્ગા ઉ દુલ્લભા સેત્તા ।

કાલે વિ ય દુલ્લભવલ્લા, અભિવલ્લણં હોતિ હમરા ય ॥ ૩૫ ॥

दसमअणुभावेण य, परिहाणी होति ओस बलानं ।
 तेणं मणुयाणंपि तु, आउगमेदिपारेहाणी ॥ ३६ ॥
 संघयणंपि य हायइ, ततो य हाणी य धितिबलस्स भवे ।
 विरियं सारीरबलं, तंपिय परिहायति य सत्तं ॥ ३७ ॥
 हायंति य सङ्खाओ, गहणे परियट्ठणे य मणुयाणं ।
 उच्छाहो उज्जोगो, अणालसत्तं च एगट्ठा ॥ ३८ ॥
 इय नाउं परिहाणिं, अणुगगहट्ठा य एस साहूणं ।
 निज्जुट्ठणकंपाए, दिट्ठंतेहि इमेहि तु ॥ ३९ ॥ ”

सारांशः—दूषम कालमां गामो शमसान तुल्य थशे, आ क्षेत्र गुण
 आश्रित हानि, काल आश्रित पण ते हानि होय. समये समये अनंता
 वर्ण गंध रस स्पर्शादि द्रव्यादिना पर्यायोनी हानि, दिवस अने रात्रि
 ठे ते प्रमाणेज रहेवाना, दूषम कालना प्रजावे साधुने योग्य क्षेत्रो
 दुर्लज, काले पण वारंवार दुर्जिह् अने उपद्रवो थवाना, दूषम
 कालना प्रजावे औषधना बलनी पण हानि, अने ते कारणथी
 मनुष्यनुं आयुष्य अने बुद्धि आदिनी पण हानि, संघयणी हानि
 अने तेथी धृतिबलनी हानि, आत्मबल, शरीरबल अने सत्त्वनी
 पण हानि, ज्ञानने ग्रहण करवामां अने परावर्त्तन करवामां हानि तथा
 श्रद्धानी पण हानि, उत्साह—उद्योग के अनालस कहो तेनी हानि
 एम काल प्रजावथी सर्व प्रकारनी हानि जाणीने साधुना अनुग्रहने
 अर्थे अनुकंपा करीने श्रुतकेवलो जगवान् श्रीजड्बाहुस्वामिण
 नवमा पूर्वमांथी उद्धार करी श्रीपंचकटपनामा सूत्रनी रचना करी ठे

प्र०—११४—नवीन प्रसुत थयेल गाय आदिनुं दुध केटला
 दिवस न कल्पे ?

उ०—नवीन प्रसुत थयेल गायनुं दुध पांच दिवस, बकरीनुं
 आठ दिवस अने जैसनुं दस दिवस सुधी न कल्पे. ‘श्रीलघुप्रवचन-
 सारोद्धारमां’ कहेल ठे के:-

“ ગોણગમનિ.સીર્ણ, સ્ત્રીરં પળ અહ દસ દિનાણુવરિ સુઝં । ”

સારાંશઃ—ગાયનું દુધ પાંચ દિવસ પઢી, બકરીનું દુધ આઠ દિવસ પઢી અને જૈંસનું દુધ દશ દિવસ પઢી શુદ્ધ થાય અર્થાત્ કલ્પે.

પ્ર૦—૧૧૫—સાધુ સાધ્વીઠ માટે ગૌચરી આલોવવાનો વિધિ શાસ્ત્રમાં શો છે ?

ઉ૦—શ્રીગુરુ મહારાજની પાસે આવી સન્મુખ ડાઝા રહી કાઘા-પગ ઉપર કાંઠો અને જમણા હાથમાં મુહપત્તિ રાખી ડાઝા ડાઝા ક્રમા-શ્રમણ દર્દે ઈરિયાવહિનો આદેશ મારી ઈરિયાવહો કરી એક લો-ગસસ ‘ ચંદેસુ નિમ્મલયરા ’ સુધીનો કાયોત્સર્ગ કરી કાયોત્સર્ગમાં જે ક્રમે ગૌચરી લીધી હોય તેનું ચિંતવન કરી જે દોષો લાગેલ હોય તેને સંજાઢી કાયોત્સર્ગ પારી જે ક્રમે ગૌચરી લીધી હોય તે સર્વે ગુરુમહારાજને નિવેદન કરે. પઢી ગૌચરીમાં લાગેલા સૂક્ષ્મ દોષને આલોવવાને અર્થે ‘ ગોચરચરિઆપ ’ નો પાઠ કહી તસ્સ ઉત્તરી૦ અન્નત્થ૦ કહી કાયોત્સર્ગ કરી તેમાં ‘ અહો જિણેહિં અસાવજ્ઞા ’ ગાથાનું ચિંતવન કરી કાયોત્સર્ગ પારી લોગસસ કહે. શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનના પ્રથમ ઉદ્દેશામાં કહેલ છે કે:-

“ ષિણાણં પવિસિત્તા, સગાસે ગુરુણો મુણી ।

ઈરિયાવહિયમાપાય, આગઓ અ પહિન્નમે ॥ ૮૮ ॥

આખો ત્તાણ નીસેસં, અહઆરં જહ્મકમે ।

ગમણાગમણે ચેવ, ભત્તપાણે વ સંજણ ॥ ૮૯ ॥

ડહ્મત્તો અણુલિગ્ગો, અવાલિલ્લરેણ ચેઅસા ।

આલોપે રુક્કસગાસ, જં જહ્માગહિઅં ભવે ॥ ૯૦ ॥

ન સન્મમાલા અં હુજ્ઞા, પુલિં પચ્છા વ જં પહં ।

પુણો પહિન્નમે તસ્સ, વોસટ્ઠી ચિંતણે હમં ॥ ૯૧ ॥

અહો જિણેહિં અસાવજ્ઞા, વિત્તી સાહૂણ દેસિઆ ।

વિન્નસાહણહેડસ્સ, સાદેહસ્સ ધારણા ॥ ૯૨ ॥

सारांशः—साधु निसीहि पूर्वक नमो खमासमणाणं कही उपा-
 श्रयमां प्रवेश करी श्रीगुरुमहाराजनी पासे आवी ईरियावही करी
 गुरुनी पासे कायोत्सर्ग करे ॥ काउस्सगमां जे क्रमे गया, आव्या, गौ-
 चरी लीधी तेमां जे अतिचार लाग्या ते संपूर्ण अतिचारोनुं स्मरण
 करे ॥ विधि पूर्वक कायोत्सर्ग पाळोने सरळ बुद्धिमान् उद्देग रहित
 अव्याक्षित चित्ते करी श्रीगुरु महाराजनी समक्ष अशनादि आहार जे
 प्रकारे लीधो होय ते निवेदन करे ॥ अनाजोगथी अथवा विस्मरणथी
 पुरःकर्म अथवा पश्चात्कर्म सूक्ष्म अतिचारोनुं सम्यक् आलोचन थयेल
 न होय तेनुं प्रतिक्रमण करवाने अर्थे ‘इहामि पक्किमिउं गोयर-
 चरिआए ।’ नो पाठ कही कायोत्सर्ग करे ॥ कायोत्सर्गमां ‘अहो’
 आश्चर्य ठे के श्री जिनेश्वरज्ञगवाने सम्यक् दर्शन-ज्ञान-चारित्रना
 साधनचूत साधुना शरीरने धारण करवा साधुउनी असावय वृत्ति
 कही ठे. आ गाथानुं स्मरण करी ‘नमो अरिहंताणं’ कही कायोत्सर्ग
 पारी ‘लोगस्सुज्जोअगरे’ कहे.

प्र०—११६—काचा पाणीमां गोळ, खांर, साकर आदि नाखवाथी
 प्रासुक—अचित्त थयेला पाणीनो काल केटलो समजवो ?

उ०—काचा पाणीमां गोळ, खांर, साकर विगेरेना पळवाथी वर्ण
 गंध, रस अने स्पर्शना थयेळ परिवर्ततना प्रज्ञावथी ते प्रासुक थयेला
 पाणीनो काल चोमासामां त्रण प्रहर, शियाळांमां चार प्रहर अने
 उनाळांमां पांच प्रहरनो जाणवो. श्रीलघुप्रबचनसारोळारमां कहेळ
 ठे केः—

“ तिच्चउप्पणजाम, उप्पिणीरस्स ।

वासाइसु तम्माणं, फासुजलस्सावि एमेव ॥ ८६ ॥ ”

सारांशः—उष्ण पाणीनो काळ वर्षा ऋतुमां त्रण पद्दोर, शीयाळांमां

ચાર પહોર અને ડનાડામાં પાંચ પહોરનો જાણવો. પ્રાસુક (ફાસુ) જલનો પણ કાઢ ડના પાણીના જેટલોજ જાણવો. ફાસુ પાણી કોને કહેવું ? ઉત્તર—શ્રીલદુપ્રવચનસારોદ્ધારમાં કહ્યું છે કે:—

“ વજ્રસંગંધપજ્જવ-મેયવિમિસ્સં ચુ હવહ ફાસુજલં ।

સક્કરગુહલ્લંકારે, વત્થુવિમેદ્દિ પરિણમિયં ॥ ૯૫ ॥ ”

સારાંશ:—વર્ણ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, પર્યાયના જેદથી નિશ્ચય ફાસુ જલ થાય, તે વર્ણાદિ પર્યાયોનો જેદ સાકર, ગોઠ, લાંકુ આદિ વસ્તુના જેદે કરીને પરિણત થવાથી થાય છે.

પ્રશ્ન-૧૧૭—શ્રીજિનર્વિવની દૃષ્ટિ દ્વારના કયા જાગમાં રાખવી ?

ઉપ—બારસાલના આઠ જાગ કરતાં ઉપરનો જે સાતમો જાગ આવે તેના પાઠા આઠ જાગ કરવા તેમાં ઉપરનો જે સાતમો જાગ આવે તે જાગમાં દૃષ્ટિ રાખવી. જેમકે ચાર હાથની બારસાલ છે તેના આઠ જાગ કરતાં અર્ધો હાથ આવે તેના આઠ જાગ કરતાં દોઢ અંગુલ આવે તો હવે નીચેના ઠ જાગના અર્ધહાથ અને દોઢ અંગુલના હીસાએ ત્રણ હાથ અને નવ અંગુલ થાય તેમાં જો દૃષ્ટિ આવે તો તે અધોદૃષ્ટિ સમજવી અને ઉપરનો અર્ધહાથ અને દોઢ અંગુલમાં દૃષ્ટિ આવે તો તે ઉર્ધ્વદૃષ્ટિ સમજવી તેથી ઉપર તથા નીચેનો જાગ ઠોળી વચલા સાતમા જાગના દોઢ અંગુલમાં દૃષ્ટિ આવે તે સમદૃષ્ટિ હોવાથી વચલા જાગમાંજ શ્રીવીતરાગ દેવની દૃષ્ટિ રાખવી. પરમ જૈન ઠકુર ફેરુ કૃત વાસ્તુશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

“ સાસણસુદ સત્તમપ, સત્તમસત્તંમિ વીયરાયસ્સ । ”

સારાંશ:—શ્રીજિનશાસનના અધિષ્ઠાયક દેવદેવીની દૃષ્ટિ બાર-શાલના દશ જાગ કરીએ તેના સાતમા જાગમાં આવે. શ્રીવીતરાગ-જગવાનની દૃષ્ટિ બારશાલના આઠ જાગ કરીએ તેમાં જે ઉપરનો

સાતમો જાગ તેના પાઠા આઠ જાગ કરીએ તેમાં જે ઉપરનો સાતમો જાગ તે સ્થાનમાં રાખવી.

પ્ર૦-૧૧૬-શ્રીમેઘકુમારની માતા ધારિણીદેવીને પુત્ર કેટલા ?

ઉ૦-શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રમાં શ્રીમેઘકુમારની દીકા અવસરે તેમની માતાજીને એકજ પુત્ર જણાવેલ છે અને શ્રીઅનુત્તરોપપાતિકસૂત્રમાં મહારાજા શ્રેણિકની રાણી ધારિણીદેવીને ૧ જાણી, ૨ મયાણી, ૩ ઉવયાણી, ૪ પુરુષસેન, ૫ વારિસેન, ૬ દીહદંત અને ૭ લઘુદંત આ નામના સાત પુત્રો કહેલા છે, પરંતુ શ્રીમેઘકુમારની માતા ધારિણીદેવી અને જાણિ, મયાણિ આદિ સાત પુત્રોની માતા ધારિણી જિન્ન જિન્ન હોવાનો સંજવ છે કારણ શ્રી શ્રેણીક મહારાજાને ઘણી રાણીઠી હોવાથી એકજ નામની બે રાણીઓ હોય તેમાં વિરોધ નથી જણાતો અથવા શ્રીમેઘકુમારની દીકા પઠી પણ બીજા પુત્રો થયા હોય એમ માનવામાં પણ બાધક નથી લાગતો પઠી તત્ત્વ તો તત્ત્વજ્ઞાની મહાપુરુષો જાણે.

પ્ર૦-૧૧૭-અજબ્ય આત્માઠને કઈ કઈ વસ્તુઠની પ્રાપ્તિ ન થાય.

ઉ૦-અભવ્ય આત્માઠ ઇંદ્ર, અનુત્તર વિમાનના દેવ, શિલાકા પુરુષ અને નારદ ન થાય. તેઠ કેવલ જ્ઞાની તથા ગણધરદેવના હસ્તે દીકા ન પામે. તેઠને શ્રીતીર્થંકર મહારાજાએ આપેલ સાંવત્સરિક-દાનની પ્રાપ્તિ પણ ન થાય. તે આત્માઠ પ્રવચનઅધિષ્ઠાયક દેવ દેવી, સ્લોકાંતિક દેવના સ્વામી, ત્રાયલ્લિંશકદેવ, પરમાધાર્મિકદેવ અને યુગલિકમનુષ્યપણું આદિ ઘણી ઘણી વસ્તુઠને પ્રાપ્ત ન કરે શ્રીસંબોધ-પ્રકરણમાં જગવાન શ્રીહરિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજા કહે છે કે:-

“ જહ અમ્ભયિયજોવેહિં, ન ફાસિયા એવમાહ્યા આવા ।

ઈંદંતમનુત્તરસુર-સિલાયપુરિસનવનારયત્તં ચ ॥ ૨૯૦ ॥

કેવલિગણહરહત્થે, પવજ્ઞા તિત્થવચ્છરં દાણં ।

પવયણસુરીસુરત્તં, લોગંતિયદેવસામિત્તં ॥ ૨૯૧ ॥

तायत्तोस रत्तं, परमा म्मियजुयलमणुयत्तं ।
 संभिन्नं तय तह, पुव्वधराहारयपुलायत्तं ॥ २९२ ॥
 महनाणाहं लब्धी, उपत्तदानं समाभिरणत्तं ।
 चारणदुग्गमहुसप्पिय-स्त्रीरासवास्त्रीणठाणं वा ॥ २९२ ॥
 तित्थय तित्थपडिमा-तणुपरिभोगाहकारणे वि पुणो ।
 पुढवाहभाबमवि, अभवजीवि नो पत्तं ॥ २९४ ॥
 चउदस रयण णवि, पत्तं न पुणो विजाणसाभितं ।
 समर नाणसंजम-तवाह भावा न भावदुगे ॥ २९५ ॥
 अणभवजुत्ता भत्ती, जिणाण साहम्मियाण वच्छलं ।
 नय साहेह अभवो, संविग्गत्तं च तप्पक्खं ॥ २९६ ॥
 जिणजणयजणणी जाया, जिणभिक्षादायगा जुगपणाणा ।
 आयारियपयाहं दुग्गं, परमत्थगुणइडमपत्तं ॥ २९७ ॥

सारांशः—अज्ञव्य जीव आ दर्शावेल जावोने प्राप्त थतो नथी,
 इंद्रपणुं, अनुत्तर विमानना देवपणुं, शिलाका पुरुषपणुं, नव नारदपणुं, श्री
 केवलज्ञानी तथा श्रीगणधरदेवना हाथे दीक्षा, श्रीतीर्थंकर महाराजाए
 आपेल वार्षिक दान, श्रीप्रवचनना अधिष्ठायक देव देवोपणुं, त्रैकांतिक
 देवना स्वामीपणुं, त्रायत्रिंशक देवपणुं, परमाधार्मिक देवपणुं, युगलिक-
 मनुष्यपणुं, संजिन्नश्रोतलब्धि, पूर्वधरलब्धि, आहारकलब्धि, पुलाक-
 लब्धि, मतिज्ञानादिलब्धि, सुपात्रमां दान, समाधिमरण, जंघाचारणल-
 ब्धि, विद्याचारणलब्धि, मधुराश्रवलब्धि, पृताश्रवलब्धि, क्षीराश्रवलब्धि
 अक्षिणमाहनसीलब्धि, श्रीतीर्थंकर महाराजना तथा श्रीतीर्थंकर
 महाराजनी प्रतिमाना परिजोगमां आवे एवुं पृथिवीकायादिकरणुं आ
 सर्व जावोने कहो पण अज्ञव्य जीवो प्राप्त थता नथी. चक्रवर्त्तिनाचौद
 रत्नपणुं, विमाननुं स्वामिपणुं, सम्यक्त्व, ज्ञान, चारित्र अने सम्यक् तप
 आदि जावो, उपशमिक जाव, क्षायिकजाव, अनुज्ञवयुक्त श्रीजि-
 नेश्वरदेवनो जक्ति, स्वाधर्मिकवात्सल्य आ जावोने अज्ञव्य आत्मा न

साधे. संविग्रपणुं, संविग्रपक्षीपणुं, श्रीजिनेश्वर जगवान्ना पिता, माता, स्त्री, श्रीजिनेश्वर जगवान्ने जिह्वादाता, युगप्रधान, परमार्थ गुणे करीने युक्त श्रीआचार्यादि दश पद आदि जावोने अजव्य जीवो कदापि प्राप्त भता नथी.

प्र०-१२०-मोटा रोगो कया कया ?

उ०-श्वास १, खांसी २, ज्वर आदि सोळ मोटा रोगो ठे. श्री विपाकसूत्रना प्रथम अध्ययनमा कहुं ठे के:-

“ सास १ कासे २ जरे ३ दाहे ४ कुच्छिसूले ५ भगंदरे ।

अरिसा ७ अजीर ८ दिह्री ९ मुडसूले १० अकारण ११ ॥ १ ॥

अच्छिवेयणा १२ कन्नवेयणा १३ कंङ्क १४ उदरे १५ कोढे १६ ॥ ”

सारांश:-१ श्वास, २ खांसी, ४ ज्वर, ४ दाह, ५ कुक्षिशूल, ६ जगंदर, ७ अलस, ८ अजीर्ण, ९ दृष्टिशूल, १० मस्तकशूल, ११ अरुचि, १२ अक्षिवेदना, १३ कानवेदना, १४ खाज, १५ जलोदर अने १६ कोढ. आ सोळ रोगो मोटा ठे.

प्र०-१२१-आ अवसर्पिणी कालमां थयेला नवे वासुदेवोनुं शारीरिक बळ सरखुंज होय के केम ?

उ०-अवसर्पिणीकालमां वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, संस्थान, शक्ति आदि हीन हीनज आय, एटले नवे वासुदेवोनुं शारीरिकबळ घटतुंज होय. कलिकालसर्वज्ञ जगवान् श्री हेमचंद्रसूरीश्वरजो महाराजा त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रमा कहे ठे के:-

“ तां भुजाग्रे दधौ विष्णु-राद्यो मूर्ध्नि द्वितीयकः ।

कंठे तृतीयस्तुथे-स्तूरः स्थले पंचमो हृदि ॥ ६१ ॥

षष्ठः कट्यां षडधिक-स्तूर्वोराजानु चाष्टमः

चतुरंगुलमन्योऽव-सर्पिण्यां ते पतद्बलाः ॥ ६२ ॥ ”

सारांश:-प्रथम वासुदेवे कोटिशिला स्वतुजाप्रसुधो उं बी उगानी,

बीजाए एज कोटीशिला पोताना मस्तक सुधी, बीजाए कंठसुधी,
चोथाए उरस्थलसुधी, पांचमाए नात्रिसुधी, ढट्टाए कटिजागसुधी,
सातमाए स्नायुसुधी, आठमाए जानुसुधी अने नवमाए एज को-
टिशिला जमीनथी मात्र चारज अंगुल उंची करी. कारण अवस-
र्पिणीमां तेउ हीन हीन बलवाळा होय ठे.

प्र०-१३२-श्रीशान्तिनाथस्वामिनी माताए केठलां स्वप्नो जोया ?

उ०-श्रीशान्तिनाथस्वामिनी माताए चौद स्वप्नो जोयां पण ते
बे वखत जोयां, एक वखत तो श्रीतीर्थकरपणाने सूचवनारां अने
बीजी वखत चक्रवर्तिपणाने सूचवनारां जोयां. आचार्यजगवान् श्री
धनेश्वरसूरीश्वरजी शत्रुंजयमहात्म्यना आठमा सर्गमां लखे ठे के:-

“ बभूव भारते क्षेत्रे, पुरे गजपुरे वरे ।

जितविश्वविश्वसेनो, विश्वसेनो महीधवः ॥ ७३ ॥

अचिरा नाम तत्पत्नी, शीललीलासमुज्ज्वला ।

सा द्विअतुर्दश स्वप्नान्, निशाशेषे व्यलोकयत् ॥ ७४ ॥

सर्वार्थसिद्धितः स्वामी, मासे भाद्रपदेऽसितौ ।

सप्तम्यां च भरण्यां भे, तस्याः कुक्षाववातरत् ॥ ७५ ॥

द्विस्वप्नदर्शनादर्ह-चक्रिजन्ममुनिश्चया ।

रत्नगर्भेव सा गर्भे, बभार शुभदोहदा ॥ ७६ ॥ ”

सारांश:-जरतक्षेत्रने विषे श्रेष्ठ गजपुर नामा नगरमां संपूर्ण जग-
तना सैन्यने जितनार विश्वसेन नामा राजा थया. तेमनी शीललीलाए
करीने उज्ज्वल अचिरा नामा राणी ते राणीए पणवली रात्रिने विषे बे
वार चउद स्वप्नो जोयां. श्रीशान्तिनाथस्वामी सर्वार्थसिद्धि नामा विमानथी
चक्रीने जाड्वा (गुजराती श्रावण) वदी सातमनी रात्रिए जरणी नामा
नक्षत्रे श्रीअचिरा मातानी कुक्षीने विषे उत्पन्न थया. बे वार चउद
स्वप्नोना देखवाथी श्रीतीर्थकर महाराजा तथा चक्रवर्तिना जन्मनो

નિશ્ચયવાળી અને શુજદોહલાવાલી શ્રીશ્ચિરા માતાએ રત્નોને પૃથ્વી જેમ ધારણ કરે તેમ રત્નસમાન ગર્જને ધારણ કર્યો.

પ્ર૦-૧૨૩-તિવિહાર ઉપવાસમાં પાણહાર પૌરુષી આદિ કરવામાં આવે છે તેમ પાણહાર નવકારસી પણ થાય या નહિ ?

ઉ૦-પાણહાર નવકારસી થાય. શ્રીપ્રત્યાશ્વાનપ્રાણ્યની શ્વ-ચૂરીમાં 'પાણહાર નમુકારસહિયં' આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ પાઠ છે.

પ્ર૦-૧૨૪-શ્રીબ્રાહ્મીજી અને શ્રીસુંદરીજી આ બન્ને મહાસતીઠ કુંવારિકા હતી या વિવાહિતા ?

ઉ૦-શ્રી આવશ્યકસૂત્રની ટીકામાં પૂજ્યપાદ શ્રીમલ્લયગિરિજી મહારાજા લખે છે કે-શ્રીજરતજીની જગિની શ્રીબ્રાહ્મીજીનો વિવાહ શ્રીબાહુબલીજીસાથે અને શ્રીબાહુબલીજીની બ્હેન સુંદરીજીનો વિવાહ શ્રીજરતમહારાજાની સાથે શ્રીશ્લષ્ઠદેવ જગવાને યુગલિકથર્મ નિવારણ કરવાને અર્થે વિપરીતપણે કર્યો છે.

પ્ર૦-૧૨૫-મનુષ્યલોકની બહાર કઈ કઈ વસ્તુ ન હોય ?

ઉ૦-નદી, ડહ, મેઘનો ગર્જારવ, બાદરશ્મિ, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ આદિ ઉત્તમ પુરુષો, મનુષ્યનું જન્મ અને મરણ તેમજ રાત્રિ, દિવસ, પક્ષ, માસાદિરૂપ કાલ આદિ વસ્તુઠ મનુષ્યલોકની બહાર ન હોય. ક્ષેત્રસમાસ પ્રકરણમાં પૂજ્ય શ્રીરત્નશેખર ટ્રિજી મહારાજ કહે છે કે:-

“ નદહૃઘ્વણથણિય ગણિ-જેગ્ગા નરજમ્મમ પાતાલા. ।

પળ્યાલલક્ષ્ણજોયણ-નરલિલ્લ મુતુ નો પુરબો ॥ ૨૫૬ ॥ ”

સારાંશ:-પોસતાલીસ લાલ્લ યોજન મનુષ્ય ક્ષેત્રને ઢોળી આગ-લના ઘીપ સમુદ્રમાં નદી, ડહ, મેઘ ગર્જારવ, શ્મિ, શ્રીતીર્થકરાદિ-ઉત્તમ પુરુષો, મનુષ્યનો જન્મ, મનુષ્યનું મરણ અને કાલાદિ હોય નહિ. ॥ ૨૫૬ ॥

પ્ર૦-૧૨૬-છાદશાંગીરૂપ પ્રવચનના પ્રણેતા, સકલ પ્રજ્ઞાપનીય-જાવપરિજ્ઞાયુક્ત અને સર્વજ્ઞસદૃશ એવા શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજા પ્રશ્નો પૂઠે એનો હેતુ શો ?

ઉ૦-પોતાના પ્રરૂપેલા પદાર્થો યથાસ્થિત છે એવી પોતાના શિષ્યોને પ્રતીતિ કરાવવાને અર્થે જગવાન્ શ્રીગૌતમસ્વામિજી પરમગુરુ શ્રી મહાવીરસ્વામિજીને પ્રશ્નો પૂઠે, અથવા શ્રીગૌતમસ્વામિજીના પ્રશ્ન અને પરમગુરુ શ્રીમહાવીરસ્વામિજીના ઉત્તરરૂપે રચના કરી છે.

શ્રીનંદીસૂત્રની ટીકામાં ચૌદસો ગ્રંથરત્નોના રચયિતા જગવાન્ શ્રીહરિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કહેલ છે કે:-

“ ગૌતમોઽપિ સૂત્રતઃ પ્રવચનપ્રણેતૃત્વાદ્વતુર્દશપૂર્વધરત્વાત્ સકલપ્રજ્ઞા-પનીયભાવપરિજ્ઞાનૃક્તત્વાત્સર્વજ્ઞકલ્પ એવ ઉક્તં ચ

‘ સંખ્યાતીતેવિ ભવે, સાઙ્ગે જં વા પુરો ઉચ્છેદ્યા ।

ન ચ ણં અણાસેસી, તિયાણ્ણે એસ છુદમત્થો ॥ ૧ ॥ ’

અતઃ કિમર્થં પૃચ્છતિ અત્રોચ્યતે કુતશ્ચિદ્ભિપ્રાયાન્ જાનાન એવ સ્વશિષ્યેભ્યો વા પ્રરૂપ્ય તત્ત્વપ્રત્યયનિમિત્તં સૂત્ર રચનાકલ્પતો વેતિ ન દોષઃ । ”

સારાંશઃ-સૂત્રથી પ્રવચનના પ્રણેતા ચતુર્દશપૂર્વધર સંપૂર્ણ પ્રજ્ઞાપ-નીય જાવોના જાણ હોવાથી શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજ સર્વજ્ઞ સદૃશજ છે. કહ્યું છે કે-અસંખ્યાતા જવોને અથવા બીજો જે પૂઠે તેને કથન કરે પણ અતિશય જ્ઞાનથી રહિત હોય તે ન જાણે કે આ ઠ-ડમસ્થ છે. આવા જ્ઞાની શ્રીગૌતમસ્વામિજી મહારાજ પ્રશ્નો શા માટે પૂઠે ? અત્ર ઉત્તર ક્યાંકથી અગ્નિપ્રાયોને જાણીને અથવા પોતાના શિષ્યોને પ્રરૂપણા કરી તેની પ્રતીતિ કરાવવાને અર્થે અથવા શ્રી ગૌતમસ્વામિજીના પ્રશ્ન અને જગવાન્ શ્રી મહાવીરસ્વામિજીના

उत्तर रूप सूत्ररचनानो कल्प होवाची ते प्रमाणे प्रश्नोत्तररूप रचना करेली ठे तेथी दोष नथी.

प्र०-१२७-‘जंकारारावसारा’ थी लइने ‘देहि मे देवि सारम्’ सुधीनां त्रण पदो सघळा एकत्रित अइने उंचा स्वरथी बोले ठे तेनुं कारण शुं ?

उ०-‘जंकारारावसारा’ थी आरंजीने ‘देहि मे देवि ! सारम्’ पर्यंतनां त्रण पदो पाक्षिक, चातुर्मासिक अने सांवत्सरिक प्रतिक्रमणमां दरेके एकसाथे उंचा स्वरे बोळतां ते पदो मंत्ररूप होवाची कुड नीच मिथ्यादृष्टिदेव उपडव करवामाटे वस्तीमां आवेल होय तो जागी जाय, ए कारणे परंपराथी ते प्रमाणे बोलाय ठे. पंक्तिप्रवर-श्री वीरविजयजीए स्वकृतप्रश्नोत्तरचिंतामणिमां खुलासो करेल ठे के:-

“जंकारारावसारा देना देहि मे देवि ! सारमित्यन्तं यावत्पक्षिकादिषु त्रिषु प्रतिक्रमणे उच्चैस्तरस्वरैश्च शिष्यादिकैः समभैरक्तव्यमिति परंपरया दृश्यते श्रूयते च, तद्रहस्यं त्वयं-यदि कश्चित् मिथ्यादृष्टेर्व्यंतः साध्यादेकाग्रप्रवृत्तं शिष्यामिति बुद्ध्या ब्रह्मतौ स्थितः प्राग्, अत्रान्तरे ‘जंकारारावसारा’ इत्यादिकं महाकृष्णप्रणोतमक्षरानुयोगं श्राद्धैरुच्चैःस्वरेण उच्यमानं निःस्पृहत्वाद् भयभ्रांतो हि स च व्यन्तरस्तस्मात्स्थानकात् स्रष्टिति नष्टाऽन्यत्र ब्रजेत्, तेन हेतुना प्रागुक्तप्रकारेण पठितव्यमिति वृद्धाः । इत्यमस्मिन्नुक्त्यामन्तिकं यथा मया श्रुतं तथाऽत्र निवेदितं जंकारारावसारेत्यत्र भ्रमरवद्व्याप्त्यर्थोऽस्ति तदुत्कर्षहेतुत्वादत्रैतावत्कव्यं नैव श्लोकश्च उच्यमानं ॥ ४६ ॥ ”

सारांशः-‘जंकारारावसारा’ इत्यादिथी ‘देहि मे देवि सारं’ इत्यंत सुधी पाक्षिक, चातुर्मासिक अने संवत्सरीना प्रतिक्रमणोने विषे सर्व शिष्यादिकोए उंचे स्वरे बोळवुं जोइए ठे एम परंपराथी देखीए ठीए अने सांजळीए ठीए. तेनुं रहस्य ए ठे के साधु आदिने उप-

डव करीश एवी बुद्धिथी प्रथम वसतिमां कदाचित् कोइ मिथ्या-
दृष्टि व्यंतरदेव रहेल होय आ अवसरे ' जंकारारावसारा ' इत्यादिक
महापुरुष प्रणीत अक्षरानुयोगने उंचा स्वरे करीने श्रावको बोले ते
सांजळी अकस्मात् जयत्रांत थइ ते व्यंतरदेव ते स्थानथी जलदोथी
नाशी बीजे स्थाने चाह्यो जाय ते हेतुथी प्रथम कहेल उंचा स्वरे
बोलवानी रीतिथी बोलवुं एम वृद्ध पुरुषो कहे ठे. अमारा गुरुमहा-
राज पासेथी आ प्रमाणे जेम में सांजळ्युं ठे तेम कहुं. ' जंकाराराव-
सारा ' आ ठेकाणे त्रमरना समूहना शब्दनुं वर्णन ठे ते उत्कर्षनो
हेतु होवाथी आटला सुधीज गुरुए बोलवुं पण चारे श्लोको न बोलवा.

प्र०-१२७-श्रीकृष्णमहाराजाना जवो केटला ?

उ०-प्रथम जव श्रीकृष्णमहाराजनो, बीजो नारकीनो, त्रीजो
मनुष्यनो जव पामीने तेमां तीर्थकर नामकर्मने निकाचित करी चोथो
वैमानिकदेवनो जव अने पांचमे जवे श्री अमम नामना बारमा तीर्थ-
कर थशे एटले तेज जवमां मोक्षे जशे:

जगवान् श्री संघदास गणी महाराजे श्रीवसुदेवहिंकीमां कहुं ठे के:-

“ कन्हा तइयाए पुढवीए उवटिता इहेव भारहे बासे सयदुवारे नयरे
जियसत्तुस्स रत्तो पुत्ताए उववज्जिऊण पत्तमंडलिअ भावो पवळ्ळ पडिबज्जिअ
तिथयरनामकर्म समुज्जणित्ता बंभलोए कप्पे दससागरोवमाऊ होऊण
तओ बुओ बारसमो अममो नाम अरहा भविस्ससि । ”

सारांश:-श्रीकृष्ण महाराजा त्रीजो नारकीमांथी नोकळो आज
जरतहेत्रमां शतडुवार नामा नगरमां जितशत्रु राजाना पुत्रपणे उत्पन्न
थइने मंरुलिक जावने पामी दीक्षा अंगीकार करी श्रीतीर्थकर नाम-
कर्म उपार्जन करी ब्रह्म देवलोकमां दश सागरोपमना आयुष्यवाळा
थइ त्यांथी चवीने बारमा अमम नामा तीर्थकर थशे. तथा श्रीरत्न-
संचय ' नामा प्रथमां पण कहुं ठे के:-

“ નિરયાઓ ન જવાંમે દેવો, હોઝળ પંચમે કળ્પે । ”

આ ગાથા તથા શ્રી કર્મપ્રકૃતિની ટીકામાં પણ પાંચજવ છે—આ બધે પાઠો ૫૨ મા પ્રશ્નમાં આવી ગયેલા છે. તેથી અહીં લખવામાં આવેલ નથી. શ્રીઅંતગરુદશાંગસૂત્રમાં પણ જવ પણ કહેલા છે.

પ્ર૦—૧૨૯—દેવતાઓ અવધિજ્ઞાનથી કર્મપુદ્ગલોને દેશે ?

ઉ૦—અનુત્તરવિમાનના પાતા અને ઉપયોગવાલા દેવતાઓ અવધિજ્ઞાનથી કર્મપુદ્ગલોને જાણે અને દેશે પરંતુ પ્રેવેય સુધીના દેવતાઓ તો ન જાણ કે ન દેશે. આહારના પુદ્ગલો બાદર છે તેને પણ જ્યારે ન દેશે અને ન જાણે તો પછી કર્મપુદ્ગલો તેના કરતાં સૂક્ષ્મ છે તેને કેવી રીતે દેશે અને જાણે? આહારના પુદ્ગલો વ્યંતર, જવનપતિ, જ્યોતિષી અને મિથ્યાદૃષ્ટિ વૈમાનિકદેવ ન જાણે ન દેશે. સમ્યગ્દૃષ્ટિ વૈમાનિકદેવ જાણે અને દેશે. મતાંતરથી વ્યંતરના દેવોથી આરંજી નવમા પ્રેવેયક સુધીના દેવો ન દેશે અને ન જાણે. મલધારગઢીય-શ્રીમાન્ ચંડસૂરીશ્વરજી કૃત સંગ્રહણી સૂત્રની ‘ ઓયાહારા સર્વે ’ ની ટીકામાં શ્રી દેવજઙ્ગસૂરીશ્વરજી મહારાજે કહ્યું છે કે:—

“ દેવાનાં પ્રનસા પાંચ કલ્પિતાઃ શુભાઃ પુદ્ગલાઃ સર્વેણેવ કાયેના નારતયા પાંચિમન્તિ નારકાઃ સ્વશુભાઃ ઇતિ, તાં આહાર્યમાણપુદ્ગલાન્ વિશુદ્ધાવધિ-
ચક્ષુર્ભાવાદનુત્તરસુરા એવ જાનન્તિ પદ્યન્તિ ન પુનર્નારકપ્રેવેયકાન્તદેવાઃ । ”

સારાંશ:—દેવતાઓને મને કરીને પરિકલ્પિત શુભ પુદ્ગલો સંપૂર્ણ કાયાપ કરીને આહારપણે પરિણમન થાય છે અને નારકીઓને અશુભ પુદ્ગલો પરિણમન થાય છે. નિર્મલ અવધિ જ્ઞાન રૂપી ચક્ષુ હોવાથી અનુત્તર વિમાનના દેવોજ તે આહારપણે પરિણમન થતા પુદ્ગલોને જાણે અને દેશે પણ નારકી અથવા વ્યંતર, જવનપતિ, જ્યોતિષી યા-
વત્ નવમા પ્રેવેયક સુધીના દેવો જાણે નહિ તથા દેશે નહિ. આહારના

पुद्गलाने नवमपति, व्यंतर अने ज्योतिष्कना देवो तो न जाणें अने न देखें. वैमानिकर्मा मिथ्यादृष्टि देवो न जाणें अने न देखें. सम्यग्दृष्टि वैमानिक देवो न जाणें अने न देखें. श्रीसमवांगसूत्रनी टीकामां श्रीअन्नयदेवसुरीश्वरजी महाराजांखे ठे के:-

“ नारका यान् पुद्गलान् आरयन्त तामवधिनापि न जानन्ति अवधिविषयत्वात् तेषां, न पयन्ति चक्षुषाऽपि लोमाहारत्वात् तेषां, एवम-
राक्षसः x x x x x x x x अन्तरिक्षोत्तान्ता नारकवत्, वैमानिकान् तु ये सम्यग्दृष्टयस्ते जानन्ति विशिष्टावधित्वात्, पयन्ति चक्षुषोऽपि विशिष्ट-
त्वात्, मिथ्यदृष्टयस्तु न जानन्ति न पयन्ति, प्रत्यक्षपरोक्षतन्मयोस्तेषाम-
स्पष्टत्वानिति । ”

सारंशः:-नारकीं जे पुद्गलोने आहार करे ते पुद्गलोने अवधि ज्ञानधी न जाणे. ते पुद्गलोने जाणवानो नारकीना जीवोन्म अवधि ज्ञाननो विषय नथी. नारकीं जे सोमआहार होवाथी चक्षु ए करीने पण जोई न शके. नारकीनी जेमज नवनपतिना असुरकुमारादि देवो पण न जाणें अने न देखें. x x x x x व्यंतर अने ज्योतिषी देवो पण नारकीनी जेम न जाणें अने न देखें. जे सम्यग्दृष्टि वैमानिक देवो ते तेमने विशिष्टावधिज्ञान होवाथी ते जाणें अने विशिष्ट चक्षु होवाथी देखें. मिथ्यादृष्टि वैमानिक देवो तो तेमनु अवधि ज्ञान तथा चक्षुं अस्पष्ट होवाथी न जाणें अने न देखें? कार्मण पुद्गलोने पण व्यंतर, नवनपति, ज्योतिषी, नवमपतिवेक पर्यंतना वैमानिक देवो न देखें अने न जाणें. श्रीप्रज्ञापञ्चासूत्रनी पंदरमा पदना पहेला उद्देशानो टीकामां कर्तुं ठे के:-

“ वैमाणिया दुविहा तं० माहमिच्छादिद्वौ उववन्नगा यः ”-

व्याख्या-‘माया-तृतीयः कथायः साऽन्येषामविकवायाणामुपलक्षणं माया विद्यते येषां ते मायिनः उत्कटरागद्वेषा इत्यर्थः ते च ते मिथ्यादृष्टयश्च मायि-

मिथ्यादृष्टयः तथारूपा उपपन्नका-उपपन्ना मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्ना तद्विपरीता अमायिसम्यग्दृष्ट्युपपन्नकाः, इह मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नकप्र-णेन न मध्वेयक-पर्यन्ता परिगृह्यन्ते, यद्यप्यारातीयेष्वपि कल्पेषु भ्रैवेयकेषु च सम्यग्दृष्टयो देवाः सन्ति तथापि तेषामबाधने कार्मणशरीरपुद्गलविषय इति । ”

सारांशः—माया त्रीजो कषाय तेना उपलक्षणथी अन्य पण कषायो ग्रहण करवा. कषाय वाळा मिथ्यादृष्टि ते मायिमिथ्यादृष्टि अर्थात् तीव्र रागद्वेषवाळा मिथ्यादृष्टिउं तथा रूपे उत्पन्न थया ते मायिमिथ्यादृष्टि उत्पन्न थया तेथी विपरीतपणे उत्पन्ना ते अमायिसम्यग्दृष्टि उत्पन्ना. अर्ही मायि मिथ्यादृष्टि उत्पन्न ग्रहण करवाथी नवमा भ्रैवेयक सुधीना सर्व देवो जाणवा. जो के भ्रैवेयकमां तथा कष्ट देवलोकमां सम्यग्दृष्टि देवताउं ठे तो पण तेमनुं अवधिज्ञान कार्मण शरीर पुद्गल विषयक होतुं नथी अर्थात् भ्रैवेयक सुधीना देवो अवधि-ज्ञानथी कार्मण पुद्गलोने देखे नहि.

अमायिसम्यग्दृष्टि-अनुत्तर विमानना देवो तेना बे जेद एक अनंतर उत्पन्न थयेला अने बीजा परंपर उत्पन्न थयेला, तेमां अनंतर उत्पन्न थयेला ते न जाणे अने न देखे. परंपर उत्पन्न थयेलाना बे जेद. एक अपार्यासा बीजा पर्यासा, अपर्यासा न जाणे न देखे. पर्यासाना बे जेद एक उपयोगवाळा बीजा अनुपयोगी, अनुपयोगी न जाणे न देखे. जे उपयोगी पर्यासा अनुत्तर विमानना देवो ते देखे अन जाणे आ वातने स्पष्टपणे कहे ठे केः—

“ उपयुक्ता जानन्ति पश्यन्ति चावधिज्ञानेन तान्निर्जरापुद्गलानिति । ”

सारांशः—उपयोगवाळा पर्यासा अनुत्तर विमानना देवो अवधि-ज्ञाने करीने ते कार्मण पुद्गलोने जाणे अने देखे.

आ बल्ले पाठोथी स्पष्टपणे सिद्ध आय ठे के नवम भ्रैवेयक पर्यंतना देवो कार्मण पुद्गलोने न देखे अने न जाणे.

प्र०-१३०-लोच कयां कयां नक्षत्रोत्तं थइ शके ?

उ०-जरणी, कृत्तिका, विशाखा अने मघा, आ चार नक्षत्रोमां लोच करवानो निषेध ठे एटले ते शिवायनां नक्षत्रो तेमां शुज जाण्वां. श्रोगणि विज्ञापयन्नामां लखेल ठे के:-

“ पुणवसुणा पुस्तेण, सवणेण बाणहृद्या ।

एएहि चउरिक्खेहिं, लोयकम्माणि कारए ॥ २४ ॥

कितियाहि विसाहाहि, मघाहि भरणीहि य ।

एए चउरिक्खेहिं, लोयकम्माणि वज्जए ॥ २५ ॥ ”

सारांश:-१ पुनर्वसु, २ पुष्य, ३ श्रवण अने ४ धनिष्ठा आ चार नक्षत्रोमां लोच कर्म करवुं. १ कृत्तिका, २ विशाखा, ३ मघा अने ४ जरणी आ चार नक्षत्रोमां लोच कर्म करवुं नहि. ॥ २५ ॥

चार नक्षत्रोमां लोच करवो कह्यो अने चार नक्षत्रमां लोच करवानो निषेध करेल ठे. बाकीना उगणीश नक्षत्रो अजिजित् गणीए तो बीस-नक्षत्रो रह्यां ते लोचमां मध्यम ठे एम आ पाठथी जाणवुं.

प्र०-१३१-साधु महात्माउनो स्वर्गवास कया कया नक्षत्रोमां थयो होय तो पुतळां करवानी जरूर पने ?

उ०-१ आर्द्रा, २ स्वाति, ३ अश्लेषा, ४ जरणी, ५ ज्येष्ठा, ६ शतजिषा अने ७ अजिजित्, आ सात नक्षत्रोमां स्वर्गवास थयो होय तो पुतळां करवानी जरूर नथी. १ अश्विनी, २ कृत्तिका ३ मृगशिरष, ४ पुष्य, ५ मघा, ६ पूर्वाषाढा, ७ हस्त, ८ चित्रा, ९ अनुराधा, १० मूल, ११ पूर्वाषाढा, १२ श्रवण, १३ धनिष्ठा, १४ पूर्वा-जाडपद अने १५ रेवती, आ पंदर नक्षत्रोमां साधु साध्वीए काळ कयों होय तो एक पुतळुं बनाववुं अने १ विशाखा, २ पुनर्वसु, ३ रोहिणी, ४ उत्तराषाढा, ५ उत्तराषाढा, अने ६ उत्तराजाडपद

આ ૭ નાનાત્રામાં કાઢધર્મ પામેલ હોય તો બે પુત્રાં કરવાં.
શ્રી આવશ્ય સૂત્રની પારિષ્ઠાપનિકાનિર્યુક્તિમાં લખ્યું છે કે:-

“ ધોમ્નિ ચ દિગ્દેવે, દક્ષમયા પુત્રા ૭ કાયલા ।

સમલરં મિ ૭ ઇકો, અબદ્ધસ્રીષ્ઠ ૭ કાયલો ॥ ૪૧ ॥

તિષ્ઠેવ ઉત્તરાઈ, પુનર્વસુ રોહિણી વિસ્તા ૭ ।

૯૯ ઇક્ષ્વલતા, મગધાલલુહર સંજાગા ॥ ૪૨ ॥

અસ્તિણિ કિલિય શિવશિ, મુસ્તો મહાકણુ હસ્થ ચિત્તા ૭ ।

અપુરાહ મૂલ શાઢા, સત્ત્વજાગા ૭ અદ્વયા ॥ ૪૩ ॥

તહ રેવતી ૭૯૯, પશ્વરસ તોસહ મુહુતા ।

નવકર્મ નાયકા, પારેદ્ધર્મવિધિ ૭ સલળાં ॥ ૪૪ ॥

સયમિસયા મરણીઓ, અદા અસ્તેસ સાહ જેઠા ૭ ।

૯૯ ઇક્ષ્વલતા, પશ્વરસ મુક્તસંજાગા ॥ ૪૫ ॥

સારાંશ:-દોઢફેત્રી ૯૮લે પીસતાલીસ મુહૂર્તીયાં નક્ષત્રોમાં કા-
જના બે પુત્રાં કરવાં. ત્રીસ મુહૂર્તીયાં નક્ષત્રોમાં એક પુત્રાં કાજ-
કરવું. પંદર મુહૂર્તીયાં નક્ષત્રોમાં તથા અજિજિત નક્ષત્રોમાં પુત્રાં કરવું
નહીં ॥ ૪૧ ॥ હવે પીસતાલીસ મુહૂર્તીયાં કયાં કયાં, ત્રીસ મુહૂર્તીયાં
કયાં કયાં અને પંદર મુહૂર્તીયાં કયાં કયાં તે અનુક્રમ દેખાવે છે. ૧
ઉત્તરાફલ્ગુની, ૨ ઉત્તરાષાઢા, ૩ ઉત્તરાજાઢપદ, ૪ પુનર્વસુ, ૫ રોહિણી,
૬ વિશાખા, આ ૭ નાનાત્રા પીસતાલીસ મુહૂર્તના છે તેમાં કોઈ સાધુ
અથવા સાધ્વીએ કાઢ કરેલ હોય તો કાજનાં બે પુત્રાં કરવાં ॥ ૪૨ ॥
૧ અશ્વિની, ૨ કૃત્તિકા, ૩ મૃગશિર, ૪ પુષ્ય, ૫ મઘા, ૬ વાકાઢગુની,
૭ હસ્ત, ૮ ચિત્રા, ૯ અનુરાધા, ૧૦ મૂલ. ૧૧ પૂર્વાષાઢા, ૧૨ અવળ, ૧૩
ધનિષ્ઠા, ૧૪ પૂર્વાજાઢપદ, ૧૫ રેવતી, આ પંદર નાનાત્રા ત્રીસ
મુહૂર્તનાં છે. તે પારિષ્ઠાપનિકા વિધિના કુશલ પુરુષોએ જાણવા તેમાં એક
પુત્રાં કરવું. ॥ ૪૪ ॥ ૧ શતજિષ્ઠા, ૨ જરણી, ૩ આર્દ્રા, ૪ અશ્લેષા,
૫ સ્વાતિ ૬ જેષ્ઠા, આ ૭ નાનાત્રો પશ્ચિમ મુહૂર્તનાં છે. તેમાં પુત્રાં
કરવું નહિ. ॥ ૪૫ ॥

प्र०-१३२-श्रीतीर्थकर महाराजा ज्ञातानी कुक्षिमां गर्जपणे अवधिज्ञान सहित जेम उत्पन्न थाय ठे तेम अन्य मनुष्य अवधिज्ञानसहित सर्वावासमां आवे या नहि ?

उ०-श्रीशान्तिनाथस्वामिनो जीव पोताना आठमा बज्जार्ह नामना चक्रवर्तिना जवमां अवधिज्ञानसहित मातानी कुक्षिमां गर्जपणे उत्पन्न थया हता एवुं कथन श्रीशान्तिनाथचरित्रमां ठे. श्री तीर्थकर महाराजाठ अवधिज्ञान सहित माताना गर्जमां आवो उत्पन्न थाय ठे तेम बीजा पण उत्तम पुरुषो उत्पन्न थाय.

श्री प्रज्ञापन्ना सूत्रना पांचमा पदनी टीकामां उल्लेख ठे के:-

“ तिहिं नाणेहिं ” ति, यदा कश्चित् तीर्थकरो अनुत्तरोपपातिकदेवो वा अर्पातिरितिनाथविज्ञानेन जघन्यामवगाहनायामुत्पद्यते तदाऽवधिज्ञानमपि लभ्यते इतीह त्रिमिज्ञानैरित्युक्तम् । ”

सारांश:-जघन्य अवगाहना मन्त्र्यमां ‘ तिहिं नाणेहिं ’ आ सूत्रनी व्याख्या करतां टीकाकार महाराज श्रीमलयमिरिजी जगवान् कहे ठे के:-ज्यारे कोई तीर्थकरेव थयवा अन्य कोई अनुत्तरोपपातिक देव अवधिज्ञानसहित जघन्य अवगाहना मन्त्र्यमां उत्पन्न थाय त्यारे अवधिज्ञान पण लाजे तेथी अहीं त्रण ज्ञान कक्षां.

तथा श्रीजगवती सूत्रना त्रीजा शतकना त्रीजा ठे शानो टीकामां कसुं ठे के:-

“ अवधिज्ञानं क्षेत्रतः कियचिं भवति त्रयस्त्रिंशत् सागरोपमं ये कालतस्तु जातिरेका वयश्चरिति । ”

सारांश:-अवधिज्ञान क्षेत्रथी केटळा कास होय ? तेत्रिंशल्लभ्यतेचन, कासथी अवधिज्ञान केटळा कास ? असठ सागरोपमथी अधिक कास आ पाठथी पण श्रीतीर्थकर महाराज शिवाय अन्य

પણ ઉત્તમ પુરુષો અવધિજ્ઞાન સહિત ગર્જાવાસમાં આવે એમ સિદ્ધ થાય છે.

પ્ર૦-૧૩૩-અવધિજ્ઞાનનો વિષય રૂપી પદાર્થને જાણવાનો છે અને મનઃપર્યાય-જ્ઞાની પણ મનોવર્ગણના પુદ્ગલોને જ જાણે છે તેમજ મનોવર્ગણનાં પુદ્ગલો રૂપી પણ છે તો પછી મનઃપર્યાયજ્ઞાનને જુદું માનવાની જરૂર શી છે ? અવધિજ્ઞાન અસંખ્યાત જેદે છે તેમાં તેનો સમાવેશ કરવામાં બાધક શું ?

ઉ૦-મનઃપર્યાયજ્ઞાન દર્શન વિના કેવલ મનોદ્રવ્યનું જ ગ્રહણ કરે છે. અવધિજ્ઞાન દર્શનપૂર્વક કોઈક મનોવ્યતિરિક્તગ્રાહી અને કોઈક ઉત્તયગ્રાહી હોવાથી જિજ્ઞ છે. શ્રીજગવતી સૂત્રના પ્રથમ શતકના ત્રીજા ઉદ્દેશનાની ટીકામાં કહ્યું છે કે:-

“ મનઃપર્યાયજ્ઞાનં મનોદ્રવ્યગ્રાહકમેવાત્મદર્શનપૂર્વકં ચ, અવધિજ્ઞાનં તુ કિચ્ચિન્મનોવ્યાતિરિક્તદ્રવ્યગ્રાહકં કિચ્ચિદ્બોભયગ્રાહકં દર્શનપૂર્વકં ચ । ”

સારાંશ:-મનઃપર્યાયજ્ઞાન કેવલમનોદ્રવ્યને ગ્રહણ કરનાર હોય અને દર્શનથી રહિતજ હોય. અવધિજ્ઞાન દર્શનપૂર્વક હોય અને કોઈક અવધિજ્ઞાન મનઃપર્યાય દ્રવ્યથી વ્યતિરિક્ત દ્રવ્યને ગ્રહણ કરે અને કોઈક અવધિજ્ઞાન મનોદ્રવ્ય તથા અન્ય દ્રવ્યને ઉત્તયને ગ્રહણ કરનાર હોવાથી મનઃપર્યાય જ્ઞાનથી અવધિજ્ઞાન જિજ્ઞ છે, તથા અવધિજ્ઞાનના સ્વામી ચારે ગતિના જીવો છે અને મનઃપર્યાય જ્ઞાનના સ્વામી તો સાધુ મહર્ષિજ છે.

શ્રી પ્રજ્ઞાપન્ના સૂત્રના પાંચમા પદની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ ચાત્રિપાત્રમેવ મનઃપર્યાયજ્ઞાનસદ્ભાવાત્ । ”

સારાંશ:-ચાત્રિપાત્ર મહર્ષિ મહાત્માર્તનેજ મનઃપર્યાયજ્ઞાનનો સદ્ભાવ હોવાથી, શ્રીનંદીસૂત્રની ટીકામાં તથા શ્રીપ્રજ્ઞાપન્ના

सूत्रना त्रीजा पदनी टीकामां पण 'आमर्षोषज्यादि लब्धिवंत महर्षि-
उने मनःपर्यायज्ञान उत्पन्न थाय' एवा स्पष्ट उल्लेखो ठे ते पाठो प्रश्न
१९ मां लखेल होवाथो अहीं लखेल नथी.

प्र०-१३४-देवो मयमांसादि पदार्थोनुं जक्षण करे ?

उ०-देवोने आहारनी श्हा थाय के तरतज सारपुद्गलो सर्वांगे
परिणत थाय ठे. देवोने कवलाहार होतो नथी. जे चंमिका, महा-
काली आदि हिंसक देवो ठे ते पूर्वजवना अज्यासथी मयमांसादि-
कनी आहुतिने मात्र देखवाथोज संतुष्ट थाय ठे पण जोजन करता
नथी. श्रीलोकप्रकाशना बारमा सर्गमां महोपाध्यायजी श्रीमान्
विनयविजयजी महाराजे स्पष्ट उल्लेख करेलो ठे के:-

“ आहारे चित्तसंकल्पो-पस्थिताः सारपुद्गलाः ।

सर्वांगेषु परिणमं-त्येषां कावलिकस्तु न ॥ ६५ ॥

ये तु हिंसाः सुरा वीर-चंडिकाकालिकादयः ।

मयमांसाद्याहुतिभि-स्तुष्यन्ति तर्पिता इव ॥ ६६ ॥

तेऽपि पूर्वभवाभ्यासात्, पापा मिथ्यात्वमोहिताः ।

अद्यापि दि विक्षयैव, तुष्यन्ति न तु भुंजते ॥ ६७ ॥ ”

सारांशः-देवताउने कवलाहार होतो नथी. आहार करवानो
मनमां संकल्प मात्र थावाथी सारपुद्गलो उपस्थित थइ सर्व अंगां
परिणत थाय ठे. वीरचंमिका, कालिकादिक जे हिंसदेवो मयमां-
सादिकनी आहुतिथी तृप्तनी जेम संतोष पामे ठे ते पण मिथ्यात्वथी
मोहित थयेला पापी देवो पूर्व जवना अज्यासथी मयमांसादिकने
देखीनेज संतुष्ट थाय ठे पण कवलाहार तेमने न होवाथी तेउ
खाता नथी.

प्र०-१३५-वर्त्तमान समयमां कोईक साधु तथा कोईक श्रावक कहे
ठे के 'श्रीजिनागममां ज्यां ज्यां प्रतिमापूजाना पाठ ठे त्यां केवल चंदन-

पूजानुंज वर्णन आवे ठे पण केशरनुं वर्णन आवतुं नथी' आ प्रमाणे कही श्री जिनपूजामां केशरनो निषेध करे ठे ते योग्य ठे ?

उ०-‘ श्री जिनेश्वर-वनी पूजामां गालमां केशरनुं वर्णन नथी एम कहेनार साधु के ए स्वे जैन गाल कोइ वखत बांधेल होय अथवा सांजलेख होय एम संजवतुं नथी अन्यथा आ प्रमाणे मिथ्या-जाषण केम करे ? गालमां स्थान स्थानमां पूजामां केशरनुं विधान ठे. ते संबंधी के साक पाठेनुं दिग्दर्शन करावुं तुं. महोपाध्यायजी श्री मानविजयजी महाराज श्रीधर्मसंग्रहमां लेखे ठे के:-

“शुद्धगन्धोदकप्रक्षालनकुंकुमभिभ्रगोशीर्षचन्दनविलेपनाङ्गीरचनगोरो-
चनसृगमदादिपत्रभङ्गकरणनानाजातीयपुष्पगालादौपुष्पाङ्गुलकवस्त्रपरि-
धापन-ष्णागुरुमिश्रकर्पूरदहनानेकदीपोद्योतनस्वच्छालण्डाक्षताष्टमङ्गलाले-
खनविचित्रपुष्पगृहरचनादि विधेयम् ”

सारांश:-शुद्ध अने सुगन्धि जळे करीने प्रक्षालन, केसरमि-
श्रित गोशीर्ष चंदने करी विलेपन, आंगीनुं रचवुं तथा गोरोचन,
कस्तुरी वगेरेयी पत्रादि (बुटा) नो रचना, अनेक जातिवा पुष्पोनी
माळानुं चढाववुं, चीनाइ वखनुं पहेंसववुं, कृष्णागरु मिश्र कर्पूरनो
धूप, अनेक दीपकोनो प्रकाश अने स्वठ, अर्खरु चोखाथो अष्टमं-
गलनुं अ लेखन तेमज विचित्र पुष्पगृहनी रचना करवो. श्रीज्ञान-
सारमां न्यायाचार्य श्रीयशोविजयजी महाराजे कहुं ठे के:-

“भाक्तभक्तानां सृणोन्मिश्रपाटीरजद्रवैः । ”

श्रीन्यायाचार्य पोतेज बनावेल ज्ञानसारना टकामां उपरोक्त
पूर्वार्द्धनो अर्थ नीचे प्रमाणे कयो ठे:-

जक्ति क० आराध्यता ज्ञान, भक्तान क० ‘ एत अष्टे ’ एहवी
सद्दृष्टा ते रूप जे ‘ बुद्धिगोन्मिश्रपाटीरजद्रवैः ’ क० केसरमिश्रित
चंदनरस तेणे करी.

- ૧ “અસંસક્તશોધિતજાત્યકેસરકર્પૂરાદિમિશ્રિતશ્રીલેખચર્ચણ ”
- ૨ “ કર્પૂરકુંકુમાદિમિશ્રિતગોશીર્ષચંદનવિલેપનાક્ષીવિધાનાદિ ”
- ૩ “ કેસરબહુલચંદનવિલેપનેન ”

સારાંશ:—૧ જંતુ રહિત અને સાફ કરેલું ઉત્તમ જાતિનું કેસર અને કર્પૂરાદિકે કરીને મિશ્રિત ચંદનનું ઘસવું. ૨ કર્પૂર અને કેસરાદિથી મિશ્રિત ગોશીર્ષ ચંદનનું વિલેપન અને આંગીની રચના કરવી વિગેરે. ૩ કેસર મિશ્રિત ચંદનના વિલેપને કરીને. આ પ્રમાણે શ્રી શ્રાદ્ધવિધિમાં ત્રણ પાઠો છે.

શ્રી આચારોપદેશમાં શ્રીમાન્ ચારિત્રસુંદરગણીજીએ કહેલ છે કે:—

“ સચંદનં સત્ત્વરંભારં, વિનાર્ચા ન વિરચ્યતે ” ।

સારાંશ:—૧ કેસરે કરીને સહિત એવા શુદ્ધ ચંદન વિના જિ-
નેશ્વર દેવની આર્ચા નામ પૂજા થઈ શકે નહિ.

“ ગન્ધોદકાદિભિઃ સ્નપનં, સુરભિસુકુમાલવલ્લેખાંગલુચ્છનં, ઘનસાર-
કુંકુમાદિભિર્વિલેપનાંગ્યાદિવિધાનં ” ઇતિ—(શ્રીસંઘાચાર માધ્યે શ્રીમદ્દરિ-
મદ્રસૂરીશ્વરાદિસંદ્ધશ્રીલલિતવિસ્તરાચન્તર્ગત—“પુષ્પામિષસ્તોત્રપ્રતિપત્તિ-
પૂજાનાં યથોત્તરં પ્રાધાન્યમિતિ ” એતત્પાઠાશયાવિષ્કરણપ્રસંગે શ્રીધર્મવોષ-
સ્ત્રયઃ)

સારાંશ:—સુગંધી જલ્લાદિએ કરીને સ્નાન કરાવવું, સુરજી અને સુકોમલ વસ્ત્રે કરીને અંગલુંઠન કરવું. વરાસ અને કેસર વિગેરે કરીને વિલેપન અને આંગી આદિનું રચવું. આ પ્રમાણે શ્રી સંઘાચાર જ્ઞાપ્યમાં શ્રીમાન્ હરિજડસૂરીશ્વરજી મહારાજા વિગેરેએ વનાવેલ લલિત વિસ્તરા આદિ ગ્રન્થોમાં આવતા:—

“ પુષ્પામિષ સ્તોત્રપ્રતિપત્તિપૂજાનાં યથોત્તરં પ્રાધાન્યમિતિ ”

આ પાઠનો આશય પ્રગટ કરવાના પ્રસંગે શ્રીમાન્ ધર્મવોષ-
સૂરિજી મહારાજ કહે છે.

श्रीयोगशास्त्रमां कलिकालसर्वज्ञ जगवान् श्रीमद्धेमचन्द्रसूरी-
श्वरजी महाराजाए कहुं ठे के:-

“सर्वौषधिकर्पूरकुंकुमश्रीखण्डागरूपभृतिभिर्जलमिश्रैर्वृतदुग्धप्रभृतिभिः
स्नात्रकरणाः” इति—

सारांशः—सर्वौषधि, कर्पूर, केसर, चंदन अने अगरु वगैरेथी
तेमज जळमिश्रित घी अने दुध वगैरेथी स्नात्र करवुं.

श्री पंचवस्तुमां तथा तेनी टीकामां जगवान् श्रीहरिजडसूरी-
श्वरजी महाराजाए कहुं ठे के:-

“सुहृगंधधूपपाणिअन्वोसाहमाहएहि य एहवर्णं

कुंकुमगाहचिलेवणमहसुरहि मणहरं मल्लं ॥ ३२ ॥” इति—

तद्वृत्तौ च “शुभगन्धधूपपानीयसर्वौषध्यादिभिस्तावत् स्नपनं प्रथममेव
मयः कुंकुमादिविलेपनं तदतिसुरभिगन्धेन मनोहारि दर्शनेन च माल्यमिति”

सारांशः—सुगंधवाळुं अने धूपथी धूपित एवुं पाणि अने दरेक
जातनी औषधि वगैरे करीने प्रथम स्नान करावुं त्यारबाद केसर
आदिए करीने विलेपन करवुं अने गंधे वळीने अति सुगंधवाळी तेमज
दर्शने करीने मनोहर एवी माळानुं चढावुं.

श्रीमान् पूज्यपाद श्रीदेवेंद्रसूरीश्वरजी महाराज श्रीश्राद्धदिन-
कृत्य नामा ग्रंथमां लखें ठे के:-

“सुस्तिणकपूरमीसं, काउं गंधोदगं वरं ।

तओ सुवणनाहे उ, गृहवेइ भस्तिसंजुत्तो ॥ ५८ ॥

कपूरमांसिर्य काउं, कुंकुमं चंदनं तथा ।

तओ य जिणबिंबाणे, भावेण मणुलिंपए ॥ ३१ ॥”

सारांशः—केशर अने कपूरे करीने मिश्र श्रेष्ठ सुगंधी जल करीने
ते पढी जक्तिवान् आत्मा त्रण जुवनना स्वामिने स्नान करावे ॥५८॥
केशर तथा चंदनने बरासथी मिश्रित करीने ते पढी जावपूर्वक

શ્રીજિનેશ્વર જગવંતના બિંબોને વિલેપન કરવું. ॥ ૬૧ ॥

શ્રીધર્મરત્નપ્રકરણની સ્વોપદ્યા ટીકામાં પૂજ્ય શ્રીશાંતિસૂરિજી મહારાજે શ્રીતત્ત્વાર્થસૂત્રાદિ પાંચસો ગ્રંથના કર્તા શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચક મહારાજકૃત પૂજાવિધિનું કેસરને વિદિત કરતું કાવ્ય લેખેલ છે:-

“ સર્પિદુગ્ધદધિમ્બુલ્લકુસુમૈર્ધુપામ્બુદીપૈસ્તથા,
ગન્ધસ્નાન્નસુગન્ધિચન્દનરસૈઃ પ્રત્યગ્રસ્ટકુંકુમૈઃ ।
પૂજાં નિર્જિતદ્વિષોઽમલધિયઃ કુર્બન્તિ યે ભાવતો,
શુક્તવા સૌલ્યમિહામરં ચ સતતં તે યાન્તિ શીઘ્રં શિવમ્ ॥ ૧ ॥
इति श्री उमास्वाति वाचककृतपूजाविधौ इत्युक्तमस्ति ।”

સારાંશ:-ધી, ડુધ, દહીં, પ્રફુલ્લિત કુસુમ, ધૂપ, જલ અને દીવાળ કરીને તથા ગંધસ્નાન્ન તથા સુગંધી ચંદનનો રસ અને સ્વહુ-શ્રેષ્ઠ કેશરે કરીને શ્રી વીતરાગદેવનો જે નિર્મલ બુદ્ધિવાનો જાવથી પૂજા કરે છે તે દેવતાના સુનિરંતર સુખોને જોગવીને અવિલંબે મોક્ષમાં બીરાજમાન થાય છે ॥ ૧ ॥ આ પ્રમાણે શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક મહારાજકૃત પૂજાવિધિ નામા પ્રકરણમાં કેશરનું પ્રતિપાદન કરેલ છે.

સંમાનનીય શ્રીસંમતિતર્કનો વૃત્તિમાં પણ કહ્યું છે કે:-

“ ભગવત્પ્રતિમાયા ચૂષ્ણાચારોપણં કર્મક્ષયકારણં કર્તૃમનઃપ્રસાદજન-
કત્વાત્ કુંકુમાચાલેપનવત્ ॥”

સારાંશ:-શ્રીજિનેશ્વર જગવાન્ની પ્રતિમાને આચૂષણ આદિનું આરોપણ કેસ ના વિલેપનની માફક (આદિ શબ્દથી ચક્ર, તિલક, આંગીરચના) ચૂષણ ચક્રાવનારના મનને પ્રસાદ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ હોવાથી, કર્મક્ષયનું કારણ છે.

આ પાઠમાં શ્વેતાંબર દિગંબર વસ્ત્રે પદ્મને પ્રમાણભૂત કેશર પૂજાના દૃષ્ટાંતથી આમૂષણની સિદ્ધિ કરી છે. વર્તમાન કાલમાં કેટલાક શ્રદ્ધાહિનો ચક્ર, તિલક, આચૂષણ શ્રોવત્સ આદિ વિષે નાના

પ્રકારની શંકાઝંકરે છે તેમને આ સંમતિસૂત્રની વૃત્તિના પાઠથી અસત્ય શંકાઝંકરો આત્માનું અધઃપાત ન થાય તેમ વર્તન કરવા જરૂર છે. તથા ‘શ્રીસુપાસનાહચરિય’ ના દ્વિતીય પ્રસ્તાવમાં લખેલ છે કે:-

“ તિથ્યંસરસ્સ દેહં, જયળાણ લુહિઝ્ઞ સઘત્તો ।

અચ્છ ય સુરહિગોસીસચંદળ-સંમીસઘુઃસિણેણં ॥ ૨૮૧ ॥ ”

સારાંશ:-યતનાપૂર્વક અંગલુણાણ કરીને ચારે બાજુથી શ્રીતીર્થંકર મહારાજના શરીરને સાફ કરીને ગોશોર્ષચંદન મિશ્રિત કેશરે કરીને પૂજા કરે. ॥ ૨૮૨ ॥

શ્રીતિલકાચાર્યકૃત પ્રતિષ્ઠાકલ્પમાં પણ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ કાદમીરનીરપૂરૈઃ, ક્રિયમાણસ્નાત્રમત્ર જિનબિમ્બમ્ ।

ભવ્યજનાન્તિ, રંગૈ-રિવ રક્તં હરતુ દુરિતાનિ ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-ઋવ્ય જનોના મનના રાગે કરીને રક્ત એવા કેશરના જલના સમૂદ્ધે કરીને સ્નાત્ર કરાવાતું શ્રીજિનેશ્વર જગવંતનું બિમ્બ ઋવ્ય-જનોના પાપોને હરણ કરો.

ચતુર્દશ પૂર્વધર શ્વેતકેવલી જગવાન્ શ્રી જડ્ઘવાહુસ્વામિજી મહારાજે પણ શ્રી: જાપંચાશિકામાં લખેલ છે કે:-

“ સુહદવં હિ બરાસં, કુંકુમઅર્પ્યં સુગિમ્હૃણ કાલે ।

ચંદણસુગંધસાંયેયં, વિલેખનં વિ ય ફલં સેયં ॥ ૧૨ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીજિનેશ્વરદેવને ગ્રિષ્મકાલમાં શુદ્ધ ડ્રવ્ય ચંદનનો સુગંધ સહિત બરાસ અને અલ્પ કેશરનું વિલેપન પણ મોક્ષના ફલને આપે છે.

આ શિવાય અન્ય ગ્રંથોમાં કેશરના પાઠો ઘણાજ છે માટે જે કોઈ કેશરનો નિષેધ કરે છે તે શ્રીજિનેશ્વરદેવની પૂજામાં અંતરાય કરનાર છે. શ્રીજિનેશ્વરદેવનો પૂજામાં અંતરાય કરવાથી મહા કરવા વિપાક જોગવવા પમે છે તેનાથી કરનાર ઋવ્યજનોએ કેશરનો નિષેધ કરવો યોગ્ય નથી.

प्र०-१३६-आलोकने अर्थे व्याधिना प्रतिकारने माटे वैद्यादि-
कनो ज्ञाति सत्कारनी जेम प्रज्ञावशाळी यद् यद्विणीनो कोई मानता
पूजा करे तो कंई बाधक आवे ?

उ०-वर्तमान काळमां आ लोकना कार्यने अर्थे प्रज्ञावशाळी
यद् यद्विणी आदि देवोनी पूजा मानता करवाथी वक्र अने जरू-
जीवोने मिथ्यात्वनुं कारण थवाथी मिथ्यात्व लागे अने तेथी पर-
जवमां दुर्लभबोधिपणाने प्राप्त थाय.

श्रीश्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रनी वृत्तिमां कहुं ठे के:-

“ यथा वैद्यादयो व्याधिप्रतिकारायर्थं धनभोजनवसनादिना बहु
मन्यन्ते तथा सप्रभावयक्षयक्षिण्यादीनामप्यैहलौकिकफलार्थं पूजोपयाचि-
तादीनां दोषः ? मिथ्यात्वं हि तदा स्याद्यदि मोक्षप्रदोऽयमिति बुद्ध्याऽऽरा-
ध्येत यदाहुः—

‘ अदेवे देवबुद्धिर्या, गुरुधीरगुरौ च या ।

अधर्मे धर्मेबुद्धिश्च, मिथ्यात्वं तत्रैपर्ययात् ॥ १ ॥ ’

श्रूयते च-अवे बुद्धिस्तस्य कृत्वा रावणकृष्णश्रेणिकाभयकुमारादयोऽपि शत्रु-
जयपुत्रप्राप्त्याद्यैकिकार्यार्थं देहादेः तादृशाराधनं कृतवन्त इति, ततश्चैहलो-
कार्यं यक्षाद्याराधनेऽपि किं नाम मिथ्यात्वं ? सत्यम्, तत्त्ववृत्त्याऽदेवस्य देव-
त्वबुद्ध्याऽऽराधन एव मिथ्यात्वं तथाऽपि यक्षाद्याराधनमिहलोकार्थमपि
आवकाशं वर्जनायमे, प्रसंगाद्यनेकदोषसंभवात् । प्रायो हि जीवा मन्दबु-
द्धयः, अस्मात्ते च विशिष्य ते ह्येवं विमृशन्ति-यद्यनेन विशुद्धस-
म्यत्वेन महात्मना यक्षाद्याराधनं विधियते तदा नूनमयमपि देवो मोक्ष-
प्रदतया सम्यगाराध्य इत्यादिप्रकारतया मिथ्यात्वबुद्धिस्थिरीकरणप्रसंगः ।
तथा वैकिकफलार्थमपि यक्षाद्याराधकस्यापि प्रेत्यबोधिदुःप्रापः । उक्तं च-

‘ अक्षेसि सत्ताणं, मिच्छत्तं जो जणेह मूढप्पा ।

सो तेण निमित्तेण, न लहइ बोहिं जिणाभिहियं ॥ १ ॥ ’

रावणकृष्णादिभिश्च तत्समयेऽहं धर्मस्येतरधर्मेभ्योऽतिशायितया सर्वप्रतीत-
त्वनापवापदे यदि विद्याराधनादि कृतं तथापि तदालम्बनग्रहणं नो
चितम् । यतः-

‘ જાણિજ્ઞ મિચ્છદિદ્ધો, જે ય પરાલંબણા ધિપ્પંતિ । ’ ॥ ”

સારાંશ:—જેમ વ્યાધિના પ્રતિકારને અર્થે ધન, જોજન અને વસ્ત્રાદિકોષ કરીને વૈદ્યાદિકોને વહુ માનીએ ઢીએ તેમ પ્રજાવશાળી યદ્દ યદ્દાણીર્જને પણ આ લોકના ફળને અર્થે પૂજા માનતાદિ કરવામાં શો દોષ છે ? મિથ્યાત્વ દોષ તો ત્યારે લાગે કે જો મોક્ષના દાતા આ દેવ છે એવી બુદ્ધિથી આરાધન કરીએ. કહ્યું છે કે—અદેવમાં જે દેવબુદ્ધિ તથા અગુરુમાં જે ગુરુબુદ્ધિ અને અધર્મમાં ધર્મબુદ્ધિ આ પ્રમાણે વિપરીતપણાથી મિથ્યાત્વ કહીએ. સાંજઢીએ ઢીએ કે નિર્મલ દૃઢ સમ્યગ્દૃષ્ટિ શ્રીરાવણ, શ્રી કૃષ્ણમહારાજ, શ્રીશ્રેણિક મહારાજા અને શ્રીઅંજયકુમારાદિકોષ પણ શત્રુના જયને અર્થે, પુત્રપ્રાપ્તિ આદિ આલૌકિક અર્થે વિદ્યાદેવતાદિનું આરાધન કરેલ છે. તો પઢી આ લોકના અર્થની સિદ્ધિ માટે યદ્દાદિનું આરાધન કરવું એમાં મિથ્યાત્વ કેવી રીતે ? સત્ય છે. તત્ત્વ વૃત્તિથી અદેવને દેવની બુદ્ધિથી આરાધન કરવું તેજ મિથ્યાત્વ છે તો પણ યદ્દાદિનું આ લોકને અર્થે આરાધન કરવું પ્રસંગાદિ અનેક દોષોનો સંજવ હોવાથી શ્રાવકોને વર્જનીય છે. પ્રાય મંદબુદ્ધિ, મુઘ્ધ અને વ્રુબુદ્ધિ જીવો વર્તમાન કાલમાં વિશેષ કરીને છે, તેઢ આ પ્રમાણે વિચાર કરે કે—આ વિશુદ્ધ સમ્યક્ત્વવંત મહાત્મા યદ્દાદિનું આરાધન કરે છે ત્યારે નિશ્ચયથી આ દેવ પણ મોક્ષનો દાતા અને આરાધન કરવાને યોગ્ય છે. ઇત્યાદિ પરંપરા કરીને મિથ્યાત્વનો વૃદ્ધિ અને (મુઘ્ધ લોકોને) મિથ્યાત્વમાં સ્થિર કરવાનો પ્રસંગ આવે. તેથી આલોકના ફળને અર્થે પણ યદ્દાદિનું આરાધન કરનાર પરજવમાં ડુર્લ્લજબોધી થાય છે. કહ્યું છે કે:—અન્યજીવોને મિથ્યાત્વ જે મૂર્ખ આત્મા પેદા કરે તે જીવ અન્યને મિથ્યાત્વપેદા કરવાના કારણથી શ્રી જિનેશ્વર જગવાને ક-

હેલ બોધિને પ્રાપ્ત ન થાય. શ્રીરાવણ અને શ્રીકૃષ્ણમહારાજાદિ-
કોણ તે કાલનાં અન્ય ધર્મોથી શ્રી અર્હત જગવાના ધર્મનું અતિ-
શાયીપણું સર્વ જનોમાં પ્રતીત હોવાથી અપવાદથી વિદ્યાનું આરાધન
કર્યું તો પણ તેમનું આલંબન ગ્રહણ કરવું ઊચિત નથી. કહ્યું છે કે:-
જે પરવાને માટે બીજાનું આલંબન ગ્રહણ કરે તે મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણવો.

પ્રશ્ન-૧૩૭-શ્રીજિનેશ્વરદેવની નવાંગે પૂજા કરવાનું શાસ્ત્રોક્ત છે ?

ઉત્તર-૧ અંગુઠે, ૨ ઢીંચણે, ૩ હસ્તે, ૪ યજ્ઞે, ૫ મસ્તકે, ૬ ક-
પાળે, ૭ કંઠે, ૮ હૃદયે, ૯ ઉદરે આ નવ અંગે પૂજા કરવાનું શ્રીપ્ર-
જ્ઞાપના સૂત્રના રચયિતા શ્રીશ્યામાચાર્ય મહારાજના ગુરુ અને શ્રીતત્વા-
ર્થમહાસૂત્રાદિ પાંચસો ગ્રંથના કર્તા શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક મહારાજે
પૂજાપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે:-

“ ઔપ્રજાતકારાંસેષુ, મૂર્ધ્નિ પૂજા યથાક્રમમ્ ।

માલે કંઠે હૃદાંભોજો-દરે તિલકકારણમ્ ॥

નવભિસ્તિલકૈઃ પૂજા, કરણીયા નિરન્તરમ્ । ”

સારાંશ:-૧ ચરણ અંગુઠે, ૨ ઢીંચણે, ૩ હસ્તે, ૪ યજ્ઞે, ૫ મસ્તકે,
૬ કપાળે, ૭ કંઠે, ૮ હૃદયે અને ૯ ઉદરે આ પ્રમાણે ક્રમે કરીને તિલક
કરવાં. આ પ્રમાણે નવ તિલકોથી નિરંતર પૂજા કરવી.

આપાઠથી “ પ્રજુના સર્વાંગે મસ્તકથી ચરણ પર્યંત ઉક્ત શીતલ
દ્રવ્યોવતી જાવિકજનોએ સદાય વિલેપન કરવું જોઈએ માત્ર અમુક
અંગે તિલક કરવા કરતાં સર્વાંગે સર્વોત્તમ શીતલ દ્રવ્યોવતી વિલેપન
કરવાનો અધ્યાસ જવિકજનોએ રાખવો જોઈએ ” આ પ્રમાણે વિરુદ્ધ
સાધનાર તથા બોલનાર શાસ્ત્રના ઉત્થાપક છે એ સ્પષ્ટ છે તથા શ્રી
ચતુર્દ પૂર્વધર શ્રુત કેવલી જગવાન શ્રીજગદ્બાહુ સ્વામિજી મહારાજે
પણ પૂજાપંચાશિકામાં લખેલ છે કે:-

“નૃવળે પછા તિલય નવ અંગમ્મિ ચ તેરસે ઠાળે ”

સારાંશ:-જ્ઞાન વિગેરે કર્યા પછી પ્રત્યુના નવ અંગે અને તેર સ્થાને તિલક કરવાં ૧ ચરણના બે અંગુઠે, બે ઢીંચળે, ૩ બે હાથે, ૪ બે સ્વજે, ચાર અંગના આઠ સ્થાનોમાં અને બાકી ૫ મસ્તક, ૬ કપાળ, ૭ કંઠ, ૮ હૃદય અને ૯ નાજી આ પાંચ અંગોના પાંચ સ્થાન મલી નવ અંગના તેર સ્થાનમાં તિલક કરવાં.

પ્ર૦-૧૩૮-શ્રીઅરિહંત જગવાનના મંદિર ઉપર રહેલ ધ્વજાની ઢાયા ગૃહસ્થના ઘર ઉપર પડે તેનું શું ફલ ?

ઉ૦-દિવસનો પ્રથમ પહોર અને ચોથા પહોરને વર્જી બીજા પહોરની તથા ત્રીજા પહોરની ઢાયા પડે તે સર્વથા સારી નહીં.

શ્રી વાસ્તુસારમાં કહ્યું છે કે:-

“ પદમંતજામ વજ્જિય, ધયાઈ કુતિપહરસંભવી છાયા ।

દુઃખદાયા નાયબા, તઓ પજત્તેણ વજ્જિજ્ઞા ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-દિવસનો પ્રથમ અને ચતુર્થ પહોર ઢોકી ધ્વજાદિની બીજા તથા ત્રીજા પહોર સંબંધી ઢાયા દુઃખદાયક જાણવી તે માટે પ્રયત્ને કરી વર્જવી અર્થાત્ પહેલા અને ચોથા પહોરની ઢાયા કંઈ પણ નુકશાન કરતા નથી.

શ્રીવિષેકવિલાસના આઠમા ઉદ્ઘાસમાં પણ કહેલ છે કે:-

“ પ્રથમાંત્યયામવર્જી, દ્વિત્રિપ્રહરસંભવી ।

છાયા વૃક્ષધ્વજાદીનાં, સદા દુઃખપ્રદાયિની ॥ ૧૧ ॥ ”

સારાંશ:-પહેલા અને અંત્ય-ચતુર્થ પ્રહરને ઢોકી બીજા અને ત્રીજા પહોરમાં ઉત્પન્ન થયેલી વૃક્ષનો અથવા ધ્વજાદિકનો ઢાયા ઘર ઉપર પડે તે નિરંતર દુઃખદાયક છે.

પ્ર૦-૧૩૯-શ્રી વર્તમાનતપની ઝંઝીની આરાધના કરનારા

उत्तम आत्मा के जेठ पचास, साठ के सीत्तर उठो अथवा तेथी पण अधिक आगळ बधी गया होय तेउ आयंबिलमां ठाशथी बनेली वस्तुनो उपयोग करी शके या नहि ?

उ०—आयंबिलमां ठाशथी बनेली कोइ पण वस्तुनो उपयोग थइ शकेज नहि. आयंबिलमां ठाशथी बनेली वस्तुनो उपयोग करवाथी तो तेना प्रत्याख्याननोज जंग थाय. ठाशथी बनेली वस्तुनो उपयोग करीने करवामां आवता आयंबिलनी स्थिति विष्णुना फळाहारी उपवासना जेवीज थइ जाय. श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना शासनमां वधारेमां वधारे ठमासी तपनी आह्वा ठे तेनो आराधना कोइ दुध के ठाश पोने करवा लागे तो ते नज थइ शके, तेथीज रीतिए ठाशथी बनेली चीजनो उपयोग करीने कोइ श्री वर्द्धमान तपनी उठोनी आराधना करवा इहे तो ते पण थइ शके नहि, कारणके कोइ जैनशास्त्रमां तेम करवानुं फरमान नथी या प्रामाणिक परम्परा (आर्वी परम्परा पण श्रीजिनशासनमां आगमवत् मनाय ठे अने पूजाय ठे) थी प्रचार पण नथी. माटे तपना अर्थि आत्माए आयंबिलमां पण ठाशथी बनेली वस्तुने जोजनमां वापरीने तपनी आराधनाने बदले विरधनाना जागीदार न बनवुं.

प्र०—१४०—सम्यग्ज्ञाननो आराधना माटे जे जठय आत्माए शुक्ल पंचमीनो उपवास अंगीकार कर्यो होय तेणे जादरवा सुदि पंचमीना दिवसे उपवासज करवो जोइए के न करे तो पण चाले ? वळो जेने तिथिए लोलांतरोनो नियम होय तेने पांचमना दिवसे लोळुं शाक खावाने कल्पे ?

उ०—शक्ति होय तो चोथ अने पांचमनो ठठ करे, शक्ति न होय

तो चोथना दिवसे उपवास करवाथी चाले, पांचमना दिवसे लोलो-
तरीना नियमवाळाने जादरवा शुदी ५ मे लोलुं शाक तो खावाने
सर्वथा न कढ्ये. पादशाहप्रतिबोधक परमप्रज्ञावक जगद्गुरु श्री-
विजयहीरसूरीश्वरजी महाराजाए हीरप्रश्नमां खुलासो करेल ठे के:-

“ पर्युषणोपवासः पञ्चमीमध्ये गण्यते न वा इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पर्यु-
षणोपवासः षष्ठकरणसामर्थ्याभावे पञ्चमीमध्ये गण्यते, नान्यथेति ॥७॥ ”

सारांशः-संवत्सरी (जादरवा शुदी ४)नो उपवास पांचममां
गणाय के नहि इति प्रश्न अत्र उत्तर-ठठ करवानी शक्तिना अज्ञावे
जादरवा शुदी चोथनो उपवास पांचममां गणाय पण ठठ करवानी
शक्तिवाळाने गणाय नहि. ॥

आ पाठमां शक्तिवाळाने ठठ करवा ज्यारे श्री जगद्गुरु महाराज
फरमावे ठे तो लोलुं शाक तो खवायज केम ? तथा वळी लखे ठे के:-

“ येन शुक्लपंचम्युच्चरिता भवति स यदि पर्युषणायां द्वितीयातोऽष्टमं
करोति तदैकान्तेन पंचम्यामेकाशनकं करोति उत यथारुच्या इति प्रश्नोऽत्रो-
त्तरम्-येन शुक्लपंचम्युच्चरिता भवति तेन मुख्यवृत्त्या तृतीयातोऽष्टमः कार्यः,
अथ कदाचित् द्वितीयातः करोति तदा पंचम्यामेकाशनकरणप्रतिबन्धो
नास्ति, करोति तदा भव्यमिति ॥ १४ ॥ ”

सारांशः-जेणे शुक्ल पंचमी उच्चरेल होय ते जो पर्युषणामां
शुदी बीजथी अट्टम करे तो पांचमने दिवसे एकांते एकासणुं करे के
जेम श्हा होय तेम करे इति प्रश्न अत्र उत्तर-जेणे शुदी पंचमी उ-
च्चरी होय तेणे मुख्यवृत्तिथी जादरवा शुदी त्रोजयी अट्टम करवो.
जो कदाचित् बीजथी अट्टम करे तो पंचमीना दिवसे एकासणुं कर-
वानो प्रतिबंध नथी करे तो श्रेष्ठ ठे. ॥ १४ ॥

आ पाठमां श्रीजगद्गुरुमहाराज पंचमीनुं जेम आराधन थाय
तेमज फरमान करे ठे. अट्टमनो तप पण मुख्यवृत्तिथी त्रोजथीज

કરવા જ્યારે કહે છે તો તે દિવસે લીલોતરોનું શાક તો અવશ્ય વર્જવુંજ યોગ્ય છે,

પ્ર૦-૧૪૧-‘ સૂદ્ધમનિગોદના જીવોને પણ જ્ઞાન અદ્ધરના અનંતમા જાગે તો અવશ્ય ઉઘામુંજ રહે છે ’ આ પ્રમાણે વર્ણન ઘણાં શાસ્ત્રોમાં છે તો ‘અદ્ધરનો અનંતમો જાગ’ આમાં આવતા ‘ અદ્ધર ’ શબ્દનો અર્થ શો ?

ઉ૦-જીવોથી સદાકાલ દ્ધરે નહિ-નાશ પામે નહિ તેનું નામ અદ્ધર અર્થાત્ જ્ઞાન કહીએ, આ અર્થ નિશ્ચિત થાય છે અને ‘અદ્ધરનો અનંતમો જાગ સદા ઉઘામો રહે છે’ એટલે અદ્ધરજ્ઞાનનો અનંતમો જાગ ઉઘામો સર્વ જીવોને સદાકાલ અવશ્ય હોયજ.

શ્રીવૃહત્કલ્પજાપ્યની પીઠિકામાં કહેલ છે કે:-

“ અક્ષરમુચ્ચઈ નાણં, તં પુન હોજ્ઞા હુ કિં પમાણં તુ ।
મન્નઈ અણંતગુણિયં, સ્વાગાસપ્પસેહિ ॥ ૭૧ ॥ ”

સારાંશ:-અદ્ધર એટલે જ્ઞાન કહીએ તે જ્ઞાન કેટલા પ્રમાણે હોય ?
ઉત્તર સર્વ આકાશપ્રદેશથી અનંતગુણુ-અર્થાત્ અદ્ધર એટલે કેવલ-જ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાન બન્ને થાય છે. તે જ્ઞાનનો અનંતમો જાગ તો સદા સર્વ જીવોને ઉઘામો અવશ્ય હોયજ. જાપ્યકાર મહારાજેજ કહ્યું છે કે:-

“ નાણં તુ અક્ષરં જેણ, સ્વરતિ ન કયાઈ તં તુ જીવાતો ।
તસ્સ ઉ અણંતમાણો, ન વરિજ્ઞઈ સ્વજીવાણં ॥ ૭૨ ॥ ”

સારાંશ:-જીવથી કદાપિ કાલે પણ નાશ ન પામે તે કારણથી જ્ઞાનનું નામ અદ્ધર કહીએ; સર્વ જીવોનો જ્ઞાનનો અનંતમો જાગ આઠાદન નજ થાય-ઉઘામોજ રહે.

આ જાપ્યની ગાથાઉથી અદ્ધર શબ્દનો અર્થ કેવલજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાન બન્ને થાય છે પણ અહીં અદ્ધર શબ્દનો અર્થ શ્રુતજ્ઞાનજ કરવો. શ્રીટીકાકાર મહારાજે સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“इह यद्यपि प्रागक्षरं सर्वाकाशप्रदेशेभ्योऽनंतगुणं केवलमभिप्रेतं नि-
स्थापावृतोऽप्यनंतभागस्तस्यैव तथापि केवलज्ञानस्यैव श्रुतज्ञानस्याप्यनंत-
भागो नित्यापावृत इति तेनांते योजना कृता ”

जावार्थः—अहीं जो के प्रथम सर्व आकाशप्रदेशयो अनंतगुण
अक्षरज्ञानं एटखे केवल ज्ञानज इह्ति ठे, नित्य उघाको पण तेनोज
अनंतमो जाग होय तो पण केवलज्ञाननी जेम श्रुतज्ञाननो पण
अनंतमो जाग सदा उघाको होय तेघी अंतमां तेनी योजना करी
अर्थात् श्रुतज्ञाननो अनंतमो जाग सदा सर्वजीवोने उघाको रहे.

अक्षरनो अनंतमो जाग एटखे श्रुतज्ञाननो तथा मतिज्ञाननो
पण अनंतमो जाग जाणवो.

श्रीनंदीसूत्रनी टीकामां जगवान् श्रीमलयगिरिजी महाराजे
कहेख ठे के:-

“अक्षरस्य-श्रुतज्ञानस्य, श्रुतज्ञानं च माते ज्ञानाविनाभावि ततो मति-
ज्ञानस्यापि अनंतभागो नित्यापावृतः ”

सारांशः—अक्षरनो एटखे श्रुतज्ञाननो तथा मतिज्ञानना विना
श्रुत न होवार्थी मतिज्ञाननो पण अनंतमा जाग सदा उघाकोज होय.

जगवान् श्रीहरिजडसूरी श्वरजी महाराजाए पण कहेख ठे के:-

“अक्षरस्य अनंतभागो नित्योद्घाटित इत्पनस्तत्वात् केवलं च आ-
विभागसंपूर्णत्वेन अनंतभागा संभवादवधेरप्यसंख्येयप्रतिभेदभिन्न
त्वान्मनः पर्याय ज्ञानस्याप्याद्यतः ऋजुबिलभेदभिन्नत्वात् सादृशेनादृश-
रादिश्रुतज्ञानस्य निबन्धन ज्ञानस्य चाजाविते । ”

सारांशः—अक्षरनो अनंतमो जाग सदा उघाको रहे एम कहेख
होवार्थी केवलज्ञान, अवधिज्ञान के मनःपर्यायनो तो अर्थ संजवेज
नहि कारण केवलज्ञान विज्ञागरहित संपूर्ण एकज होय ठे. अव-
धिज्ञानना असंख्यात प्रकृतिना जेदो होय ठे. मनःपर्यायज्ञानना
ऋजुमति अने त्रिपुलमति एम सामान्यपणे बे जेदो होय ठे. हवे

અક્ષરનો અનંતમો જાગ કહેવાથી શેષ રહેલ અકારાદિ શ્રુતજ્ઞાનનો તથા તેના કારણરૂપ મતિજ્ઞાનનો પણ અનંતમો જાગ જાણવો.

પ્ર૦-૧૪૨-દેરાશરજી ઉપર ધ્વજાદંરુ કેટલો ઊંચો તથા જાનો કરવો ? અને ધ્વજા પણ કેટલી લાંબી તથા પહોળી કરવો ?

૭૦-દેરાશરજીનો જેટલો વ્યાસ તેટલાજ પ્રમાણે ધ્વજાદંરુ લાંબો કરવો, અર્થાત્ દેરાસરજીનો પાઠલનો ત્રીંત બે બાજુના કરાનો ત્રીંત-સહિત માપતાં જેટલી લાંબી હોય તેટલો લાંબો દંરુ કરવો. જો ત્રણ ગ-જારા હોય તો દરેક ગજારાની જેટલી જેટલી લંબાઈ હોય તેટલા લાં-બા-ઊંચા દંરુ કરવા. આ ધ્વજાદંરુનું ઉત્તમ માપ સમજવું. ઉત્તમ માપથી ધ્વજાદંરુ બનાવતાં જો કદાચ તે ઊંચાઈમાં વધી જતો હોય તો તેનું મધ્યમ માપ કરવાનું પણ વિધાન છે. દેરાસરનો જે વ્યાસ હોય તેનો દશમો જાગ ધ્વજાદંરુની ઊંચાઈમાંથી ઓઢો કરવાથી તે ધ્વજાદંરુ મધ્યમ માપનો થાય છે તથા વ્યાસનો પાંચમો જાગ ઓઢો કરવાથી કનિષ્ઠ માપનો દંરુ થાય છે, પરન્તુ બને ત્યાં સુધી ઉત્તમ પ્રમાણનો દંરુ કરવો અથવા મધ્યમ પ્રમાણનો દંરુ કરવો. હવે જો એક ગજ લાંબો દંડ હોય તો દંરુની જાઠાઈ પોણા અંગુલની કરવી જોઈએ પઠી જેટલા ગજ લાંબો વધે તેટલા અર્ધ અંગુલની જાઠાઈમાં વૃદ્ધિ કરવી, અર્થાત્ એક ગજ-ના દંરુની જાઠાઈ પોણા અંગુલની, બે ગજના દંરુની સવા અંગુલની, ત્રણ ગજના દંરુની પોણાબે અંગુલની, ચાર ગજના દંરુની સવાબે અંગુલની, પાંચ ગજ લાંબા દંરુની પોણાત્રણ અંગુલની અને ઠ ગજ લાંબા દંરુની જાઠાઈ સવાત્રણ અંગુલની એ પ્રમાણે લંબાઈના પ્રમાણમાં દંરુની જા-ઠાઈ કરવી જોઈએ. દંરુને બંગનીઝં બે, ચાર, ઠ, આઠ, દશ, બાર આદિ બેકી કરવી જોઈએ પણ એકી ન કરવી. પહેલી બંગની કો-લાવા ઉપર, છેલ્લી પાટલીની નીચે અને બાકીની વચમાં હોવી જોઈએ.

પાટલીની લંબાઈ દંડની લંબાઈના ઊઠા જાગે કરવી જોઈએ અને તેની પહોળાઈ પોતાની લંબાઈથી અર્ધી કરવી જોઈએ. એટલે જો દંડ એક ગજનો લાંબો હોય તો પાટલી ચાર અંગુલ લાંબી અને બે અંગુલ પહોળી, બે ગજનો લાંબો હોય તો આઠ અંગુલ લાંબી અને ચાર અંગુલ પહોળી અને દંડ ત્રણ ગજનો લાંબો હોય તો પાટલી અર્ધગજ લાંબી અને પા ગજની પહોળી હોવી જોઈએ. પહોળાઈના ત્રીજા જાગની પાટલીનો જામ્મા કરવી. પાટલીના આગળના જાગમાં અર્ધચંદ્રાકૃતિ કરી તેની બાજુએ ઘંટનીડ તથા પાટલોના ઉપર કલશ સ્થાપન થવો જોઈએ. હવે ધ્વજા તો દંડના જેટલીજ લાંબી અને ઊંચાઈના આઠમા જાગની પહોળી હોવી જોઈએ.

શ્રીપ્રાસાદમનનના ચોથા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે:-

“ પ્રાસાદવ્યાસમાનેન, દંડો જ્યેષ્ઠઃ પ્રકીર્તિતઃ ।

મધ્યો હીનો દશાંસેન, પંચમાંસેન કન્યસઃ ॥ ૪૧ ॥

એકહસ્તે તુ પ્રાસાદે, દંડ પાદૂનમંગુલમ્ ।

કુર્યાદર્ધાંગુલા વૃદ્ધિ-યાવત્ પંચાશદ્વસ્તકમ્ ॥ ૪૨ ॥

સુષૃત્તં સારાંશ ચ, ગ્રંથિકોટ વર્જિતમ્ ।

પર્વભિઃ વિષમૈઃ કાર્યઃ, સમગ્રંથિઃ સુસ્થાવહઃ ॥ ૪૩ ॥

દંડીર્ધચંદ્રાંસેન, મર્કટયર્ધેન વિસ્તૃતા ।

અર્ધચંદ્રાકૃતિઃ પાર્શ્વે, ઘંટોર્ધે કલશસ્તથા ॥ ૪૪ ॥

ધ્વજા દેવદાસાણેન, દેવદાસાણેન વિસ્તરા । ”

સારાંશ:-દેરાશરની જેટલી પહોળાઈ હોય તેટલો દંડ ઉત્કૃષ્ટ, તેનાથી દશમો જાગ હીન કરીએ તે મધ્યમાન અને પાંચમો જાગ હીન કરીએ તે કનિષ્ઠમાન કહેલ છે. એક હાથની દેરાશરની પહોળાઈ હોય તો પોણો અંગુલ દંડ જામો કરવો પછી પચાસ હાથ સુધી દંડની જામ્મામાં અર્ધા અર્ધા અંગુલની વૃદ્ધિ કરવી. ગાંઠો અને પોલાણ રહિત

ગોઝાકાર ષ્ઠેષ્ટ લાકમનો, પકી (૧-૩-૫-૭-૯) પર્વો અને બેકી (૨-૪-૬-૮-૧૦) ગાંઠો વાઝો દંરુ સુખદાયકઠે. દંરુની લંબાઈના ઠઠા જાગની લાંબી અને લંબાઈના અર્ધા જાગની પહોળી પાટલી કરવો. અર્ધ ચંદ્રમાનો આકૃતિ પાસે ઘંટફીઝં તથા ઉપર કલશ કરવો. દંરુના જેટલી લાંબી અને લંબાઈના આઠમા જાગનો પહોળી નાના પ્રકારના વસ્ત્રોની વિચિત્ર ધ્વજા કરવી.

શિખરબંધી દેરાશર હોય તો નીચેની સ્વરશિલાથી કલશ સુધીનું પ્રમાણ કરી તેના ત્રીજા જાગનો દંરુ ઝંચો કરવો.

પ્રાસાદમંરુનમાં કહ્યું ઠે કે:-

“ દંઢઃ કાર્યસ્તૂતાયાંઢઃ, શિલાતઃ કલશાવધેઃ ।

મધ્યોઽષ્ટાંસેન હીનોઽસૌ, જ્યેષ્ઠાત્પાદોનકન્યસઃ ॥ ૪૧ ॥ ”

જાવાર્થઃ-શ્વરશિલાથી કલશ સુધીના પ્રમાણના ત્રીજા જાગનો ઉત્કૃષ્ઠો દંરુ કરવો, મધ્યમ દંરુ તેના આઠમે જાગે હીન કરવો, ઉત્કૃષ્ઠ દંરુના ચોથા જાગે હીન જઘન્યદંરુ કરવો.

શ્રીઆચારદિનકરમાં કહ્યું ઠે કે:-

“ વિપ્રૈવેયકશિખરઃ, પ્રમાણમાનો ધ્વજસ્ય ચૈ દંઢઃ ।

દંઢતૂતોયાંસોનો, ભવતિ તથા ધ્વજપટોઽર્ધપ્રથુઃ ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશઃ-ગઝાના જાગને ઢોઢો શિખરના પ્રમાણ જેવમો ધ્વજાનો દંરુ કરવો. ધ્વજા દંરુના ત્રીજા જાગે ઝળી લાંબી અને લંબાઈથી અર્ધી પહોળી કરવી. આ પ્રમાણેની ધ્વજા કોઈ સ્થાનમાં જોવામાં આવેલ નથી.

પ્રપ-૧૪૩-નરકનાં જીવો કેટલા અને કેવા કેવા કારણે સા-તાવેદનીયનો અનુજવ કરે ?

ઝપ-દાહજ્વરાદિ વિના કાલ કરીને ઉત્પન્ન થયેલા નરકના

જીવો ત્યાં પોતાના ઉત્પત્તિ કાલમાં સાતાવેદનીયનો અનુગ્રહ કરે છે કારણ કે નરકમાં ઉત્પત્તિના સમયે ત્યાં ઉત્પન્ન થતા જીવોને નથી હોતી ક્ષેત્રવેદના, નથી હોતી પરસ્પરઉદીરિતવેદના કે નથી હોતી પરમાધાર્મિકકૃતવેદના ૧, કોઈક મહર્થિક દેવ પૂર્વજવના સ્નેહને લઈને ત્યાં જાય અને કિંચિત્ કાલ કોઈનો વેદના ઉપશાન્ત કરે તે કાલે ૨, તથાવિધ શુદ્ધ અધ્યવસાયથી સમ્યગ્દર્શનનો લાભ થાય તે કાલમાં ૩, અને શ્રીતીર્થંકરદેવોનાં જન્મદિક કલ્યાણકો થાય ત્યારે. ૪. આ ચાર કારણોથી નરકના જીવો સાતાવેદનીય કર્મને વેદે. શ્રીજીવાજિગમસૂત્રની ત્રીજી પ્રતિપત્તિમાં નરકાધિકારે ત્રીજા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે:-

“ ઉવચાણં ચ સાયં, નેરહો દેવકમ્બુણા વાચિ ।

અજ્ઞવસાયનિમિત્તં, અહવા કમ્માણુભાવેણ ॥ ૨૪ ॥ ”

સારાંશ:-૧ ઉત્પત્તિ કાલમાં ક્ષેત્રવેદના, પરસ્પર ઉદીરિત વેદના તથા પરમાધાર્મિકનો કરેલી વેદના ન હોવાથી પાઠભના ભવમાં દાહજ્વર અને ઉદાદિ વિના કાલ કરી અતિ સંક્ષિપ્ત અધ્યવસાય વિના નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા નારકોં સાતાવેદનીને વેદે છે. ૨ પૂર્વજવના સ્નેહથી વડદેવજીની જેમ કોઈક મહર્થિકદેવ નરકમાં જઈ અદ્યપકાલ વેદનોને ઉપશાન્ત કરે તેથી શ્રીકૃષ્ણમહારાજાદિકનો જેમ સાતા વેદનોને વેદે છે. ૩ આં-ખલાને ચક્ષુ પ્રાપ્ત થવાથી જેમ મહા પ્રમોદ ઉત્પન્ન થાય તેમ સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિના કાલમાં તથા તે પછી પણ શ્રીતીર્થંકરજગવાન્ના ગુણોની અનુમોદનાદિ રૂપ તેવા પ્રકારના વિશુદ્ધ અધ્યવસાયથી વાહ્યક્ષેત્ર વેદના હોવાઠતાં પણ સાતા વેદનોનેજ વેદે છે. ૪ શ્રીઅરિહંત જગવાન્ના જન્મ, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન અને નિર્વાણ કલ્યાણકના સમયે શ્રીજિનેશ્વરજગવાન્ના પ્રજાવથી નરકના જીવો સાતાવેદની કર્મને

વેદે છે. શ્રીબૃહત્કલ્પ જાણ્યની પિઠિકામાં પ્રાતઃ સ્મરણીય પૂજ્યપાદ શ્રીસંઘદાસ ગણિજી મહારાજાએ પણ આજ પ્રમાણે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલ છે.

પ્ર૦-૧૪૪-ગર્જારવ શબ્દ વાયુથી, પાણીથી કે વાયુ અને પાણી ઉભયના સંયોગથી થાય છે ?

ઉ૦ ગર્જારવ શબ્દ જલથી ઉત્પન્ન થાય છે. શ્રીસેનપ્રશ્નના વીજા ઉદ્ઘાસમાં શ્રીમાનુસેનસૂરિજીમહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ ગર્જિતશબ્દો જલસમુત્થો વાયુસમુત્થો વાઽન્યદ્વા કિમપીતિ પ્રશ્નોઽ-
ત્રોત્તરય-સ્થાનાંગવૃત્તૌ સ્થાને ૨ સ્તનિતાદિશબ્દાનાં વ્યાખ્યાને મેઘગર્જિતમિ-
ત્યર્થકરણાન્મેઘસ્ય ચ જલમયત્વાત્ ગર્જિતશબ્દો જલસમુદ્ભવઃ સંભાવ્યતે
‘વાયુસમુત્થઃ શબ્દો ગર્જિત’ इत्यक्षराणि तु शास्त्रे नोपलभ्यन्त इति॥૧૫૥”

સારાંશ:-ગર્જારવ મેઘ જલથી ઉત્પન્ન થાય છે કે વાયુથી થાય છે અથવા અન્ય કંઈ છે ? ઇતિ પ્રશ્ન, અત્ર ઉત્તર-શ્રીસ્થાનાંગસૂત્રની ટીકામાં બીજે સ્થાને સ્તનિતાદિ શબ્દોની વ્યાખ્યામાં મેઘનો ગર્જારવ એવો અર્થ કરવાથી અને મેઘ જલમય હોવાથી ગર્જારવ શબ્દ જલથી ઉત્પન્ન થયેલ સંજવે છે. ‘વાયુથી ઉત્પન્ન થયેલ શબ્દ ગર્જારવ’ એવા અક્ષર તો શાસ્ત્રમાં જોવામાં આવતા નથી.

પ્ર૦-૧૪૫-કુસુંજા(વા)ની જાજીનું શાક બીજા કોઈ જાજીના શાક સાથે મેઢાપ કરવામાં દોષ છે ?

ઉ૦-પાલક શાકનો કુસુંજાની જાજીના શાકની સાથે મેઢાપ થાય તો મેઢાપ થતાંની સાથેજ સૂદ્ધમ જીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે. શ્રી બૃહત્કલ્પજાણ્યમાં પ્રથમ ધંરુના અન્તમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ પાલંકલદ્વસાગા, મુગ્ગકયં ચામગોરસુમ્મીસં ।

સંસજ્ઞઈ ં અચિરા, તે પિય નિયમા દુ દોસાય ॥ ૬૦ ॥ ”

સારાંશ:-મહારાષ્ટ્ર દેશમાં પ્રસિદ્ધ પાલક નામના શાકનો કુસું-

वाना शाक साथे मेळाप थवाथी तथा मगना उपलक्षणथी बीजा पण छिदलनो काचा गोरस एटले दुध, दहीं अने ठाशनी साथे मेळाप थवाथी शीघ्र सूक्ष्म जीवो उत्पन्न थाय ठे, ते निश्चये करीने संयमनो उपघात तथा आत्मानो उपघात रूप बे दोषोने उत्पन्न करे ठे.

प्र०-१४६-अलोकमां जीव तथा अजीवना जेद केटला ?

उ०-अलोकनी अंदर जीवनो एक पण जेद न होय अने अजीवमां पण केवल आकाशनोज एक जेद होय. श्रीजगवतीजी सूत्रना बीजा शतकना दशमा उद्देशामां कहुं ठे के:-

“ अलोगागासे णं भंते ! किं जीवा ? पुच्छा तह चेव गोयमा ! नो जीवा जाव नो अजीवपएसा, एगे अजीवद्वंद्वेते अगुरुयलहुए अगंतंतेहिं अगुरुयलहुयगुणेहिं संजुत्ते सबागासअगंतभाशूणे ॥ ”

साराश:-अलोकाकाशमां हे जंते ! शुं जीवो होय ?, १ जीवना देशो होय?, २ जीवना प्रदेशो होय?, ४ अजीवो होय?, ५ अजीवना देशो होय ?, ६ अजीवना प्रदेशो होय?, उत्तर-हे गौतम ! अलोकाकाशमां जीवो न होय १, जीवना देशो न होय २, जीवना प्रदेशो न होय ३, अजीवो न होय ४, अजीवना देशो न होय ५, अजीवना प्रदेशो न होय ६, आ ठमांथी एक पण अलोकाकाशमां न होय. किंतु अलोकाकाशमां अनंत अगुरुजघुपर्याय गुणे करीने संयुक्त अगुरुजघुस्वरूप सर्वाकाशनो अनंतमो जाग ऊणो एरु अजीव अव्ययो देश होय.

प्र०-१४७-लोकान्तिकदेवोना जवो केटला ?

उ०-लोकांतिक देवो एकावतारी होय. श्रीस्थानांगसूत्रना त्रीजा स्थानना प्रथम उद्देशानी टीकांमां टीकाकार जगशान् श्रीअजयदेवसूरीश्वरजी महाराजे कहुं ठे के:-

“ लोकाश्च-ब्रह्मलोकं यान्तः-समीपं कृष्णराजीलक्षणं क्षेत्रं निवासो येषां ते लोकान्ते वा औदयिकभावलोकावसाने भवा अनन्तरं भवे मुक्तिग-
मनादिति लोकान्तकः ॥ ”

जावार्थः-लोक कहेवाथी ब्रह्मलोकनी समीपे रहैल कृष्णराजी लक्षण निवास स्थान जेनो ठे ते लोकांतिक देवो, अथवा त्यांथी चवोने अनंतर बीजा जवमां मोक्ष जवाथी लोकांते कहेतां औदयिक जाव-
रूप लोकना अंतमां थवावाळा देवोने लोकांतिक देवो कहोए.

मतांतरथी लोकांतिक देवोना सात आठ जवनो उल्लेख पण ठे.
श्रीप्रवचनसारोद्धारना १६७ मा द्वारमां कहेल ठे के:-

“ अद्यापरद्विर्ह्या, वसन्ति लोगंतिया सुरा तेसु ।

सत्तद्वभवभवंता, गिज्जन्ति इमेहि नामेहि ॥ ७४ ॥ ”

जावार्थः-सात अथवा आठ जवे जेमना संसारनो अंत ठे.
(मोक्षे जवाना ठे.) जेमना नामो (आदित्यादि) आगळनो गा-
थामां कहेवाना ठे एवा आठ सागरोपमनी स्थितिवाळा लोकांतिक
देवो अर्चि, अर्चिमाली आदि नव विमानमां वसे ठे.

प्र०-१४८-परमाणु पुद्गलना वर्ण रसादिक नो परावर्त्तन थाय ?

उ०-परमाणु पुद्गलनू वर्ण, गंध, रस, स्पर्श आदि पर्यायोना
परावर्त्तन थाय. श्रीहीरप्रश्नना त्रिजा प्रकाशमां जगद्गुरुश्रीविजय-
हीरसूरीश्वरजी महाराजा फरमावे ठे के:-

“ परमाणोर्वर्णादिपरावर्ते जायते नवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-जायते
इति ज्ञेयम् । ”

सारांशः-परमाणुना वर्णादिकनो परावर्त्तन थाय के नहीं इति
प्रश्न अत्र उत्तर थाय एम जाणवुं.

प्र०-१४९-श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामी महाराजानो जन्म
क्षेत्र शुक्ल त्रयोदशी ए थयेसो ठे अने ते विश्वदोषकनुं निर्वाण आसो

વદી અમાવાસ્યાએ થયેલું હોવાથી તે કરુણાસાગર દેવાધિદેવ પ્રજા શ્રીવીરપરમાત્માનું આયુષ્ય સંપૂર્ણ બહેતેર (૭૨) વર્ષનું કહેવાય છે, તેનો સંજવ શી રીતે થાય ?

ઉત્તર-આયુષ્ય જન્મદિવસથી જ નહિ પરંતુ વ્યવનથી એટલે પ્રજા જે દિવસે માતાના ગર્ભમાં આવ્યા તે દિવસથી ગણાય. તેનો હિસાબ મેલવવા માટે પ્રથમ જૈનશાસ્ત્રમાં વર્ષો કેટલા પ્રકારનાં તથા કેટલા કેટલા દિવસનાં કહેલાં છે તે જાણી લેવું જોઈએ અને તે નીચે મુજબ છે:-

૧૬૫૫ યુગમાં સંવત્સર પાંચ હોય છે તેનાં નામો અને દિવસો નીચે મુકવામાં આવે છે:-

(૧) પહ્લો ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંવત્સર, (૨) બીજો ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંત્સર, (૩) ત્રીજો ત્રણસો ચોરાસી (૩૭૪) દિવસનો અગ્નિવર્ધિતસંવત્સર, (૪) ચોથો ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનો ચંદ્રસંવત્સર અને (૫) પાંચમો ત્રણસો ચોરાસી (૩૭૪) દિવસનો અગ્નિવર્ધિત નામનો સંવત્સર, આ પ્રમાણેના ૧૬૫૫ યુગમાં પાંચ સંવત્સર-વર્ષ હોય છે

વળી ૧ સૌર્યમાસ, ૨ ચાંદ્રમાસ, ૩ ઋતુમાસ અને ૪ નક્ષત્ર માસ આ માસોથી શરૂ થતા અને ૧૬૫૫ એક અધિકમાસવાળું વર્ષ એમ કરીને બનતા પાંચ સંવત્સરો પણ કહેલા છે, તેનાં પણ નામ અને દિવસો નીચે મુજબ છે:-

૧ ત્રણસો ઠાસઠ (૩૬૬) દિવસનું સૌર્યવર્ષ, ૨ ત્રણસો ચોપન (૩૫૪) દિવસનું ચાંદ્રવર્ષ, ૩ ત્રણસો સાઠ (૩૬૦) દિવસનું ઋતુવર્ષ અને ૪ ત્રણસો અઠાવીસ (૩૨૭) દિવસનું નક્ષત્રવર્ષ તેમજ જે વર્ષમાં અધિક માસ હોય છે તે (૫) પાંચમું અગ્નિવર્ધિત વર્ષ.

श्रीज्योतिष्करंरुक् प्रकरणमां 'संवत्सरमानप्रमाणअधिकार' नामा
बीजा प्राचृतमां कहुं ठे के:-

“ पढमविइया उ चंदा, तइयं अभिवइडियं वियाणाहि ।

चंदे चेव चउत्थं, पंचममभिवइडियं जाण ॥ १ ॥ ”

सारांश:-पहेलो चंद्रसंवत्सर, बीजो चंद्रसंवत्सर, त्रीजो अजि-
वर्धित संवत्सर, चोथो चंद्रसंवत्सर, पांचमो अजिवर्धितसंवत्सर जणवो.

“ चंदो अ गुणतीसं, विसट्ठिभागा य बत्तीसा ।

तिन्नि अहोरत्तसया, तीसाई चेव होइ अभिवइडे ।

बायालीसं भागा, बावट्टिकण छेएणं ॥ १ ॥ ”

सारांश:-चंद्र मासना उगणत्रीस दिवस अने एक दिवसना
बासठ जाग करीए तेवा बत्रीस जाग अर्थात् अर्ध दिवसथो कंश्क
अधिक मल्ली सानी उगणत्रीस दिवस थया तेने बार गुणा करवाथी
३५४ त्रणसोने चोपन दिवस एक चांद्रवर्षना थाय. अजिवर्धित वर्षना
त्रणसोने त्यासी दिवस अने एकदिवसना बासठ जाग करीए तेवा
बेतालीस जाग एटले एक दिवसमां कंश्क न्यून ते मल्ली त्रणसोने
चोरासो दिवस जाणवा.

“ आइचो उडु चंदो, रिक्खो अभिवइडिओ य पंचेए ।

संवच्छरा जिणमए, जुगस्स माणे विधीयंते ॥ १ ॥ ”

सारांश:-१ सूर्य वर्ष, २ ऋतुवर्ष, ३ चंद्रवर्ष, ४ नक्षत्रवर्ष, अने
अजिवर्धितवर्ष आ पांच संवत्सरोनुं श्रीजिनेश्वर परमात्माना मतमां
युगना प्रमाणमां विधान करेल ठे.

“ आइचो खल्लु मासो, तीसं अडं च सावणे तीसा ।

नक्खत्तो खल्लु मासो, सत्तावीसं भवे अहोरत्ता ।

अंसा य एकवीसं, सत्तट्टिकण छेएणं ॥ १ ॥ ”

सारांश:-निश्चये करीने सानीत्रीस दिवसनो सूर्यमास, त्रीस

दिवसनो ऋतुमास अने नक्षत्र मासना सत्तावीस दिवस तथा सडस-
ठीया एकवीस जाग आ दिवसोने बार गुणा करवाथी वर्षोंना दिवसो
थाय. एटले सौर्यवर्षना त्रणसोने ठासठ दिवस, ऋतु वर्षना त्रणसोने
साठ दिवस, नक्षत्र वर्षनां ३२७ दिवसमां कंश्क न्यून थाय. आ
वर्षोंनां नामो तथा दिवसोनुं वर्णन श्रीसूर्यप्रज्ञातिना दशमा प्राज्ञतमां
पण करेल ठे.

आ वात पण ध्यानमां राखी लेवानी ठे के अजिर्वर्धितसंवत्सर
युगमां त्रीजो अने पांचमो होय ठे एटले जो युगनी मध्यमां वधे तो
पोष महिनो वधे अने अंतमां वधे तो अषाढ मास वधे.

हवे श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामीजी माताना गर्जमां अषाढ
सुदि ६ ठठनी रात्रे आव्या एटले प्रजुश्री वीरनुं आयुष्य त्वांथी
गणवुं अने आयुष्यनी गणना सौर्यवर्षथी करवी.

श्रीज्योतिष्करंरुक पयज्ञामां संवत्सरमान प्रमाण अधिकारनामा
बीजा प्राज्ञतमां कहेल ठे के:-

“ सवे कालविसेसा, भाउपम णा ठिईअ कम्माणं ।

सवे समा विभागा, सूरपमाणेण नायवा ॥ १ ॥ ”

सारांश:-पांच वर्ष आत्मक युग, सो वर्ष, हजार वर्ष, लाख वर्ष,
पूर्वांग, पूर्व, अडडांग, अडडआदि पड्योपम सागरोपम आदि सर्व काल.
देव, मनुष्य, तिर्यच, नारकी आदि चारे गतिना जीवोनुं आयुष्य, ज्ञा-
नावरणादि आठ कर्मनी तथा तेमनी उत्तर प्रकृतिउनी स्थिति. सर्व
काल विजाग १ सुषमसुषमा, २ सुषमा, ३ सुषमदुःखमा, ४ दुःखमसुषमा,
५ दुःखमा, ६ दुःखमदुःखमा आदि उत्सर्पिणी अवसर्पिणी आदि
विजागो सूर्यवर्षना प्रमाणथी जाणवा.

वळी एक वात ए पण लयमां राखवानी ठे के परमात्मा श्री-

મહાવીરદેવના નિર્વાણસમયે શ્રીકલ્પટ્રમાં બીજો ચંદ્રસંવત્સર કહ્યો છે અને યુગની આદિ શ્રીજ્યોતિષ્કરંકપયત્નામાં અષાઢ વદી એકમથી શરૂ થતી કહી છે, એ કારણથી શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમહાવીર-સ્વામિજીના ચ્યવન સમયે પાંચમા અજિવર્ધિતસંવત્સરની અષાઢ સુદિ ૬ હતી એમ સંજવે છે.

આ સઘળી વાતો ધ્યાનમાં લીધા પછી પ્રજ્ઞ શ્રીવીરપરમાત્માનું સંપૂર્ણ બહોતેર વર્ષનું આયુષ્ય બરાબર મળી રહે છે. જેમકે:-

પ્રથમ ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, બીજા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, ત્રીજા અજિવર્ધિતસંવત્સરના ૩૭૪ દિવસ, ચોથા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ અને પાંચમા અજિવર્ધિતસંવત્સરના ૩૭૪ દિવસ. આ પાંચ સંવત્સરના કુલ દિવસ ૧૭૩૦ થાય. ઋતુસંવત્સર સર્વ ૩૬૦ દિવસના હોવાથી પાંચ સંવત્સરના દિવસો પૂર્ણ ૧૭૦૦ થાય, આ હિસાબે એક માસનો ફરક હોવાથી શ્રીવર્ધમાનસ્વામિના ચ્યવનસમયની પહેલાં ઋતુસંવત્સરનો યુગ પ્રથમ અષાઢ શુક્લ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થઈ ઋતુવર્ષનો શ્રાવણ માસ શરૂ થઈ ચૂક્યો હતો અર્થાત્ અજિવર્ધિતની અપેક્ષાએ પ્રજ્ઞ શ્રીવીરનો ચ્યવનસમય બીજા અષાઢ સુદિ ૬ નો કહેવાય પણ ઋતુમાસનો અપેક્ષાએ તે સમય શ્રાવણ સુદિ ૬ નો થાય. આ રીતે દરેક આદિત્યયુગમાં ઋતુયુગનો એક માસ વધે તો ચંદ્રયુગમાં ચંદ્ર માસ વધવાથી ઋતુમાસનો અપેક્ષાએ સીત્તેરમા વર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે આદિત્યમાસ-સૌર્યમાસનો અપેક્ષાએ ચંદ્રયુગ ઇટલે પૂર્ણ સીત્તેર (૭૦) વર્ષ થયાં. તે પછી બે ચંદ્રવર્ષના આસો સુદિ ૬ ના દિવસે સૂર્યમાસના બે વર્ષમાં ચોવીસ દિવસ ઘટે તે ચોવીસ દિવસ મેઢવતાં આસો વદી અમાવાસ્યાના દિવસે સૌર્યમાસની અપેક્ષાએ સંપૂર્ણ બહોતેર (૭૨) વર્ષ થાય, આ પ્રમાણે ગણત્રી સંજવે છે.

શ્રીમાન્ મહાવીર પરમાત્માના ૭૨ વર્ષના આયુષ્યનો ગણના અષાઠ્ઠ શુદી ૬ થી ગણવામાં તથા લૌકિકરોતિ પ્રમાણે જન્મ દિવસ ચૈત્ર શુદી તેરસથી ગણવામાં પણ બાધક નથી. બન્ને રીતિથી સંપૂર્ણ આયુષ્ય થાય છે.

શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે શ્રીસેનપ્રશ્નના પ્રથમ ઉદ્ભાસમાં કહેલ છે કે:-

“શ્રીવીરતીર્થકૃતો દ્વિસસતિ વર્ષાયુર્માનસુકં તજ્જન્મદિનાદ્વા ગર્ભોત્પત્તેર્વા તદાયુર્વિચાર્યમાણં મિથો વિવદતે તત્કિમિતિ પ્રશ્નોઽત્રોત્તરમ્-જન્મપત્રાચ્ચે-ક્ષયા તુ જન્મનઃ પરમાર્થસ્તુ ગર્ભોત્પત્તિ આયુષ્પરિમાણં ગણ્યતે, દ્વાસસ-ત્યાદિવર્ષમાનપ્રતિપાદનં તુ ન્યૂન્યાધિકમાસદિવસાનામવિવક્ષણાન્ન વિસં-વદતીતિ ॥ ૬૪ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીમહાવીર તીર્થકર પરમાત્માનું બહોત્તેર વર્ષનું આયુ-ષ્યમાન કહ્યું છે તે તેમના જન્મ દિવસથી અથવા ગર્જ્ઞ ઉત્પત્તિના દિવસથી વિચાર કરતાં પરસ્પર વિરોધ આવે છે તેનું કેમ ? इति પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-જન્મપત્રાદિની અપેક્ષા જન્મથી, પરમાર્થથી તો ગર્જ્ઞમાં ઉત્પન્ન થયા તે દિવસથી આયુષ્યનું પરિમાણ ગણાય. બહોત્તેર વર્ષનું માન પ્રતિપા-દન કર્યું તે તો ન્યૂન તથા અધિક માસ અને તીથીર્ઞની વિવક્ષા ન કરવાથી વિરોધ નથી.

ચૈત્ર શુદિ ત્રયોદશીથી પણ ગણતાં શ્રીવીરપરમાત્માનું બહોત્તેર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થાય છે તે આ પ્રમાણે-

તીથી પત્રમાં વર્ષ મધ્યે સવાઅગીયાર દિવસ વધે અને નવ દિવસ ઘટે તેથી સવા અગીયારમાંથી નવ બાદ કરતાં સવા બે દિવસ એક વર્ષમાં વધે તેને બહોત્તેર ગુણા કરતાં એકસો બાસઠ દિવસ એટલે પાંચ મહિના અને ધાર દિવસ બહોત્તેર વર્ષે વધ્યા તે ગણત્રીમાં લે-વાના ન હોવાથી ચૈત્ર શુદી ત્રયોદશીમાંથી બાદ કરતાં કારતક શુદી

एकम आवे अने अमावास्यानी रात्रि अद्वपज बाकी होवाची ते एकमज गणाय.

पंक्तिप्रवरश्रीवीरविजयजीए प्रश्नोत्तरचिंतामणिमां लखेल ठे के:-

“ अंतिमतीर्थकृतः श्रीमहावीरस्य द्वाससतिवर्षापुरागमे अभिहितं परं त्वाषाढशुक्लषष्ठ्यां च्यवनं जातं, ततः परमाश्विनमासस्यामावास्यायां ऽक्तिरितिच्यवनदिनादारभ्य मुक्तिदिनं यावद्दिनगणनायां तु सार्धैकस- सतिवर्षाणि किञ्चिदधिकानि जायन्ते, तेनात्र द्वाससतिपूर्णवर्षायुः कया रीत्या भवति ? उ०-द्वाससतिवर्षायुर्मेलस्यायमाज्ञाय:-तिथिपत्रेषु वर्षं प्रति पंचदशघटिकाधिकान्येकादश दिनानि वर्धन्ते, तथैव वर्षं प्रति नव दिनानि ह्रापयन्ति, ततः सपादैकादशघसेभ्यो नवदिनेषु हृतेषु सत्सु शेषोद्धृतौ स- पादद्वयबासरौ तेनैतौ सपादौ द्वौ द्वाससतिगुणौ क्रियेते, तथा पञ्चमासोपरि द्वादश दिनानि जायन्ते, सर्वमिलने द्वाससति वर्षाणि परिपूर्णानि स्युः । ”

सारांश:-चरम तीर्थकर श्रीमहावीर स्वामी परमात्मानुं बहो- तेर वर्षनुं आयुष्य श्रीसिद्धांतमां कहेल ठे परंतु अषारु शुदी ठवे च्यवन ग्रंथुं अने आसो वदी अमावास्याए मोह्ने पधार्या. च्यवन दिवसथी मोह्ददिवस सुधी गणतां चार मास अधिक बहोतेर वर्ष थाय, तथा चैत्र शुदी तेरसे श्रीमहावीरपरमात्मानो जन्म ते दिवसथी मोह्द दिवस सुधी गणतां तो सानीएकोतेर वर्षथी कंइक अधिक थाय. तेथी अहीं बहोतेर वर्षनुं संपूर्ण आयुष्य कइ रीतिए थाय. ? उत्तर बहोतेर वर्षना मेलनो आसनाय आ प्रमाणे ठे के:-तिथिपत्रेमां प्रतिवर्षे अग्यार दिवस अने पंदर घनी वधे ठे तेमज प्रतिवर्षे नव दि- वसो घटे ठे तेथी सवाअगीयार दिवसमांथी नव दिवसो बाद करतां सवावे दिवस शेष रह्या ते सवावे दिवसने बहोतेर गुणा करीएत्यारे पांच महिना अने बार दिवसो थाय, सर्व मेलीने बहोतेर वर्षो पूर्ण थाय.

श्रीवीरप्रभु निर्वाण थया त्यारे अमावास्यानी रात्रि चार घन्टी-
ज बाकी हती. श्री कल्पसूत्रमां कहेल ठे के:-

“ पञ्चसकालसमयांस × × × ‘सवद्वसिद्धे मुहुत्ते. ”

सारांश:-प्रातःकालमां×××एक अहोरात्रिनां त्रीस मुहूर्त्त ठे तेमां
सर्वार्थसिद्धनामा मुहूर्त्त उगणत्रिसमो ठे ते चार घन्टी रात्रि बाकी रहे
त्यारे शुरु थाय ठे. ते सर्वार्थसिद्ध मुहूर्त्तमां प्रभु मोक्षे पधार्या ठे एटले
एकम गणवामां बाधक न आवे.

प्रश्न-१५०-नव अंगसूत्रो उपर वृत्तिना रचयिता सुप्रसिद्ध
पूज्यपाद श्रीमान् अजयदेवसूरीश्वरजी महाराज कया गहमां थया ?
तथा श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजा के जेउ एज श्रीअजयदेवसूरि-
जीना गुरु ठे तेउश्रीने दुर्लभराजाए खरतर बिरुद आप्नुं एवुं केट-
लाक कहे ठे ते शुं सत्य ठे ?

उ:-श्रीस्थानांगसूत्र, श्रीसमवायांगसूत्र, श्रीजगवतीजीसूत्र,
श्रीज्ञातासूत्र, श्रीउपासदकदशांग, श्रीअंतकृतदशांग, श्रीअनुत्तरो-
पपातिकदशांगसूत्र, श्रीप्रश्नव्याकरणसूत्र, श्रीविपाकसूत्र, श्रीऔप-
पातिकसूत्र अने श्री पंचाशक आदि ग्रंथो उपर श्रीअजयदेवसूरिजी-
महाराजाए रचेली टीकाउं विद्यमान ठे तेनी अंतमां ‘चांडकुलमां
श्रीवर्धमानसूरिशिष्य श्रीजिनेश्वरसूरिशिष्य श्रीअजयदेवसूरि’ आ
प्रमाणे लेखेल ठे पण कोइ गहमनो उल्लेख तेउश्रीए करेन्न नथी. श्री
जिनेश्वरसूरिजी महाराजाए के श्रीबुद्धिसागरजी महाराजे पण पो-
ताना ग्रंथमां गहमनो उल्लेख करेलो जोवामां आवतो नथी ते कार-
णथी तेउश्रीनो कयो गह ? ए कहेवुं शक्य नथी.

खरतर नामनो कोई पण गह बारमा सैकाना अंत सुधी न हतो

एम कहेवुं अशक्य नथी कारणके ' श्री जिनेश्वरसूरिजी महाराजने दुर्लजराजाए खरतर बिरुद आप्युं. ' एवा अक्षरो श्रीअजयदेवसूरिजीना के तेमना शिष्यना रचेल ग्रंथमां अथवा बारमा सैकाना अंत सुधी थयेल अन्य कोइपण गह्वना प्रामाणिक आचार्यश्रीए रचेल ग्रंथमां पण उपलब्ध अइ शकता नथी. वर्तमानमां कोइ कोइ कहे ठे अने लखे ठे के एकहजार अने एंसी (१०००) मां श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजने पाटणमां दुर्लजराजाए 'खरतर' बिरुद आप्युं परंतु आ वातनी सत्यतामां कोइज प्रमाण नथी, बिरुदमां तो गुजरातनो इतिहासज प्रमाण ठे कारण के तेमां तो ' १०७७मां तो दुर्लजराजा मरण पाग्यो ' एवी हकीकत ठे. वळी तेज श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजनी वनावेली पंचलिंगीना टीकाकार महात्माश्रीए लख्युं ठे के ' श्रीजिनेश्वरसूरिजीमहाराजे पाटणमां दुर्लजराजानी सजामां चैत्यवासीनो पराजय करी विस्तृत कीर्ति प्राप्त करी. " जो श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजने खरतर बिरुद पण मळ्युं होत तो ते पण टीकाकारश्री केम न लखता? बीजा पण प्रमाणिक आचार्यों कांइ ग्रंथमां ते बिरुदनो उल्लेख केम न करता? अने खुद श्रीअजयदेवसूरिजी महाराजाए पण पोताना गुरुश्रीना ते बिरुदने केम न लख्युं? जिनदत्तसूरिजीए पण गणधरसार्धशतकादि ग्रंथोमां खरतर बिरुदनो उल्लेख केम न कर्यों? आ सघळा उपरथी सिद्ध थाय ठे के श्रीजिनेश्वरसूरिजी महाराजाने खरतरबिरुद दुर्लजराजाए आप्युं नथी, ठतां खरतरगच्छना अनुयायिओ प्रमाण विना सिद्ध करवा मागे ठे !

साची वाततो ए ठे के, विक्रम संवत् बारसो चार (१२०४) मां जिनदत्तसूरिने तेमनी प्रकृतिने अनुसरतुं 'खरतर' एवुं उपनाम आप्युं पण ते उपनाम तेमने अने तेमना शिष्यवर्गने पण अत्यंत अनिष्टज

હોવાથી ગ્રંથોમાં લખ્યું નહીં પણ તે પઢી કાલાતરે-તેરમા સૈકાના અન્તમાં અથવા ચૌદમા સૈકાની આઘમાં સ્ત્રીઓ માટે શ્રી જિનપૂજાનો નિપેધ કરનાર જિનદત્તસૂરિના વંશજોણે ધરતર શબ્દનો સત્ય અને સિદ્ધો લોકપ્રસિદ્ધ અર્થબદલો પૂજ્યપાદ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજશ્રીના નામથી કલ્પિત કરેલ સંજવેઢે, અન્યથા જો ધરતરવિરુદ્ધ શ્રીજિનેશ્વર-સૂરિજી મહારાજાને મળ્યું હોત તો અગીયારમા અને બારમા સૈકામાં થયેલા ચારિત્રપાત્ર પૂજ્યપાદ આચાર્યશ્રી ઓણે તેનો ઉદ્દેશ્ય અવશ્ય પોતાના ગ્રંથોમાં કર્યો હોત. વળી આચાર્યશ્રી અજયદેવસૂરિજી મહારાજા તો ખુદ તેઓશ્રીના વિનયી શિષ્ય હોવાથી અને અનેક સૂત્રગ્રંથોના પણ ટીકાકાર હોવાથી પોતાના ગુરુશ્રીના વિરુદ્ધનો (કે જે વિરુદ્ધને ગુણનિષ્પન્ન બનાવી જિનદત્તસૂરિનો અનુયાયિવર્ગ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજી મહારાજાને અલંકૃત કરવા માગે છે) ઉદ્દેશ્ય કોઈ એકાદ ગ્રંથમાં તો અવશ્ય કરતજ, પણ તેવું કાંઈજ થયું નથી ઢતાં તે વાતને સિદ્ધ કરવા અને બારસો ચારના ઉદ્દેશ્યને અસત્ય અને અજિનિવેશથી થયેલો મનાવવાની કોશીષ પંચર્ણીંગી પ્રકરણની પ્રસ્તાવનામાં કોઈક વિદ્વાને કરી છે, પરંતુ એમ કરવાથી તો તે વિદ્વાન મહાશયજ અજિનિવેશના ઉપાસકની કક્ષામાં આવી જાય છે! તે અપૂર્વ વિદ્વાને અગર બીજા પણ જિનદત્તસૂરિના અનુયાયિવર્ગે ખુદ શ્રીઅજયદેવસૂરિજી મહારાજની સાક્ષી આપવી જોઈએ અગર અગીઆરમી બારમી સદીમાં થયેલા અન્ય આચાર્ય મહારાજાઓના રચેલા ગ્રંથોના આધારો આપવા જોઈએ, અન્યથા કોઈપણ પ્રકારે સાધ્યસિદ્ધિ થઈ શકે તેમ નથી.

પ્ર૦-૧૫૧-શ્રીશત્રુંજયમાહાત્મ્યમાં પૂજ્યપાદ શ્રીમાન્ ધનેશ્વર-સૂરિજીમહારાજાએ કહ્યું છે કે શ્રીશત્રુંજય મહાતીર્થ ઉપર જેવો તેવો

संयति वेषधारी पण वंदनीय अने श्रीगौतमस्वामिवत् पूजनीय ठे तो तेनो परमार्थ शो ?

उ०-श्रीशत्रुंजयमाहात्म्यना द्वितीयसर्गमां केवल लिंगधारी मुमुक्षुने श्रीशत्रुंजय तीर्थ उपर वंदनीय कह्यो ठे ते कारणिक विधिनी अपेक्षाए समजवुं अथवा तीर्थोद्भावना-तीर्थउन्नतिनी बुद्धिथी समजवुं.

श्रीहीरप्रश्नना द्वितीयप्रकाशमां पंक्ति श्रीहर्षगणिजीना प्रश्नना उत्तरमां युगप्रधान परमपूज्य आचार्यश्री विजयहीरसूराश्वरजी महाराजश्रीए कह्युं ठे के:-

“ दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि, त्रिशुद्धयाऽऽराधितो यतिः ।

विराधितश्च तैरश्च-न कानल्पयातनाः ॥ ९० ॥

चारित्रिणो महासत्त्वाः, व्रतिनः सन्तु दूरतः ।

निष्क्रियोऽप्यगुणज्ञोऽपि, न विराध्यो मुनिः क्वचित् ॥ ९१ ॥

यादृशं तादृशं वापि, दृष्ट्वा वेषधरं मुनिम् ।

गृही गौतमवद्भक्त्या, पूजयेत् पुण्यकाम्यया ॥ ९२ ॥

वन्दनीयो मुनिर्वेषो, न शरीरं हि कस्यचित् ।

व्रतिवेषं ततो दृष्ट्वा, पूजयेत् सुकृती जनः ॥ ९३ ॥

पूजितो निष्क्रियोऽपि स्यात्, लज्जया व्रतधारकः ।

अवज्ञातः सत्क्रियोऽपि, व्रतिः स्याच्छिथिलादरः ॥ ९४ ॥

दानं दया क्षमा शक्तिः, सर्वमेवाल्पसिद्धिकृत् ।

तेषां ये व्रतिनं दृष्ट्वा, न नमस्यन्ति मानवाः ॥ ९५ ॥

आराधनीयास्तदमी, त्रिशुद्धया जैनलिंगिनः ।

न कार्या सर्वथा तेषां, निन्दा स्वार्थविघातिका ॥ ९६ ॥

कारणं तव कुष्ठानां, महीपाल ! स्फुटं ह्यदः ।

मा कदापि मुनीन्, क्रुद्धानपि त्वं तु विराधयेः ॥ ९७ ॥

इति श्रीवृद्धशत्रुंजयमाहात्म्यद्वितीयसर्गमध्यगतश्लोकास्तेषां मध्ये केवललिङ्गमात्रधरोऽपि मुमुक्षुर्वन्दनीयो गौतमवत् पूजनीयश्च तत्कथं केन

हेतुना ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-‘दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि’ इत्यादि शत्रुञ्जयमाहात्म्यद्वितीयसर्गगतश्लोकास्तु कारणिकविधिमाश्रित्य तीर्थोद्गावनबुद्ध्या वा कृताः सम्भाव्यन्ते इति न कश्चिदोषः इति ॥ १ ॥

सारांशः-‘मन, वचन अने ज्ञायानी शुद्धिथी आराधन करेलो आ साधु सर्व सुखने आपे ठे अने विराधन करे तो तीर्थच तथा नरकना महादुःखने आपे ठे. चारित्रवंत महासत्त्व साधुमुनिराजो तो दूर रहो पण चारित्रनी क्रियाहीन गुणोनो अनजिज्ञ साधु पण कदापि विराधवो नहि. जेवा तेवा पण वेषधारी साधुने देखीने पुण्यनी झुवालो गृहस्थ जक्तिथी श्रीगौतमस्वामिजीनी जेम पूजा करे. कोई पण साधुनुं शरीर वंदनिक नथी किंतु साधुनो वेषज वंदनिक ठे. तेथी पुण्यवंत प्राणी साधुवेषने देखीने पूजन करे. क्रियाहीन पण पूजेलो साधु लज्जाथी व्रतनो धारनार थाय. अवज्ञा करवाथी क्रियावान् साधु पण व्रतमां शिथिल आदरवालो थाय ठे. जे मनुष्यो साधुने देखीने नमस्कार करता नथी तेमनुं दान, दया, क्षमा अने शक्ति सर्व अल्पफळने आपनार थाय ठे. ते कारणथी जैनलिंगधारी आ साधुठे आराधवा. सर्वथा तेमनी स्वार्थने नाश करनारी निंदा न करवी. हे राजन् ! कोढनुं कारण तारे प्रगट ठे. क्रोधायमान एवा मुनिने पण कोई वखत तुं विराधीश नहि’. आ प्रमाणे श्री बृहत्-शत्रुञ्जयमाहात्म्यना बीजा सर्गमां श्लोकोठे तेमध्ये केवल लिंगमात्र धारी साधु पण वांदवो अने श्रीगौतमस्वामिजीनी जेम पूजवो कह्यो ते शा हेतुथी ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-‘दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि’ इत्यादि श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्य बीजा सर्गमां कहेला श्लोको कारणिक विधिने आश्रित अथवा तीर्थनी प्रजावनानो बुद्धिथी करेला होय एम संज्ञवे ठे ते कारणथी कोई दोष नथी.

प्र०-१५२-जघन्यथी अने उत्कृष्टथी श्रीस्थापनाचार्यजी केटले उंचा होय तो प्रतिक्रमणादिक्रियानी शुद्धि थाय ?

उ०-श्रीस्थापनाचार्यजी मस्तकथी उंचे अने पगथी नीचे होय तो क्रियाशुद्धि न थाय. माटे पगथी उंचा अर्थात् जघन्यपणे चार अंगुल अने उत्कृष्टथी मस्तक सुधी उंचा होय तो क्रियाशुद्धि थाय.

श्रीहीरप्रश्नना बीजा प्रकाशमां कष्टं ठे के:-

“ स्थापनाः कियति प्रदेशे उर्ध्वमधस्तिथी च दूरे स्थापिताः क्रिया-शुद्धिहेतवो भवन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अत्रोर्ध्वं मस्तकात् पादयोरधस्तात् तिर्यग् द्रष्टुमशक्ये स्थाने स्थापिताः स्थापनाः क्रियाशुद्धिनिमित्तं न भवन्तीति वृद्धवादः । यत्तूपरितनभूम्यादौ स्थापितासु तास्वधस्तनभूम्यादौ क्वापि क्रियायाः क्रियमाणत्वं तत्कारणिकत्वमिति ज्ञेयम् ॥ ४ ॥

सारांशः-श्रीस्थापनाचार्य केटले उंचा, केटले नीचा अने केटले दूर स्थाने स्थापेल होय तो क्रिया शुद्धिनो हेतु थाय ? इति प्रश्न, अत्र उत्तर श्रीस्थापनाचार्य मस्तकथी उंचा, पगथी नीचा अने तिर्हुा देखवामां न आवे एवा स्थानमां स्थापेल होय ते क्रियानी शुद्धितुं कारण न थाय एम वृद्धवाद ठे. जे उपरनी जूमि उपरस्थापेल होय अने नीचेनी जूमिण कोईक क्रिया कराय ठे ते कारणिक जाणवी.

प्र०-१५३-प्रथम तीर्थंकर श्रीऋषभदेवस्वामिनो माताने चौद स्वप्न आढ्यां तेनो अर्थ कोणे कळो ?

उ०-जगदती मरुदेवी माताने जगवान् उयारे गर्जमां आढ्या तयारे चौद स्वप्नो आढ्यां तेनो अर्थ प्रथम श्रीनाजिकुत्रकरे कळो अने पठो सौधर्म इंद्र अने ईशानेंद्र आढ्या तेमणें कळो.

श्रीतीर्थोद्गालीपयस्त्रामां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“ मरुदेवीपमुहाओ, कर्हिंसु नियकुलगराणं तु ॥ ११५ ॥

तो ते कुलगरनाहा, जायाउ भणंति सोहणं वयणं ।
 होहिति य तुह पुत्ता, किस्ती जुत्ता महासत्ता ॥ ११६ ॥
 तेविय अम्हाहितो, अहिया होहिति नत्थि संदेहो ।
 अह्वावि कुलगराणवि, विसिद्धतरयं तु जं ठाणं ॥ ११७ ॥
 तत्तो य पहायमी, गयंमि सूरि जुगंतरं कमसो ।
 मिट्ठुणाण ताण पासं, सक्कीसाणागया सहसा ॥ ११८ ॥
 तेहि विणएण तो ते, सुविणफलं पुच्छिया सुरवरिदा ।
 ँचतेउं पिव ईसिं, कयंजली सुरवरा भणिया ॥ ११९ ॥
 जह एते साइसया, दिट्ठा कल्लाणदंसणा सुमिणा ।
 होहिति य तुह पुत्ता, उत्तमविन्नाणसंजुत्ता ॥ १२० ॥ ”

सारांशः—श्रीमरुदेवी माता प्रमुखे पोताना स्वामी कुलगरोने स्वप्नो कक्षां. त्यारे ते कुलगरनाथोए पोतानी स्त्रीउने शुन वचन कक्षां के तमारे कीर्तिवंत महासत्त्ववान् पुत्रो थशे अने ते पुत्रो अमाराथी पण अधिक थशे. अथवा कुलगरोथी पण जे कोइ अधिक श्रेष्ठ स्थान तेने जोगववाळा थशे एमां संदेह नथी. त्यार पढो प्रातः कालमां क्रमे करीने सूर्योदय थये ते श्रीनाजिराजा अने मरुदेवी माता आदि युगलोनी पासे सौधमेंद्र अने ईशानेंद्र शीघ्र आव्या. त्यारे माता पितादिके ते सुरेंद्रोने ते स्वप्नोनां फल पूढ्यां जरा विचार करता होय तेम हाथ जोमी इन्द्रोए कहुं के आ सातिशय कव्याणने दशाववावाळां स्वप्नो दीठां तेथी तमारे उत्तमज्ञानसंयुक्त पुत्रो थशे.

प्र०—१५४—दिगंबरना मंदिरांमां वंदन पूजन थाय ? जो न थाय तो कोइ एवुं समजावे ठे के ‘युगप्रधान श्रीहीरसूरजो महाराजा दिगंबरना मंदिरमां वंदननिमित्ते गया हता’तो शुं ते सत्य ठे?

उ०—अकबरबादशाहप्रतिबोधक युगप्रधान श्रीहीरसूरीश्वरजी महाराजाए ‘छादश जल्प पद्द’ बनावेल ठे तेमां दिगंबरी प्रतिमा-जीने वंदन पूजननो स्पष्ट निषेध करेल ठे तथा श्रीहीरसूरीश्वरजी

મહારાજા દિગંબર મંદિરમાં વંદન નિમિત્તે ગયા એમાં કોઈજ પ્રમાણ નથી તો સમજાય છે કે જૈનસમાજને ઉઠ્ટે રસ્તે દોરવાનો પ્રયાસ કોઈ અતત્ત્વજ્ઞ પંક્તિની પ્રેરણાથી થયો છે માટે સમાજે તેવા હરેક કુટપ્રયત્નોથી સાવચેત રહેવું. શ્રીસેનપ્રશ્નના ચોથા ઉદ્ધાસમાં ૧૫૯ માં પ્રશ્નમાં દ્વાદશ જલ્પપટ્ટ મધ્યે લલ્લેલ છે કે:-

“ દિગંબર સંબંધિઆ ચૈત્ય ૧, કેવલઆઠપ્રતિષ્ઠિત ચૈત્ય ૨, દ્રવ્ય લિંગીનંદં દ્રવ્યંદં નિષ્પલ્લ ચૈત્ય ૩, ૫ ત્રિણિ ચૈત્ય વિના બીજાં સઘલાઈ ચૈત્ય વાંદવા પુજવા યોગ્ય થાઈ. ”

આ પાઠમાં દિગંબર ચૈત્યનો સ્પષ્ટપણે જગદ્ગુરુજી શ્રીવિજયહી-રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ નિષેધ કરેલ છે.

પ્ર-૧૫૫-સાંપ્રતકાળમાં ચૌદશ આદિ રિક્તા તિથિમાં પ્રતિષ્ઠા થાય છે તો શું કોઈ શાસ્ત્રમાં પ્રતિષ્ઠામાં રિક્તા તિથિ લેવાનું ફરમાન છે? અથવા કોઈ પણ સ્થળે પૂર્વકાળમાં રિક્તા તિથિ પ્રતિષ્ઠા થઈ છે?

ઉ:-પ્રતિષ્ઠામાં રિક્તા તિથિ લેવા પણ કહેલી છે.

ચૌદસો ચુંવાલીસ ગ્રંથોના રચયિતા જગવાન્ શ્રીહરિજડસૂરી-શ્વરજી મહારાજા એ લગ્નશુદ્ધિ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે:-

“ સઘે વિ ચારતિહિઓ, સુહયા સહ સિદ્ધિ જોગસન્ભાવે ।

ચંદ્રમિ ઉવચ્ચંમિ, ન પુણો નદંમિ જિમે વા ॥ ”

જ્ઞાવાર્થ:-‘ચંદ્રમા ક્ષીણ અથવા જીર્ણ ન હોય પણ ઉપચિત્ત એટલે પુષ્ટ હોય અને સિદ્ધિયોગ જો હોયતો સર્વવાર તથા સર્વતિથિઉં શુભ છે, આત્રો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ હોવાથી રિક્તા તિથિનો એકાંત નિષેધ નથી. વઢી જેઠ સુદી ચૌદશના દિવસે સિદ્ધિયોગ, રત્રિયોગ તથા ચંદ્રમા પુષ્ટ હોવાથી તે તિથિ સર્વથા દૂષિત નથી.

મારવાકુ દેશમાં નાળા એ નાની પંચતીર્થિમાંનું એક તીર્થ છે,

નાણામાં પ્રથમ શ્રીમહાવીરસ્વામી જગવાનની જીવતસ્વામિની મૂર્તિ હતી એવો પ્રઘોષ છે, તે પઠી કાલાન્તરે નવીન વિંબ સ્થાપિત થયેલ છે, તે જગવાનની પલાંઠી ઉપર લેખ છે તેમાં લખ્યું છે કે:-

“ સંવત્ ૧૫૦૫ વર્ષે મહાવદ ૯ શનૌ શ્રીનાણકીયગચ્છે શ્રીમહાવીર-
ચિમ્બં પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીશાન્તિસૂરિભિઃ ”

અર્થાત્-શ્રીનાણકીય ગહ્ણના શ્રીશાન્તિસૂરિજી ૧૫૦૫ ના વર્ષે માહ વદી ૯ શનિવારના દિવસે શ્રીમહાવીરસ્વામિના ચિમ્બની પ્ર-
તિષ્ઠા કરી છે.

“સંવત્ ૧૨૦૬ જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ ૯ મંગલદિને શ્રે૦ સહજિગસુતેન ઉઢાપરમ-
આવકેણ નિજાનુજમોદા-ભાગિનેયમમા-ભગિનીબોલીપ્રથુતિસ્વકુટુંબસમ-
ન્વિતેન નિજકલત્રસલક્ષગાશ્રેયોનિમિત્તં શ્રીપાર્શ્વજિનચિંબં કારાપિતં પ્રતિ-
ષ્ઠિતં ચ શ્રીઅજિતદેવસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીવિજયસિંહસૂરિભિઃ ।

સંવત્ ૧૩૩૮ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ ૧૪ શનૌ શ્રીનેમિનાથચૈત્યે વૃહદ્ગચ્છીય.
શ્રીરત્નપ્રમસૂરિશિષ્યશ્રીહરિભદ્રસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીપરમાનંદસૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતમ્

સંવત્ ૧૩૩૭ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ ૧૪ શુક્રે વૃહદ્ગચ્છીયશ્રીચક્રેશ્વરસૂરિસં-
તાનીયપૂજ્યશ્રીસોમપ્રમસૂરિશિષ્યૈઃ શ્રીવર્દમાનસૂરિભિઃ શ્રીશાંતિનાથચિંબં
પ્રતિષ્ઠિતમ્ ।

સંવત્ ૧૬૭૫ વર્ષે માઘ શુદ્ધ ૪ શનૌ શ્રીઉકેશવંશીયવૃદ્ધશાસ્ત્રીય સા૦
ભાર્યા તેજલદે સુતસોમજીયુતેન શ્રીમહાવીરચિંબં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં ચ શ્રી
તપાગચ્છે મ૦ શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરપદ્મભાષક મ૦ શ્રીવિજયસેનસૂરિપ-
દ્દાલંકારશ્રીવિજયદેવસૂરિભિઃ શ્રીઆરાસગનગરે । ”

આ ઉપર જણાવેલ લેખોમાં ચતુર્થી, નવમી અને ચતુર્દશી ત્રણે
રિક્તા તિથિમાં રવિયોગાદિના યોગબલને આશ્રિત અથવા શુભપ્ર-
હોના બલથી વિચૂષિત લગ્નબલને આશ્રિત પૂર્વાચાર્યોં જે પ્રતિમાની
અંજનશલાકા કરેલી છે, તે શ્રીજિનપ્રતિમાનું શ્રીકુંજારીયાજી તીર્થમાં
વર્તમાનમાં બીરાજમાન છે.

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ચતુર્થી, નવમી અને ચતુર્દશી તીથિ રીક્તા થેઠતાં પણ શ્રીશાન્તિસૂરિજી મહારાજ આદિ પૂર્વાચાર્યો-એ સિદ્ધિયોગ રવિયોગ આદિ બલ્લવાન્ શુજયોગ હોવાથી સ્વીકારી છે. સિદ્ધિયોગ હોય તથા ચંદ્રમા પુષ્ટ હોય તો તે લેવાની આજ્ઞા પણ શા-સ્ત્રમાં છે, એટલે હવે સમજનારાં સમજી શકશે કે સાંપ્રતકાલમાં ચોથ નોમ કે ચૌદશની પ્રતિષ્ઠામાં યોગાદિ શ્રેષ્ઠ ગુણો હોયઠતાં રીક્તા તિથિ માત્રથી જ કોઈ દૂષિત કહે તો તેમા માત્ર બેજ કારણ સંજવે છે, એક તો જૈનશૈક્ષિને અનુસરતા ય્યોતિષજ્ઞાનનો અભાવ અને બીજું સ્વાર્થ ન સધાવાથી ઉત્પન્ન થયેલો દ્વેષ. અજ્ઞાન કે દ્વેષથી ધમધમતા પ્રા-ણીં ઉપર અનુકંપા કરવી એજ ઉત્તમ મુમુક્ષુ આત્માની ફરજ છે, એટલે એ બાબતમાં આપી અધિક કંઈ પણ કહેવાની જરૂર નથી.

પ્ર૦-૧૫૬-પાક્ષિકાદિ પ્રતિક્રમણમાં ઠીંક આવે તો ક્યાંસુધી ફરીથી કરવું અને ફરીથી ન થાય તો શું કરવું ?

ઉ૦-અતિચાર સુધીમાં ઠીંક આવે અને અવસર હોય તો ફ-રીથી કરવું. જગદ્ગુરુ શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજે હીરપ્રશ્નના બીજા પ્રકાશમાં કહ્યું છે કે:-

“પાક્ષિકાદિપ્રતિક્રમણે ક્રિયમાણે છિક્કાસદ્ભાવે કુતઃ સ્થાનાત્ કિં સ્થાનં યાવત્ પુનઃ પ્રતિક્રમણં ક્રિયતે ?” इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पाक्षिकप्रतिक्रमणे पाक्षिकातिचारालोचनादवांग् यदि छिक्का जायते तदा सत्यवसरे चैत्यव-न्दनादितः पुनः कर्त्तव्यमिति वृद्धसम्प्रदायः ॥ २ ॥ ”

સારાંશ:-પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરતાં ઠીંક થાય તો ક્યાંથી ક્યાં સુધી ફરીથી પ્રતિક્રમણ કરીએ? इति प्रश्न अत्र उत्तर पाक्षिक प्रतिक्रमणमां पाक्षिक अतिचार आलोच-नाथी पहेलां जो ठींक थाय અને अवसर होय तो चैत्यवन्दनथी फ-रीथी કરવું એમ વૃદ્ધ સંપ્રદાય છે.

फरीथी न कराय तो सजाय सुधी प्रतिक्रमण करी खमासमण दइ छुदोपद्रव निमित्ते 'सागरवरगंजीरा' सुधी चार लोगस्सनो का-
योत्सर्ग करी दुक्खक्खयकम्मक्खयनिमित्त कायोत्सर्ग करवो. पंक्ति-
प्रवर श्रीवीरविजयजीए प्रश्नोत्तरचितामणिमां कहेइ ठे के:-

“ पाक्षिकप्रतिक्रमणे यदि छिक्का जायते तदा किं कर्तव्यमितिप्रश्नः
प्रत्युत्तरमाह-प्रतिक्रमणे पाक्षिकातिचारालोचनाऽर्थां यदि छिक्का जायते
तदा सति अवसरे पुनः आदितः प्रतिक्रम्य यदि प्रतिक्रमणवेला न स्याद्वाति-
चारालोचनपश्चाच्छिक्का जायते तदा को विधिरित्याह-षडावश्यकसमाप्त्य-
नन्तरं यावत् स्वाध्यायं कृत्वा क्षमाश्रमणं दत्त्वोत्थायेत्थं कथयन्ति यथा इ-
च्छाकारेण संदिसह भगवन् क्षुद्रोपद्रवउहडावणीकाउस्सगं करुं इच्छं क्षु-
द्रोपद्रवउहडावणी करेमि० अन्नत्थ उ० लोगस्स ४ सागरवर गंभीरा यावत्
पारयित्वा सुतिवाच्या नमोर्हत्० ।

सर्वे यक्षांबिकाद्या ये, बैयावृत्त्यकरा जिने। क्षुद्रोपद्रवसंघातं, ते द्रुतं द्रावयन्तु नः॥१॥

कथयित्वा तदनु दुक्खक्खर कम्मक्खल्लय० यावद्बृहत्तशांति स्तावत् ज्ञे-
यमिति वृद्धसम्प्रदायः ॥ ३७ ॥ ”

सारांशः-पाक्षिक प्रतिक्रमणमां जो ठीक थाय तो शुं करवुं इति
प्रश्न उत्तर कहे ठे-प्रतिक्रमणमां पाक्षिक अतिचारनी आलोचनाथी
पहेलां जो ठीक थाय तो अवसर होय तो प्रथम-(चैत्यवन्दनथी)
फरीथी प्रतिक्रमण करवुं. जो प्रतिक्रमणनो वखत न होय अथवा
अतिचार आलोचननी पढी ठीक थाय तो शो विधि ते कहे ठे-उ
आवश्यक पूर्ण थया पढी यावत् सजाय सुधी करी खमासमण दइ
उजो थइ एम कहे-‘इच्छाकारेण संदिसह भगवन् ! क्षुद्रोपद्रव उहडा-
वणी काउस्सगं करुं’ एम कही इहे क्षुद्रोपद्रव उहडावणी करेमि
काउस्सगं अन्नत्थ उस्ससिण्णं यावत् अप्पाणं वोसिरामि कही चार
लोगस्सनो सागरवर गंजीरा सुधीनो कायोत्सर्ग करवो पारीने नमोऽ-
र्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुज्यः कही ‘ सर्व यक्षांबिकाद्या ये ’

प्र०-१५७-वर्तमान समयमां पण केटलाक पुरुषो प्राचीन री-
तिने अनुसरी कागळ लखी तेना उपर चुंवोतेर (७४) नो आंक करे
वे तेनुं कारण शुं ?

श्रीविशेषसंग्रहमां खरतरगह्वीय उपाध्यायजी समयसुंदरजी गणीए
उल्लेख करेल ठे के:-

“ पृथ्वीराजं नृपाज्ञया यवनपाद्यो गर्जनाद् वार्षिकम्,

दण्डं लातुमितो जघान सुभटानेकश्चतुःसप्तति

सोऽङ्कोऽद्यापि च लेखवस्तुषु जनैः रक्षार्थमालिख्यते

नाम्ना तस्य विराजते गुणनिधिः श्रीसूरवंशो मुवि ॥ १ ॥

अत्र लेखोपरि दीयमानचतुःसप्त्यंकहेतुर्विशेषः ॥ ५८ ॥ ”

सारांशः—मेरुता नगरमां सुर नामा राजा थयो तेनी प्रशस्ति
 श्रीफलोधी पार्श्वनाथजीना मंदिरमां केशर घसवाना स्थाननी पा-
 सेनी जीतमां लखेली ठे. तेमां आ काव्य लखेल ठे. पृथ्वीराजनामा

રાજાની આજ્ઞાર્થી યવન રાજની પાસેથી વાર્ષિક દંડ લેવાને એક-
લાખ ગર્જના પૂર્વક શુંવોતેર સુજટોને માર્યા, તે શંકુને સંપ્રતિ કાઢે
પણ લેખના ઉપર તેના રક્ષણને અર્થે લોકો લલે છે. તેના નામથી
ગુણનો જંઘાર એવો સુરરાજાનો વંશ પૃથ્વીને વિષે શોને છે.

પ્ર૦-૧૫૮-સાધુમહાત્માને દિવસમાં સુવાની આજ્ઞા છે ?

ઉ૦-પંથ કરવાથી શ્રમિત થયેલા, બિમાર થયેલા અને વૃદ્ધ
અવસ્થાના સાધુપુરુષો માટે દિવસે સુવાની પણ આજ્ઞા છે.

શ્રીઠધનિર્યુક્તિ સૂત્રમાં કહેલ છે કે:-

“ અઢાણપરિસ્સંતો, ગિલાણબુદ્ધો અણુણવેતાણં ।

સંધારુત્તરપટ્ટો, અત્થરણ ણિવજ્જણાSSલોકં ॥ ૪૧૯ ॥ ”

સારાંશ:-પંથ કરવાથી શ્રમિત, બિમાર અને વયોવૃદ્ધ સાધુ
મહાત્માને શ્રીઆચાર્ય મહારાજની આજ્ઞા લઈ સંધારો અને ઉત્તર-
પટ્ટો બીઠાવી દિવસમાં પણ આલોકસ્થાનને ઢોળી અન્યંતર સ્થાનમાં
નિઢ્રા લેવી કહ્યે.

પ્ર૦-૧૫૯-દેવો જવધારણીય શરીરથી ઇટલે પોતાના મૂલ્લશ-
રીરે અત્રે આવે ?

ઉ૦-શાશ્વત પર્વત ઉપર વાણવ્યંતર દેવદેવીઠ પોતાના મૂલ્લશ-
રીરથી અને ઉત્તરવૈક્રિયશરીરથી સદા ક્રિયા કરે છે તથા સંગમદે-
વતા મૂલ્લ શરીરથી મેરુપર્વતની ચૂલિકા ઉપર રહેજ છે તેથી સંજ્ઞ
છે કે દેવતાઠ મૂલ્લ શરીરથી પણ અહીં આવે.

શ્રીજીવાજિગમસૂત્રમાં ત્રીજી પ્રતિપત્તિમાં મનુષ્યના અધિકાર-
માં જગતી ઉપર વનલંકના વર્ણનની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ નિયમ પવયા ઇતિ । વ્યાખ્યા ॥ નિયત્યા નૈયત્યેન પર્વતા નિયતિપર્વતા
‘નિયમપવયા’ ઇતિ ‘પાઠઃ તન્ન નિયતા સદા ભોગ્યત્વેન અવસ્થિતા

पर्वता यत्र वानमंतरा देवा देव्यश्च भवधारणीयेन वैक्रियशरीरेण प्रायः सदा रममाणा अवतिष्ठन्ते इति भावः । ”

सारांशः—नियतपणे करीने पर्वतो—नियति पर्वतो कोईक प्रत्यंतरोमां ‘निययपढ्या’ पाठ ठे त्यां नियत एटले सदा काल जोग्यपणे अवस्थित पर्वतो ज्यां वानवंतर देवदेवीउं जवधारणीय शरीरवमे तथा वैक्रिय शरीरवमे घणुं करीने नित्य क्रीडा करे ठे.

श्रीरायपशेणी सूत्रनी वृत्तिमां पण सूर्याजविमानना वर्णनना अधिकारमां पण कहेल ठे केः—

‘ निययपढ्या ’ इति नियत्या—नैयत्येन व्यवस्थिताः पर्वताः नियति पर्वताः क्वचित् ‘ निययपढ्या ’ इति पाठः, तत्र नियताः—सदा भोग्यत्वेनावस्थिताः पर्वता—नियतपर्वताः, यत्र सूर्याजविमानवासिनो वैमानिका देवा देव्यश्च भवधारणीयेनैव वैक्रियशरीरेण सदा रममाणा अवतिष्ठन्ते इति भावः । ”

सारांशः—नियतपणे जे पर्वतो ते नियति पर्वतो कह्ये कोईक प्रत्यंतरोमां ‘ निययपढ्या ’ एवो पण पाठ ठे त्यां सदा काल जोग्यपणे अवस्थित पर्वतो ते नियतपर्वतो ज्यां सूर्याजविमानमां रहेवावाळा वैमानिक देवो अने देवीउं जवधारणीयवैक्रिय शरीरे करीने सदा क्रीडा करे ठे.

श्रीहीरप्रश्नना श्रीजा प्रकाशमां पण कहेल ठे केः—

“ संगमकसुरः सुरेशेन निष्कान्तिः स भवधारणीयेन शरीरेण मेरुचूलायां जगामोत्तरवैक्रियेण वा? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—मौलेनेति विज्ञायते, उत्तरवैक्रियस्यैतावत्कालमवस्थानाभावात्। यत्तु मौलं शरीरं विमानाद्बहिर्न निर्गच्छतीति बचस्तत्प्राधिकमिति बोध्यम् ॥ २ ॥ ”

सारांशः—इंद्र महाराजाए काढी मूकेडो संगमदेवता ते जवधारणीयवैक्रिय शरीरथी मेरुपर्वतनी चूला उपर गयो के उत्तर वैक्रिय शरीरथी इति प्रश्न अत्र उत्तर मूळ शरीरथी गयो होय एम जणाय

ठे. उत्तर वैक्रियशरीरनो एटलो काख रहेवानो अजाव होवाथी मूळ शरीर विमानथी बाहार न जाय ए वचन प्रायिक ठे एम जाणवुं. आसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां ३५२ मा प्रश्नमां पण देवताओ जव धारणीय शरीरथी कोईक वखत अहीं आवे एम कहेल ठे.

प्र०-१६०:-कुरुट अने उत्कुरुट नामना मुनिउं के जेउंए कुणाला नगरीनो विनाश कयों तेउं क्यारे थया अने कइ गतिमां गया ?

उ०-कुरुट अने उत्कुरुट नामना वचनसिद्धिवाळा बे जाइ साधुउं श्री महावीरस्वामिना केवलज्ञानथी तेर वर्ष पूर्वे विचरता हता. ते बन्ने मुनिउं कुणाला नगरीनी बहार खाइमां कायोत्सर्ग करी चातुर्मास रहेला होवाथी नगरना जलथी साधुउं तणाइ-कुबी न जाय एहेतुथी सानिध्यमां रहेल कोइ जक्तिमान् देवे वर्षादने रोकवाथी नगरवासी जनोए ते साधुउंने त्यांथी काढी मूक्या तेथी कुपित थइ कुरुटे कहुं के ' हे मेघ ! कुणालामां वरस. ' त्यारे उत्कुरुटे कहुं के ' पंदर दिवस सुधी, ' फरीथी कुरुट बोढ्यो के 'मुशळधाराए' एटले उत्कुरुट बोढ्यो के ' जेम दिवस तेम रात्री '. आ प्रमाणे पंदर रात्रि अने दिवस सुधी मेघना वरसवाथी कुणाला नगरीनो नाश थयो ते पापनी आलोचना कर्या विना ते बन्ने मुनिउं त्रीजे वर्षे काल करी सातमी नरके गया. तिलकाचार्यकृत श्रीआवश्यकसूत्रनी वृत्तिमां लखेल ठे के:-

“ कुरुटोत्कुरुटौ साधू, मातृष्वक्षेयकौ मिथः ।

भातरौ ब्राह्मणावध्या-पकावात्तार्हतव्रतौ ॥ १ ॥

अभूत् पुर्याः कुणालाया-स्तयोर्निगमनाग्रतः ।

वर्षासु बसतिनीरैः, प्लाव्यतां मेति देवता ॥ २ ॥

अटालयत् कुणालाया, दृष्टिं ज्ञात्वा च तज्जनैः ।

निःसार्येते स्म तौ साधू, क्रुद्धोऽथ कुरुटोऽब्रवीत् ॥ ३ ॥

वर्ष देव ! कुणालाया-मुवाचोत्कुरुटस्ततः ।

दिनानि दश पञ्चाथ, पुनः कुरुट ऊचिवान् ॥ ४ ॥

कुसलोपमधाराभिः, नरकुटोऽभ्यधात् ।

यथा दिवा तथा रात्रा-वित्युक्त्वा तौ निरीयतुः ॥ ५ ॥

पालाऽपि पञ्चदश-निरेवच्छिन्नवर्षणात् ।

सार्धं जनपदेनांभः-पूरैः प्रावा जताखिला ॥ ६ ॥

तृतीये वत्सरे तौ च, साधू साकेतपुरेने ।

कालं कृत्वा सप्तमोष्यी, द्वाविंशल्यन्तं युषौ ॥ ७ ॥

कालं ल्यनरकावास, सहायेते स्म नारकौ ।

पालाया विनाशस्य, काला वै त्रयोदशे ॥ ८ ॥

उत्पन्नं केवलं ज्ञानं, श्रीमद्वीरजिनेशितुः । ”

सारांशः—कुरुट अने उत्कुरुट नामना ब्राह्मण जातिना अभ्यापको श्रीजैनदीक्षा अंगोकार करेल बे मासीआइ जाइ साधुउं कुणालानगरीनी बहार नगरीनुं पाणी जवानो खाइमां चतुर्मास रखा. वर्षाद थयाथी नगरीना जले करीने तणाइ न जाय ए हेतुथो सांनिध्य रहेल कोई जक्तिमान देवे कुणालानगरीमां वृष्टिने बंध करी ते जाणीने नगरवासी लोकोए ते साधुउंने त्यांथो काढी मूक्या, तेथी कोभायमान थइ कुरुट साधु बोढ्यो के—‘हे मेघ कुणालामां बरस’ त्यार पढी उत्कुरुट बोढ्यो के—‘पंदर दिवस सुधी’ फरीथी कुरुट बोढ्यो ‘मुसलधाराए’ फरीथी उत्कुरुट बोढ्यो के—‘जेम दिवस तेम रात्रि’ एवुं कहोने ते बळे साधुउं त्यांथो चाढ्या गया. अव्यवहिनपणे पंदर दिवस सुधी मेघना वर्षाया देशनी साथे संपूर्ण कुणालानगरी जज्जना पूरे करीने तणाइ गइ. साकेतपुरनगरमां ग्रीजा वर्षे ते बळे साधुउं कास करी बाबीस सागरोपमना जवन्थ आयुष्यवाळा सातमो नारकी पृथ्वीमां कास नामा नरकावासमां नारकीपणे उत्पन्न यवा. नगरीना नाशथी तेरमे वर्षे श्रीमन्महावीर जिनेश्वर महा-राजने केवल ज्ञान उत्पन्न थयुं.

प्र०-१६१-श्रीतीर्थकरमहाराजानां समवसरणमां प्रथम अक्षय-
शुक्लवाळा मनुष्य अथवा देवता आढ्या होय अने पढीथी महर्दिक
आवे तेने अक्षयशुक्लवाळा नमस्कारादिक करे ?

उ०-श्रीतीर्थकरमहाराजानां समवसरणमां प्रथम अक्षयशुक्ल-
वाळा मनुष्य अथवा देवता आढ्या होय अने महर्दिको पढीथी आवे
तो प्रथम आवेला अक्षयशुक्लवाळां नमस्कार करे. जो महर्दिको
प्रथम आवेला होय अने अक्षयशुक्लवाळां पढीथी आवे तो पण
प्रथम आवेल महर्दिकोने अक्षयशुक्लवाळां नमस्कार करी पोताना
उचित स्थाने जाय, आ प्रमाणे अधिकशुक्लवाळां नमस्कारादि
उचित अक्षयशुक्लवाळां साचवे.

जगवान् श्रीसंघदासगणोजीकृत श्रीवृहत्कल्याण्यमां स्पष्ट
उल्लेख हे के:-

“इतं महर्दिकं पणि-वयंति त्रियमवि वयंति पणमंता ।

नवि जंतणा नवि कहा, न परोपरमच्छरो न मयं ॥ ३७८ ॥”

साराश:-श्रीतीर्थकर परमात्मानां समवसरणमां प्रथम स्थित
रहेलां अक्षयशुक्लदेवो महर्दिकदेवो पढीथी आवे तेमने नमस्कार
करे अथवा महर्दिकदेवो प्रथम आवेला होय अने अक्षयशुक्लदेवो
पढीथी आवे तो पण तेमने नमस्कार करी पोताना उचित स्थानमां
जाय. तथा त्यां रहेलाने अहीं अगाकी न जवुं एवो प्रतिबंध नथी
तथा लीकथादि विकथां पण नहीं तथा परस्पर ईर्ष्या नहि तथा
श्रीदेवाधिदेव परमात्मानो देशना रूप अनृतना प्रथो विरोधानुबं-
धनो नाश थयेलो होवायो बलवान् बैरिनो पण कोशने जय नहि.

प्र०-१६२-श्रीअजितनाथस्वामिना पोता श्रीअजितशत्रुराजा
कड गतिमां गया ?

उ०—श्रीजितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया ठे. मतांतरयो बीज देवलोकें गया ठे. श्रीप्रवचनसारोद्धारमां कहेल ठे के:-

“ नागेषुं उप्तमपिया, सेसाणं सत्तं हंति ईसाणे ।

व्याख्या—नागेषु—नाग कुमारेषु भवनपनिद्वितीयनिकायवर्तिषु सुरेषु श्रीकृष्णभनाथस्य पिता नाभिनामा गत इति शेषः तथा शेषागामजितनाथ-प्रभृतीनां चंद्रप्रभानानां सप्तानां पितरो भवन्ति गता ईशाने द्वितीये देवलोके सैद्धान्तिकास्तु श्रीअजितस्वामिरिति जितशत्रो मुक्तिगमनमाचक्षते अतु योग-द्वारादौ तथैव भणनात्, तथा—श्रीहेमसूरिहृते —

‘ राजा बाहुबलि सूर्य-यशाः सोमयशा अपि ।

अन्येऽप्यनेकशः के पि, शिवं के पि दिवं ययुः ॥ १ ॥

जितशत्रुः शिवं प्राप, सुमित्रस्त्रिदिवं गतः ।’

इति योगशास्त्रे त्रिषष्टिचरित्रेऽपि च ।”

सारांशः—जवनगतिनी बीजा निहायमां रहेल नागकुमारनामा देवोने विषे श्रीकृष्णजदेवजोना पिता श्रीराजिराजा गया तथा शेष श्रीअजितनाथस्वामिथी श्रीचंद्रप्रभु सुधीना सातना पिता ठे ईशाननामा बीजा देवलोकमां गया ठे. सिद्धांतवादी ठे तो श्रीअजितनाथस्वामिना पिता जितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया कहे ठे. श्रीअनुयोगद्वारादि मां तेमज कहुं ठे. श्रीहेमसूरीश्वर महाराजाए “राजा श्रीबाहुबलो, श्रीसूर्य-यशा, श्रीसोमयशा अने बीजा अनेक कोइक मोक्षमां गया अने कोइक देवलोकमां गया. श्रीजितशत्रु महाराजा मोक्षमां गया. श्रीसुमित्र महाराजा देवलोकमां गया.” आ प्रमाणे पोताना रवेत्ता श्रीयोगशास्त्रमां तथा त्रिषष्टिशब्दाकापुरुषचरित्रनां कहेल ठे.

प्र०—१६३—दर्शनावरणोपकर्मना उदयथी चक्षुहीन थयेल मनुष्यने केवलज्ञान थइ शके या नहि ?

उ०—पूर्वकृतकर्मना उदयथी चक्षुरहित थयेल मनुष्यने केवल-

ज्ञान धर्मात्मा कोइज बाधक नथी.

श्रीसेनप्रश्नना बीजा उद्धासमां श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजाए कहुं ठे के:-

“ बहुविकल्पस्य केवलज्ञान उत्पद्यते नवेति । प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-उत्पद्यते, ”

सारांश:-नेत्ररहित मनुष्यने केवलज्ञान उत्पन्न थाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-केवलज्ञान उत्पन्न थाय.

प्र०-१६४-नरकना जीवो पूर्वे करेलां पोतानां दुष्कृत्योने अवधिज्ञानथी जाणे ?

उ०-नानाप्रकारनां पापकर्मों करीने नरकमां गयेना जीवो परमाधार्मिक देवोए स्मरण करावेला दुष्कृत्योने जवप्रत्ययिक जाति-स्मरणज्ञानथी जाणे, कारण तेमने अवधिज्ञान तो उत्कृष्टथी पण एक योजननुंज होय ठे, एटले तेउ पोतानां दुष्कृत्योने अवधिज्ञानथी जाणी शके नहि.

श्रीसेनप्रश्नना श्रीजा उद्धासमां कहेला ठे के:-

“ नारकाः पूर्वकृतदुष्कृतं जातिस्मरणेन जानन्त्यवधिज्ञानेन वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-नारकाः पापानि कृत्वा नरके व्रजन्ति तत्रैतानि तैः स्मरितपूर्वदुष्कृतानि भवप्रत्ययजातिस्मरणेन नारकाः स्वयमपि जानन्त्यवधिज्ञानं तु न किञ्चिद्बगच्छन्ते तस्योक्त्याऽपि तेषां योजनप्रमाणत्वादिति भवभावनासूत्रवृत्तावेतदनुसारेण नारकाः पूर्वभवकृतदुष्कृतं भवप्रत्ययिक-जातिस्मरणेन जानन्तीति ॥ ११ ॥ ”

सारांश:-नारकीउं पूर्वजवमां करेला पापोने जातिस्मरण ज्ञाने करीने जाणे के अवधिज्ञाने करीने जाणे इति प्रश्न, अत्र उत्तर-नारकीउं नाना प्रकारनां पापो करीने नरकमां जाय ठे त्यां परमाधार्मिक-देवोए स्मरण करावेलां ए दुष्कृत्योने जवप्रत्यय जाति स्मरण ज्ञाने करीने नारकीउं आपो आप जाणे ठे. नारकीउंने उत्कृष्टथी पण अ-

વધિ જ્ઞાન યોજનપ્રમાણ હોવાથી અવધિજ્ઞાને કરીને કંઈ પણ જાણતા નથી. આ પ્રમાણે જવજાવનાસૂત્રની વૃત્તિમાં કહેલ છે એના અનુસારે નારકીઝ પૂર્વજવમાં કરેલ પાપોને જવપ્રત્યયથી ઉત્પન્ન થયેલ જાતિસ્મરણ જ્ઞાને કરીને જાણે છે.

પ્ર-૧૬૫-પર્વાધિરાજશ્રીપર્યુષણાપર્વવિના શ્રાવકશ્રાવિકાને શ્રી કલ્પસૂત્ર સંજ્ઞાવા શકાય ?

ઉ-પર્વાધિરાજ શ્રીપર્યુષણાપર્વવિના શ્રાવક શ્રાવિકાને ઉદ્દેશીને વાંચવા સંજ્ઞાવવાનો નિષેધ છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના ચોથા ઉદ્ધાસમાં શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કહેલ છે કે:-

“ સાચકાલે સાધવઃ શ્રાદ્ધશ્રાદ્ધીજનેષુ શૃણ્વત્સુ શ્રીકલ્પસૂત્રં પઠન્તિ કિં વા શ્ચાન્તિ એવેતિ પ્રશ્નોઃપ્રોત્તરમ્-સાધવઃસ્વેચ્છયા કલ્પસૂત્રં પઠન્તઃ પાઠયન્તશ્ચ સન્તિ અત્રાન્તરે કશ્ચિત્ શ્રાદ્ધાદિર્વંદનાર્થં સમાગતસ્તદા શનૈઃ પઠનપાઠના દરાણિ ન જ્ઞાતાનિ સન્તિ પરં શ્રાદ્ધાદિક્ષણદિ ય પઠનં ચ પર્યુષણાપર્વ વિના ન શુદ્ધયતીતિ ॥ ૬૯ ॥ ”

સારાંશ:-પર્યુષણા શિવાયના કાલમાં શ્રાવકશ્રાવિકા સ્ત્રોત્રોના સંજ્ઞાવતાં શ્રીકલ્પસૂત્રને સાધુઝં જણે જણાવે કે એકાંતમાંજ ફક્ત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-સાધુઝં પોતાની જ્ઞાણે શ્રીકલ્પસૂત્રને જણતા અને જણાવતા હોય આ અવસરમાં કોઈ શ્રાવકાદિક વાંદવાને અર્થે આવે તે અવસરે ધીમેથી જણવા જણાવવાના અક્ષરો જાણેલ નથી પરંતુ પર્યુષણા પર્વ વિના શ્રાવકાદિકોને ઉદ્દેશ કરીને જણવું કલ્પે નહિ.

પ્ર-૧૬૬-બ્રહ્મચર્યથી રહિત સાધુને જે વંદન કરે તેને શું ફલ થાય?

ઉ-બ્રહ્મચર્યથી પતિત થયેલ સાધુને જે વંદન કરે તેને અનંત જવવ્રમણનો ભાજ થાય.

શ્રીમહાનીશીયસૂત્રના બીજા અધ્યયનમાં ફરમાવ્યું તે કે:-

“જેણે કેઈ સાધુ યા સાધ્વીના મેઘુનમાસેવેજા સેણે વંદેજા ? ગોયમા ! જેણે સાધુ યા સાધ્વીના મેઘુન સયમેવ અપ્પણા મેવેજા યા પરીહિં ઉવડેતેતું દેખાવેજા યા સેવિજામાણે સમણુજાણિજા યા જે દિવ્ય યા માણસં યા તિરિક્ષજોણિયં યા જાવળે કરકમ્માઈ સચિત્તાચિત્તવ્યુથિસયં યા વિવિધ અશ્વસાણ કારિમાકારિમોવગરેણ મણસા યા વયસા યા કાણ યા સેણે સમણે યા સમણી યા દુરંતપંતલક્ષણે અદદ્દવ્વે ઉમ્મગ્ગસામાચારી મહાપાપકમ્મેણો યા વંદેજા તિવિહં તિવિહેણ જાવળે વિરોહિત્થાલે તિવે મયવં ! જે વંદેજા સે કિં લભેજા ? ગોયમા ! જે તે વંદેજા સે દ્વારમણ્હં સીલંગસસ્થધારીણં મહાણુભાગાણં તિથયરાદીણં મહત્તી આસાયણં કુજ્જા જેણે તિથયરાદીણં આસાયણં કુજ્જા સેણે અશ્વસાયં પહુચ જાવળે અણંતસંસારિયત્તં લભેજા ।”

સારાંશ:-જે કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી મૈથુન મેઘન કરે તેને વંદન થાય ? હે ગૌતમ ! જે સાધુ અથવા સાધ્વી, દેવ સંવંધી અથવા મનુષ્ય સંવંધી અથવા તિર્યંચસંવંધી મૈથુન યાવત્ હસ્તકર્માદિ સચિત્ત અચિત્ત વસ્તુ વિષય કૃત્રિમાકૃત્રિમ ઉવગરણે વિવિધ અશ્વવસાયે કરીને મને અથવા વચને અથવા કાયાએ કરીને સ્વયં પોતે સેવે અથવા ઉપદેશવેકે ઓજાને સેવાવે અથવા અન્ય સેવન કરનારને સારા જાણે તે દુરંત પ્રાંત લક્ષણ દેખવાને અયોગ્ય ઉન્નમાર્ગના સમાચરનાર મહા પાપકર્મી સાધુને અથવા સાધ્વીને યાવત્ વિશુદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરીને વંદન ન કરવું, વંદન ન કરાવવું, વંદન કરતાને પણ તારો ન જાણવો. હે જગવન્ ! તેને જે વંદન કરે તેને શું ફલ થાય ? હે ગૌતમ ! જે કોઈ તેને વંદન કરે તે અઢાર સહસ્ત્ર સીલાંગના ધારી મહાનુજાવશ્રી તીર્થંકરાદિની મહત્તી આશાતના કરે છે. જે શ્રીતીર્થંકરાદિકોનો આશાતના કરે તે અશ્વવસાયના નિમિત્તે અણંત સંસારીણાને પ્રાપ્ત થાય છે.

प्र०-१६९-श्रीजिनेश्वरदेवतो पूजामां केवां अने केटलां वल्लो वापरवां जोइए ?

उ०-जे वल्लो पहेरीने जोजन अथवा लघुनीति के बनीनोति न करी होय, फाटेज, दाजेज के सांघेज न होय अने धोयेज तेमज धूपथी धूपत होय एवां शुद्ध वल्लो प्रजुनी पूजामां पुरुषोने व अने लीउने त्रण वापरवां.

श्रीश्राद्धविधिमां कहेल ठे के:-

“ न कुर्यात् सन्धितं वस्त्रं, देवनाभ्यं भूमिप ! !

न दग्धं न तु वैच्छिनं, परस्य तु न धारयेत् ॥ १३ ॥

कटिस्पृष्टं तु यद्वस्त्रं, पुरीषं येन कारितम् ।

समूत्रं मैथुनं चापि, तद्वस्त्रं परिवर्जयेत् ॥ १४ ॥

एकवल्लो न संजोत, न कुर्याद्देवतार्चनम् ।

न कंचुकं विना कार्या, देवार्चा स्त्रीजनेन तु ॥ १५ ॥

एवं हि पुंसां वस्त्रद्वयं स्त्रीणां च वस्त्रद्वयं विना न कल्पते देवार्चादि । धौतवस्त्रं च मुख्यवृत्त्या अतिविशिष्टं क्षीरोदकादि श्वेतमेव कार्यम् । × × × × न च दुकूलं भाजनादिकरणेऽपि सर्वदा पवित्रमेवेति लोकोक्तिरत्र प्रमाणयितव्या । क त्वन्यधौतिकवदुकूलमपि भोजनमलमूत्राशुचिस्पर्शवर्जनादिना सत्यापनीयम् । व्यापारानुसारेण पुनः पुनर्धावनवृपनादिना च पावनीयम् धौतिकं च स्वल्पमेव व्यापार्यम् प्रस्वेदश्लेष्मादि च धौतिकेन न स्फेडनीयम् पाषाण्यप्रसक्तेः, व्यापारितवस्त्रेभ्यः पृथग् मोक्ष्यम् । ”

सारांशः-हे राजन् ! देवपूजामां सांघेजुं वल्ल, दाजेज वल्ल, फाटेज वल्ल अने बीजानुं पहेरेल वल्ल अंगीकार न करवुं. जे वल्ल पहेरेल होय, जे वल्ल पहेरीने बनीनोति अथवा लघुनीति करेल होय, मैथुन सेवेल होय ते वल्ल श्रीजिनपूजामां वर्जवुं. एक वल्ल पहेरीने जोजन वरवुं नहि तेम देवपूजा करबी नहि. स्त्रीए कांचळी पहेर्या विना देवपूजा करबी नहि. आ प्रमाणे पुरुषोने वे वल्ल अने लीउने त्रण वल्ल विना देवपूजा करवाने कल्पे नहि. धोयेल वल्ल पण अतिवि-

शिष्ट क्षीरोदक आदि श्वेतज अंगीकार करवुं $\times \times \times \times \times$ दुकूल (रेशमी) वस्त्र पहरोने जोजनादि करीए तो पण ते पवित्रज होय एवो लोकोक्ति ठे ते अत्र प्रमाण नथी किंतु बीजा धोतियानो जेम रेशमी धोतितुं पण जोजन, मल, मूत्र आदि अशुचि टाळी शुद्धज राखवुं. पहरेवाना कालने अनुसार वारवार धोवावडे अने धूपवके धोतीतुं पवित्र राखवुं. धोतिउं थोकोज काल वापरवुं. धोतिउं अपवित्र थाय माटे परसेवो, श्लेष्म आदि धोतियाथी दूर न करवो. बीजां वपरातां वस्त्रथी पूजानुं धोतिउं जुहुं मूकवुं.

प्र०-१६०-बृहत् टीप्णी नामनो ग्रंथ क्यारे बन्धो अने ते ग्रंथना कर्त्ता कोण तेमज ते ग्रंथ प्रामाणिक ठे ? तथा बृहत् टीप्णीना आधारे कोइ श्रीशत्रुंजयमाहात्म्य जेवा प्रामाणिक ग्रंथने अप्रामाणिक कहे ठे ते शुं सत्य ठे ?

उ०-बृहत् टीप्णीनी रचना सोलमा सैकामां अगर पंदरमा सैकाना ठेवटना समबसां थवानो संजव ठे कारण तेमा सोलमा सैकानां बनेल ग्रंथनी नोंध जोवामां आवती नथी. ते टीप्णीना तेना कर्त्तानुं नाम नथी एटखे तेना कर्त्ता कोण ठे ? कया मतना ठे ? तेना निश्चय थइ शके तेम नथी. बाकी ते ग्रंथनी प्रामाणिकतामां तो पूरेदूरी शंका ठे. चौदसो चुंवासीस ग्रंथरत्नोना रचयिता जगवान् श्री हरिनन्द-सूरीश्वरजी महाराज जेवा महापुरुषे ठछा सैकामां बनावेल ग्रंथो जेवा के श्रीनंदीसूत्रटीका अने श्रीअनुयोगद्वार सूत्रनी वृत्तिके जे आज पण विद्यमान ठे तेनो पण ते टीप्णीना कर्त्ताए निवेव करेखो ठे एटखे ते टीप्णीना कर्त्तानेके ते टीप्णीने प्रामाणिक मनायज केम ? आवा अप्रामाणिक ग्रंथना आधारे श्रीशत्रुंजयमाहात्म्य के जेनी प्र-

साधिका माटे सतत प्रज्ञावक जगद्गुरु श्रीविजयहीरसूरीश्वरजी महाराज, पूज्यपाद श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराज, महोपाध्यायजी श्रीकीर्तिविजयजी महाराज तथा खरतर गढने परम मान्य श्रीसमयसुंदरजी उपाध्याय आदि अनेक रूपोनी सम्मति ठे तेने अग्रसाधिक कहेबाबी धृष्टता करनार तो चोखी अज्ञाननी मूर्तिज होवी जोइय.

प्र०-१६ए-श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिना तीर्थसांक्या कस पुण्यशाळी आत्माओए तीर्थकरनामकर्मने उपार्जन कर्यु ?

उ०-१ श्रीश्रेणीक महाराजा, २ जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना कस सुप्रार्थ, ३ श्रीश्रेणीकराजाना पौत्र अने राजा कोणीकना पुत्र श्रीउदायिराजा के जे महाजागने पौषधमां अजव्य साधुवेषधारी वितसरत्ने मार्मा ते, ४ श्री मोहील अलगार, ५ श्री दढायु, ६ श्रावस्ती नगरीना वासी शंखनाम्ना सुश्रवक, ७ श्रतक के जे-मनुं बीजुं नाम पुष्कली हतुं ते, ८ बत्रीस पुत्रने उत्पन्न करनारी सुखसा श्राविका, ९ प्रजु श्रीमहावीरने औषध आपनारी रेवती श्राविका, आ नव पुण्यशाळी आत्माओए प्रजुश्रीवीरना शासनमां तीर्थकरनामकर्म उपार्जन करेल ठे.

श्रीस्थानांगसूत्रना नवमा स्थानमां कहेस ठे के:-

“ समणस्स णं भगवतो महावीरस्स तित्थंसि नवहिं जीवेहिं तित्थ-
ज नामगोसे कम्मे निवत्तिते- १ सेणित्थेणं, २ आसेणं, ३ उदात्तिणं,
४ मोहिलेणं अणगारेणं, ५ दड्ढाजणं, ६ संखेवेणं, ७ सयगेणं, ८ सुलसाए
साविआए, ९ रेवइएणं । ”

जावार्थ:-श्रमण जगवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना तीर्थसां नव उत्तम आत्माओए तीर्थकरनाम गोत्रकर्म उपार्जन कर्युं ठे. १ श्रीश्रेणीक-

महाराजा, २ श्रीसुपार्श्वमहाराजा, ३ श्रीउदायीमहाराजा, ४. श्रीपोट्टिल अनगार, ५. श्रीदुडाउ, ६ श्रीशंख भावक, ७ श्रीशतक भावक, ८ श्रीसुखसा भाविका, ९ श्रीरेवती भाविका.

प्र०-१७०-पोरिसि, साढपोरिसि, आदि प्रत्याख्यानमां त्रिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान बे वखत पाळवुं के एकज वखत अने रात्रिना त्रिविहार करे तेने प्रत्याख्यान पाळवानी जरूर खरी के नहि ?

उ०-पोरिसि, साढपोरिसि त्रिविहार करे तेणे प्रत्याख्यान बे वार पाळवुं अने रात्रिण करेख त्रिविहारने पाळवानी जरूर नथी.

मसधारगच्छना नायक श्रीचंद्रसूरिजीकृत सप्रवचनसारोद्धारमां कहुं ठे के:-

“ निविहारेण पुण, न पाणिज्जं मुणीण सहस्रण ।

तिविहाए पोरिसिए, पारिजा तत्त्व दुग्बेल ॥ ३३ ॥ ”

आचार्य:-भावके रात्रि संबंधी पुविहार अथवा त्रिविहार प्रत्याख्यान करेख होय ते पारवुं नहि. साहआए तथा भावकोए पोरिषी साढपोरिषी आदि त्रिविहार प्रत्याख्यान करेख होय तो ते प्रत्याख्यान बे वार पारवुं जोइए.

प्र०-१७१-जगत्मां अंधकार केटलां कारणोथी थाय ?

उ०-१ श्रीजिनेश्वरजगवाना निर्वाणथी, २ श्रीजिनेश्वर जगवान्ना ज्ञाननो विहेद थवाथी, ३ पूर्वना ज्ञाननो विहेद थवाथी अने ४ बादर अग्निना विहेद थवाथी, आ चार कारणे जगत्मां अंधकार थाय.

श्रीस्थानांगसूत्रना चौथा स्थानना त्रीजा उद्देशामां स्पष्टपणे उल्लेख ठे के:-

“ અહિં ઠાણેહિ લોગંધવારે સિયા, તેજહા-૧ અરહંતેહિ વોચ્છિજ્જમા-
વેહિ, ૨ અરહંતપત્તે વમ્મે વોચ્છિજ્જમાણે, ૩ પુવગતે વોચ્છિજ્જમાણે, ૪
જાવતે વોચ્છિજ્જમાણે”

સારાં :- ચાર સ્થાનોમાં જગત્માં અંધકાર થાય છે. તે અનુક્રમે
કહે છે. ૧ શ્રીઅર્હત પરમાત્માનો વિહ્વેદ થાય ૨ શ્રીઅર્હત પર-
માત્મા પ્રરુપેક્ષ ધર્મનો વિહ્વેદ-પટલે અર્હતપરમાત્માના શાસનનો વિ-
હ્વેદ થાય, ૩ શ્રીઅર્હતપરમાત્માના પૂર્વના જ્ઞાનના વિહ્વેદ થાય, ૪
વાદરામિકાયનો વિહ્વેદ થાય. આ ચાર કારણથી સંપૂર્ણ જગત્માં
અંધકાર ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્રશ્ન-૧૭૨-શ્રીસૌધર્મઆદિ ઇંદ્રોના લોકપાલોનાં નામો એકજ છે?

ઉત્તર-પદ્દેલા સૌધર્મેન્દ્ર, ૧ ત્રીજા સનતકુમારેન્દ્ર, ૨ પાંચમા
મહોદ્દ, ૪ સાતમા શુકેન્દ્ર અને ૫ નવમા પ્રાણતેન્દ્ર. આ પાંચ ઇંદ્રોના
લોકપાલોનાં નામો પૂર્વદિશાના અનુક્રમથી ૧ સોમ, ૨ યમ, ૩
વરુણ અને ૪ વેસમણ. આ પ્રમાણે જાણવાં અને-ત્રીજા ઇંદ્રાનેન્દ્ર, ૨
ચોથા માર્હેન્દ્ર, ૩ ઠાઠા લાંતકેન્દ્ર, ૪ આઠમા સહસારેન્દ્ર અને ૫
દશમા અચ્યુતેન્દ્ર, આ પાંચ ઇંદ્રોના લોકપાલોનાં નામો પૂર્વદિશાના
ક્રમથી ૧ સોમ, ૨ યમ, ૩ વેસમણ અને ૪ વરુણ. આ પ્રમાણે જાણવાં.
ફરક પટલોજ છે કે પ્રથમના પાંચનો જે નામનો ચોથો લોકપાલ છે
તે નામન પઢીના પાંચનો ત્રીજો અને પઢીના પાંચનો ત્રીજો જે
નામનો છે તે નામનો પ્રથમના પાંચનો ચોથો લોકપાલ છે.

શ્રીસ્થાનાંગ ત્રણના ચોથા સ્થાનના પદ્દેલા ઉદ્દેશામાં કહેલ છે કે:-

“ સનતકુમારેન્દ્ર ૧ સોમે ૨ યમે ૩ વરુણે ૪ વેસમણે, મહોદ્દ ૧ સોમે ૨
યમે ૩ વરુણે ૪ વેસમણે, મહોદ્દ ૧ સોમે ૨ યમે ૩ વરુણે ૪ વેસમણે, મહોદ્દ ૧ સોમે ૨
યમે ૩ વરુણે ૪ વેસમણે, મહોદ્દ ૧ સોમે ૨ યમે ૩ વરુણે ૪ વેસમણે ”

જાણવું :- સૌધર્મેન્દ્રના ચાર લોકપાલ ૧ સોમ, ૨ યમ, ૩ વરુણ, અને

૪ વેસમણ. ઈશાન ઇંડ્રના ૧ સોમ, ૨ ચમ, ૩ વેસમણ અને ૪ વરુણ. ૫ પ્રમાણે એકાંતરિત જાવ અચ્યુત સુધી અર્થાત્ ૩ સનસ્ક્રુમારેંડ ૫ બ્રહ્મેંડ ૭ શુક્રેંડ ૧૦ પ્રાણતેંડ આ ચાર ઇંડ્રોના લોકપાલોનાં નામો સૌધર્મેંડ્રના લોકપાલની જેમ સમજવાં. માહેંડ ૬ લાંતકેંડ ૮ સહસ્રારેંડ અને ૧૨ અચ્યુતેંડ આ ચાર ઇંડ્રોના લોકપાલનાં નામો ઈશાનેંડ્રના લોકપાલની જેમ સમજવાં.

પ્ર-૧૭૩-કુત્રિકાપણ પાંચમા આરામાં ક્યાં સુધી વિદ્યમાન હતી ?

૭૦-જગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વામિજી પઢી પાંચસો ચુંવાલીસ (૫૪૪) વર્ષે અંતરિંજિકાનામની નગરીમાં બલ્લ નામના રાજાની સ-જામાં શ્રીગુત નામના આચાર્યમહારાજના રોહગુત નામના શિષ્યે પો-દ્દશાલ નામના પરિવાજકની સાથેના વાદમાં ત્રિરાશિકમતનું સ્થાપન કર્યું તે ઉત્સુત્ર-આગમવિરુદ્ધ થે માટે તે બદલ મિથ્યાદુષ્કૃત દે એમ કહેતા મદમાં ચઢેલ રોહગુતને, જે ગુરુની પાસેથી વિદ્યા પામ્યો હતો તેજ ગુરુથી વિરુદ્ધ થઈ તેમનીજ સમક્ષ આગમવિરુદ્ધ ત્રિરાશિકમતનું સમર્થન કરવાથી ગુરુમહારાજે રાજા આદિ પરિષદની સમક્ષ કુત્રિકાપણથી વસ્તુચાચનાના રૂપમાં એકસો ચુંવાલીસ પ્રશ્નોદ્ધારા નિ-રુત્તર કયોં બતાં પોતાનો કદામ્નહ ન ઢોરવાથી સંઘવહાર કયોં.

શ્રીવિશેષઆવશ્યકસૂત્રમાં કહેલ છે કે:-

“ પંચસયા ચોયાલા, તહયા સિદ્ધિ ગયસ્સ બીરસ્સ ।

પુરિમંતરાંજયા, તેરાસિયદિદ્ધો ઉવવન્ના ॥ ૨૪૫૧ ॥ ”

સારાશ:-શ્રીવીરપરનાત્માના મોક્ષ ગયા પઢી પાંચસો અને ચું-વાલીસ વર્ષે અંતરિંજીકા નામા નગરીમાં શ્રીગુતાચાર્ય મહારાજ પાસેથી મયુરીઆદિ સાત વિદ્યા પ્રાપ્ત થયેલ કૌશિક ગૌત્રીય રોહગુતમાના સાધુ પોદ્દશાલ નામા પરિવાજકની સાથે વાદમાં જીવ અજીવ નોજીવ નામા

ત્રિરાશિક મત સ્થાપન કરી પશ્ચિમજકનો પરાજય કરી શ્રીગુરુમ-
હારાજ પાસે ગયો. ગુરુમહારાજ શ્રીગુતસૂરીશ્વરજીએ કહ્યું કે વાદીનો
પરજય કર્યો તે ઠીક કર્યું, પણ ત્રિરાશિક સ્થાપના કરી તે ઝડપી નહીં
મિથ્યાદુષ્કૃત દે, પણ મિથ્યાદુષ્કૃત ન દેવાથી તેની સાથે ૮ માસ
સુધી વાદ થયો અનેકનો પરજય પરાજય ન થવાથી રાજાએ કહ્યું કે
આવા વાદથી અમારા રાજ્યકાર્યને નુકશાન થાય છે માટે હવે વાદ
સમાપ્ત કરો. હું સાંજઠવાને સમર્થ નથી. ત્યારે ગુરુએ જવાબ આપ્યો કે
આવડી કાલેજ વાદને સમાપ્ત કરીશું. પછી બીજે દિવસે શું કર્યું તે
આપ્યકાર મહારાજા સ્વયં કહે છે.

“ બીયલિને વેહ ગુરુ, નરિંદ ! જં મેહળી સન્મયં ।

તં તિયાવળે સઘ-મલ્લિ સ્વપ્તાયમિય ॥ ૨૪૮૬ ॥

તં કુત્તિયાવળે રો, નૈલાં દેતિ જહ તં સો નલ્લિ

અહ અળાહ નલ્લિ તો નલ્લિ, કિં વ હેડપ્લબંધેળં ॥ ૨૪૮૭ ॥ ”

જ વાર્યા-બીજે દિવસે શ્રીગુતસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ બલશ્રી
નામા-રાજાને કહ્યું કે હે રાજન્ ! આ પૃથ્વીમાં જે કંઈ સદ્ગુણ વિધ-
માન વસ્તુ છે તે સર્વ કુત્રિકાપણમાં હોય છે એમ સર્વ જનોને તથા
તમોને પણ પ્રતીત છે. આ કુત્રિકાપણને વિષે કોઈ બાણિયને
મંત્રાદિના આરાધનથી સિદ્ધ થયેલ વ્યંતર દેવતા હોય તે સ્ત્રીદ
કરનાર જનોને સમીહિત સર્વ વસ્તુ જગત્માં જ્યાં હોય ત્યાંથી લાવીને
આપે છે. તે કુત્રિકાપણનો દેવ જો જીવ અને અજીવથી જુદી વસ્તુ
નો જીવ આપે તો અવશ્ય નો જીવ પદાર્થ છે એમ સિદ્ધ છે. અને જો કહે
કે નથી તો નો જીવ પદાર્થ અવશ્ય જગત્માં નથી પછી કલેશકારી
રેતુના પ્રબંધે કરીને શું ? આ પ્રમાણે કહી શ્રીગુરુ મહારાજે રાજાની
સમક્ષ કુત્રિકાપણ જઈ એકસો ત્રીસ પ્રશ્નોમાં રોહિતને નિરુત્તર

કરી ૭ માસે જય મેલવી તેને સંઘવાણ કર્યો. તેણે ૧ ડગ્ગ, ૨ ગુણ ૩ કર્મ, ૪ સામાન્ય, ૫ વિશેષ અને ૬ સમવાયની પ્રરુપણા કરી વૈશેષિક મત ચલાવ્યો. આ પાઠથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રીગજગવિજય શ્રીમદ્દા-વીરસ્વામિજી પઠી પાંચસો ચુંવાણીસ (૫૪૪) વર્ષમાં તો કુત્રિકાપણ વિચિત્રમાન હતી. ત્યાર પઠીનો કોઈ ઉલ્લેખ જાવાનાં આજી નથી.

પ્ર-૧૭૪-જીવ ગર્જાવાસમાં ઉત્કૃષ્ટો-વધારેમાં વધારે કેટલો કાલ રહે ?

ઉ-કોઈક જીવ સિદ્ધરાજ જયસિંહની માફક માતાના ગર્જા-વાસમાં ઉત્કૃષ્ટથી બાર વર્ષ સુધી રહે. કોઈક મહાપાપી, માતાનો વૈરી જીવ વધારેમાં વધારે માતાના ગર્જમા બાર વર્ષ સુધી રહી મરીને પાઠો ફરીથી ત્યાંનાં ત્યાં ઉત્પન્ન થાય તો ચૌવીસ વર્ષ સુધી પણ રહે.

શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારના ૨૪૧-૪૨ માં દ્વારમાં કહેલ છે કે:-

“ ગણ્ઠિર્હ મણુસીણુક્ષિદ્ધા હોઈ ચરિસ બારસંગ ।

ગણુસ્સ ય કાયઠિર્હ, નરાણ ચઢવીસ ચારિસાં ॥ ૧૧ ॥ ”

જ્ઞાવાર્થ:-મનુષ્ય સ્ત્રીઝને ઉત્કૃષ્ટા ગર્જની સ્થિતિ બાર વર્ષની હોય છે અર્થાત્ કોઈક જીવ ઘણા પાપ કર્મના ઉદયથી વાતપિત્તાદિ દૂષણો કરીને અથવા દેવાદિના સ્તંજનથી નિરંતર બાર વર્ષ સુધી ગર્જાવાસમાં રહે છે. મનુષ્યને ગર્જની ઉત્કૃષ્ટી કાયસ્થિતિ ચઢવીસ વર્ષની અર્થાત્ કોઈક જીવ બાર વર્ષ ગર્જાવાસમાં રહી અંતે મરી તેવાજ પ્રકારના કર્મના વશથી ગર્જમા રહેલ તેજ ક્ષણ માં ઉત્પન્ન થઈ ફેર બાર વર્ષ જીવે એમ બે વખત થઈને ચૌવીસ વર્ષ જાણવા.

પ્ર-૧૭૫-રત્નકમ્બલનો સ્વજાવ કેવો હોય ?

ઉ-રત્નકમ્બલનો સ્વજાવ ગ્રીષ્મકાલમાં શીત આપવાને અને શીતકાલમાં ગુણ્ણતા આપવાનો છે. શ્રીસૂત્રકૃતાગરુડનાં તેરમા અધ્યયનની ટીકામાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે:-

“ उन्हे करेह सीयं, सीए उन् तण पुण भवेह ।

कंबल रयणा णा, एस सहाबो मुण्येवो ॥ १ ॥ ”

ज्ञावार्थः—रत्नकंबल उढनार पुरुषने गृष्मकालने विषे शीतलता करे अने शीतकालमां उष्णताने आपे. रत्नकंबलनो ए प्रमाणेनो स्वभाव जाणवो.

प्र०—१७६—चोथा आरामां पुस्तको हतां ?

उ०—मथुरानगरीमां श्रीजिनदास श्रावक अष्टमी चतुर्दशीना दिवसे पौषधोपवास करे ठे, धर्मनां पुस्तको वांचे ठे, ते सांजळीने तेमने त्यां रहेला बे वृषजो धार्मिक थया, अंतमां कालधर्म पामी नाग मारमां कम्बल, कम्बल नामना देवो थई, जगवान् श्रीमहावीर-स्वामिजीना जीवे त्रिपृष्ठवासुदेवना जवमां मारेख सिंहनो जीव गत्यं-तरमां फरी सिंह नामनो देव थयो तेणे जगवान् श्रीमहावीरस्वामी गंगान्तर उत वा माटे जे नावामां बिराजमान हता ते नावाने बाकवाना जे उपसर्ग करेख ते दूर कर्यो. आथी सिद्ध थाय ठे के चोथा आरामां थयेला श्रीमान् जिनदास नामना श्रावक पुस्तको हता. एटखे चोथा आरामां पण श्रावको धर्मनां पुस्तको लखता लजावता हता. त्रिषष्टिशलाका पुरुषचरित्रना दशमा पर्वना त्रीजा सर्गमा लखेख ठे केः—

“ ओ चष्टम्या चर्दश्या उपवास्यात्तपायवः ।

अवाचयधर्मशास्त्र-पुस्तकं शृण्वतोस्तयोः ॥ १२० ॥ ”

ज्ञावार्थः—श्रीजिनदास नामा शेठीउ आठम चउदशना दिवसे उपवासची पौषध करी धर्मशास्त्रनां पुस्तकने—ते बसे कंबल अने सं-बल नामक देवताना जीवो बळदो सांजळे तेम—वांचतो हतो. आज प्रमाणे श्रीजिनदासक सूत्रमां पण उल्लेख ठे.

प्र०-१७७-आत्मकल्याण शं नार मुनिवरणे एकाकी विच वानी
आज्ञा शास्त्रमां ठे या नहि ?

उ०-दश पूर्वधरश्चादि गीतार्थ रूढेवोनी आज्ञाथी गहनिर्गत
महात्माउ-जिनकदपना धारक, परिहारविशुद्धक नामना श्रीजा चा-
रित्रना उपासक अने प्रतिमाप्रतिपन्न यथासांदिक् आदि महापुरुषो
के जेउ जघन्यथी पण नवमा पूर्वनी श्रीजी आचार नामनी वस्तु सुधी-
ना ज्ञाता एवा गीतार्थ महापुरुषोने एकाकी विहार करवानी आज्ञा
ठे अने गहगत साधुउमां आचार्य अने उपाध्यायने बोकीने बीजा
साधुउ चाहे तो सामान्य होय अथवा प्रवर्तक, स्थविर आदि पद-
बीना धरनार होय तेउ पण श्रीआचार्य अने उपाध्यायजीनी नि-
श्वाएज विचरे. वर्तमान समयमां पूर्वनो विह्वेद बोवाथी जिन कदप
आदिनो विह्वेद ठे, हवे कदयाणना अर्थि मुनिवरणे एकाकी विच-
रवानी आज्ञा होयज क्याथी ? अर्थत एकाकी विचारवानी आज्ञा
शास्त्रमां तो नथी.

श्रीबृहत्कदप जाण्यनी पीठिकामां उद्धेख ठे के:-

“ गीयस्थो य विहारो, बीजो गीयस्थो विहारो भविष्यो ।

इत्तो तर्ह्यविहारो, नाणुत्ताओ जिणवरेहि ॥ १ ॥ ”

सारांश:-साधु महर्षिना विहारआ ठे प्रकट ठे श्रीतार्थने स्वतंत्र
विचारुं ते प्रथम विहार, गीतार्थनी निश्वाए विहार करवो ते बीजो
गीतार्थनिस्तृत विहार आ ठे विहार शिवाय श्रीजो विहार श्रीजि-
नेश्वर परमात्माए कहेल नथी. गीतार्थ कोने कोने कहीए ते कहै ठे.

“ जित्तत ज्यओ गीयस्थो, परिहारावि विओ वि गीयस्थो ।

गीयस्थे इह्दिदुगं, सेसा गीयस्थो ॥ १ ॥ ”

सारांशः—जितकद्विपक, सिद्धये गीतार्थ परिहारविशुद्धि प्रतिमा-
धारी अने यथालंदकद्विपक जघन्यथी पण नवम पूर्व अंतरगत
नाम सृष्टीय वस्तुना जाण होवार्थी अवश्य गीतार्थ जाणवा.
गहमां श्री आचार्य तथा श्री उपाध्यायजी वे गीतार्थ जाणवा. आ सर्वनो
स्वतंत्र विहार होय याकी सर्व साधुजनों, आचार्य तथा उपाध्यायजी
निष्ठाए विहार होय यथ स्वतंत्र न होय. आ वातने स्पष्ट करे ठे के:-

“अक्षरिण्यपी इहृदी, सेसा गीतावि होंति तन्नीसा ।”

सारांशः—ज्ञानादि ऋद्धिवाळा श्रीआचार्य महाराज तथा श्री
उपाध्यायजी महासज शिष्यायना शेष गीतार्थ साधुज पण तेमनी
निष्ठाएज एटसे तेमनी आज्ञाधीज विचरे पण स्वतंत्र कदापिन विचरे.

शेष कया साधु तेने साटे स्पष्टपणे कहे ठे के:-

“गच्छगयनिगया वा, ठाणमिउताऽनिउता वा ॥ व्याख्या-गच्छ-
गता-गच्छमध्यवर्तिनः गच्छनिर्गता असिधे ओमोअस्मि इत्यादिभिः कार-
णैरेकाकीभूता अथवा स्थाननियुक्ता वा स्थानपदे नियुक्ता व्यापारिताः
स्थाननियुक्ताः प्रवर्तकस्थविरगगावच्छेदकाः तद्विपरोताः स्थानानियुक्ताः
सामान्यसाधव इत्यर्थः एते सर्वेप्याचार्योपाध्यायनिश्रया विहरन्ति. ”

सारांशः—गहमां रहेला तथा गहथी बहार निकळेजा एटसे
रोगदुर्निह आदि कारणोथी एकाकी थयेला अथवा श्रीप्रवर्तक,
स्थविर अने गणावहेदक आदि पदने प्राप्त थयेला अथात् प्रवर्तक
आदि पदवी धारक होय के पदवीरहित सामान्य साधुज होय ते
सर्व साधुज श्रीआचार्य अने श्रीउपाध्यायजीनी आज्ञाएज
विचरवुं पण स्वतंत्रपणे विचरवानी श्रीजिनेश्वर देवनी आज्ञा नथी.
ज्यारे प्रवर्तक आदि पदवीधरोने स्वतंत्र विचरवानी आज्ञा नथी
तो बीजा सामान्य साधुने वास्ती तो कहेवुंज शुं ?

પ્ર૦-૧૭૦-વૈરીદેવોમાં અથવા વિદ્યાધરોમાં કોને કોને સંહરણ કરવાનું સામર્થ્ય ન હોય ?

૭૦-નિષ્કપટપણે સુવિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરનારી સાધ્વી, અપગતવેદો, પરિહારવિશુદ્ધિકચારિત્રના ધારક મહર્ષિ, પુલાકલ્પ-બિંધના ધારક મહાત્મા, અપ્રમત્ત મુનિ, ચૌદ પૂર્વધર-શ્રુતકેવલો અને આહારકલ્પબિંધના ધારક મહર્ષિ આદિ ઉત્તમ આત્માઓનું તેમની તપશ્ચર્યા વિગેરેના પ્રજાવથી સંહરણ કરવાને વૈરીદેવો અગર વિદ્યા-ધરો શક્તિમાન નથી થઈ શકતા.

શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારના ૨૬૧ મા ધ્વારમાં કહ્યું છે કે:-

“ સમણીમવગયવેથં, પરિહારપુલાયમપ્પમત્તં ચ ।

ચોદસપુલ્લો આહારગં ચ નય્, કોઈ સંહરઈ ॥ ૫૦ ॥ ”

સારાંશ:-શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યને પાલણ કરનારી સાધ્વીને, વેદક્ષય કરેલ મહર્ષિને, ૩ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રીને, ૪ પુલાકલ્પબિંધવંતને, ૫ ચતુદ્પૂર્વધર મહારાજને ૫, અને ૬ આહારક શરીરની લ્પબિંધના ધારક મહર્ષિઓને કોઈ દેવ અથવા વિદ્યાધર સંહરણ કરી શકે નહિ.

૫૦-૧૭૧-શ્રીચેન્દ્રામદ્વારાજ સાથેની લગ્નમાં કૂણિકની સહાયમાં શ્રીસૌધર્મેન્દ્ર અને ચમરેન્દ્ર આવ્યા તે કૂણિકે કરેલ અઠમતપનાજ પ્રજાવથી અથવા કોઈ પૂર્વજવના સંબંધથી ?

૭૦-શ્રીસૌધર્મેન્દ્ર ઝ્યારે કાર્તિકશેઠના જવમાં હતા ત્યારે તે- નના ગદ્ધસ્થાવાસમાં તેમની સાથે કૂણિકને મિત્રાચારી હતી અને શ્રીચમરેન્દ્ર પણ ઝ્યારે તાપસના જવમાં હતા ત્યારે તેમની સાથે પણ કૂણિકને તાપસીપણે મિત્રાચારી હતી, આ પ્રમાણે બન્ને ઇંદ્રો કૂણિકના પૂર્વજવના મિત્રો હોવાથી કૂણિકે અઠમતપની આરાધના કરવાથી તેણે સહાયમાં આવ્યા.

* श्रीजगवती सूत्रना सातमा शतकनानवमा उद्देशामां कहेल्ले के:-

“‘पुवःप्राङ्’ ति कार्तिकश्रेष्ठयवस्थायां शक्रस्य कूणिकजीवो मि
त्रमभवत् ‘पावायसंगईए’ ति पूरणतापसावस्थायां चमरस्यासौ ताप-
सपर्यायवर्ण मित्रमासीदिति ।”

जावार्थ:-कार्तिक शेठियांना जवमां शक्र इंडनो कूणिक मित्र
हतो. पूरणनामा तापसीना जवमां चमर इंडनो तापसीपणे कूणिक
मित्र हतो.

प्र०-१८०-तामलि तापसे क्या जवमां सम्यक्त्व प्राप्त कर्तुं ?

उ०-मिथ्यादृष्टि तामलि नामना तापसे तापसव्रतनुं पालन करी
अंतमां अनशन कर्तुं त्यां ईरियासमितिने शोधता श्री जेन साधुर्जन
देखी तेमनुं चिंतवन करता सम्यक्त्व उपार्जन कर्तुं.

श्रीजिनेश्वरसूरीश्वरकृतकथाकोषमां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“तामलिनाऽन्त्यसमये अनशनस्थितेन श्वेतपटसाधवः पदे पदे ईर्यापथं
शोधयन्तो बहिर्भूमिं गच्छन्ता दृष्टाः, तान् दृष्ट्वा चिन्तितमनेन अहो ! शो-
भनः श्वेतपटानां धर्मे यत्र चेर्यापथे एवं जीवरक्षाः क्रियन्ते”

सारांश:-अंत्य अवस्थामां अनशनमां रहेल तामलि तापसे
पग पगमां ईर्यासमितिने शोधता श्वेतांबर साधुर्जन बहार जता देख्या
तेमने देखीने तामलि तापसे चिंतवन कर्तुं के अहो श्वेतांबर साधु-
र्जनो धर्म श्रेष्ठ ठे के जेना धर्ममां गमनागमनमां आ प्रमाणे जीवानी
रक्षा कराय ठे.

प्र०-१८१-श्रीचेकामहाराज अने कूणिकना संग्राममां केटला
मनुष्योनो संहार थयो ?

उ०-श्रीचेकामहाराज अने कूणिकना संग्राममां एक कसेक
अने एंसी लाख मनुष्योनो संहार थयो ठे. श्रीजगवतीसूत्रना सा-
तमा शतकना नवमा उद्देशामां कहेल्ले ठे के:-

“ महासिलाकंटरणं भते ! संगामे व ज्ञाय कति जन्मसंख्येओ बहियाओ ? गोयमा । चउरासीहं जणसयसाहस्सीओ बहियाओ. ”

“ रहमुसलेणं संगामे बहमापे कति जन्मसंख्येओ बहियाओ ? गोयमा । छन्नउतिं जणसयसाहस्सीओ बहियाओ. ”

सारांशः—श्रीगौतमस्वामिण जगवान्ने पूछुं के हे जमवन् ! महाशिला कंटकनामा संग्राममां वर्तता केटला लाख मनुष्यनो कय थयो ? हे गौतम ! चउरासी लाख मनुष्यनो कय थयो.

रथमुशल संग्राम चालतां केटला लाख मनुष्यनो कय थयो ? हे गौतम ठन्नुलाख मनुष्यनो कय थयो.

महाशिला संग्राममां चोरासी लाख अने रथमुशल संग्राममां ठन्नुलाख बन्ने युद्धना मली एककोरु अने एंसी लाख मनुष्यना श्रीचेना महाराज अने श्रीकूणिकनी खनाइमां कय थयो.

प्र०-१०२-तंडुलमहनुं आयुष्य केटलुं अने ते मरीने कइ गतिमां जाय ?

उ०-नरकमांथी नीकळी गर्जज तिचमां अंतर्मुहूर्तना आयुष्यवाळो तंडुलमहपणे उत्पन्न थइ महारौडध्यानयुक्त होवाची नरकगतिनुं आयुष्य उपार्जन करीने त्यांथी मरीने नरकगतिमां जाय.

श्रीजीवाजिगमसूत्रनी वृत्तिमां स्पष्टेपणे उल्लेख ठे के:-

“ नरकादुद्धृत्य तिर्यग्गमवे गन्धर्व्युत्क्रांतिकर्त लमत्सवत्वेन उत्पन्न महारौद्रध्यामोपगतोऽन्तर्मुहूर्त जीवित्वा भूयोऽपि नरकेषु जायते ॥

सारांशः—नारकींथी नीकळी तिर्यचना जवमां गर्जज तंडुलमहपणे उत्पन्न थइ महारौडध्यानमां वर्ततो अंतर्मुहूर्त जीवने मरी फरींथी पण नरकमां जाय ठे.

तथा श्रीधर्मबिंदुनी टीकांमां भोमुनिबंजसूरीश्वर महाराज कय कहेल ठे के:-

“ तदुत्तमस्य च साक्षोपमर्द्धाभ्यवेऽपि त्रिनिमित्तमेवापूरितातितीव्रौ-
द्रव्यानां न्तर्मुहूर्त्तस्य युरनुपाल्य सप्तमनरकपृथग्भां त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमा-
नारक उत्पद्यते ”

सारा १:-तदुत्तमो मध्य ब्राह्म जीवघातना विना निमित्त रहि-
तज पूर्ण अतितीव्रौद्रव्यानी अंतर्मुहूर्त्त आयुष्य जोगवी तेत्रीस साग-
रोपमना आयुष्य कलां सातमी नरकमां नारकीपणे उत्पन्न थाय ठे.

प्र०-१०३ वर्तमान कालमां श्रावकनी प्रतिमा वहनरूप धर्म
विभेद ठे के प्रतिमा वहन थई शके ?

उ०-श्रावकनी प्रतिमा वहनरूप धर्मेने कोईक मतवाळा वि-
भेद कहे ठे ते कथन शास्त्रविरुद्ध ठे.

जगवान् श्रीहरिजडसूरीश्वरजीकृत श्रावक विधि पंचाशकमां
कहेस ठे के:-

“ जुत्तो पुण एस कजो, ओहेणं संपयं विसेसेण ।

जज्झा जज्झा हार कालो, दुरपुत्तरा संजमो इत्थ ॥ ४९ ॥ ”

सारांश:-श्रावक प्रतिमा वहन विना जो के दीक्षा थाय ठे. पण
प्रथम कहेस प्रतिमा वहनको कम दीक्षा लेवामां सामान्यपणे युक्त ठे.
प्रतिमा वहन कर्याविना पण बहुत महात्माजो दीक्षा अंगीकार करेली
होसथी सर्वथा सज क्रम नहि समजवो. सांप्रतकालमां अशुभकाल
अने संयमने पालम पुष्कर होवाथी दीक्षाना उमेदवारे श्रावक प्रति-
मानो अज्यास करवो योग्य ठे.

प्र०-१०४-श्रीआचारांवादि अंगोना उपांगो कसां कयां ? अने
तेमुं वर्तमान निमित्तको प्रकृतिनी टीका शिवाय अन्य कोई प्राचीन
ग्रंथमां ठे ?

उ०-१ श्रीआचारांवादि उपांग श्रीआप्यातिक, २ श्रीसूत्रकृ-
तायनुं श्रीराजप्रधीय उपांग, ३ श्रीस्थानांगसूत्रनुं श्रीजीवाजिगम, ४

શ્રીસમવા યાંગનું શ્રીપ્રજ્ઞાપના, ૫ શ્રીવિવાહપ્રજ્ઞાસિ (શ્રીજગવતી)
સૂત્રનું ઉપાંગ શ્રીસૂર્યપ્રજ્ઞાસિ, ૬ શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રનું શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસિ,
૭ શ્રીઉપાસકદશાંગનું શ્રીચંદ્રપ્રજ્ઞાસિ, ૮ શ્રીઅંતકૃતદશાંગનું શ્રી-
કલ્પિકા, ૯ શ્રીઅનુત્તરોપપાતિકદશાનું શ્રીકલ્પાવતંસિકા, ૧૦ શ્રી
પ્રશ્નવ્યાકરણનું શ્રીપુષ્પિતા, ૧૧ શ્રીવિપાકસૂત્રનું ઉપાંગ શ્રીપુષ્પચૂ-
લિકા, ૧૨ શ્રીદૃષ્ટિવાદનું ઉપાંગ શ્રીવન્હિદશા છે. આ સબંધી પાઠો
ઘણા ગ્રંથમાં છે તેમાંથી થોડાકજ પાઠો વાચકોની જાણ માટે લખેલ છે.

श्रीजिनप्रज्ञसूरिकृत विधिप्रणामां लखेख ठ के:-

“ओराजी पन्नवणा, सूजंचंनिरककपुपुवन्हिदसा”।

आचाराइ उवंगा, नेयवा आणुपुवीए ॥ ”

जावार्थः—१ श्रीश्लोपातिक, २ श्रीराजप्रभोय, ३ जीवाजिगम, ४ श्रीप्रज्ञापना, ५ श्रीसूर्यप्रज्ञप्ति, ६ श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्ति, ७ श्रीचंद्रप्रज्ञप्ति, श्रीनिर्यावलिश्रुतस्कंधना पांच वगों, ८ श्रीकद्विका, ९ श्रीकल्पावतंसिका, १० श्रीपुष्पिता, ११ श्रीपुष्पचूलिका, १२ श्रीबह्मिदशा आ बार श्रीआचारांगस्थादि अंगसूत्रोना अनुक्रमे करिने उपांगो जाणवां.

શ્રીસુબોધા સામાચારીમાં લખેલ છે કે:-

“इयाणि उवंगा आयारे आबवायं उवंगं १, सूयगदे आयपसणिं २, ठाणे जीवामिगमो ३, समवाए पन्नवणा ४, भगवईए एरपभत्ता ५ नायाणं जंबुद्धीवपन्नत्ती ६, उवासगदसाणं चंदपन्नत्ती ७, तिहिं तिहिं आयंभिलेहिं एकेकं उवंगं वच्चई, नवरं तओ पन्नत्तीओ कालियाओ संघटं च कीरई एसाणं पंचहमंगाणं मयंतरेण निरयावालया एयवत्थो उवंगं तत्थ पंच वग्गा निर-
यावालयाओ १, कप्पवडिसयाओ २, पुण्णिआओ ३, पुण्णालआओ ४, वड्ढिदसाओ ५ ।”

ज्ञावार्थः—हवे उपांगो कहे ठे. श्रीआचारांगनुं श्रीयोगात्मिक
 उपांग १, श्रीसूत्रकृतांगनुं श्रीराजप्रश्रीय उपांग २, श्रीस्थानांगनुं श्री

जीवाभिगम ३, श्रीसमवायांगनुं श्रीप्रज्ञापना ४, श्रीजगवतीजीनुं श्रीसूर्यप्रज्ञाति ५, श्रीज्ञाताजीनुं श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञाति ६, श्रीउपासकदशांनुं श्रीचंद्रप्रज्ञाति ७, आ सात उपांगोना योगो त्रण त्रण आ-यंबिलवडे करवा विशेष १ श्रीसूर्यप्रज्ञाति, श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञाति अने ३ श्रीचंद्रप्रज्ञाति आ त्रण उपांगो कालिक ठे तेथी तेनां कालप्रहण लेवां अने तेना योगमां संघटा करवा बाकीना पांच अंगसूत्रोनां म-तांतरथी श्रीनिर्यावलिकाश्रुतस्कंध उपांग ठे तेना पांच वर्ग ठे श्रीनिर्यावलिका, १ श्रीकटपावतंसिका, ३ श्रीपुष्पिता, ४ श्रीपुष्पचूलिका अने वह्निदशा.

प्राचिनाचार्यकृतश्रीआयारमयसामाचारीमां लखेल ठे के:-

“ आयारे ओववाइयं १ सूयगडे रायपसेणियं २ ठाणे जीवाभिगमो ३ समवाए पन्नवणा ४ एए उक्कालिया भगवईए सूरपन्नती ५ नायाधम्मकहाणं जंबूद्वीपपन्नती ६ उवासगदसाणं चंदपन्नती ७ एए कालिया सव्वेवि अ उदेससमुदेसअणुनत्थं आयंबिलतिगेण वच्चंति । अनेसि पुण पन्नवणवज्ज तज्जांगमज्जे आयंबिलतिगपूरणेण तित्तिवि वच्चन्ति । अंतगडदसाइयाणं पंच-न्हमंगाणं निरयावलिसुयकल्वं उवंगं तंमि पंचवग्गा, १ कप्पिआआ, २ २ कप्पवडिसयाआ, ३ पुप्फिआआ, ४ पुप्फचूलियाआ एएसु दस दस अज्झ-यणा वन्हिदसासु बारस एवं दिण ५ सुअकल्वं दिण २ सव्वेवि दिण ७ ।”

सारांश:- १ श्रीआचारांगसूत्रनुं उपांग श्रीऔपपातिक, २ श्रीसूत्रकृतांगनुं श्रीराजपश्रीय, ३ श्रीस्थानांगनुं श्रीजीवाभिगम, ४ श्रीसमवायांगनुं श्रीप्रज्ञापना, आ चार उपांग उत्कालिक ठे. ५ श्रीजगवतीजीनुं श्रीसूर्यप्रज्ञाति, ६ श्रीज्ञातासूत्रनुं श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञाति, श्रीउपासकदशांगनुं श्रीचंद्रप्रज्ञाति, आ पांचनुं, ठनुं अने सातमुं त्रण उपांग कालिक ठे. साते उपांगोना उद्देश समुद्देश अनुज्ञा त्रण त्रण आंबिले करीने थायठे. अन्य आचार्यना मतमां श्रीप्रज्ञापना सूत्रने

वर्जिने बाकीनां प्रथमनां प्रथम उपागो त्रय आचरन्विले करोने य
 ठे. श्रीअंतकृतदशांगदि पांच अंगोतुं निर्यातल्लिकाश्रुतस्कंध
 पांग ठे, तेमा पांच वर्ग ठे १ श्रीकटिपका, २ श्रीकटपात्रसंसिका
 श्रीपुष्पता अने ४ श्रीपुष्पचूलिका आ चार वर्गमां दस दश अध्यय
 ठे. पांचमो वर्ग श्रीवन्दिदशा एमां बार अध्ययन ठे. पांच वर्गना
 देशादिना पांच दिवस श्रुतस्कंधना समुद्देश अने अनुज्ञाना ने दि
 स मळ। सर्व श्रीनिर्यातल्लिका श्रुतस्कंधना योगना सात दिवस जाण

प्र०-१७५-अजद्य अनंतकाय प्रासुक तैयार बीजा थरे ।
 तो श्रावकने कल्पे ?

उ०-प्रासुक अजद्य अनंतकाय बीजाना थरे रांवेळुं मळे तो ।
 श्रावकने न कल्पे. श्रीश्राद्धविधिमां लखेल ठे कै-

“ अभक्ष्यानंतकायिके तु परगृहादौ प्रासुकीभूतेऽपि न गात्रे निःशुक
 प्रसंगगृह्यादिदोषसंभवात्, अत एवोत्कालिकसेल्लरकं - रात्रिकाल
 ताकादि प्रासुकमपि सर्वे वर्ज्ये प्रसंगदोषपरिहाराय ”

सारांश:-अजद्य अनंतकाय तो पास्का घरमां प्रासुक अनेल
 निःशुकतानो प्रसंग अने श्रद्ध आदि दोषोनो संजव होवाथी प्र
 नहि करवुं. आज हेतुथी उकालेल सेलरां तथा राषेज आहुं, सु
 अने रींगणा आदि प्रासुक (फालु) थयेज पण प्रसंगदोषना प
 हारने माटे त्यागवुं.

प्र०-१७६-युगलिक मनुष्यो मरी गया पढी तेमना शरी
 संस्कार कोण करे ?

उ०-युगलीया मनुष्योना शरीरने मोटा पद्दौज उपाकी समुद्र
 फेंकी दे ठे.

શ્રીકલિકાલ સર્વજ્ઞજગવાન્ શ્રીહેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી કૃત ત્રિષષ્ટિ-
શલાકાપુરુષચરિત્રના પ્રથમ પર્વના બીજા સર્ગમાં લખેલ છે કે:-

“ પુરા હિ મૃતમિથુન-શરીરાણિ મતાલ્લભાઃ ।

નાહકદ્વિદોષાદય, સચચ્ચક્ષિપુરંબુધૌ ॥ ૧ ॥ ”

જાવાર્થ:-પૂર્વકાલમાં યુગલીયાનાં શરીરોને મોટા પક્ષીઉં માઝા-
ના લાકડાની જેમ ઉપાત્તી શીઘ્ર સમુદ્રની અંદર ફેંકી દે છે.

શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાતિની ટીકામાં આ ઉપરનોજ શ્લોક મૂકી લ-
ખેલ છે કે:-

“ અત્ર શ્લોકે અમ્બુધ્યાદ્યુપલક્ષણં તેન યથાયોગં ગંગાપ્રવૃત્તિનદીષ્વપિ
તે તાનિ ક્ષિપન્તીતિ જ્ઞેયમ્ ”

જાવાર્થ:-આ શ્લોકમાં અંબુધિ (સમુદ્ર) ના ઉપલક્ષણથી
યથાયોગ ગંગા આદિ નદીઉંમાં તે પક્ષીઉં તે શરીરોને ફેંકી દે છે
એમ જાણવું.

પ્ર૦-૧૭૭-જારંરુ પક્ષી કેવા હોય ?

ઉ૦-જારંરુપક્ષીમાં જીવ બે અને શરીર એક હોય છે. તેને એક
પેટ, બે મુખ અને ત્રણ પગ હોય છે, તે મનુષ્યની જાણા બોલે છે અને
હમેશાં અપ્રમત્તપણે રહેનાર હોય છે, કારણકે એક શરીરમાં બે જીવ
હોવાથી તેઉંને આપસમાં ઝિઝિઝ ફલ્લની ઇજ્જા થાય તો તે
પક્ષીનું મૃત્યુ થાય છે. શ્રીકલ્પસૂત્રની ‘કીરણાવલી’ નામનીવૃત્તિમાં
કહ્યું છે કે:-

“ જારંરુપક્ષીણઃ રુચાતાઃ, ત્રિપદા મર્ત્યભાષિણઃ ।

દ્વિજિહ્વા દ્વિમુખાકો-દરાભિન્નફલૈષિણઃ । ”

સારાંશ:-જારંરુપક્ષીઉં ત્રણ પગવાળા, મનુષ્યની જાણા બોલનાર,
બે જિહ્વા, બે મુખ, એક પેટ અને અઝિઝ ફલ્લની ઇજ્જાવાળા જગત્માં
પ્રસિદ્ધ છે.

श्री ज्ञाता-व्रतना पांचः । अज्ययननी टीकामां लखे ठे के:-

“अरंज्ययनोऽपि एकोदराः पृथग्निवा अन्यकलाभिर्जिजोर्जाबद्ध-
रूपा भवन्ति, ते च सर्वदा चकितचिन्ता भवन्तीति ।”

सारांशः-ज्जरंरूपकस्थिने एक पेट अने बे मुख होय ठे तथा एकज
फळने खावावाळा बे जीवो सदाकाळ मनमां जय राखनारा होय ठे.

श्रीऔपपातिक सूत्रनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“ज्जरंरूपकस्थिः किलैकं शरीरं पृथग्निवं त्रिपादं च भवति तौ चा-
त्यन्तमप्रमत्ततयैव निर्वाहं लभेते.”

सारांशः-बे ज्जरंरूपकस्थिने एक शरीर, बे मुख अने त्रण पण
होय ठे. तेउ अप्रमत्तपणाथीज निर्वाह करी शके ठे.

प्र०-१७७-कुसुमिण दुसुमिणो कायोत्सर्गं केटलो करवो ?

उ०-शीलव्रतना खंरुन शिवायनुं अन्य कोइ जातनुं स्वप्न आव्युं
होय अथवा स्वप्न न आव्युं होय तो पण सो श्वासोश्वासनो अर्थात्
'चंदेसु निम्मलयर' सुधी चार लोगस्सनो कायोत्सर्ग करवो अने शी-
लव्रतविराधक स्वप्न आव्युं होय तो 'सत्तावीस' सत्तावीस श्लोक
एटले एकसोआठ श्वासोश्वासनो अर्थात् 'सागरवरगंभीरा' सुधीनो
चार लोगस्सनो कायोत्सर्ग करवो. आचार्यश्रीमद्वरतनशेखरसूरिजी-
कृतश्राद्धविधिमा कहुं ठे के:-

“क्षीसबादि स्वप्नोपलंभेऽष्टोत्तरशतोच्छ्वासमानः कायोत्सर्गः कार्यः”

सारांशः-मैथुन संबंधी कुस्वप्न आवेल होय तो एकसोने आठ
श्वासोच्छ्वासनो काउत्सर्ग करवो.

श्रीहीरप्रभना चोथा उद्धासमां पण कहुं ठे के:-

“प्रमातृप्रतक्रमणं प्रथमतः कुसुमिणदुसुमिणोकायान्तिं का-
योत्सर्गं च लोगस्समानं करोति तदा 'चंदेसु निम्मलया' इति यावत्
'सागरवरगंभीरा' इति यावद्वा ? इति प्रश्नोऽष्टोत्तर-समान्येन 'चंदेसु
निम्मलयर' इति यावत्करोति, यदा पुनः स्वप्ने तुर्यव्रतातिचारो जाती
भवति तदा नमस्का मेकमधिकं चिन्तयन्तीति ।”

सारांशः—प्रातःकालमां प्रतिक्रमणा समयमां पहेलां कुसुमि-
णदुसुमिष उक्रावणिमो काउस्सग चारलोगस्सनो करे त्यारे ' चंदेसु
निम्मलयर ' सुधी के 'सागरवरगंजीरा' सुधी इति प्रश्न अत्र उत्तर—
सामान्यपणे ' चंदेसु निम्मलयर ' सुधीनो कायोत्सर्ग करवो. पण
ज्यारे स्वमः चोयावत संबंधो अतिचार लागेल होय त्यारे एक
नवकार अधिक गणवो. श्री श्राद्धविधि तथा श्रीहीरप्रश्न बन्ने
ग्रंथोनो एकज जावार्थ ठे के एकसोने आठ श्वासोच्छ्वासनो कायोत्सर्ग
करवो ' सागरवरगंजीरा ' सुधी चार लोगस्सनो करे अथवा ' चंदेसु
निम्मलयर ' सुधी चार लोगस्स अने उपर एक नवकारनो करे.

प्र०—१०९—चक्रवर्ती ज्यारे वैताढय पर्वतनी तिमिला नामनी
गुफाने उघाके ठे त्यारे तेमांथो अग्निनी ज्वाळा नीकळे ठे तेथो
' चक्रवर्तिनो घोरो वार योजन प्रभो करे ठे ' आबो प्रवेश (दंतकथा)
चाखे ठे ए शुं सत्य ठे ? जो असत्य ठे तो पडो ज्वारे राजा कोणो क
तिमिला गुफाने उघारुवा गयो ते ब्रखते अग्निनी ज्वाळा केम नी कळी?

उ०—प्रथम तो एज असत्य ठे के ' चक्रवर्ति वैताढय पर्वतनो
तिमिला नामनी गुफाने उघाके ठे ' कारणके तिमिला गुफाना
छारने चक्रवर्ती उघारुतान्न नथो पण चक्रवर्तिनो सैनानी—लैन्या-
धिपति उघाके ठे, श्रीजम्बूद्वीपपन्नतिमां कहुं ठे के:-

“ दंडरयणे गहाय सत्तदपयाई पचोसकई पचोसकित्ता तिमिस्स-
गुहाए दाहिणिडुस्स दुवारस्स कवाडे दंडरयणेणं महया महया सदेणं ति-
कलुत्तो आउडेइ, तएणं तिमिस्सगुहाए दाहिणिडुस्स कवाडा सुसेगसेगाव-
हणा दंडरयणेणं महया महया सदेणं तिकलुत्तो आउडिआ समाणा
महया महया सदेणं कौचारवं करेमाणा सरसरस्स सगाई सगाई ठाणाई
पचोसकित्था । ”

સારાંશ:-સુસેણ નામા સેનાપતિએ દંડરત્નને છઠ્ઠને જોરથી પ્રહાર કરવાને અર્થે સાત આઠ પગલાં પાઠો ફરીને તિમિશ્રા ગુફાના દક્ષિણ દિશાના દરવાજાના કમારુને બહુ મોટા શબ્દથી પ્રહાર કર્યા સુસેણસેનાપતિએ દંડરત્નને જોરથી ત્રણ વખત તિમિશ્રા ગુફાના દ્વારને પ્રહાર કરવાથી કોંચારવ શબ્દને કરતાં કમારુ ઊઘમી પોત-પોતાના સ્થાનમાં સ્થિત થયાં.

‘કમારુ ઊઘામતાં તેમાંથી અગ્નિની જ્વાળા નિકળે છે અને ચક્રવર્તિના સેનાધિપતિનો ઘોરો બાર યોજન પાઠો ફરે છે’ આ પ્રમાણે ચાલતી દંતકથા શાસ્ત્રવિરુદ્ધ હોવાથી અસત્ય છે.

શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર ટીપ્પણમાં મલધારગચ્છનાયક પૂજ્ય શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ચક્રવર્ત્યોદેશાત્ સેનાપતિર્વિશિષ્ટપૂજાપુરસ્સરં દંડરત્નેન તિમિશ્રાગુહા-કપાટોઽઘાટનં કરોતિ યસ્તુ દ્વાદશયોજનાનિ તુરુગારુઢઃ સેનાપતિઃ શીઘ્ર-મપસરતીત્યાદિપ્રવાદઃ સોઽનાગમિકઃ ઇવ લક્ષ્યતે કચિદપ્યનુપલભ્ય-માનત્વાત્ । ”

સારાંશ:-ચક્રવર્તિની આજ્ઞાથી સેનાધિપતિ વિશિષ્ટ પ્રકારે પૂજા પૂર્વક દંડરત્નને કરીને તિમિશ્રાગુફાના કમારુને ઊઘાડે છે. ઘોરોપર બેઠેલો સેનાપતિ બાર યોજન સુધી શીઘ્ર પાઠો ફરે છે. એવો જે પ્રઘોષ (દંતકથા) ચાલે છે તેવા અકૂરો કોઈ સ્થાનમાં દેખવામાં આવતા નથી તેથી આગમવિરુદ્ધ જણાય છે.

હવે કોળીક રાજા દ્વાર ઊઘાડવા ગયા અને તેમાંથી જ્વાળા નીકળી એ વાત પણ ઠીક નથી કારણકે તિમિશ્રા ગુફાના અધિષ્ઠાયક કૃતમાલનામા દેવે દંડરત્નથી રાજા કોળીકને માર્યો અને સૈન્ય પાતું ફર્યું છે. શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના ચોથા અધ્યયનની ટીકામાં શ્રીહરિજ્ઞસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ हृत्थिविलग्नो मणिं हृत्थिमत्थप काऊण दंडेण दुबारं आहणइ ।

ताइ कयमालगेण दंडेण आहओ मओ छट्ठिं गओ ”

सारांशः—श्रीकोणिक राजाए हाथी उपर बेसीने हाथीना म-
तक उपर मणिने स्थापीने दंडे करीने कमारुने प्रहार कर्यो. त्यारे
इतमाख नामा तिमिश्रा गुफाना अधिष्ठायक देवे दंडे करीने मायों
रीने ठठी नरकमां गयो.

प्र०—१७०—खांरु क्यांथी क्यां सुधी अज्जदय समजवी ?

उ०—अशारु सुदि चौदशथी आरंजी आसो शुदि १० सुधी
वांरु अज्जदय ठे. श्रीसेनप्रभना त्रीजा उल्लासमां कहुं ठे केः—

“ चतुर्मासकमध्ये विजयदशमीं यावत् खंडाविहरणं कथं न शुद्ध्य-
तेति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—परंपरया खंडाविहरणं निविध्यते ॥ ३१७ ॥ ”

सारांशः—चौमासामा दशरा सुधी खांरु वहोरवानो निषेध शा
कारणथी इति प्रश्न अत्र उत्तर परंपराथी खांरु वहोरवानो निषेध ठे

श्री श्राद्धविधिना चौथा प्रकाशमा कहेल ठे केः—

“पर्युषितद्विदलपूषकापर्वट्टिकादिशुष्कशाकतन्दुलीयकादिपत्रशाक-
पुष्परक्तखारकिलर्जुरव्राक्षाखंडशुंआदीनि फुल्लिकुण्डलिकादिसंसक्तिसं-
नवास्यागः औषवादिविशेषकार्ये तु सम्यक् शोधनादियतनयैव तेषां
ग्रहणम् । ”

सारांशः—त्रासी कठोर, पुरी, पापरु अने वनीउं आदि, सुकवणी
शाक अने तांजळजानी ज्ञाजी आदि, पत्रशाक, टोपरुं, खारेक, खजूर,
डाख, खांरु अने सुंठ आदि लीलफुल कुंथुआ अने एळादिकनो संजव
होवाथी चौमासामा त्याग करवां. सुंठ आदि तो औषध आदि
विशेष कार्यमां सम्यक् प्रकारे शोधनादि यतनाथी ग्रहण करवां.

प्र०—१७१—श्रीप्रजवस्वामिजीए श्रीजम्बूस्वामिजीनी साथे
दीक्षा स्वीधी एवो उल्लेख ठे तो दीक्षा अवसरे जगवान् श्रीजम्बूस्वा-

મિત્રીની વય સોઢ વર્ષની અને શ્રીપ્રજવસ્વામિની વય ત્રીસ વર્ષની, શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીનું સર્વ આયુષ્ય એસી વર્ષનું અને શ્રીપ્રજવસ્વામિ-જીનું સર્વ આયુષ્ય પંચાસી વર્ષનું હોવાથી ગણના કરતાં શ્રીજમ્બૂ-સ્વામિજીની વિદ્યમાન અવસ્થામાંજ શ્રીપ્રજવસ્વામિજીનો સ્વર્ગવાસ થવાનો સંજવ થાય છે. હવે ‘શ્રી જમ્બૂસ્વામિજી પોતાની પાટ શ્રીપ્રજવસ્વામિને આપી મોકલે ગયા’ આ વાત શી રીતિએ મળે ?

૩૦-શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીની દીક્ષા પઠી કેટલાક (૨૦) વર્ષે શ્રી પ્રજવસ્વામિજીએ જગવાન્ શ્રીજમ્બૂસ્વામિજી પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી’ એવી સંજાવના થઈ શકે છે એટલે શ્રીજમ્બૂસ્વામિજીની પાટે શ્રીપ્રજવસ્વામિજી થયા એ વાતમાં વિરોધ આવતો નથી.

શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે સેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉદ્ધાસમાં કહેલ છે કે:-

શ્રીજંબૂપ્રભવસ્વામિભ્યાં સાઠ્ઠં તપસ્યા ગૃહીતા શ્રીજંબૂસ્વામિનઃ સર્વાયુ-
રશીતિર્વર્ષાણિ શ્રીપ્રભવસ્વામિનસ્તુ સર્વાયુઃ પંચા-તીતિર્વર્ષાણિ (દીક્ષા
અન્નસમયે ત્રિશદ્વર્ષીયઃ શ્રીપ્રભવસ્વામી ષોડશવર્ષીયઃ શ્રીજંબૂસ્વામી)
इति जंबूस्वामिनि सत्येव प्रभवस्वामिनः स्वर्गमाकूत्वं संप्रणीपयत तेमैतद्
पट्टाबलीमंतं लेख्यकंकर्षं मिलतीति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-श्रीजंबूस्वामिदीक्षान-
न्तरं कियद्भिर्वर्षः श्रीप्रभवस्वामिनो दीक्षा संभाव्यते तथा च सात न
कोपि विरोधो यदुक्तं परिशिष्टपत्रेणि—

“ પંચમઃ શ્રીગણધરોઽપ્યેવમભ્યર્થિતસ્તદા ।

તસ્મૈ સપરિવારાય, દદૌ દીક્ષાં યથાવિધિ॥

પિતૃણામ્ચૈવ ચાન્યેભ્યઃ, પ્રભવોઽપિ સમાગતઃ ।

જંબૂકુમારમ-યાન્, પરિવ્રજ્યાનુપાદદે ॥ ”

સારાંશઃ-શ્રીજંબૂસ્વામી અને શ્રીપ્રજવસ્વામિજીએ સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી છે. શ્રીજંબૂસ્વામિજી મહારાજનું સર્વ આયુષ્ય ચો-રાશી વર્ષનું છે અને શ્રીપ્રજવસ્વામિજી મહારાજનું સર્વ આયુષ્ય

પંચાશી વર્ષનું છે. સોલ વર્ષની વયમાં શ્રીજંબૂસ્વામિજી મહારાજે દીક્ષા લીધી તે અવસરમાં દીક્ષા લેનાર શ્રીપ્રજ્ઞસ્વામિજીની વય ત્રિશ વર્ષની આ હેતુથી શ્રીજંબૂસ્વામિજીની વિદ્યમાનતામાંજ શ્રી-પ્રજ્ઞસ્વામિજીનું સ્વર્ગગમન થાય તે કારણથી આ પટ્ટાવલીનો લેખ કેમ મળે ? इति પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર—શ્રીજંબૂસ્વામિજીની દીક્ષા પઠી કેટલાક વર્ષે શ્રીપ્રજ્ઞસ્વામિજીની દીક્ષા સંજવે છે તેથી કોઈ વિરોધ નથી. શ્રીપરિશિષ્ટપર્વમાં કહેલ છે કે:—શ્રી પાંચમા ગણધર શ્રીસુધર્માસ્વામી મહારાજને એમ પ્રાર્થના કરી ત્યારે પરિવારસહિત શ્રીજંબૂસ્વામિજીને વિધિ પૂર્વક દીક્ષા આપી અન્યદા કાઠમાં માતા પિતાને પૂઠી શ્રીપ્રજ્ઞસ્વામિજીએ શ્રીજંબૂસ્વામિજીની પાસે આવી દીક્ષા અંગીકાર કરી.

પ્ર૦—૧૯૨—નરકગતિમાં રોગો કેટલા હોય ?

ઉ૦—સાતમી નરકમાં પાંચ ક્રોડ અઠસઠ લાલ્લ અને નવાણું હજાર પાંચસો અને ચોરાસી[૫૬૭૯૫૭૪]રોગ સદાને માટે હોય છે. બાકીની નરકોમાં પણ યથાયોગ હોય છે.

શ્રીગુપ્તે શરત્નાકરમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:—

“ રોગાણં કોઢીઓ, હવંતિ પંચેવ લલ્લ અઠસઠી ।

નવનવ સહસ્રાઈ, પંચ સયા તહ ય લલ્સાઈ ॥ ૧ ॥

એતે રોગા અપ્રતિષ્ઠાને ન કાવાસે નિત્યા અન્યપ્રાપિ ચ સંભવંતિ
યથાયામં તત્તથ યસ્મિન્ન મથે ત્વાર્વંતા રોમાઃ ક્ષયહેતવઃ તસ્મિન્ ધર્મે એવ
સારં રૂપા રખીયસ્સવંશત્યા ”

સારાંશઃ—પાંચ ક્રોડ અઠસઠ લાલ્લ નવાણું હજાર પાંચસો અને ચોરાસી આટલા રોગો સાતમી નરકમાં અપ્રતિષ્ઠાના નામા નરકા-વાસમાં નિત્ય હોય. બીજી નરકોમાં પણ યથાયોગ રોગો હોય. તે

કારણથી જે મનુષ્ય જવમાં આ રોગો ક્ષય થયેલા છે તેમાં ધર્મ કરવો એજ સાર છે માટે સર્વ શક્તિથી ધર્મ અંગીકાર કરવો.

પ્ર૦-૧૯૩-ઊંટનીનું દુધ જલ્દય છે કે અજલ્દય ?

ઉ૦-ઊંટની તથા ગાઝર-ઘેટી વચ્ચેનું દુધ અજલ્દય છે. શ્રી-પિંડનિર્યુક્તિની ૧૧૨૭ માં શ્રીવીરાચાર્યકૃત ટીકામાં લખેલ છે કે:-

“ અવિલાકરહીલીરં, લસુણપલંદુ સુરા ય ગોમંસં ।

વેયસમણિ અમયં, કિંચિ અમોજં અપેયં ચ ॥ ૧૯૪ ॥

વ્યાખ્યા—અવિલાકરમીક્ષીરં-ગાઝરિકોષ્ટીદુગ્ધં તથા લસુણપલંદુરિ કંદવિશેષઃ શાકવિશેષશ્ચ તથા સુરા-મયં ચઃ-સમુચ્ચયે તથા ગોમાંસં-સુરમીપલં એતત્ કિમિત્યાહ-વેદા-ઋગ્વેદાદયો બ્રાહ્મણસંબદ્ધાશ્ચત્વારઃ શાસ્ત્ર વિશેષાઃ સમયસ્-શેષદર્શનિનાં સિદ્ધાન્તસ્તસ્મિન્નપિ ન કેવલં જિનશાસંતિત્વમ્પિ શબ્દાર્થઃઅમતં-ગાઝરા અનમિપ્રેતં શિષ્ટભાગેતિ શેષઃ, યત એતેષામધ્યાત્ કિમપિ અમોજ્યં પ્રતીતં લશુનાદિ તથા કિંચિદિતિ અનુષ્ટોતરપેયમ્ અપાતબ્યં અવિલાક્ષીરાદિ, ઉપલક્ષણત્વાત્કાકમાંસાદિગ્રહઃ ચઃ-સમુચ્ચયે વેદાદયો હિ અસમંજસભાષકાઃ સ્યુઃ, તતો યદિ તેષામપિ અવિલાક્ષીરાદિ ગ્રહણેસંમતત્વમુક્તં તદાનીં યુક્તભાષિણિ જિનશાસને સાવચત્વેન સાધૂના માધાકર્મપરિહારઃ સુતરાં વતુમુચિતઃ ઇતિ ગાથાર્થઃ । ”

સારાંશઃ-ગાઝરનું તથા ઊંટનીનું દુધ, લસણ, કુંગરી, મદિર અને ગોમાંસ આ સર્વ કેવલ શ્રીજિનાગમમાંજ નહિ કિંતુ ઋગ્વેદાદિ બ્રાહ્મણ શાસ્ત્રોમાં તથા અન્યમતના શાસ્ત્રોમાં પણ શિષ્ટ પુરુષોને પ્રદાન કરવાને અયોગ્ય છે એમાં લસણ આદિ કંઈક અજોગ્ય છે અને ગાઝરાદિકનું દુધ આદિ કંઈક અપેય છે. ઉપલક્ષણથી કાકમાંસાદિ અજોગ્ય છે. અસમંજસ કથન કરનાર વેદાદિ શાસ્ત્રોમાં પણ ગાઝરાદિકના દુધને પ્રદાન કરવાનો નિષેધ કરેલ છે તો યુક્તિયુક્ત કથન કરનાર શ્રીજિનાગમમાં સાવચ્છ હોવાથી આધાકર્માદિનો સાધુની ત્યાગ કરવો એમ કહેવું એ અત્યંત યોગ્ય છે.

પ્ર૦-૧૯૪-પરમ ઉપકારી શ્રીતીર્થકરદેવો પ્રથમ પૌરુષી.ાંજ
દેશના આપે ?

જ૦-જુવનગુરુ દેવાધિદેવ શ્રીતીર્થકર મહારાજા પ્રથમની પૂર્ણ
પૌરુષી સુધી-પ્રથમના એક પ્રહર સુધી દેશના આપે અને બીજી
પૌરુષીમાં એટલે બીજા પ્રહરમાં શ્રીગણધરમહારાજા દેશના આપે.
ફરિને ચોથી પૌરુષીમાં-ચોથા પ્રહરમાં સમગ્ર વિશ્વના પરમ ઉપકારી
શ્રીતીર્થકર મહારાજા દેશના આપે, શ્રીબૃહત્કલ્પજ્ઞાપ્તિના પ્રથમ
ખંડમાં કહેલ છે કે:-

“ સૂરુદયપચ્છિમાય, ઓગાહિતીર્થ પુવઙ્ગો એતિ ।

દોહિ પઝમેહિ પાયં, મગ્ગેણ ય હોતિ સત્તન્ને ॥ ૧ ॥ ”

જાવાર્થ:-પહેલી પોરિષી અને ચોથી પોરિષી શરુ થતાં શ્રીદે-
વાધિદેવ મહારાજા દેવોના રચેલા સુવર્ણના નવકમલોમાં અગાડીના
બે કમલો ઉપર ચરણોને ધારણ કરતા પૂર્વના દરવાજાથી પ્રવેશ
કરીને ચૈત્યવૃદ્ધને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દર્શ ‘નમો તિત્થસ્સ’ કહી પૂર્વ
દિશામાં મુખ કરી સિંહાસન ઉપર બેસી દેશના દે છે.

કેટલા કાલ સુધી દેશના આપે તે કહે છે:-

“ ભગવાન્ પ્રથમાં સંપૂર્ણપૌરુષીં ધર્મમાચષ્ટે ”

જાવાર્થ:-શ્રીતીર્થકરદેવ સંપૂર્ણ પહેલી પૌરુષી પર્યંત ધર્મદેશના
આપે છે.

બીજા પહોરમાં કોણ દેશના આપે તે કહે છે:-

“ ભગવત્યુત્થિતે ઉપરિ ક્રીતીયપૌરુષ્યાં તીર્થે-પ્રથમગણધરોઽન્યો વા
ધર્મમાચષ્ટે ”

જાવાર્થ:-શ્રીદેવાધિદેવના દેશના આપીને ઉઠ્યા પછી બીજા
પહોરમાં તીર્થ-શ્રીપ્રથમ ગણધર મહારાજ અથવા પ્રથમ ગણધર

મહારાજ ન હોય તો વીજા ગણધર મહારાજ દેશના આપે છે. ચોથા પહોરે પાઠા શ્રીતીર્થકર મહારાજ દેશના આપે.

પ્ર૦-૧૯૫-નરકગતિમાં નારકીના જીવો અશુભ વર્ણ, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શવાળાં પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે તો જાવિ તીર્થકરોના જીવો નરકમાં છે તેડે માટે કંઈ વિશેષતા છે યા નહિ ?

૭૦-નરકગતિમાં રહેલા સઘળા મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવો અશુભ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળાં પુદ્ગલોનો આહાર કરે છે પરંતુ નરકગતિમાં રહેલા જાવિ તીર્થકર મહારાજાના જીવો તો શુભપુદ્ગલોનો જ આહાર કરે છે. શ્રીજગવતીસૂત્રના પ્રથમ શતકના પ્રથમ ઉદ્દેશાની વૃત્તિમાં જગવાન્ શ્રીઅજયદેવસૂરિજી મહારાજાએ ઉલ્લેખ કરેલો છે કે:-

“ વન્નઓ કાલનીલાઈં, ગંધઓ દુર્ગ્ધિગંધાઈં, રસઓ તિત્તકડુચરસાઈં, ફાસઓ કક્ષલડગુરુચસીયલુક્ષ્વાઈં ॥ એતાનિ ચ પ્રાયો મિથ્યાદૃષ્ટય એવ માહારયન્તિ, નતુ ભવિષ્યતીર્થકરાદયઃ । ”

જાવાર્થ:-વર્ણથી કાળા અને નીલા વર્ણનાં, ગંધથી દુર્ગ્ધિગંધનાં, રસથી તીક્ષ્ણ, કમવા અને કષાયલા રસવાળાં, ફરસથી કર્કશ, ગુરુ, શીત અને રુદ્ધ સ્પર્શ વાળાં પુદ્ગલોનો નારકીના જીવો આહાર કરે છે. આ ઉપર જણાવેલ અશુભ પુદ્ગલોનો આહાર પ્રાયે કરીને મિથ્યાદૃષ્ટિઉંજ કરે છે પણ જાવિ શ્રીતીર્થકર મહારાજના જીવો કરતા નથી.

પ્ર૦-૧૯૬-શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરજી કયા ગહુમાં થયા છે ?

૭૦-શ્રીવિદ્યાધર ગહુમાં શ્રીપાદલિસસૂરિજીના સંતાનમાં શ્રી વૃદ્ધવાદિસૂરિ મહારાજના શિષ્ય શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરજી થયા છે.

શ્રીસિંહાસનદ્વાત્રિંશિકા નામના ગ્રંથમાં વર્ણન છે કે:-

“ શ્રીવિદ્યાધરગચ્છે ષડત્રિંશલ્લક્ષકન્યકુન્જાધિપતિશ્રીમરુંડરાજપ્રતિ-
બોધકશ્રીપાદલિસસૂરિસંતાને શ્રીસ્કંદિલાચાર્યશિષ્યશ્રીવૃદ્ધવાદિસૂરિઃ, ત-
ત્તિહ્યશ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરઃ શ્રીસર્વજ્ઞપુત્ર ઇત્યાદ્યયા પ્રસિદ્ધઃ । ”

ज्ञावार्थः—श्रीविद्याधर नामा गह्रमां उत्रोस लाख गामशळा कन्यकुब्ज देशना स्वामी श्रीमहंरराजना प्रतबोधक श्रीपादल्लितसूरि महाराजना वंशमां श्रीस्कंदिलाचार्य महाराजना शिष्य श्रीवृद्धवादी-सूरि थया. तेमना शिष्यश्रीसिद्धसेन दिवाकरजी श्रीसर्वज्ञपुत्र' एवा नामथी प्रसिद्ध थया.

श्रीसम्यक्त्वसप्ततिकांनी टीकामां पण कहेल ठे के:-

“ सिरिविज्ञाहरगच्छे श्रीपालित्तयसूरिसंताननहंगणसूरिओ बहु-विज्ञाभरिओ सिरिखंदिलायरिओ; × × × × × तओ य सिरिखंदिलाय-रिहं सवुड्ढवाई नियपण ठविओ, सिद्धसेणस्स य पवज्जासमए कुमुदचं-दुत्ति नामं दिने पुणोवि सूरिपयपह्वासमए सिद्धसेणदिवायरुत्ति नामं कथं पुव्वगयसुयपाढगत्तणेण दिवायरुत्ति ”

ज्ञावार्थः—श्रीविद्याधर गह्रमां श्रीपादल्लितसूरिजी महाराजना संतान रूप आकाशस्थलमां सूर्यसमान बहु विद्याथी जरपूर श्री स्कंदिलाचार्य थया. × × × × × ते पठी श्रीस्कंदिलाचार्य महाराजे श्रीवृद्धवादी महाराजने पोताना पट्ट उपर स्थापन कर्या. श्री वृद्धवादीजी महाराजे श्रीसिद्धसेनजी महाराजने दीक्षा आपो कुमु-दचंद्र नाम स्थापन कर्थु. पूर्वगत श्रुतना पाठकने दिवाकर कहेवाय ठे. अने श्रीकुमुदचंद्र महाराज पूर्वश्रुतना पाठी हता तेथी आचार्य पदवीप्रदान अवसरे श्रीसिद्धसेन दिवाकर नाम स्थापन कर्थु.

प्र०-१९७-श्रीजिनालयमां श्रीआचार्यमहाराज आदि दर्शन करवाने अर्थे पधारे त्यारे श्रावको उजा थाय तेथी श्रीजिनेश्वरपरमा-त्मानी आशातना थाय ?

उ०-श्रीआचार्य महाराजादि श्रीजिनालयमां दर्शनार्थे आवे ते अवसरे श्रावकोना उजा थवाथी श्रीजिनेश्वर देवनी आशातना

थाय नहि. उलटुं उजा न थाय तो श्रीगुरुमहाराजनो अविनय
थाय तेथी अवश्य उजा थवुं जोइए.

श्रीश्राद्धविधिमां जगवान् श्रीरत्नशेखरसूरीश्वरजी महाराजे
स्पष्ट कहेल ठे के:-

“ चैत्यादौ गुर्वागमनाद्यवसरे चाभ्युत्थानादिप्रतिपत्तिः कार्या ”

जावार्थ:-श्रीजिनमंदिरमां श्रीआचार्यादिमहाराजना आगमन
अवसरे उजा थवुं आदि प्रतिपत्ति करवी.

कलिकाखसर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए श्री
योगास्त्रना त्रीजाप्रकाशमां लखेल ठे के:-

“ ततो गुरुणामभ्यर्णे, प्रतिपत्तिपुरःसरम् ।

विदधीत विधुद्धात्मा, प्रत्याख्यानप्रकाशनम् ॥ १२५ ॥

व्याख्या-ततोऽनंतरं गुरुणां-धर्माचार्याणां देववंदनार्थमागतानां स्ना-
नादि दर्शनधर्मकथाद्यर्थं तत्रैव स्थितानां ”

जावार्थ:-देववंदन करवाने पधारेला अथवा स्नात्रादिना दर्शन
करवाने अथवा व्याख्यान करवाने अर्थे त्यांज स्थित रहेला श्रीगुरु-
महाराज-धर्माचार्य महाराजनी पासे प्रतिपत्ति पूर्वक देवनी पासे करेल
प्रत्याख्यानने निर्मल चित्तवाळो फरीथी गुरुनी पासे करे ॥ १२५ ॥

आ उपरना श्लोकमां प्रतिपत्ति कही ते प्रतिपत्तिने बे श्लो-
कोवने देखाडे ठे.

“ अभ्युत्थानं तदालोके-ऽभियानं च तदागमे ।

शिरस्यंजलिसंश्लेषः, स्वयमासनढौकनम् ॥ १२६ ॥

भासनाभिग्रहो भक्त्या, बंदना पर्युपासनम् ।

तथानेऽनुगमश्चेति, प्रतिपत्तिरियं गुरोः ॥ १२७ ॥ ”

जावार्थ:-१ श्रीगुरु महाराज आवे तेमने देखीने उजा थवुं. २
श्रीगुरु महाराज आवे तयारे सन्मुख जवुं. ३ श्रीगुरु महाराजने दे-

खीने मस्तके अंजली करवी अर्थात् बे हाथजोमी मस्तके लगाना.
४ स्वयं पोते आसन आपवुं. ५ आसननो अग्निग्रह एटले आसन
उपर श्रीगुरु महाराजना बेठा पठी बेसवुं. ६ जक्ति पूर्वक वंदन करवुं.
७ स्थित अयेथी तेमनी सेवा करवी अने ८ ज्यारे जाय त्यारे पठवाने
केटलांक पगलां जवुं. आ श्रीधर्माचार्य महाराजनी विनयरूप प्रति-
पत्ति जाणवी. ॥ १२६-१२७ ॥

प्र०-१ए०-साध्वीजीने मनःपर्यवज्ञान थाय ?

उ०-अप्रमत्तगुणस्थानके वर्तती महासती साध्वीजीने मनः-
पर्यवज्ञान थाय.

श्रीप्रवचनसारोद्धारना २७० मा द्वारमां कहेल ठे के:-

“ अरिहंत १ चक्रि २ केशव ३ बल ४ संभिन्ने ५ य चारणे ६ पुवा । ७ ।
गणहर ८ पुलाय ९ आहारक १० च नहु भवियमहिलाणं ॥ ३७ ॥

ज्ञावार्थ:-१ आमर्षोषधि, २ विप्रमर्षधि, ३ खेदोषधि, ४ जलो-
षधि, ५ सर्वोषधि, ६ संजिन्नश्रोतलब्धि, ७ अवधि ज्ञानलब्धि, ८
ऋजुमतिलब्धि, ९ विपुलमतिलब्धि, १० चारणलब्धि, ११ आशी-
विषलब्धि, १२ केवललब्धि, १३ गणधरलब्धि, १४ पुर्वधरलब्धि १५
अरिहंतलब्धि, १६ चक्रवर्तीलब्धि, १७ बलदेवलब्धि, १८ वासुदेवलब्धि,
१९ क्षीरमधुसर्पिआश्रवलब्धि, २० कोष्टकबुद्धिलब्धि, २१ पदानु-
सारिणीलब्धि, २२ बीजबुद्धिलब्धि, २३ तेजोलेख्यालब्धि, २४ आ-
हारक लेख्यालब्धि, २५ शीतलेख्यालब्धि, २६ वैक्रिय शरीरलब्धि, २७
अक्षीण महानसीलब्धि, अने २८ पुलाकलब्धि, आ अठावीशलब्धिउं
ठे तेमांथी १ अरिहंत, २ चक्रवर्ती, ३ वासुदेव, ४ बलदेव, ५ संजि-
न्नश्रोत, ६ जंघाचारण विद्याचारण, ७ पुर्वधर, ८ गणधर, ९ पुलाक, अने
१० आहारक शरीर, आ दशलब्धिउं जव्यबीउंने न होय बाकीनी

અઢારલલ્લિઢી સ્ત્રીઢને હોય. અઢારમાં ઋજુમતિ તથા વિપુલમતિ બન્ને મનઃપર્યાયજ્ઞાન લલ્લિઢી ઢે. તેથી ઋજુમતિ તથા વિપુલમતિ મનઃપર્યાયજ્ઞાન શ્રીમતી સાધ્વીઢને હોય. આ પાઠમાં સ્ત્રીવેદમાં મનઃપર્યાયજ્ઞાન સ્પષ્ટપણે કહેલ ઢે. સ્ત્રીવેદ કહેવાથી શ્રીમતી સાધ્વી-ઢજ સમજવી.

શ્રીષ્ઠશીતિ કર્મગ્રંથમાં શ્રીદેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાણ પળ કહેલ ઢે કે:-

“ તસ જોય વેય સુક્ષ્મા-હાર નરપણિદિ સંનિ ભવિ સઘ્વે । ”

જાવાર્થ:-ત્રસમાં, મન, વચન અને કાયાના યોગમાં, સ્ત્રીવેદ, પુરુષ વેદ અને નપુંસક વેદમાં, શુક્લલેશ્યામાં, આહારકમાં, મનુષ્યગતિ-માં, પંચેન્દ્રિયામાં, અને સંજ્ઞી માર્ગણામાં ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન, ૪ કેવલદર્શન, ૫ મતિજ્ઞાન, ૬ શ્રુતજ્ઞાન, ૭ અવધિજ્ઞાન, ૮ મનઃપર્યાયજ્ઞાન, ૯ કેવલજ્ઞાન, ૧૦ મતિ અજ્ઞાન, ૧૧ શ્રુતઅજ્ઞાન, અને ૧૨ વિજગજ્ઞાન, સર્વ ઇટલે વારે ડપયોગ હોય.

પ્ર૦-૧૯૯-ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા કોણ હોઈ શકે ?

ઢ૦-અપ્રમાદી ક્ષપકનિર્ઘથ અને અપ્રમાદી, ડપશમકનિર્ઘથ મહાત્મા ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા હોય. શ્રીઆવશ્યકસૂત્રમાં ધ્યાનશતકમાં શ્રીજિનજ્ઞગણિક્ષમાત્રમણજી મહારાજે કહ્યું ઢે કે:-

“ સવસ્મત્સહિયા, મુણિઓ સ્ત્રીણોવસંતમોહા ય ।

જ્ઞાયારો નાળધણા, ધર્મજ્ઞાણસસ નિદિઢ્ઠા ॥ ૬૩ ॥ ”

સારાંશ:-પાંચે પ્રકારના સર્વપ્રમાદથી રહિત જ્ઞાનવાન્ ક્ષપક અને ડપશમક સાધુ મહાત્માઢ ધર્મધ્યાનના ધ્યાતા શ્રીજિનેશ્વરોણ અને શ્રીગણધરમહારાજાઢણ કહ્યા ઢે.

પ્ર૦-૨૦૦-દીક્ષાલેનાર સર્વ પુરુષોને ડપધિનું સર્વ સરલુંજ હોય ?

૩૦-દીક્ષા લેનાર પુરુષો-સામાન્ય, મધ્યમ અને ઉત્તમ એમ ત્રણ પ્રકારના હોય છે. કુત્રિકાપણની ઉપધિ સંબંધી સ્વર્ચ જઘન્યથી દીક્ષા લેનાર સામાન્ય પુરુષને પાંચ રૂપીયાનું થાય, મધ્યમ સ્થિતિવાળા શેઠશાહુકારાદિકોને એકહજાર રૂપીયાનું સ્વર્ચ થાય છે અને ઉત્તમ પુરુષ ચક્રવર્ત્તિ અને મંમલિકરાજા વિગેરેને જઘન્યથી એકલાખ રૂપીયાનું સ્વર્ચ લાગે છે.

શ્રીવૃહત્કલ્પના બીજા ક્ષંડમાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ પળતો પાગતિયાળં, સાહસ્તં હોતિ હૃમ્મમાદીળં ।

ઉક્ષોસ સતસહસ્તં, ઉત્તમ પુરિસાળ ઉવધીઓ ॥ ૬૬ ॥ ”

જાવાર્થ:-દીક્ષા અંગીકાર કરનાર સામાન્ય મનુષ્યને ઉપધીનું મૂલ્ય પાંચ લાગે. ઇચ્છ્ય શ્રેષ્ઠી સાર્થવાહ આદિ મધ્યમ પુરુષોને દીક્ષાની ઉપધીનું મૂલ્ય હજાર રૂપીયા થાય અને ઉત્તમ પુરુષો ચક્રવર્ત્તી માંમલિક પ્રજ્ઞતિ રાજાઁને લાખ રૂપીયા દીક્ષા સંબંધી ઉપધીના સ્વરચના લાગે. અહીં જઘન્ય પાંચ રૂપીયા મધ્યમ હજાર અને ઉત્કૃષ્ટા લાખ રૂપીયા ઉપધીનું મૂલ્ય કહેલ છે પણ સર્વને એક સરખું ન સમજવું.

પ્ર૦-૨૦૧-‘ કુત્રિકાપણ ’ નો અર્થ શો ?

૩૦-‘કુ’ એટલે પૃથ્વી આદિ ‘ ત્રિક ’ એટલે સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ આ ત્રણ લોક કહેવાથી ત્રણ લોકમાં રહેલી-૧ જીવ, ૨ ધાતુ અને ૩ મૂલાત્મક વસ્તુ તેની ‘ આપણ ’ કહેતાં પુણ્યશાલિ મનુષ્યોના ઇન્દ્રિતને પૂર્ણ કરનાર પૂર્વજવના સંબંધી દેવથી અધિષ્ઠિત દુકાન. તે દુકાનમાંથી સ્વરીદ કરનાર પુણ્યત્મા મનુષ્યોને વસ્તુમાત્ર પૂરી પામે છે. આવી દેવાધિષ્ઠિત દુકાન પ્રથમના સમયમાં ઉજ્જાયિની રાજગૃહી આદિ નગરીઁમાં હતી.

શ્રીવૃહત્કલ્પસૂત્રવૃત્તિના બીજા ક્ષંડમાં ઉલ્લેખ કરેલ છે કે:-

“ કુર્તિય પુઠ્ઠી સન્ના, જં વિજ્ઞતિ તત્થ વેયણચેયં ।

ગહણુદ્દોગે અલ્લમં, ન તં તર્હિ આવણે નત્થિ ॥ ૬૫ ॥ ”

સારાંશ:-કુ એટલે પૃથ્વી તેનું ત્રિક અર્થાત્ સ્વર્ગ મર્ત્ય અને પાતાલ, તેમાં રહેલ વસ્તુનાં જે દુકાન તે કુત્રિકા પણ કહીયે અર્થાત્ સર્વલોકના ગ્રહણ ઉપજોગમાં સમર્થ એવા ત્રણ જગત્માં રહેલ ચેતન અથવા અચેતન સર્વ પદાર્થ તે કુત્રિકાપણમાં અવશ્ય હોય. જે પદાર્થ તે કુત્રિકાપણમાં ન હોય તે પદાર્થજ જગત્માં નથી.

પ્ર૦-૧૦૧-દેવાના એક નાટકમાં કેટલો કાલ વ્યતીત થાય ?

ઉ૦-દેવાના એક નાટકની અંદર ચારહજાર વર્ષ જેટલો કાલ વ્યતીત થઈ જાય. સ્વરતર ગૃહીય શ્રીસમય સુંદરજી ઉપાધ્યાય શ્રી વિશેષશતક નામના ગ્રંથમાં કહેલ છે કે:-

“ દેવાનાં એકસ્મિન્ નાટકે કિયાન્ કાલો લગતિ ક્વાપિ દૃષ્ટં શ્રુતં વા ? ઉચ્યતે-શ્રીપાર્શ્વનાથદશગણધરસંબંધે સસમગણધરાધિકારે દેવનાટકસ્ય ચતુર્વર્ષસ્મરણાદિત્યાદિત્વાત્, તથા ચ તત્પાઠઃ જાણં દેવાણં પેછળયં પિ ચત્તર્હિ વાસસહસ્સેહિ સમ્પ્પદ્ધિ । ઇતિ ”

સારાંશ:-દેવતાઈના એક નાટકમાં કેટલો કાલ લાગે તે કોઈ ટેકાણે જોયું છે કે સાંજદ્યુનું છે ? ઉત્તર-શ્રીપાર્શ્વનાથ જગવાન્ના દશ ગણધરના સંબંધમાં સાતમા ગણધરના અધિકારમાં દેવનાટકનું ચાર હજાર વર્ષનું પ્રમાણ કહેલ છે. તે પાઠ-‘જે દેવતાઈનું નાટક પણ ચાર હજાર વર્ષ સમાપ્ત થાય છે.’

પ્ર૦-૧૦૨-‘કન્યાદાન ન દેવું’ એવા નિયમવાળા શ્રીચેન્નામ-હારાજાને પુત્રીઈ હતી યા નહિ ? હતી તો તેનો વિવાહ થયો યા નહિ ? અને થયો તો તે કોણે કર્યો ?

ઉ૦-શ્રીચેન્નામહારાજાને બીજી બીજી રાણીઈથી ઉત્પન્ન થયેલી ૧ પ્રજ્ઞાવતી, ૨ પદ્માવતી, ૩ મૃગાવતી, ૪ શિવા, ૫ જ્યેષ્ઠા, ૬ સુજ્યેષ્ઠા

अने ७ चेलणा, आ नामनी सात पुत्रीं हती. तेमांची पाच पुत्री-
उनो तेमनी मातांण श्रीचेकामहाराजाने जणावीने अनुक्रमे १ प्रजा-
वतीजीनो वीतजयपचनना महाराजा श्रीउदायननी साथे, २ पद्माव-
तीजीनो चंपानगरीना महाराजा दधिवाहननी साथे, ३ मृगावतीजीनो
कौशंबी नगरीना श्रीशतानीक राजानी साथे, ४ शिवानो उज्जयिनी
नगरीना चंद्रप्रद्योतन राजानी साथे अने ५ ज्येष्ठानो कप्रियकुंरुपुर
नगरना महाराजा श्रीनंदीवर्धननी साथे विवाह कर्यो. ६ सुज्येष्ठाए
तो कौमारश्चवस्थामांज दीक्षा अंगीकार करी अने ७ चेलणानो राज-
एही नगरीना महाराजा श्रीश्रेणीकनी साथे गंधर्वविवाह थयो हतो.
श्रीचेकामहाराजानी आ साते पुत्रीं सती हती.

श्रीत्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रना दशमा पर्वनाठठा सर्गमां कलि-
कालसर्वज्ञ जगवान् श्रीहेमचंद्रसूरीश्वरजी महाराजाए कहुं ठे के:-

“ पृथक् राक्षीभवास्तस्य, बभूवुः सप्त कन्यकाः ।

सप्तानामपि तद्राज्यां-गानां सप्तेव देवताः ॥ १८६ ॥

प्रभावती १ पद्मावती २, मृगावती ३ शिवापि ४ च ।

ज्येष्ठा ५ तथैव ह ज्येष्ठा ६, चेलणा ७ चेति ताः क्रमात् ॥ १८७ ॥

चेदकस्तु आचकोऽन्य-विवाहनियमं वहन् ।

ददौ कन्यां न कस्मैचिद्, उदासीन इव स्थितः ॥ १८८ ॥

तन्मातर उदासीन-मपि ह्यापृच्छथ चेदकम् ।

वराणाम-रूपाणां, प्रददुः पंच कन्यकाः ॥ १८९ ॥

प्रभावती वीतमये-श्वरोदायिनभूपतेः ।

पद्मावती च चंपेश-दधिवा नभूभुजः ॥ १९० ॥

मृगावती च मृगावती-नृपस्य तु मृगावती ।

शिवा राजपुत्रनाशस्य, प्रद्योतपृथिवीपतेः ॥ १९१ ॥

उज्जयिनीनाथस्य, नन्दिवर्धनभूपतेः ।

श्रीवो नाथज्येष्ठस्य, ज्येष्ठा दत्ता यथारुचि ॥ १९२ ॥

હૃથં ચિરકા સુજ્યેષ્ઠા, સ્વયમ્ના ચ્ચ ચેટકમ્ ।

સમીપે ચ નાયાયાઃ, પરિવ્રજ્યામુપાદદે ॥ ૨૬૫ ॥

ગાન્ધર્વેણ વિવા ન, પરિણીયાથ ચેલ્લણામ્ ।

રાજા નાગ-લસ્યા-ગૈત્વાઽઽક્યત્ ત-સુતાન્ મૃતાન્ ॥ ૨૭૨ ॥ ”

સારાંશઃ—શ્રીચેના મહારાજાને જુદી જુદી રાણીઝંથી તેના રાજ્યના સાત અંગોની અધિષ્ઠાયિકા સાત દેવીઝંજ હોય તેવી સાત પુત્રીઝં ઉત્પન્ન થઈ. તેનાં અનુક્રમે નામ પ્રજાવતીજી ૧, પદ્માવતીજી ૨, મંગાવતીજી ૩, શિવા ૪, જ્યેષ્ઠા ૫, સુજ્યેષ્ઠા ૬, અને ચેલ્લણા ૭ બીજાનો વિવાહ ન કરવાનો નિયમ કરનાર પરમ શ્રાવક શ્રીચેના મહારાજાએ કોઈને પણ કન્યાઝં આપી નહિ પણ ઉદાસિનની જેમ સ્થિત રહ્યો. કન્યાઝંની માતાઝં ઉદાસિનજાવે સ્થિત રહેલા શ્રીચેના મહારાજાને પૂઠીને કન્યાઝંને યોગ્ય વરોને પાંચ કન્યાઝં આપી. ૧ શ્રીમતી પ્રજાવતીજી, વીતજ્ઞપત્તનના નાયક શ્રીઉદાયી મહારાજાને, ૨ શ્રીમતી પદ્માવતીજી ચંપાનગનીના નાયક શ્રીદધિવાહન મહારાજાને, ૩ શ્રીમતી મૃગાવતીજી કૌશાંબીનગનીના સ્વામી શ્રીશતાનીક મહારાજાને, ૪ શ્રીમતી શિયા ઝાઝાનના નગરીના સ્વામી શ્રીચંદ્રપ્રયોત મહારાજાને, ૫ શ્રીમતી જ્યેષ્ઠા શ્રીકુંડપુરનગરના સ્વામી શ્રીવીરપરમાત્માના વર્નીલ બંધુ શ્રીનંદીવર્ધન મહારાજાને આ પ્રમાણે ઇત્થા મુજબ આપી. ચૈરાગ્યવતી યીમતી ૬ જ્યેષ્ઠા મંગાવતીજી શ્રીચેના મહારાજાને પૂઠીને સ્વયં શ્રીમતી ચંદનલાલા મહાસતીજીની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી. શ્રીશ્રેણિક મહારાજાએ ચેલ્લણાને ગાંધર્વ વિવાહે પરણીને નાગ-જાર્યવાહ અને સુલસાજી સતીની પાસે જઈ તેમના બત્રીસે પુત્રોના મૃત્યુ પાત થયાના રમાચાર કહ્યા.

પ્રશ્ન—૨૦૪—કયા કયા ગુણસ્થાનકમાં વર્તતો જીવ કાલધર્મ પામે ?

तथा परजवमां जीवनी साथे कयां कयां गुणस्थानको जाय ?

उ०-त्रीजुं ' मिश्र ' नामनुं गुणस्थान, बारमुं ' क्षीणमोह ' गुणस्थान अने तेरमुं ' सयोगी ' गुणस्थान. आ त्रण गुणस्थानकोमां वर्ततो जीव काळधर्म पामे नहि. बाकीनां अगीयार गुणस्थानकोमां वर्ततो जीव काळधर्म पामे. ते अगीयार गुणस्थानोमांथी पदेसुं ' मिथ्या-दृष्टि ' गुणस्थानक, बीजुं ' सास्वादन ' गुणस्थानक अने चोथुं ' अविरति सम्यग्दृष्टि ' गुणस्थानक, आ त्रण गुणस्थानको परजवमां जीवनी साथे जाय ठे अने बाकीनां आठ परजवमां साथे जतां नथी.

श्रीगुणस्थानकक्रमारोहमां कहेल ठे के:-

“ ननु मिश्रस्थ एव क्रियते, तथा मिश्र इव क्षीणमोहे सयोगिनि च वर्तमानो जीवो न क्रियते, परेष्वेकादशसु मिथ्यात्वसास्वादनाविरतदेशविरतप्रमत्ताप्रमतापूर्वकरणानिदृष्टिबादरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहायोगिकेवलिरूपेषु गुणस्थानकेषु वर्तमानो क्रियते, तथा तेष्वेकादशसु मरणगुणस्थानकेषु मिथ्यात्वसास्वादनाविरतिसम्यग्दृष्टिलक्षणानि त्रीणि गुणस्थानकानि जावेन सह परमबलमप्यनुयान्ति, न चापराण्यष्टौ गुणस्थानानि । ”

सारांश:-मिश्रगुणस्थानकमां वर्ततो मरे नहि तथा मिश्रनी जेम क्षीणमोह गुणस्थानमां तथा सयोगी गुणस्थानमां वर्ततो जीव मरे नहीं, बाकीना १ मिथ्यात्व गुणस्थान, २ सास्वादन, ४ अविरति, ५ देशविरति, ६ प्रमत्त, ७ अप्रमत्त, ८ अपूर्वकरण, ९ अनिदृष्टिबादर, १० सूक्ष्मसंपराय, ११ उपशान्तमोह अने १४ अयोगीकेवली गुणस्थान आ अगीयार गुणस्थानकमां वर्ततो जीव काळधर्मने प्राप्त थाय, तथा ते अगीयार मरण गुणस्थानकमार्थी १ मिथ्यात्व, २ सास्वादन अने ४ अविरति सम्यग्दृष्टि आ त्रण गुणस्थानको जीवनी साथे परजवमां पण जाय ठे. बाकीनां आठ गुणस्थानको साथे जतां नथी.

प्र०-२०५-श्रीकेवलज्ञानी महात्माउने ध्यान अथवा आवश्य-कआदि क्रियानो कलाप करवानो होय ?

उ०-श्रीगुरुदेवसङ्गानी महात्माउने चिन्तनरूप ध्यान न होय अने आवश्यकआदि क्रियाउ पण करवानी होय नहि कारणके तेउने ज्ञवमन नथी तेमज क्रियाउ करवानुं कारण पण नथी, अर्थात् कारण बिना कार्य होइ शके नहि.

श्रीगुरुदेवसङ्गानी अठारमा शतकना दशमा उद्देशमा कहैछ ठे के:-

“तत्र तज्जसज्ज्ञायज्ञाणावसयमादीएसुं जयणात्ति॥ व्याख्या-इह तपः-अनशनादि, नियमाः-तद्विषया, अभिग्रहविशेषाः-यथा एतावत्तपःस्वाध्यायवैया स्यादे मयाऽवश्यं रात्रिन्दिवादौ विधेयमित्यादिरूपाः, संयमः-प्रत्युपेक्षादिः, स्वाध्यायो-धर्मकथादिः, ध्यानं-धर्मादिः, आवश्यकं-षड्विधं एतेषु च यद्यपि भगवतः कश्चिन्न तदानीं विशेषतः संभवति तथापि तत्फलसद्भावात्तदस्तीत्यवगतव्यम् ।”

सारांशः-अनशनादि तप, अजिग्रह विशेष नियम, प्रत्युपेक्षादि संयम, धर्मकथादि स्वाध्याय, धर्मादि ध्यान, षड्विध आवश्यक एमांथी जो के परमात्मा श्रीमहावीरस्वामिजीने कई पण विशेषर्थ संजवतुं नथी तो पण तेना फलना सङ्गावथी ठे एम समजवुं अर्थात् वास्तविक प्रतिक्रमणादिक होय नहि.

प्र०-१०६-प्रतिक्रमणमां देववन्दन करवामां आवे ठे ते समये जे स्थापनाजी राखवामां आवे ठे ते स्थापनाजी श्रीगुरुदेवनी ठे तो तेमनी पासे देववन्दन थइ शके ?

उ०-जे स्थापनाजीनी पासे प्रतिक्रमणादि क्रिया करवामां आवे ठे ते केवल श्रीगुरुजी स्थापना नथी परंतु देववन्दन करवा अवसरे तेमां श्रीपंचपरमेष्ठिनी स्थापना मानी देववन्दन थाय ठे. जो गुरुजी स्थापना होय तो तेमनी पासे चैत्यवन्दन न थाय. श्रीसेनप्रभन बीजा उल्लासमां कहैछ ठे के:-

“ शुद्धपादुकाग्रे प्रतिक्रमणादिकं श्रुयति न वेति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-केवल-
देववन्दनं, विना सर्वं प्रतिक्रमणादिकं श्रुयतीति न च पादुका पुष्पादिभिर-
चर्यते इति प्रतिक्रमणादिकं न श्रुयतीति वाच्यं पुष्पादिभिरजिनप्रतिमाना-
मग्रेऽपि प्रतिक्रमणादिक्रियायाः शुद्धयमानत्वात् इति ॥ ४४ ॥ ”

सारांशः—श्रीगुरुमहाराजनी पादुकानी अगानी प्रतिक्रमणा-
दिक क्रिया शुद्ध थाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—केवल देव-
वन्दनना विना प्रतिक्रमणादि सर्व क्रिया शुद्ध थाय. पादुकानी पु-
ष्पादिथी पूजा थाय ठे माटे तेमनी पासे प्रतिक्रमणादिक क्रिया
शुद्ध न थाय एम न कहेबुं. पुष्पादिकथी पूजित श्रीजिनप्रतिमानी
अगानी पण प्रतिक्रमणादिक क्रियाओ शुद्ध थाय ठे.

श्रीसंघाचार ज्ञाप्यवृत्तिमां श्रीतपगह्वनायक श्रीधर्मघोषसूरीश्व-
रजी महाराजे स्पष्ट उल्लेख करेल ठे के:-

“ जिणर्चिबाभावे पुण, ठवणा गुरुसक्खियावि कीरंती ।
चियवन्दण चिय इमा, तत्थवि परमिद्धिठवणाओ ॥ ३ ॥
अहवा जत्थ व तत्थ व, पुरओ परिकप्पिऊण जिणर्चिबं ।
कीरइ बुहेहि एसा, नेया चियवन्दणा तम्हा ॥ ४ ॥ ”

सारांशः—श्रीजिनप्रतिमाना अज्ञावे तथा श्रीगुरु महाराजनी
साक्षीना पण अज्ञावे श्रीजिनेश्वरनी तथा श्रीगुरुमहाराजनी स्थापना
करबी. तेमां पण चैत्यवन्दना निश्चये करी श्रीपरमेष्ठीपदनी स्थापना
करीने करबी. अथवा ज्यां त्यां पण श्रीजिनप्रतिमानि—चैत्यनी पोतानी
सम्मुख कल्पना करीने बुध पुरुषो वन्दन स्तुति करे ते कारणची तेने
चैत्यवन्दना जाणबी.

प्र०-२०७-सर्व शाश्वती प्रतिमाउ पांचसो धनुष्यनीज उंची
होय के उंची बधती पण होय ?

उ०-उर्ध्वलोकमां तथा अधोलोकमां रहेली शाश्वती प्रतिमाउ

સાત હાથની ડુંચી છે અને તિર્થાલોકમાં રહેલી શાશ્વતી પ્રતિમાડું પાંચસો ધનુષ્યની ડુંચી છે.

શ્રીસંઘાચાર જ્ઞાપ્યવૃત્તિમાં જગવાન્ શ્રીધર્મઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજે સ્પષ્ટપણે ડહોલ કરેલ છે કે:-

“ ઉત્તે મંગુલનાં, અહ જ હમસસ સત્તરયળીઓ ।

તિરિલોપ પંચ ઘણુસય-સા યપાહિમા પળિવયામિ ॥ ૨૬ ॥ ”

સારાંશ:-ઉત્તેધ અંગુલના માનથી સાત હાથની અધોલોકને વિષે જીવનપતિમાં બીરાજમાન તથા ઉર્ધ્વ લોકમાં વૈમાનિક પ્રેવેયક અને અનુત્તર વિષે રહેલી શ્રીજિનેશ્વર પરમાત્માની શાશ્વતી પ્રતિમાડુંને તથા પાંચસો ધનુષના પ્રમાણની તિર્થાલોકમાં વૈતાલ્ય આદિ પર્વતો ઉપર સિદ્ધાયતન કુટોમાં રુચકદ્વીપ, કુંરુલદ્વીપ અને નંદીશ્વરાદિ દ્વીપોમાં અંજનગિરિ આદિ સ્થાનોમાં બીરાજમાન શાશ્વતી શ્રીજિનપ્રતિમાડુંને હું નમસ્કાર કરું.

પ્ર૦-૧૦૦-વાસુદેવો જે શિલા ઉપર છે તેનું નામ ‘કોટિશિલા’ શા કારણથી કહેવાય છે ?

જ૦-મગધ દેશમાં દશાર્ણ પર્વતની પાસે ઉત્તેધ અંગુલના માપથી એક યોજન લાંબી એક યોજન પહોળી અને એક યોજન ડુંચી એક ગોઠ શિલા છે તે ઉપર શ્રીશાન્તિનાથસ્વામિના શ્રીચક્રાયુદ્ધ નામના પ્રથમ ગણધરદેવ અનેક સાધુડુંની સાથે અણસણ કરી સિદ્ધિપદને પામ્યા અને તેમની વત્રીસ પાટ પરંપરા સુધી સંસ્થાતા ક્રોમ મુનિવરો જાણ્યા પદને પામ્યા તે પછી શ્રીકુંથુનાથસ્વામિની અઘાત્રીસ પાટ પરંપરા સુધી સંસ્થાતા ક્રોમ મુનિવરો એજ શિલા ઉપર અણસણ કરીને શિવપદ પામ્યા, તેવી રીતે શ્રીશ્વરનાથસ્વામિની ચોવીસ પાટ સુધીના બારક્રોમ મુનિવરો શ્રીમદ્દિનાથજગવાન્ની વીસપાટ સુધીના ઠ ક્રોમ મહર્ષિડું, શ્રીમુનિ

सुव्रतस्वामिना त्रण क्रोन महात्माउं अने एकत्रीसमा तीर्थपति श्री नमिनाथस्वामीजीना एक क्रोन महर्षिउं एवी रीते अनेक कोटि महर्षिउं अणसण करी एज शिखा उपर सिद्धिपदने पाम्या. ए कारणशी ते शिखानुं नाम ' कोटिशिखा ' पम्थुं.

श्रीमद्भगवद्गीता उपाध्यायजी कृत विशेषशतकमां उल्लेख ठे के:-

“ भरतक्षेत्रमध्यखंडे मगधदेशे दशार्णपर्वतसमीपे उत्सेधार्णवनिष्पन्न-
कयोजनपृथुलायामा एकयोजनोच्चा वृत्ता केटि शिखालाभा एका शिलाऽस्ति ।
तस्यां श्रीशान्तिनाथादिजिनषट्कतीर्थशिखाः अनेक मुनिकोटयो ज्ञेयाः,
कथमित्याह-प्रथमं श्रीशान्तिनाथस्य चक्रायुधनामा प्रथमगणधरोऽनेकसा-
धुगणपतिः सिद्धः । ततो द्वात्रिंशत्पट्टप्रतिष्ठितः कृष्णपरम्परामां संख्येय-
मुनिकोटयः सिद्धाः, ततः श्रीकुन्धुनाथतार्थसम्बन्धिनोऽष्टाविंशतियुगैः संख्ये-
यमुनिकोटयः सिद्धाः । ततः श्रीअरजिनस्य द्वादश 'कोटयो मुनीनां चतुर्विं-
शतियुगानि यावत् सिद्धाः । ततः श्रीमल्लिकार्जुनस्य विंशति युगानि यावत् षट्
कोटयः सिद्धाः । ततः श्रीमुनिव्रतस्य तिस्रः कोटयः सिद्धाः । ततः श्रीनमि-
तार्थकरस्य एका मुनिकोटिः सिद्धाः । एवमन्येऽपि बहवः साधवः सिद्धाः तेन
कारणेन एषा कोटिशः सिद्धिभवनात् कोटि शिखा इत्यभिधीयते ॥ ”

संक्षेपः-भरतक्षेत्रना मध्य वंरुमां मगधदेशमां दशार्ण पर्वतनी
पासे उत्सेधअंशुलना मानथी बनेली एक योजन लांबी एक योजन
पहोळी अने एक योजन उंची गोळ एक कोटिशिखानामनी शिखा
ठे. ते शिखा उपर श्रीशान्तिनाथ आदि ठ जिनेश्वरदेवोना अनेक कोटि
साधुल सिद्ध थयेला ठे. केवी रीते सिद्ध थया तेनुं वर्णन करे ठे. प्रथम
श्रीशान्तिनाथजीना अनेक साधुना गणे परिवरेला श्री चक्रायुध नामा
प्रथम गणधर मोक्षे पधार्या, ते पढी बन्नीश पाट मुधी परंपरामां रहेला
संख्याता क्रोनमुनिउं सिद्धि पदने पाम्या. ते पढी श्रीकुन्धुनाथ जगवान्-
ना तीर्थमां अठावीस पाटपरंपरामां संख्याता क्रोमी मुनिउं सिद्धिपदने
प्राप्त थया. पढी श्रीअरजनाथजिनेश्वरना तीर्थमां चावी पाटना बार

क्रोक मुनिउं सिद्ध्या. पढी श्री-मद्विजय जगवान्ना वीश पाट सुधी ठ
क्रोक मुनिउं सिद्धपदने प्राप्त थया. पढी श्रीमुनि सुव्रतस्वामिना त्रण
क्रोक मुनिउं मोक्ष पास्या. पढी श्रीनमिजिनेश्वरना एक क्रोक मुनिउं
सिद्धिपद वर्या. एवी रीते अन्य पण बहु साधुउं मोक्षे गया. एम अनेक
क्रोक मुनिउंना मोक्ष जवाना कारणथी कोटी शिखा कहीए ठीए.

श्रीअष्टि तप्रजसूरिकृतश्रीशांतिनाथचरित्रनी अंतर्मां कहेष ठे के:-

“ इतोऽस्ति भरतक्षेत्रे, मध्यखंडे सुरार्वितः ।

भुवि ख्यातं कोटिशिला-ऽभिधानं तीर्थस्तमम् ॥ १६१९ ॥

विषयायानां तत्र, बहुकेवलिसंयुतः ।

चक्रायुधगणधरः, पुण्यात्मा प्रययौ शिवम् ॥ १६२० ॥

तस्यां शिलायां कालेन, बह्व्यः संयतकोटयः ।

सिद्धाश्चक्रायुधाग्निभ्यां, यका पूर्वं पवित्रिता ॥ २१ ॥ यदुक्तम् ।

सिद्धे गणधरे यस्मिं-स्तीर्थे शांतिजिनेशितुः ।

सिद्धास्तत्र महातीर्थे, संख्याता यतिकोटयः ॥ २२ ॥

अन्योरापे भगवत-स्तीर्थे तत्र शिलातले ।

साधूनां कोटयः सिद्धाः, संख्याता गतपापकाः ॥ २३ ॥

भरस्य स्वामिनस्तीर्थे, साधुद्वादशकोटयः ।

अष्टप्रका कमाणि, क्षपयित्वा शिवं गताः ॥ २४ ॥

तीर्थे मल्लिजिनेन्द्रस्य केवलज्ञानधारिणाम् ।

षडत्र कोटयः प्राप्ता, निर्वाणं व्रतशालिनाम् ॥ २५ ॥

मुनिसुव्रतनाथस्य, तीर्थे तीर्थेऽत्र विश्रुते ।

साधूनां कोटयस्तिस्रः, संप्राप्ताः पद्मव्ययः ॥ २६ ॥

तीर्थे नमिजेन यापि, कोटिरेक महात्मनाः ।

सिद्धास्तत्रानगाः त्वां, सुखेशुद्धक्रियावताः ॥ २७ ॥

अन्येऽपि बहवः, सिद्धा ये तत्र साधवः ।

कालेन गच्छता तेऽत्र, ग्रंथे न कथिता मया ॥ २८ ॥

येषां तीर्थकृतां तीर्थे, सिद्धा कोटिरनका ।

तान्येव कांतान्यत्र, सेयं कोटिशिला ततः ॥ २९ ॥

ચારણશ્રમણૈઃ વિચયક્ષૈર્દેવાદૃશસ્તથા ।

તદ્ભક્ત્યા વચ્ચતે નિત્યં, તીર્થં કોટિશિલાભિષ્ણ ॥ ૧૬૩૦ ॥ ”

સારાંશઃ—ઝરતક્ષત્રના મધ્યમ સ્વર્ગમાં દેવોયો પૂજિત પૃથ્વીમાં પ્રસિદ્ધ કોટિશિલા નામનું ઉત્તમ તીર્થ છે. ત્યાં ઘણા કેવલજ્ઞાની-ઝની સાથે પવિત્ર આત્મા શ્રીચક્રાયુધ નામા ગણધર મહારાજા મોક્ષમાં ગયા છે, જે શિલા પ્રથમ શ્રીચક્રાયુધ ગણધર મહારાજના ચરણથી પવિત્ર થયેલી તે શિલા ઉપર કાલે કરીને ઘણા ક્રોડ સાધુઝ મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા છે. જે તીર્થ ઉપર શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વરના ગણધરદેવ સિદ્ધિ પદને પામ્યા છે. તે મહાતીર્થ ઉપર સંખ્યાત ક્રોની મુનિઝ સિદ્ધ થયા છે. તે શિલા ઉપર શ્રીકુંથુનાથ જગવાનના તીર્થમાં પાપરહિત સંખ્યાતા ક્રોન સાધુઝ સિદ્ધ થયા છે. શ્રીચરનાથ પરમાત્માના તીર્થમાં આઠ જાતિના કર્મને ક્ષય કરી ચારક્રોન મુનિઝ મોક્ષે પધાર્યા છે. શ્રીમદ્ધિજિનેશ્વરના તીર્થમાં ઝ ક્રોન કેવલજ્ઞાની મહર્ષિઝ મોક્ષને પામ્યા છે. આ પ્રસિદ્ધ તીર્થ ઉપર શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના તીર્થમાં ત્રણ ક્રોન સાધુઝ મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા છે, શ્રીનમિજિનના તીર્થમાં એક ક્રોન મહાત્મા વિશુદ્ધ ક્રિયાવંત સાધુઝ સિદ્ધ થયા છે. એવી રીતે તે તીર્થ ઉપર અન્ય પણ બહુ સાધુઝ જે કાલે કરીને સિદ્ધ થયા તે આ પ્રથમાં મેં કહ્યા નથી. જે તીર્થકરોના તીર્થમાં સંપૂર્ણ ક્રોની મુનિઝ સિદ્ધ થયા તેજ અહીં કહ્યા છે. તે કારણથી આ કોટિશિલા કહેવાય છે. ચારણ મુનિઝ, સિદ્ધ પુરુષો, યક્ષો, દેવો અને અસુરો તે કોટિશિલા નામા તીર્થને જતિવને નિત્ય વંદન કરે છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના પ્રથમ ઝલાસમાં કહ્યું છે કેઃ—

“ વાસુદેવોત્પાદ્યા કોટિશિલા શાશ્વતી અશાશ્વતી વા સા ચ કુત્ર સ્થાનકેઽસ્તિ તથા તદ્દેવૈઃ સર્વાપ્યુત્પાદ્યતેઽથવૈકદેશેન તથા નરાણાં કોટયોત્પાદ્યા કોટિશિલેતિ યથાર્થનામાઽન્યથા વેતિ પ્રશ્નોઽત્તરઃ —કોટિ-

શિલાઃશાશ્વતી જ્ઞાયતે ગંગાસિંધુવૈતાલ્યસાવસ્થાનત્વમર્થનાં મધ્યે શાલ્ભે તસ્યા અર્ધનાચથા સા મગધદેશે દશાર્ધપર્વતસમીપે આસ્તાતિ તથા સર્વેરપિ વાસુદેવૈઃ, સર્વાઽપ્યુત્પાત્યતે નત્વેકદેશેન પરં પ્રથમેન ઉત્તરસ્થાનં ચરમેણ ચ મૂર્મેશ્વતુરંગુલાનિ યાવન્મહતા કષ્ટેન જાનુ યાવદ્વાનીયતે તથા નરણાં કોત્યોત્પાત્યત્વેન શ્રીશાંતિનાથાદિજિન્નસ્થાની ગત્તાનેકાનિકોટીનાં તત્ર સિદ્ધત્વેન ચ કોટિશિલેત્વમિધીયતે इत्यक्षराणि तीर्थकल्पना इति ॥ ૭ ॥

સારાંશઃ—વાસુદેવો જેને ઉપાને છે તે કોટિશિલા શાશ્વતી છે કે અશાશ્વતી છે? તે શિલા કયા ઠેકાણે છે? શિલાને સર્વ વાસુદેવો સંપૂર્ણ ઉપાને છે કે તેના એક ભાગને ઉપાને છે? તથા ક્રોર મનુષ્યો મઠીને ઉપાને તેથી કોટિશિલા એ નામ યથાર્થ છે કે અયથાર્થ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—गंगा, सिंधु, वैताल्य आदि शाश्वता पदार्थोंना नामोमां तेनुं नाम न होवाथी अशाश्वती जाणवी. तथा ते मगध देशमां दशार्ध पर्वतनी पासे છે. तथा सर्व वासुदेवो संपूर्ण उपाને છે પણ એક જાગને નહિ. પરંતુ પ્રથમ વાસુદેવ મસ્તક ઉપર ઉત્તરી જેમ ધારણ કરે છે. બેહ્લા વાસુદેવ પૃથ્વીથી ચાર અંગુલ ઊંચી કરે ઘણા કષ્ટથી યાવત્ ઠીંચણ સુધી ઊંચી કરે છે. તથા ક્રોર મનુષ્યો મઠીને ઉપાનેવા યોગ્ય હોવાથી અને શ્રીશાંતિનાથ આદિ ઇ જિનેશ્વરના તીર્થના અનેક ક્રોર મુનિઊં તેના ઉપર સિદ્ધ થવાથી તે શિલાનું નામ કોટિશિલા કહેવાય છે. एवा अक्षरो श्रीतीर्थकल्पादिकमां છે.

પ્ર૦-૨૦૯—બ્રુવનપતિ દેવોનાં જવનો રત્નપ્રજા પૃથ્વીમાં કયા સ્થાનોમાં છે?

ઉ૦—રત્નપ્રજા પૃથ્વીના પિંડ એક લાલ પંસી હજાર યોજનનો છે. તેમાંથી એક હજાર યોજન ઉપરના અને એક હજાર યોજન નીચેના બોલી બાકીના એક લાલ અઠોત્તર હજાર યોજનમાં રત્નપ્રજા નાર-

કીના તેર પ્રતરમાં ત્રીસ લાલ નરકાવાસા છે તે નરકાવાસાની પાસે આજુબાજુએ અસુરકુમારના આવાસો હોવાનો સંજવ છે.

શ્રીજગવતી સૂત્રના તેરમા શત્કના ઠઠા ઉપરનાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ યજ્ઞવ્યભાષે પુઢવીએ ત્રીસાં નિરયપરિસામંતે ચોસઢીએ આયાવા જાલ સહસ્તેસુ અત્રયરંસિ આયાવા અસુરકુમારાવાસંસિ અસુરકુમારદેવતા-
એ ઉલ્લેખે-ઘ્યાલ્યા-‘ નિરયપરિસામંતેસુ ’ ત્તિ નરકપરિપાઐતઃ ‘ ચોસઢીએ આયાવા’ અસુરકુમારાવાસસુ’ ત્તિ ર્હ આયાવ ત્તિ અસુરકુમારવિશેષાઃ ”

સારાંશ:-ત્રીશ લાલ નરકાવાસવાળી રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીને વિષે નરકાવાસની ચારે બાજુએ રહેલા અસુરકુમારના ચોસઢ લાલ આ-
વાસો છે, તેમાંથી એક અસુર કુમારના આવાસમાં અસુરકુમાર દેવ-
પણે ઉત્પન્ન થયો.

પ્રશ્ન-૨૧૦-અજીર્ણ કેટલા પ્રકારનાં છે ?

ઉત્તર-૧ જ્ઞાનનું અજીર્ણ માન, ૨ તપનું અજીર્ણ ક્રોધ, ૩ ક્રિ-
યાનું અજીર્ણ પરનિંદા અને ૪ અજ્ઞનું અજીર્ણ વિસૂચિકા આ ચાર
પ્રકારનાં અજીર્ણ છે. શ્રીપ્રશ્નોત્તરશતકના નામના પ્રંથમાં કહેલ છે કે:-

“ અજીર્ણાનિ કતિ વિધાનિ ? ઉચ્યતે-અજીર્ણાનિ ચતુર્વિધાનિ તથા-
અજીર્ણ તપસઃ ક્રોધો, જ્ઞાનાજીર્ણમહંકૃતિઃ ।

પરતસિઃ ક્રિયાજીર્ણ-મન્નાજીર્ણ વિસૂચિકા ॥ ૧ ॥ ર્હિતિ । ”

સારાંશ:-અજીર્ણ કેટલા પ્રકારનું ? ઉત્તર અજીર્ણના ચાર જેદ
૧ તપનું અજીર્ણ ક્રોધ, ૨ જ્ઞાનનું અજીર્ણ અજિમાન, ૩ ક્રિયાનું
અજીર્ણ ઈર્ષા, ૪ જોજનનું અજીર્ણ વિસૂચિકા ।

પ્રશ્ન-૨૧૧-શ્રીચક્રવર્તી, બલદેવ આદિ યોગી મહાત્માર્જનાં પણ
અસ્થિર્થ દેવલોકમાં દેવો પૂજે છે ?

ઉત્તર-દેવતાર્જ દેવલોકમાં યોગને ધરનારા ચક્રવર્તી, બલદેવ આદિ
યોગીમહાત્માર્જનાં અસ્થિર્થને પણ શ્રીતીર્થકર મહારાજનાં અસ્થિર્થ-

નીમાફક જાકિથી પૂજે છે. શ્રીયોગશાસ્ત્રની ટીકામાં કલિકાલસર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રીદેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ કહ્યું છે કે:-

“ તથાહિ તીર્થનાથાનાં, યોગમૃચ્ચક્રવર્તિનાં ।

દેહાસ્થિસકલસ્તોમઃ, સર્વસ્વર્ગુ પૂજ્યતે ॥ ૧ ॥ ”

સારાંશ:-શ્રીતીર્થંકર પરમાત્મા તથા યોગધારી શ્રીચક્રવર્તી મહર્ષીઝનાં શરીરના હાઠકાદિકનો સંપૂર્ણ સમૂહ સર્વ દેવલોકમાં પૂજાય છે.

પ્ર૦-૨૧૨-કયા કયા સૂત્રો પાંચમા આરાના અંત સુધી રહેશે ?

૩૦-શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર, દશવૈકાલિકસૂત્ર, નંદીસૂત્ર અને શ્રી-અનુયોગદ્વારસૂત્ર પાંચમા આરાના ઢેઠા સુધી પટલે શ્રીમદ્દાવીરસ્વા-મિના શાસન સુધી વિદ્યમાન્ રહેશે.

શ્રીતીર્થોદ્ગાલિપયત્નામાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ વાસાણ સહસ્ત્રેણ ય, એકવીસાએ હાઈ અરહવાસે ।

દસવેચાલિયઅત્યે, દુષ્પસહજાઈમિ નાસિહોતિ ॥ ૫૦ ॥

હગવીસસહસ્તાઈ, વાસાણં વીરમોક્ષગમણાઓ ।

અવ્વોચ્છિન્નાઈ હોહી, અવસ્સગં જાવ તિત્થં તુ ॥ ૫૨ ॥

હગવીસસહસ્તાઈ, વાસાણં વીરમોક્ષગમણાઓ ।

અણુઓગદારનંદી, અવ્વોચ્છિન્નાઝ જા તિત્થં ॥ ૫૩ ॥

સારાંશ:-આ જરતકોત્રમાં શ્રીમદ્દાવીરસ્વામી પરમાત્માના મોક્ષ-ગમનથી એકવીસહજાર વર્ષ પર્યંત ૧ શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્ર, ૨ શ્રી આવશ્યકસૂત્ર, ૩ શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્ર અને ૪ શ્રીનંદીસૂત્રજી અ-વ્યુહિનપણે યાવત્ તીર્થમાં વર્તતા શાસન પ્રજાવક એકાવતારી ઢેઠા યુગપ્રધાન જગવાન્ શ્રીદુઃપસહસૂરિ સુધી વિદ્યમાન રહેશે.

પ્ર૦-૨૧૩-શ્રીશ્રેણીક મહારાજાનો જીવ આવતી ચોવીસીમાં પ્રથમ તીર્થંકર થશે તે વખતના તેમના માતા પિતાનું નામ શું ?

उ०-आवती चौबीसीमां प्रथम तीर्थकर श्रीपद्मनाभस्वामिजी शतदुवार नामना नगरना सुमुची नामना राजानी जडा नामनी राणीना पुत्र तरीके उत्पन्न यशे.

श्रीतीर्थोद्गाखियपयन्नामां कछुं ठे के:-

“ नमो मि सतदुवारे, सुमहरायस्स भारिया भदा ।

सयणिज्जे सुहसुत्ता, चोदससुमिणेह पेछीति ॥ २५ ॥ ”

सारांश:-सतदुवार नगरमां सुमति राजानी जडा राणी सु-
खमां सुतां थकां चउद स्वमां देखशे.

प्र०-२१४-श्रीतीर्थकर महाराजाओ दीक्षा अवसरे वार्षिक-
दान आपे ठे ते प्रजातकालथी आरंजी निरंतर केटखा काल सुधी
आपे ठे ?

उ०-श्रीतीर्थकर महाराजाओ दीक्षा अवसरे एक वर्ष पर्यंत
सूर्योदयथी मध्यान्हकाल सुधी अर्थात् बे प्रहर सुधी निरंतर दान
आपे ठे. श्रीज्ञानसूत्रमां श्रीमल्लीनाथस्वामिना अधिकारमां स्पष्ट-
पणे कहेस ठे के:-

“ मल्ली अरहा कल्लकल्लि जाव मागहओ पायरासो ति व्याख्या-
' जाव मागहओ पायरासो' ति मगवदेश संबन्धितं प्रातराशं-प्राभातिकं
भोजनकालं यावत् प्रहरद्वयादिकमित्यर्थः ”

सारांश:-श्रीमल्लीनाथ परमात्माए दीक्षा समयमां नित्य
एक करोठ अने आठ लाख सोनेया प्रातःकालथी आ-
रंजीने मध्यान्ह समय सुधीमां अनाथ आदि याचक जनोने या-
वत् एक वर्षनात्रणसोने साठ दिवसमां अठासी करोठ अने पसीलाख
सोनेया आपी दीक्षा अंगीकार करी ठे.

प्र०-२१५-सामायक, पौषधमां आवकोने आचूषण बहरवां
कहे या नहि ?

उ०-सामायक पौषधमां श्रावकोने आचूषण पहेरवां न कट्ये. कारण के कुंडकोलिक श्रावके सामायकमां मुद्रिका उतारी अन्यस्थाने मूकी ठे. श्रीउपासकदशांगना उट्टा अध्ययनमां स्पष्ट उल्लेख ठे के:-

“ कुंडकोलेण समणोवांसए अन्नया कयाह पुवावरन्. कालसमयंसि जेणेव असोगवणिपा जेणेव पुडविसिलापट्टए तेणेव उवागच्छित्ता नाममु द्गं च उत्तरिज्जगं च पुडविसिलापट्टए छवेह ”

सारांश:-कुंडकोलिकनामा श्रावके अन्यदा काले मज्झाहू समये ज्यां अशोकवाटिका पृथिवी शिक्षापट्ट ठे त्यां जईमे मुद्रिका अने उ त्तरासणने उतारी पृथिवी शिक्षापट्ट उपर मूक्या.

श्रीप्रथमपंचाशकमां लखेख ठे के:-

“ सामायिकं कुर्वन् मुकुटं कंडले नाममुद्रां चापनयति ”

सारांश:-श्रावक सामायिकने करतो मुकुट कुंडलो अने मुद्रि-
काने काढी नाखे.

प्र०-२१६-अवधिज्ञानी महारमा परमाणुने देखे या नहि ?

उ०-कोइक अधो अवधिज्ञानवान् महारमा परमाणुने जाणे पण देखे नहि अने कोइक जाणे पण नहि अने देखे पण नहि. परमा-
वधिज्ञानी तो परमाणुने जाणे पण खरा अने देखे पण खरा.

श्रीजगवतीजीसूत्रना अठारमा शतकना आठमा उद्देशामा
कहेख ठे के:-

“ उडमत्तेणं भंते ! मणुस्से परमाणुपोग्गलं किं जाणति पासति उदाहु :
ज जाते न पासति ? गोयमा ! अत्येगतिर जाणति न पासति, अत्येगतिर
न जाते न पासति ”

“ अहोहिणं भंते ! मणुस्से परमाणुपोग्गलं जहा उडमत्ते ”

सारांश:-हे जगवन् ! उद्गस्थ मनुष्य परमाणु पुद्गलने ह
जाणे देखे के अथवा न जाणे न देखे ? हे गौतम ! कोइक श्रुतज्ञा

નથી જાણે પણ શ્રુતજ્ઞાનને મેત્ર ન હોવાથી ન દેલે. કોઈક ન જાણે અને ન દેલે.

હે જગવન! અવધિજ્ઞાની મનુષ્ય પરમાણુ પુદ્ગલને જાણે દેલે? ઉત્તર-જેમ ઉદ્ભવે કોઈક શ્રુતજ્ઞાની જાણે પણ દેલે નહીં. કોઈક જાણે પણ નહિ અને દેલે પણ નહિ.

પ્ર૦-૨૧૭-પ્રાયઃ ઘણા સંત્રોની શરૂઆતમાં ‘ઑંકાર’ આવે છે તો ‘ઐંકાર’ શબ્દ કયા કયા સ્વર અને વ્યંજનના સંયોગથી નિષ્પન્ન થાય છે અને તેનો અર્થ શો પ્રાય ?

ઉ૦-‘અ, ઇ, યા, ઊ’ આ સ્વરો અને ‘મ્’ આ વ્યંજનનો પરસ્પર યોગ થવાથી ‘ઑંકાર’ શબ્દ બનેલો છે. પ્રથમ અરિદ્ધંતપદનો આથ અક્ષર ‘અ’ વીજા અશરીરી અર્થાત્ સિદ્ધપદનો આથ અક્ષર ‘અ’ અને ત્રીજા આચાર્યપદનો આપદિ અક્ષર ‘યા’ આ ત્રણે સ્વરનો યોગ થવાથી ‘યા’ રૂપ થાય, તેની સાથે ઉપાધ્યાયપદનો આત્મનો અક્ષર ‘ઊ’ મલવાથી ‘ઓ’ બને અને ‘ઓ’ ની સાથે પાંચમા મુનિ-પદનો ‘મ્’ આ વ્યંજનનો યોગ થવાથી ઑંકાર બને છે. ‘અ, ઇ, યા, ઊ, મ્’ આ પાંચના યોગથી ‘ઑંકાર’ શબ્દ બનેલો છે. આથી તેનો અર્થ પંચપરમેષ્ઠી થાય છે અર્થાત્, ‘ઑંકાર’ શબ્દ ‘અરિદ્ધંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ’ આ પંચપરમેષ્ઠીપદનો બોધક છે.

પ્ર૦-૨૧૮-ઘટ્ટા આરામાં ઝરત ક્ષેત્રમાં જન્મેલ મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ થાય યા નહિ ?

ઉ૦-ઘટ્ટા આરામાં ઝરત અને પેરવત ક્ષેત્રમાં જન્મેલ કોઈક મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ થાય. શ્રીવિચારસારનામના ગ્રંથમાં શ્રીપ્રયુક્તસુ-રિજીમહારાજે કહ્યું છે કે:-

“ ओसाप्येयस्तर्पिणी, बारस अरगेसु होइ सम्मत् । ”

सारांशः—अवसर्पिणी तथा उत्सर्पिणीना बार आरामां सम्यक्त्व होय. ओजंबूद्धीपत्रादिद्वारा पण कहेल ठे के:-

“ ओसबं धम्मसत्तम्मतपरिभट्टे । ”

सारांशः—प्राये करीने धर्म संज्ञा तथा सम्यक्त्व बल्लेयी प्रण प्राय शब्द कहेवाची सम्यक्त्व कदाचित् संजवे ठे.

प्र०-२१ए-अळश-मसामां जीव होय ?

उ०-अळशमां मनुष्यना जीवथी जुदो अन्य जीव न होय.

श्री हीरसूरीश्वर महाराजे श्रीहीर प्रश्नना त्रीजा प्रकाशम कहेल ठे के:-

“ तस्स अयसिया ओलंबति तं च वेज्जे अदक्खु त्ति । भगवतीषोड शतक तृतीयोद्देशके क्रियाधिकारे अत्र वैद्यस्य का क्रिया ? किं जीव उत् प्राणातिपातादेका किं वा कार्यकरणज्या इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-‘ तस्स अयसिमा ओलंबति तं च वेज्जे अदक्खु ’ एतत्तत्र वैद्यस्य या क्रिया व्यापाजन्या न तु जीवजातजन्या अर्शासां जीवत्वप्रतिपादकाक्षराण मन्तपलमादिति ”

सारांशः-‘ तस्स अयसिया ओलंबति तं च वेज्जे अदक्खु ’ रि श्रीभगवतो रत्नना ज्ञेयमा शतकना त्रीजा उद्देशमां क्रियाणां शिष्टां ठे. अही वैद्यने शी क्रिया लागे ? जीवने नाश कर संबंधी के साधुने नीचे पाडी अळशने ठेदनरूप कार्य करवा संबंध इति प्रश्न अत्र उत्तर साधु महात्माने अळश लंबायमान ठे ते वै देख्या तेयी वैद्ये ते अळश ठेदी नाख्या आ रत्नमां वैद्यने जे क्रि लागे ते क्रिया अळशमां जीव होवाना अक्षरो शास्त्रमां न होवा जीवजातयो थयेली नहि पण ठेदनरूप व्यापारथी उत्पन्न थये मज्जा,

પ્રશ્ન-શ્રીહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ અઢશમાં જીવનો નિષેધ કરે છે પણ શ્રીશીલાંકસૂરીશ્વરજી મહારાજે આચારાંગજીની ટીકામાં જીવ કહેલ છે તેનું કેમ ? શ્રીઆચારાંગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનના ઘીજા ઉદ્દેશાની ટીકામાં કહેલ છે કે:-

“ સમાનજાતોયલતો-ભેદાદિકમશોમાંસાં રવચ્ચેતનાચિન્હમસ્ત્યેષ ”

સારાંશ:-માંસ અંતરવાળા અઢશની જેમ પોતાની સદૃશ જાતીય લતાની ઉત્પત્તિ આદિ થવાથી વનસ્પતિમાં ચેતના (જીવ) નું ચિન્હ અવશ્ય છે.

ઉત્તર-આ પાઠમાં ‘અઢશમાં મનુષ્યના જીવ શિવાય જુદો જીવ છે’ એવા અફરો નથી. આ પાઠથી તો મનુષ્યનો જીવ સિદ્ધ થાય છે. જુદો જીવ હોવાની તમને પ્રાંતિજ થયેલી છે.

જગદ્ગુરુ જગવાન્ શ્રીમદ્વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજના વચ્ચે નમાં શંકા કરવી એ શું યોગ્ય છે ?

શ્રી જગવતીજીની ટીકામાં શ્રી અન્નયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજે લખેલ છે કે:-

“તસ્મિન્ન-વૈદ્યસ્ય ક્રિયા વ્યાપારરૂપા સાં ચ શુભાધર્મબુદ્ધિયા હિન્દા-નસ્ય લોભાદિના ત્વશુભા ક્રિયતે ભવતિ ‘જસ્મિન્ન-હિન્દૈ’ ત્તિ યસ્ય સાધોર-શીલસિ હિન્દુ ન્તે નો તસ્ય ક્રિયા ભવતિ નિર્વર્ણાપા ત્વાત્, કિં સર્વથા ક્રિયાગ-અભાવઃ ? નૈવમત આહ-નમ્રત્થ ઇત્યાદિનેતિ યોગ્ય નિષેધઃ સોઽન્યત્રૈકસ્મા-ધર્માન્તરાયાદ, ધર્માન્તરાયલક્ષણા ક્રિયા તસ્યાપિ ભવતીતિ ભાવઃ, ધર્માન્ત-રાયઃ શુભધ્યાનચિન્હેદાદર્શનહેદા-મોદનાદ્વેતિ ॥ ”

જાવાર્થ:-ધર્મબુદ્ધિથી સાધુના અઢશને હેદનાર વૈદ્યને હેદવાના વ્યાપારરૂપ શુદ્ધ ક્રિયા લાગે. લોભાદિકથી અઢશના હેદનાર વૈદ્યને તો અશુદ્ધ ક્રિયાજ લાગે. જે સાધુના અઢશ હેથા તેમને તો વ્યાપારરહિત હોવાથી ધર્મ અંતરાય શિવાય અન્ય ક્રિયા ન લાગે.

શુન્ન ધ્યાનનો વિષ્ણુદ ચવાથી અથવા અલ્પશના ઠેદનના અનુમો-
દનથી ધર્મ અંતરાય ક્રિયા લાગે.

જો અલ્પામાં જીવ હોત તો સૂત્રકાર શ્રીગણધરદેવે તથા
ટીકાકાર મહર્ષિએ જેમ સાધુને અલ્પશ ઠેદનના અનુમોદનથી ધર્મ-
અંતરાય રૂપ ક્રિયા કહી તેમ પ્રાણાતિપાતની ક્રિયા પણ કેમ ન
કહી માટે અલ્પામાં જીવ કહેવો તે અનુચિત છે અને તેથીજ
અલ્પશમાં જીવ કહેનાર ત્રમિત થયેલ છે. એ તદ્દન સ્પષ્ટ છે.

આંસમયદંડરજી ઉપાધ્યાયે વિશેષસંગ્રહમાં લખેલ છે કે:-

“ મસંકુરો હવ સમાન-જાડ રૂવં રોવલંભાઓ ।

પુદ્ગીવિદુમલવળો-વલાદઓ હંતિ સચિત્તા ॥ ૪૫ ॥ (૬૪૫)

“વ્યાખ્યા-માંસાંકુર હવ મષાદિઃ સમાનજાતીયરૂવાંકુરોપલંભાત્ પૃ-
થિવીવિદુમલવળોપલાદયઃ પાર્થિવા-ભવન્તિ સચિત્તા ઇતિ પ્રયોગગાથાર્થઃ
[‘પ્રયોગસ્તુ સંસ્કૃત્ય કર્તવ્ય ઇતિ’] [‘પ્રયોગ સ્ત્વેવ દ્રષ્ટવ્યઃ ચેતના વિદુમલવ-
ળોપલાદયઃ સ્વાશ્રયસ્થાઃ પૃથિવીવિકારાઃ સમાનજાતીયાં રોત્પત્તિમત્ત્વાત્
અર્શોવિકારાં રવત્’] ઇત્યાદિ આંપંચવસ્તુ કસ્તુત્રવૃત્તૌ અગ્ર અર્શોવિકા સ્ય
જાતત્વગ્રમકાળં વિશેષઃ ॥ ૭૪ ॥ ”

સારાંશ:-માંસના અંકુરાવાળા મષાદિની જેમ સદૃશ જાતિના
અંતરાનાં ઉત્પત્તિ હોવાથી પૃથિવી, પરવાળાં, લવણ, પાષાણ આદિ
સચિત્ત પૃથિવીના જ્ઞેદો છે ઇતિ પ્રયોગસુચક ગાથાનો અર્થ પ્રયોગ
સંસ્કાર કરીને કરવો. પ્રયોગ આ પ્રમાણે જાણવો.-સદૃશ જાતિના
અંતરાની ઉત્પત્તિવાળાં વાવાથી સ્વસ્થાનમાં રહેલા પરવાળાં, વિદુમ,
લવણ પાષાણાદિકો પૃથિવીના વિકારો જીવવાળા છે. ઇત્યાદિ શ્રી
પંચવસ્તુરત્રવૃત્તિમાં કહ્યું છે. અહીં અલ્પશના વિકારને જીવનો ત્રમ
કરવો વિશેષ છે. ॥ ૭૪ ॥

[૧] પ્રયમના કોંડસમાં રહેલો પાઠ વિશેષસંગ્રહમાં નથી. [૨] વીજા કોંડસમાં
રહેલો પાઠ પંચવસ્તુની પ્રતમાં નથી.

પ્ર૦-૨૨૦-શ્રીઆવશ્યકસૂત્રની રચના શ્રીગણધરદેવનીજ કરેલી છે યા તેના રચયિતા કોઈ અન્ય સ્થવિરમહર્ષિ છે ?

ઉ૦-શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના રચયિતા શ્રીગણધરદેવજ છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉદ્ધાસમાં લખેલ છે કે:-

“બૃહાવશ્યકમૂલસૂત્રાણિ ગણધરકૃતાન્યન્યકૃતાનિ વેતિ પ્રશ્નોઽત્તર-
બૃહાવશ્યકમૂલસૂત્રાણિ ગણધરકૃતાનોતિ સંભાવ્યતે યતો વૃંદારુદ્ધતૌ સિ-
દ્ધાણં બુદ્ધાણમિત્યસ્યાચાસ્તિભો ગાથા ગણધરકૃતાંત્યુક્તમસ્તિ”

સારાંશ:-શ્રીબ્રહ્માવશ્યકમૂલસૂત્રો શ્રીગણધરદેવનાં કરેલાં છે કે અન્યના કરેલાં ? इति પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-શ્રીવૃંદારુદ્ધતિમાં “સિદ્ધાણં બુદ્ધાણંની આદ્યની ત્રણ ગાથાઓ શ્રીગણધરદેવની રચેલી” એમ કહેલ હોવાથી શ્રીબ્રહ્માવશ્યકમૂલસૂત્રો શ્રીગણધરદેવનાં કરેલાં સંજવે છે.

ઉપરના પાઠમાં શ્રીસેનસૂરીશ્વરજી મહારાજે તપગણનાથક પ્રાતઃસ્મરણીય પરમપૂજ્ય શ્રીદેવેંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના વચનને અનુસારે આવશ્યકસૂત્ર શ્રીગણધરદેવનું રચેલું કહેલ છે.

પ્રશ્ન-શ્રીવાસોંતક પ્રકરણમાં પ્રથમ વિચારમાંજ શ્રીઆવશ્યક-સૂત્રના કર્તા જગવાન્ શ્રીજડબાહુસ્વામિજી મહારાજ છે એમ સ્પષ્ટ કહેલ છે જૂઠું તે પાઠ:-

“આવશ્યકસૂત્રો પ્રંથો શ્રીમદ્બ્રહ્માદિભિરેવ કૃતા નાન્યૈરિત્યાદિપરં-
પરાવત્સંભિપ્રપરંપરાગતં સર્વં પ્રમાણિતમ્”

સારાંશ:-શ્રીઆવશ્યકાદિ પ્રંથો શ્રીજડબાહુસ્વામી આદિકોષ-જ કરેલા છે અન્યોષ નહિ એ પરંપરાની જેમ સંવિદ્ય પરંપરાગત સર્વ પ્રમાણ કરવું.

આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ થતાં આવશ્યકનાં મૂલ સૂત્રો શ્રી ગણધરદેવોષજ રચેલાં છે એવો આગ્રહ શો ?

ઉત્તર-આ તમારું કથન અજ્ઞાનતા સૂચક છે. જોગસસ તથા

આવશ્યક સૂત્ર શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજીનું કરેલ કહેવાથી શ્રીઆવશ્યક નિર્ધુક્તિજ સમજવી, પણ મૂળ આવશ્યક સૂત્ર નહીં.

શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા અધ્યયનના પ્રથમ ઉદ્દેશમાં સ્પષ્ટ-પણે લખેલ છે કે:-

“ આવશ્યકાન્તર્મૂલચતુર્વિંશતિસ્તવસ્ત્વારાતોયકાલમાવિના મદ્રવાહુ-સ્વામિનાઽસ્કારિ, તતશ્ચાયુક્તઃ પૂર્વકાલમાવિન્યાચારાંગે વ્યાખ્યાયમાને પશ્ચા-ત્કાલમાવિના ચતુર્વશતિસ્તવનાતદશ હાતે કશ્ચિત્ સુકુમારમતિઃ, મદ્રવાહુ-નેષ દોષો યતો મદ્રવાહુસ્વામિનાઽયમતિદેશાઽભ્યધ્યાયિ સ ચ પૂર્વ-માવશ્યકનિર્ધુક્ત વિભાય પશ્ચાદાચારાંગનિર્ધુક્ત ચક્રે ”

સારાંશ:-આવશ્યકમા રહેલ લોગસત તો શ્રીગણધરદેવ મહા-રાજની પછી થયેલા શ્રીજડ્વાહુસ્વામી મહારાજે કરેલ છે તેથી પૂર્વ કાલમાં બનેલ આચારાંગની વ્યાખ્યા ન કરતા પશ્ચાત્ કાલમાં થયેલ લોગસતની જલામણ કરવી અયોગ્ય છે એમ કોઈ બાઝબુદ્ધિ પ્રશ્ન કરે છે અત્ર ઉત્તર-શ્રીજડ્વાહુસ્વામિએ નિર્ધુક્તિની જલામણ આપેલી છે તેથી દોષ નથી. શ્રીજડ્વાહુસ્વામી મહારાજે પ્રથમ આવશ્યક નિ-ર્ધુક્તિ રચી પશ્ચાત્ આચારાંગની નિર્ધુક્તિ રચી છે. આ ઉત્તરના પાઠમાં શ્રીજડ્વાહુસ્વામિએ આવશ્યક નહિ પણ આવશ્યકની નિર્ધુક્તિ રચી છે.

શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉદ્દાસમાં પણ લખેલ છે કે:-

“ આવશ્યકાન્તર્મૂલચતુર્વિંશતિસ્તવસ્ત્વારાતોયકાલમાવિના શ્રીમદ્રવાહુ-સ્વામિનાઽસ્કારાત્યાચારાંગવૃત્તો દ્વિતોયાધ્યયનસ્યાદો તદ્વ કિમિદમેવ સુત્રં મદ્રવાહુનાઽસ્કારિ સર્વાણ વાઽવશ્યકસૂત્રાણ કૃતાન્યુત પૂર્વ ગણવરઃ કૃતાનોતિ કિં તત્ત્વમિતિ ? પ્રશ્નોઽત્રાત્તરમ્-આચારાંગાદિકમંગપ્રાવેદં ગણવ-રમૃદ્ધિઃ કૃતમાવશ્યકાદિકમંગપ્રાવેદમંગદશાપજાવનન શ્રુતસ્યચિરેઃ કૃત-મિતિ વિચારામૃતસંગ્રહઆવશ્યકવૃત્ત્યાયનુસારેણ જ્ઞાયતે તેન મદ્રવાહુ-સ્વામિનાઽવશ્યકાન્તર્મૂલચતુર્વિંશતિસ્તવરચનમપરાવશ્યકરચનં ચ નિર્ધુ-ક્તિરુપતયા કૃતમિતિ માધ્યમઃ આચારાંગવૃત્તૌ તત્રૈવાધિકારેઽસ્તીતિ બોધ્યમિતિ ”

સારાંશ:-શ્રીગણધરદેવની પઠી થયેલા શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજી મહારાજે શ્રીઆવશ્યક સૂત્રમાં લોગસ્તની રચના કરી છે. એમ શ્રીઆચારાંગસૂત્રના બીજા અધ્યયનની આયમાં ટીકામાં કહેલ છે તો શું લોગસ્તજ શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજી મહારાજે રચેલ કે સંપૂર્ણ આવશ્યક રચ્યું છે? કે પ્રથમ શ્રીગણધર મહારાજે રચ્યું છે સત્ય શું છે? અત્ર ઉત્તર-શ્રીઆચારાંગાદિ અંગપ્રવિષ્ટસૂત્રો શ્રીગણધરદેવે રચ્યાં અને અનંગ પ્રવિષ્ટ આવશ્યકાદિ શ્રીસ્થવિર મહારાજે રચ્યાં હિતિ અમૃતસંપદ અને આવશ્યકવૃત્ત્યાદિને અનુસારે કરીને જણાય છે. તે હેતુથી આવશ્યકમાં રહેલ લોગસ્ત તથા અન્ય અધ્યયનરૂપ શ્રીઆવશ્યકનિર્ણયકિરૂપે રચના શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજીએ કરી છે એવો જાવાર્થ શ્રીઆચારાંગની ટીકામાં તેજ અધિકારમાં છે.

ઉપરના પાઠમાં શ્રીસેનસૂરિજી મહારાજે સ્પષ્ટ લખાસો કરેલ છે કે શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર મૂળરૂપે શ્રીગણધરદેવેજ રચેલ છે.

પ્ર-આવશ્યક સૂત્ર ગણધરદેવનુંજ કરેલું છે તો અનંગપ્રવિષ્ટ શ્રી આવશ્યકાદિક સ્થાવેરકૃત એમ સ્થાન સ્થાનમાં પાઠો છે તેને માટે શું સમજવું ?

શ્રીવિશેષઆવશ્યકમાં અંગપ્રવિષ્ટ અને અંગબ્રાહ્મના લક્ષણમાં સ્પષ્ટપણે લખેલ છે કે:-

“ ગણધરા ગૌતમસ્વામ્યાદયસ્તત્કૃતં શ્રુતં દ્વાદશાંકૂરૂપમક્ષપ્રવિષ્ઠં સ્થવિરારુઢ શ્રોત્રદ્વાહુસ્વામ્યાદયસ્તત્કૃતં શ્રુતમાવશ્યકનિર્ણયકિરૂપમનંગપ્રવિષ્ઠમગ્ધાસુચ્યત ”

સારાંશ:-શ્રીગૌતમસ્વામિજી આદિ ગણધરદેવોએ કરેલું બાર અંગરૂપ શ્રુત તે અંગ પ્રવિષ્ટ કહેવાય છે અને શ્રીજડ્વાહુસ્વામિજી આદિસ્થવિરોએ કરેલું શ્રુત શ્રીઆવશ્યકનિર્ણયકિરૂપ આદિ અનંગપ્રવિષ્ટ

અંગબાહ્ય કહેવાય છે. આ પાઠથી સ્પષ્ટ સમજવું કે જે જે પ્રંથોમાં આવશ્યકસૂત્ર શ્રીજગદ્બાહુસ્વામિજીનું કરેલું અથવા અંગબાહ્ય-અનંગ પ્રવિષ્ટ શ્રીઆવશ્યકાદિ શ્રીસ્થવિરમહર્ષિનાં રચેલાં આ સર્વ સ્થાનમાં શ્રીઆવશ્યકનિર્યુક્તિ સમજવી પણ મૂલ આવશ્યકસૂત્ર નાહિ, મૂલ આવશ્યકસૂત્ર તો શ્રીગણધરદેવેજ રચેલ છે અન્યથા જુદા શ્રીગણધરદેવો અને અન્ય સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા વિગેરે આવશ્યક કેવી રીતે કરી શકે? શું તેડ પ્રતિક્રમણ નહોતા કરતા? કરતા હતા તો તે કોનું રચેલું? અને જો શ્રીગણધરદેવના સમયમાં આવશ્યક-સૂત્ર હતું તો પછી શ્રીજગદ્બાહુસ્વામિજીએ નવીન શા કારણથી રચ્યું?

જગવાન્ શ્રીમન્મહાવીરસ્વામિજી મહારાજના સમયમાં આવશ્યકસૂત્ર વિद्यમાન હતું. શ્રીજગવતીસૂત્રના બીજા શતકના પહેલાં ઉદ્દેશમાં લખેલ છે કે:-

“ તર્ણં સે સંસ્વણ અણગારે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ તહારુ-
વાણં થેરાણં અંતિણ સામાહયમાહ્યાઈં એકારસ્સ અંગાઈં અહિજિત્તા ”

સારાંશ:-શ્રમણજગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વામિજીના લંધક નામના મહર્ષિએ ગુણોએ કરીને વિશિષ્ટ એવા સ્થવિર મહર્ષિડ પાસે સામાજિક આદિ શબ્દથી ઢાઢ્યધ્યનરૂપ શ્રીઆવશ્યક સૂત્ર અને અગીયાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું.

શ્રીજ્ઞાતાસૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનમાં લખેલ છે કે:-

“ સમણે ભગવં મહાવીરે ભગવં ગોયમં એવં વયાસી-એવં સ્વલુ ગોયમા !
મમ અંતેવાસી મેહે નામં અણગારે પગતિમહણે જાવ વિણણં તહારુવાણં
થેરાણં અંતિણ સામાહયમાહ્યાઈં એકારસઅંગાઈં અહિજ્જહ ”

સારાંશ:-શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વામિજી જગવાન્ શ્રી-
ગૌતમસ્વામિજીને કહે છે કે હે ગૌતમ ! પ્રકૃતિજડક યાવત્ વિ-

નિત મેઘકુમારનામા મારા શિષ્યે ગુણોષ્ કરીને વિશિષ્ટ એવા સ્થવિર-
મહારાજની પાસે સામાયક આદિ અગીયાર અંગ સૂત્રોનું અધ્યયન કર્યું.
શ્રીવિપાકસૂત્રના સુખવિપાક નામા પ્રથમઅધ્યયનમાં લખેલ છે કે:-

“ સે સુવાહુઅગણારે સમણસ્સ ભગવઓ મહાસિદ્ધસ્સ તારુણાણં યે-
રાણં અંતિણં સામાયમાહ્યાઈં એકારસ અંગાઈં અહિજ્જઈ ”

સારાંશ:-તે સુવાહુકુમાર સાધુએ શ્રમણજગવાન્ શ્રીમહાવીરસ્વા-
મિજીના સ્થવિરમહર્ષિ મહારાજની પાસે સામાયક આદિ અગીયાર
અંગસૂત્રોનું અધ્યયન કર્યું.

શ્રીઆવશ્યકસૂત્રની રચના શ્રીગણધરદેવે જો નથી કરી તો
શ્રીજગવતીજીમાં, શ્રીજ્ઞાતાજીમાં અને શ્રીવિપાકસૂત્રમાં પ્રત્યુશ્રમિહા-
વીરસ્વામિજીની પાસેજ દીક્ષિત થયેલા શ્રીસ્કંધકમુનિજી, શ્રીમેઘ-
કુમારજી અને શ્રીસુવાહુકુમાર વિગેરે મહર્ષિઁને સામાયકઆદિ અ-
ગીઆર અંગના પાઠી કહ્યા છે તો તે સામાયક આદિ શબ્દથી ચતુ-
વિંશતિસ્તવઆદિ અધ્યયનો તેઁ ક્યાંથી જણ્યા? આથી સિદ્ધ થાય છે
કે શ્રીઆવશ્યકસૂત્રના રચયિતા અન્ય કોઈ સ્થાવરમંથિ નહિ પરંતુ
સાક્ષાત્ ગણધરદેવજ છે. માટેજ આજકાલના ત્રમિત લેખકોના લ-
ખાણો ઉપર આધાર રાખી શ્રદ્ધાલુ આત્માઁને ત્રમિત થવાને એક
પણ કારણ નથી.

પ્ર૦-૨૨૧-નવકારવાલીના મળકા એકસોને આઠ (૧૦૦) જ
રાખવા પણ ન્યૂન યા અધિક ન રાખવા એનું કારણ શું ?

૭૦-શ્રીજિનાગમમાં શ્રીઅરિહંતજગવાન્ના બાર ગુણ, શ્રીસિદ્ધ-
જગવાન્ના આઠ ગુણ, શ્રીઆચાર્યજગવાન્ના ઠત્રીસ ગુણ, શ્રીઉપા-
ધ્યાયજગવાન્ના પચીસ ગુણ અને શ્રીસાધુમહાત્માના સત્તાવીસ ગુણ,
આ પ્રમાણે પંચપરમોષ્ઠિના એકસો આઠ ગુણ કહેલા છે એટલે નવકાર-

વાલીમાં તે એકસોને આઠ ગુણોની સ્થાપનારૂપે એકસો ને આઠ મળી કા
રાખવામાં આવે છે. જેઓ અરૂપી ગુણોની સ્થાપના માને અને પ્રત્યુની
સ્થાપના ન માને તેઓને કેવા બુદ્ધિમાન્ સમજવા ?

પ્ર૦-૨૨૨-તરપણીઆદિમાં દોરો નાખવાનું વિધાન કોઈ શા-
સ્ત્રમાં છે યા નહિ ?

ઉ૦-ગૌચરીમાં ચાદર ઓઢવી, તુંબકા અને તરપણીના મુલ્કમાં
દોરો નાખવો વિગેરે જીતવ્યવહાર છે. શ્રીધર્મરત્નપ્રકરણમાં કહ્યું છે કે:-

“ કપ્પાણં પાવરણં, અગ્ગાય ચાઉ ઓલિયામિકુલા ।

ઓવગ્ગહિય કહાહય, તુંબયસુહદાણ દોરાઈ ॥ ૮૨ ॥ ”

સારાંશ:-ગૌચરી જતાં કપ્પાણું પાંગરવું-ઓઢવું, ચોલપટ્ટાનો
ફેરફાર, જોડીની બે ગાંઠો બાંધી મિક્કાણ-વહોરવા જવું, કટાહક
અને તુંબકાના મુલ્કે દોરો બાંધવો આદિ ઔપમાદિક ઉપકરણો રા-
ખવાં એ આચરણ છે.

પ્ર૦-૨૨૩-વર્તમાન અવસર્પિણી કાલમાં રુદ્રો કેટલા થયા
છે, તેનાં નામો અને તે કોના કોના શાસનમાં થયા ?

ઉ૦-પ્રથમ તીર્થપતિ શ્રીકૃષ્ણદેવમહારાજના શાસનમાં ૧ જી-
વલો નામનો પ્રથમ રુદ્ર થયેલ છે, શ્રીઅજિતનાથ પરમાત્માના શાસ-
નમાં ૨ બીજો જિતશત્રુ રુદ્ર, શ્રીસુવિધિનાથજીના શાસનમાં ૩ ત્રુદ્ર,
નામારુદ્ર, શ્રીશીતલનાથજીના તીર્થમાં ૪ વિશ્વાહલરુદ્ર, શ્રીશ્રેયાંસનાથ-
જીના શાસનમાં ૫ સુપ્રતિષ્ઠ રુદ્ર, શ્રીવાસુપૂજ્યના તીર્થમાં ૬ અચલ
રુદ્ર, શ્રીવિમલનાથજીના તીર્થમાં ૭ પુંકરીકનામા રુદ્ર, શ્રીઅનંતનાથ-
સ્વામિના તીર્થમાં ૮ અજિતધર રુદ્ર, શ્રીધર્મનાથસ્વામિના તીર્થમાં
૯ અજિતનાથ રુદ્ર, શ્રીશાંતિનાથસ્વામિના તીર્થમાં ૧૦ પેદાસ રુદ્ર,

श्रीमद्वावीर शासनमां अगीया मो सत्यकीसुतनामा रुद्र.
आ प्रमाणे वर्तमान चोवीशीमां अगीयार रुद्रो थया ठे.

श्रीविचारसंज्ञा प्रकरणां लखेल ठे के:-

“ भीमावलि जियरुद्र, भदो बिस्साहलो य सुपइहो ।
अचलो य पुंडरीओ अजियधरो अजियनाहो य ॥ ४७३ ॥
पेढालु चिचय दसमो, एकारसमो य सच्चई सुउत्ति ।
एए रुद्र नामा, एकारस हुंति अंगधरा ॥ ४७४ ॥
भीमावली य उसमे, जियरुद्र होइ अजियतित्थंमि ।
सुविहाईसु रुद्रा, पेढालो संति पेरंतो ॥ ४७५ ॥
सच्चईसुओ य रुद्रो, बोधवो बद्धमाणतित्थंमि ।
एए रुद्रा सव्वे, भणिया दसमंमि पुव्वंमि ॥ ४७६ ॥

सारांश:- १ जीमावली, २ जितशत्रु, ३ जद्र, ४ विश्वाहल, ५ सुप्र-
तिष्ठ, ६ अचल, ७ पुंरुरिक, ८ अजितधर, ९ अजितनाथ ० दशमो पेढाल,
अने अगीयारमो सत्यकीपुत्र. अंगविद्याना धारणहार ए अगीयार
रुद्रो थया ठे. श्रीकृष्णदेवजीना तीर्थमां जीमावलीनामा, श्रीअजि-
तनाथजीना तीर्थमां जितशत्रुनामा, श्रीसुविधिनाथस्वामिथी श्रीशां-
तिनाथजी महाराज सुधी आठ परमात्माना शासनमां अनुक्रमे आठ
रुद्रो थया. श्रीवर्द्धमानस्वामिना तीर्थमां ठेढो अगीयारमो सत्यकी-
पुत्र नामनो रुद्र थयो. ए सर्व रुद्रो दशमा पूर्वमां कहेला ठे.

प्र०-२२४-श्रीमन्महावीरस्वामी परमात्मा विचरता हता ते
काळमां कुत्रिकापणो कया कया नगरमां हती ?

उ०-त्रिभुव कुं-ग्रामनगर, वीतजयपत्तननगर, उज्जयिनी, राज-
गृही, हस्तिशिर्षक आदि घणी नगरीउमां कुत्रिकापणो हती एम श्री-
जगवतारुत्र तथा श्रीबृहत्कल्पजाण्यादिना पाठथी सिद्ध थाय ठे.

जगवतीसूत्रना नवमा श्रवकना तेत्रीसमा उद्देशासां तथा चेरमा ।
तकना ठठा उद्देशासां लखेख ठे के:-

“ जमालिस्स खत्तियकुमारस्स पिया कोडुंबियपुरिसे सदावेह ।
हावेत्ता एवं बयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिए सिद्धाओ तिभि स
सहस्साई गहाय वो सयसहस्सेहि कुत्तियावण्णओ रजोहरणं च पडिग
च आणेह सयसहस्सेण कासवगं च सदावेह. ”

“ तए णं ते उदायणे राया केसि रासं एवं बयासी-खिप्पामेणं दे
पिया । कुत्तियावण्णओ ”

सारांश:-जमाखि नामा त्रिय उत्तरना पिताए कौटुंबिकपु
षोने बोलावीने एम कहुं के हे देवताना प्यारा जंमारमांथी त्रण ला
लइ बे लाखना कुत्रिकापण्णथी रजोहरण अने पातरां लावो अ
एक लाखे हजामने बोलावो.

ते पठी ते उदायन राजाए केशी राजाने कहुं के हे देवता
प्यारा कुत्रिकापण्णथी रजोहरण अने पातरानी इहा ठे.

श्रीबृत्कल्पना ज्ञाप्यमां लखेख ठे के:-

“ पजोए नरसी, वड उजेणा, चया भासी ।

भरुअच्छ वणियऽसहह, यद्धमसयस स्सणं ॥ ७१ ॥

कम्ममि अज्जित, रुद्धो मारेति सो य तं चित्तु ।

भरुअच्छागम बाबार-दाण लिप्पं च सो कुणति ॥ ७२ ॥

भोएण खंभकरणं, उत्तर जा न हेमि त्ताहार ।

निज्जित ततलागं, आसेण ण पेइसी जाव ॥ ७३ ॥

एमेव जोइल्लो, सिचालो वाणमंतरो तत्थ ।

णिज्जितइत्तिलागं, रायाने सालिअइस्स ॥ ७४ ॥

सारांश:-चंद्रप्रद्योत नामा राजा राज्य करतो हुतो ते अवा
उज्जयिनी नामा नगरीमां नव कुत्रिकापणो हती. एकदर कालमां चूत
अद्राथी रहित जरुचनगरना रहेवासी वाधियाए उज्जयिनी नगरी

कुत्रिकापणे जडने चूतनी मागणी करी कुत्रिकापणना स्वामी वाणि-
 आण विचार क्यो आ कौशक उग मने उगवाने आवेल ठे. ती बहु
 मूख्य कही निषेध करुं एम विचारी एक लाख रुपीया कद्या तेथी ते
 वाणिउं लाख रुपीया आपवाने तैयार थयो. पेटले दुकानदारे अठमनो
 तप करी व्यंतरदेवनुं आराधन करी सर्व हकीकत कही, देवे कहुं
 खुशीथी आप अने कहेजेके चूतने काम तारे आपवुं पडशे जो काम
 नहि आपे तो भूत रोषायमान थडने तने मारी नाखशे. ते वाणियाए ते
 वातनी कबुलात करी चूतने लडने जरुच गयो पढी जे काम वाणिउं
 आपे ते कामने चूत जखदीथी करी आपि. हवे वाणिआनी पाते काम
 न होवार्थी मारवाना जयथी एक स्थंज रोपावी कहुं के बीजुं काम
 ज्या सुधी न बतावुं त्या सुधी आ स्थंजा उपर चड अने उत्तर आ
 प्रमाणे कहेवार्थी चूते कहुं हे शेठीआ हुं हाथो तमे जीत्या हवे तेनी
 निशानी करी आपुं. तमे घोडा उपर बेसीने पाठळ जोया विना ज्यां
 सुधी जशो तेटली जग्यामां तलाव थशे आ प्रमाणे चूतना कहेवार्थी
 वाणिउं घोमेश्वार थड बार योजन सुधी गयो तेथी बार योजननुं
 जरुचनी नजीक भूत तलाव थयुं. आज प्रमाणे तोशळा नाम नगरीना
 वाणिआण पण ईसिपाल नामा व्यंतरने बश करी ईसिपाल नामनुं
 सरोवर करावुं. राजपट्टी नगरीमां श्रीशाखिजद्र महाराजनी दीक्षा
 समय एक लाख रुपीया आपी उपकरणो कुत्रिकापणथी अंगीकार कर्था.
 श्रीहस्तिशिर्षक आदि नगरीउमां श्रीसुबाहुकुमार आदिनी दीक्षामां
 कुत्रिकापणथी दीक्षानां उपकरणो अंगीकार कर्था. श्रुत्यादि वर्णनथी
 बीजी चली नगरीउमां श्रीमहावीर परमात्माना समयमां कुत्रिका-
 पणो हसी.

પ્ર૦-૨૨૫ વર્તમાન ચોવીસીમાં થયેલા બાર ચક્રવર્તી, નવ વસુદેવો, નવ પ્રતિવાસુદેવો અને નવ બલદેવો કયા કયા તીર્થકર મહારાજના સમયમાં થયા અને તેણે કઈ ગતિમાં ગયા ?

૭૦-બાર ચક્રવર્તિંડ પૈકી પહેલા શ્રીજરતચક્રવર્તી પ્રથમ તીર્થપતિ શ્રીકૃષ્ણજદેવસ્વામિના સમયમાં થયા, બીજા શ્રીસગ નામના ચક્રવર્તી શ્રીઅજિતનાથસ્વામિજીના સમયમાં થયા, ત્રીજા શ્રીમઘવા નામના ચક્રવર્તી અને ચોથા શ્રીસનત્કુમાર ચક્રવર્તી પંડરમા તીર્થપતિ શ્રીધર્મનાથસ્વામી અને સોડમા શ્રીશાન્તિનાથસ્વામિજીના આંતર સમયમાં થયા, પાંચમા, ઢઠા અને સાતમા ચક્રવર્તી સોલમા, સત્તરમા અને અઠારમા શ્રીતીર્થકર દેવોજ થયા અર્થાત્ સોલમા શ્રીશાન્તિનાથસ્વામી, સત્તરમા શ્રીકુંયુનાથસ્વામી અને અઠારમા શ્રીઅરનાથપરમાત્મા પાંચમા, ઢઠા અને સાતમા ચક્રવર્તી થયા, આઠમા શ્રીસુન્દમચક્રવર્તી શ્રીઅરનાથસ્વામી તથા ઉગળ સમા તીર્થપતિ શ્રીમહિનાથસ્વામિના આંતર સમયમાં થયા, નવમા શ્રીપદ્મચક્રવર્તી અને દશમા શ્રીહરિષેણ ચક્રવર્તી વીસમા તીર્થપતિ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી અને એકવીસમા તીર્થપતિ શ્રીનમિનાથસ્વામિના આંતરસમયમાં થયા અને બારમા શ્રીબ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી બાવીસમા શ્રીનેમનાથસ્વામી અને ત્રેવીસમા શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિના આંતરસમયમાં થયા. આ બાર ચક્રવર્તીમહાપુરુષો કાશ્યપગોત્રમાં થયેલા છે સર્વના શરીરનો વર્ણ સુવર્ણ સમાન છે.

આ બાર ચક્રવર્તિંડ પૈકી ત્રીજા શ્રીમઘવા નામના અને ચોથા શ્રીસનત્કુમાર નામના ચક્રવર્તી મહાપુરુષો ષટ્સંક્રાન્તિ સામ્રાજ્ય પરિત્યાગ કરી ચારિત્રનું પાલન કરી ત્રીજા દેવલોકમાં ગયા, અઠમા શ્રીસુન્દમચક્રવર્તી અને બારમા શ્રીબ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી જીંદગી

પર્યંત રાજ્યમાંજ આસક્ત રહીને રોડધ્યાનના પ્રતાપે સાતમી નરકના અધિકારી થયા અને બાકીના આઠ ચક્રવર્તીનું પરમ શુદ્ધ સંયમના ઉપાસક બની કેવલજ્ઞાનાદિક ઉપાર્જન કરી સિદ્ધિપદને પામી અજરામર અને અવિચલ સુખના જોક્તા બન્યા.

નવ વાસુદેવો પૈકી પહેલા શ્રીત્રિપૃષ્ઠ નામના વાસુદેવ અગીયારમા તીર્થપતિ શ્રીશ્રેયાંસનાથસ્વામિના સમયમાં થયા, બીજા શ્રીદ્વિપૃષ્ઠ નામના વાસુદેવ બારમા તીર્થપતિ શ્રીત્રાસુપૂજ્યસ્વામિના સમયમાં થયા, ત્રીજા શ્રીસ્વયંજૂ નામના વાસુદેવ તેરમા શ્રીવિમલનાથસ્વામિના વચ્ચતમાં થયા, ચોથા શ્રીપુરુષોત્તમ નામના વાસુદેવ ચૌદમા તીર્થપતિ શ્રીઅનંતનાથસ્વામીના સમયમાં થયા, પાંચમા શ્રીપુરુષસિંહ નામના વાસુદેવ પંદરમા તીર્થપતિ શ્રીધર્મનાથસ્વામિના શાસનમાં થયા, ઊઠ્ઠા શ્રીપુરુષપુંડરિક નામના વાસુદેવ અને સાતમા શ્રીદત્ત નામના વાસુદેવ શ્રીઅરનાથસ્વામી તથા શ્રીમલ્લિનાથસ્વામિના આંતરસમયમાં થયા, આઠમા શ્રીલક્ષ્મણ નામના વાસુદેવ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી તથા શ્રીનમિનાથસ્વામિના આંતરસમયમાં થયા અને નવમા શ્રીકૃષ્ણ નામના વાસુદેવ બારીસમા શ્રીનેમનાથસ્વામિના સમયમાં થયા. આ નવ વાસુદેવ મહાપુરુષોમાં આઠમા શ્રીલક્ષ્મણજી કાશ્યપગોત્રમાં અને બાકીના આઠ વાસુદેવો શ્રીગૌતમગોત્રમાં થયા.

પહેલા શ્રીત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ સાતમી નરકે ગયા, બીજા શ્રીદ્વિપૃષ્ઠ નામના ત્રીજા શ્રીસ્વયંજૂ નામના, ચોથા શ્રીપુરુષોત્તમ નામના પાંચમા શ્રીપુરુષસિંહનામા અને ઊઠ્ઠા શ્રીપુંડરિક નામા આ પાંચે વાસુદેવો ઊઠી નરકે ગયા, સાતમા શ્રીદત્ત નામના વાસુ-

દેવ પાંચમો નરકે ગયા આઠમા શ્રીલક્ષ્મણ નામના વાસુદેવ ચોથી નરકમાં અને નવમા શ્રીકૃષ્ણ નામના વાસુદેવ ત્રીજી નરકમાં ગયા.

આ નવ વાસુદેવોનાં મોટા જાડાં નવ બલદેવ થયા તેમાં પ્રથમ બલદેવ નામ શ્રીબલ, બાજા નામ શ્રીવિજય, ત્રીજાનું નામ શ્રીજિહ્વ, ચોથાનું નામ શ્રીસુપ્રજ, પાંચમાનું નામ શ્રીસુદર્શન, છઠ્ઠાનું નામ શ્રીઆનંદ, સાતમાનું નામ આનંદ, આઠમાનું નામ શ્રીપદ્મ [રામચંદ્ર] અને નવમાનું નામ શ્રીરામ [બલદેવજી] આ નવે બલદેવ મહાપુરુષો વત્સલોત્તમચિત્તવંતુ હોવાથી જે સમય શ્રીવાસુદેવોનો તેજ સમય ઇમનો એ સદ્ગુણ સમજી શકાય તેવી હકીકત છે.

આ નવ બલદેવો પૈકી નવમા રામના નામ બલદેવજી પાંચમા દેવલોકે ગયા છે અને બાકીના આઠ બલદેવ મહર્ષિ ઉપરમશુક્ર સંયમનું પાલન કરી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધિસુખને પામ્યા છે.

આ સંપૂર્ણ વર્ણન કલિયાસસર્વજ્ઞ જગવાન શ્રીદેવચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ સ્વરચિત ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત્રના પ્રથમ પર્વના ઊઠા સર્ગમાં સ્પષ્ટરૂપે લેખેલ છે.

પહેલા અશ્વમેધ, ૨ તારક, ૩ મેરક, ૪ મધુકૈટબ, ૫ નિશુન્જ, ૬ વલી, ૭ પહાડજી, ૮ રાવણ, ૯ જરાસિંધુ આ નવ વાસુદેવના જાડાં વાસુદેવો અનુક્રમે થયા છે અને નવે નરક ગતિમાં ગયા છે.

પ્ર૦-૨૨૬-શ્રીમદ્દેવગીતાસૂત્રના યોગ જે સાધુ મુનિરાજે કરેલ છે તે સાધુ પોતે નહિ વહન કરેલા પદ્યગાંગ આદિ સૂત્રના યોગ બીજાને કરાવી શકે ?

જો જે સાધુ મુનિરાજે જે સૂત્રના યોગ પોતે વહન કરેલ નથી તે સૂત્રના યોગ બીજાને કરાવી ન શકે.

श्रीसेनप्रश्नना श्रीजा उद्धासमां लखेन ते के:-

“येन साधुना ये योगा न व्यूढास्तेन तद्योगानां प्रवेशोत्तारणं कार्यते नवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-मुख्यवृत्त्या येन ये योगा व्यूढास्तेन तेषामेव प्रवेशो-
त्तारणां कं विधीयते, तदभावे तु न च योगद्वारयोगवाहिना सर्वव्य-
वहारो भवति तेनो निःसर्गं च कार्यते तयोः क्रियायाः असंबन्धत्वादिति
परमं व्युत्पत्तिः परं सर्वथैव तत्क्रियाकांता न दृश्यन्तीति ॥ ३६ ॥”

सारांशः-जे साधु मुनिराजे जे सूत्रना योग बह्न करेला नवी
ते साधु ते सूत्रना योगमां प्रवेश तथा तेना योगमांभी बह्ण काही
शके ? उत्तर-मुख्यवृत्तिथी जे साधुए जे सूत्रना योग बह्न करेला
होय तेनाज योगमां प्रवेश तथा निर्गमन करावी शके, तेना अज्ञाते
नंदीसूत्र तथा अनुयोगद्वार सूत्रना योग बह्न करेला साधु प्रवेश
अने निर्गमननो सूत्रना योगनी क्रियांनी साथे संबंध न होवाथी सर्व
सूत्रना योगमां प्रवेश अने योगमांभी बह्ण काढवानी क्रिया करावी
शके एवी परंपरा हे. परंतु ते साधुनी काढेले योग संबंधी क्रिया
तो सर्वथा शुरू नज थाय.

प्र०-२२७ शीखना प्रज्ञाते जे महर्षिनुं नाम चोरासी चाकीनी
सुभी रक्षेवानुं हे ते श्रीस्थूलित्तज्जस्वामी प्रतिबोध निमित्ते गुरुश्रीनी
अप्रतिघ्नी वेद्याना मकानमां चातुर्मास रक्षा तेची रीतिम कोह
साध्वीजी पण तेज निमित्ते गुरुश्रीनी अनुमति सेकवीते वेद्याने
त्यां रक्षाने उल्लेख कोह शास्त्रमां हे ?

उ०-अवधिज्ञानने धारण करणार श्री कुबेरदत्त नामका सा-
ध्वीजो, पोताना जाह कुबेरदत्तने पोताजी माता कुबेरदेवा साथे
असंख्य संबंध थाये हे एम ज्ञानथी ज्ञापने ते बघने प्रतिबोध
करया निमित्ते गुरुजीजीला आज्ञा सेकवीते मथुरा नगरीमां सावी

पोतानी माता कुबेरसेना के जे बेइया ठे तेनी पासे स्थापना याचना करी, तेना मकाननी पासेज केटलीक मुदत रहीने ते बस्नेने प्रतिबोध कर्यो.

श्रीवसुदेवहीकिमां अहार नातरानी कथामां लखेल ठे के:-

“ कुबेरदत्ता सगिहं पेसिया, तीएषि जणणी तहेव पुच्छिया तिए अहावत्तं कहियं सा तेण निवेयणसमाणी पवइया पवत्तिणीए सह विहरइ, सुदा य णाए सारकखिया पवत्तिणी वयणेण बिमुज्झमाणचरित्ताए ओ नानं समुप्पन्नं, आभोइओ अ णाओ कुबेरदत्तो कुबेरसेणाए गिहे वसमानो, अहो अज्ञानदोसुत्ति चित्तेज्ज तेसिं संबोहणनिमित्तं अज्जाहि समं चिरमाणां मद्धुरं गया कुबेरसेणाए गिहे वसहिं मग्गिज्ज ठिया । ”

सारांश:- कुबेरदत्ताने पोताने घेर मोकली तेणीए पोतानी माताने तेमज पूठधुं माताए जे बात हती ते कही वैराग्यपामी संसार कारागारथी उदाश थइ कुबेरदत्ताए दीक्षा अंगीकार करी. प्रवर्त्तिनीनी साथे विचरवा लागी. जाणने अर्थे प्रवर्त्तिनीनी आझाथी मुझाने छोड़ली राखी. विशुद्धमान चारित्रने पालतां थका अवधिज्ञान उत्पन्न थयुं. ते अवधिज्ञानयं कुबेरदत्तने कुबेरसेनानी साथे आसक्त थयेलो देख्यो. अहो अज्ञानदोषो केवा ठे एम विचारी तेने प्रतिबोध करवाने अर्थे आर्यानी साथे मथुरा नगरीमां गइ कुबेरसेनाना घेर वसती मागीने त्यां रही.

जेम श्रीवसुदेवसाहेब दृष्टांत साधुजं नथी खेवानुं तेम श्रीकुबेरदत्ता साध्वीनुं दृष्टांत पण अन्य साध्वीजं खेवानुं नथी. ए खास धर्मसाधवा जेवी इकीकत ठे.

प्र०-११०-श्रीजनालयमां देववंदन करतां साध्वीजं सूत्रो जणे तो ते सावकोन काम आवे या न आवे ?

उ०-पुरुष अर्थात् साधु अथवा श्रावक स्तुति कहे ते चारे प्रकारना श्रीसंघने कहे अने स्त्री एटखे साध्वी अथवा श्राविका स्तुति कहे तो ते साध्वी अथवा श्राविकानेज कहे परंतु साधु के श्रावकने न कहे. श्रीतपगह्वनायक परमपूज्य श्रीधर्मघोषसूरीश्वरजी महाराजनी बनावेली श्रीचैत्यवंदनजाप्यनी टीका (श्रीसंघाचारजाप्यवृत्ति) मां स्पष्टपणे उल्लेख ठे के:-

“ इत्थं य पुरिसयुईए, वंदइ देवे चउविहो संघो ।

इत्थीयुईइ दुविहो, समणीओ साविया चेव ॥ १ ॥ ”

सारांश:-अही देववंदन करतां पुरुष-साधु अथवा श्रावक स्तुति कहे तेथी चतुर्विध संघ देववंदन करी शके अर्थात् श्रावकनी कहेली स्तुति पण चतुर्विध श्रीसंघने कहे. स्त्रीनी-साध्वी अथवा श्राविकानी कहेली स्तुतिथी साध्वी अने श्राविकाने बे जणने देववंदन करवा कहे पण साधु के श्रावकने न कहे.

ज्यारे साध्वीए कहेली एक स्तुति पण श्रावकोने न कहे तो पढी साध्वीए कहेलां प्रत्याख्यानादि बीजां सूत्रो कइ रीतिए कहे ? श्राविकाए कहेलां सूत्रो तो कहेपवानी वातज शी. आ उपरथी पञ्चस्काण पण पुरुषने न आवडतुं होय तो साध्वी या श्राविका पासे करवुं कहे या न कहे ए विचारकोए विचारी लेवुं.

प्र०-२१ए आयंबीलमां लुण कहे या नहि ?

उ०-आयंबिलमां श्वेतसिंघव, बलवण अने संचळ विगेरे काममां आवी शके ठे.

मल्लभारगह्वीय पूज्य श्रीचंद्रसूरिजीमहाराजकृत श्रीलघुप्रवचन-सारोद्धारमां कहुं ठे के:-

“ सियसिंधव सुंठि मरी, मेही जोवचलं च बिडलवणं ।

हिंण सुगंधिसुयारि, पकप्पण साइमं वत्थु ॥ १३ ॥ ”

सारांशः—आयंबिलमां श्वेतसिंधव, सुंठ, मरी, मेथी, संचळ-काळुं
लुण, बलवण, हिंण अने सुगंधिसुवा आदि स्वादिम वस्तु कढ्ये.

प्र०-२३० जेना घरमां जन्म अथवा मरण थयेल होय तेना
घरना माणसोथी देवपूजा थइ शके ? तेना गोत्रीउने केटला दिवसनुं
सूतक लागे ? परदेशमां जन्ममरणनुं केटला दिवसनुं सूतक ? तथा
तेना घरे साधुउं आहार पाणी अर्थे केटला दिवसे बहोरवा जाय ?

उ०—जेना घरमां जन्म अथवा मरण थयेल होय तेने स्नान
कर्या पठी देवपूजा थइ शके. पुत्र अथवा पुत्रीना जन्म संबंधी सूत-
कमां कंइ पण विशेष नथी. श्रीव्यवहारजाण्यनी पीठिकामां सूत-
कना बे जेद लौकिक अने लोकोत्तर, लौकिक सूतकना बे जेद अल्प-
काळनुं अने जावजीवनुं, तेमां अल्पकाळनुं लौकिक सूतक दश दिवस
वर्जनुं एम नामान्यपणे कहेल ठे. गोत्रीउने आश्रित अथवा परदेशमां
जन्ममरण संबंधी सूतक जुदुं कहेल नथी. मृतक संबंधमां नाना-
प्रकारना जेदो कोइक कहे ठे तेवा जेदो कोइ पण प्रमाणिक ग्रंथोमां
न होवारी कपोल अल्पित अज्ञता सूचक जाणवा. सूतकीना घेर
गौचरी आश्रित जे देशमां ब्राह्मणादिको जेटला दिवसे त्रिकाण
जाय तेटला दिवसे साधुउने जावाने कढ्ये.

श्री हीरप्रश्नना चोथा उल्लासमां लखेल ठे केः—

“येषां गृहे पुत्रपुत्रीजन्म जातं भवति तद्गृहं पातकजाः खरतरपक्षे स्वगृह-
पानीयेन देवपूजां न कुर्वन्ति तद्यतिनोऽपि तद्गृहे दशदिनानि यावत्त
विरान्ति तदक्षराणि कुत्र सन्ति, आत्मपक्षे चैतदाश्रित्य को विधिरिति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र यद्गृहे पुत्रपुत्रीप्रसवो जातो भवति, तद्गृहपानीयेन

देवपूजा न श्रूयति इत्यक्षराणि शास्त्रे ज्ञातानि न सन्तीति, तथा तद्गृहे
देवपूजाश्रित्य यस्मिन् देशे यो लोकव्यवहारस्तदनुसारेण यतिभिः कर्तव्यं,
दशदिननिर्बन्धस्तु शास्त्रे ज्ञातो नास्तीति ॥ १८ ॥ ”

सारांशः—जेना घरमां पुत्रपुत्रीनो जन्म थयेल होय तेना घरना
मनुष्यो पोताना घरना पाणीथी देवपूजा खरतर गहूमां करता नथी.
तेम तेमना साधुउं पण ते सूतकवाळाना घरे दश दिवस सुधी व्हो-
रवां जता नथी, तेना अक्षरो कया ग्रंथमां ठे. तथा आपणा गहूमां
तेने माटे शो विधि ठे ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—जेना घरमां पुत्रपुत्रीनो
जन्म थयेल होय तेना घरना पाणीथी देवपूजा शुरू न थाय एवा
अक्षरो शास्त्रमां जाण्या नथी तथा तेना घेर व्होरवा जवानी बाब-
तमां जे देशमां जे लोकव्यवहार होय तेने अनुसारे साधुउं करवुं.
दश दिवसनो नियम शास्त्रमां जाण्यो नथी.

उपरना श्रीहीरप्रभना पाठनो स्पष्ट खुळासो श्रीसेनप्रभना
श्रीजा उल्लासमां करेल ठे केः—

‘जायमयसूअगाई निच्छडा’ इत्यादि, सूतकशब्दः प्रत्येकं संबध्यते
जातकसूतकं नाम जन्मानंतरं दशाहानि यावत्, मृतकसूतकं मृतानंतरं दश-
दिवसान् यावत्, तत्र यद्वर्ज्यं तद्विधा ‘लोन’ति लाकिकं ‘उत्तर’ति लोको-
त्तरं, लौकिकं विधा इत्वरं यावत्कथिकं च, तत्रेत्वरं यत्सूतकं मृतकादि लोके
दशदिवसान् यावद्वर्ज्यते इति। यावत्कथिकं च बह्वङ्घ्रिपकर्मकारणोवादि,
एतान्यक्षराणि व्यवहारसूत्रवृत्तौ संतीत्युक्त्वा सूतकगृहं दशदिवसान् या-
वत् खरतरास्त्यजन्तः सन्ति, प्रश्नोत्तरग्रन्थे तु दशदिवसनिर्बन्धो ज्ञातो ना-
स्तीत्युक्तमस्ति तत्कथम्, इति प्रश्नोऽप्रश्नोत्तरम्—व्यवहारसूत्रवृत्तौ सूतकविषये
षडशदिनवर्जनं तद्देशविशेषपरत्वेन, ततो यत्र देशे सूतकविषये यावानवधि-
स्तावन्ति दिनानि वर्जनीयानि, तेन प्रश्नोत्तरग्रन्थेन सह न कोपि विरोध
इति ॥ २९० ॥ ”

सारांशः—‘जायमय’ इत्यादि, सूतक शब्द दरेकनी साथे जोरुशो,

જાતક સૂતક જન્મ પઠી દશ દિવસ સુધી, મૃતક સૂતક મરણ પઠી દશ દિવસ પર્યંત, તેમાં વર્જવાના બે જેદ-૧ લૌકિક અને ૨ લોકોત્તર, લૌકિકના બે જેદ ૧ અદ્ય કાળનું અને ૨ જાવજીવનું, તેમાં અદ્યકાળનું જન્મ મરણનું સૂતક લોકમાં દશ દિવસ વર્જિત છે. વરુન, ઊંપક, ચમાર, કુંબ આદિ નીચ જાતિનો આહારાદિ જાવજીવ સુધી વર્જિત છે. આ પ્રમાણે અક્ષરો શ્રીવ્યવહાર સૂત્રની ટીકામાં છે. એમ કહી સૂતકવાળા ઘરને દશ દિવસ સુધી સ્વરતરો ત્યાગે છે. શ્રીહરિપ્રશ્ન ગ્રંથમાં તો દશ દિવસનો નિયમ જાણવામાં નથી એમ કહેલ છે. તેનું કેમ? શ્વેત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-શ્રીવ્યવહારસૂત્રની ટીકામાં સૂતકના સંબંધમાં જે દશ દિવસ વર્જવા કહ્યા છે તે દેશ વિશેષને આશ્રિત તથા જે દેશમાં સૂતક વિષયમાં જેટલા દિવસની મર્યાદા છે તેટલા દિવસ વર્જવા તેથી શ્રીહરિપ્રશ્ન-ગ્રંથની સાથે કોઈ પ્રકારનો વિરોધ નથી.

કેટલાક વર્તમાનકાળના કહેવાતા પંક્તિ પુત્ર જન્મનું અગીયાર દિવસનું અને પુત્રી જન્મનું બાર દિવસનું સૂતક કહે છે તે આ ઉપરના પાઠથી વિરુદ્ધ હોવાથી અસત્ય સમજવું.

શ્રીસેનપ્રશ્નના બીજા ઉલ્લાસમાં કહેલ છે કે:-

“પ્રસ્તાપત્યા સ્ત્રી કદુમતીનાં માસં યાવન્ન સંઘટ્ટયતિ કસ્યાપિ, ન કરોતિ ચ ચનાક્રિયા અત્માપનાં તુ દિનદશકં યાવન્નત્તિક્તિમ્? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-
प्रस्तापतया स्त्री जन्मानादे दशदिनानि न करोतीति लोकरीतिस्तत्रापि
देशविशेषे प्रस्तापयुनाऽपि ॥ ११८ ॥”

સારાંશ:-બાલક પ્રસૂત થયેલી કદવામતીઊંની સ્ત્રી એક માસ સુધી કોઈનો પણ સંઘટ્ટો કરતી નથી તથા રાંધવાની ક્રિયા પણ કરતી નથી, આપણા ગ્રંથમાં તો દશ દિવસ સુધી તેનું કેમ? શ્વેત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-બાલક પ્રસૂત થયેલી સ્ત્રી દશ દિવસ સુધી સંઘટ્ટાદિક

न करे ते लोकरीति ठे तेमां पण देश विशेषमां कोईक स्थानमां न्यूनाधिकपणुं पण होय.

श्रीप्रभु पूजा आश्रित श्रीसेनप्रश्नना चौथा उद्वासां उद्धेख ठेके:-

“जन्मसूतके मरणसूतके च प्रतिमापूज्यते न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-उभयत्रापि स्नानकरणानन्तरं प्रतिमापूजननिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥ ७८ ॥ ”

सारांशः-जन्मसूतकमां तथा मरणसूतकमां श्रीजिनप्रतिमापूजा थाय के नहि? इति प्रश्न अत्र उत्तर-बन्ने सूतकमां स्नान कर्या पढी श्रीजिनप्रतिमापूजानो निषेध जाण्यो नथी.

साधुअने वहोरवा जवा आश्रित श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उद्वासां कहेल ठे के:-

सूतकगृहं साधवः आहारार्थं यान्ति न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-यत्र देशे सूतकगृहे यावद्विर्वासरैर्ब्राह्मणादयो भिक्षार्थं व्रजन्ति तत्रात्मभिरपि तथा विधेयमिति वृद्धव्यवहारः ॥ २०१ ॥ ”

सारांशः-साधुठ सूतकवाळा घरे आहारने अर्थे जाय के नहि? इति प्रश्न अत्र उत्तर-जे देशमां ब्राह्मणादिको सूतकना घरे जेटला दिवसे जिहाने अर्थे जाय ते देशमां आपणे पण तेम करवुं एवो वृद्धव्यवहार ठे.

उपर जणावेला श्रीदीरप्रश्नना अने श्रीसेनप्रश्नना पाठोनो विचार करतां जन्म अने मरणनुं सूतक लोकोत्तर नथी, लौकिक व्य-वहार ठे अने ते पण अमूक दिवसज पाळवानो प्रतिबंध नथी किंतु देशरीतिज कहेल ठे. ज्ञान कर्या पढी श्रीप्रभु पूजानो निषेध नथी. १ गोत्रवाळाने अमूक दिवसनुं सूतक, २ परदेशमां जन्म अथवा मृत्यु थयुं होय तो अमूक दिवसनुं सूतक, ३ मृतकने अरुके, खांध दे के बाळवुं विगेरे कार्य करे तेने अमूक दिवसनुं सूतक, अमूक वर्षनी थयवाळो मरण पामे तो अमूक दिवसनुं सूतक इत्यादि विषयमां कोई

પણ પ્રમાણિક ગ્રંથમાં કંઈ પણ જાતનો ખુલાસો નથી થતાં કેટલાક મરજી મુજબ લખે છે અને બોલે છે તે લખવું અથવા બોલવું શાસ્ત્ર-વિરુદ્ધ હોવાથી અપ્રમાણિક સમજવું.

પ્ર૦-૨૩૧ જરતક્ષેત્રના ૩૨૦૦૦ દેશમાં સામીપચીશ દેશ આર્ય અને બાકીના અનાર્ય છે. તેમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની દરેક વિજયમાં પણ સમજવું કે કેમ ?

ઉ૦-જે પ્રમાણે જરતક્ષેત્રમાં આર્ય અનાર્યના જોડો છે તે પ્રમાણે મહાવિદેહમાં આર્ય અનાર્ય જોડો હોય એવું ટાંચવામાં આવ્યું નથી. તેમજ ત્યાં નિરંતર કેવલજ્ઞાની મહર્ષિઓ વિચરતા હોવાથી અને સદા કાલ ચોથો આરો વર્તતો હોવાથી તેવો સંજવ પણ નથી.

આ સંબંધમાં શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકામાં ઉલ્લેખ છે કે:-

“ જરતક્ષેત્રવર્તિન એવાર્યા ઉક્તા ઉપલક્ષણસ્વાત્તેષામન્યેપિ મહાવિદે-
હાન્તરવર્તિવિજયમધ્યાદિષ્વમી બહવો દ્રષ્ટવ્યા : ”

સારાંશ:-જરતક્ષેત્રમાં વર્તતાજ સામીપચીસ આર્ય દેશો કહ્યા તેના ઉપલક્ષણથી બીજા પણ મહાવિદેહમાં રહેલ વિજયના મધ્ય-
સ્થાનના ઘણા આર્ય દેશો જાણવા.

પ્ર૦ ૨૩૨-પુંકારિકસ્વામિજી પાસે ચૈત્યવંદન કરતાં નમુત્યુણંની શ્રંદરની પ્રથમની સંપદામાં જે પદો છે તે તીર્થંકર પ્રત્યે ઘટે તેવાં છે તે શ્રીગણધર મહારાજા સન્મુખ કેમ કહી શકાય ?

ઉ૦-શ્રીપુંકારિક સ્વામિજીની મૂર્તિ સિદ્ધસ્વરૂપ હોવાથી શ્રી સિદ્ધમહારાજની સન્મુખ નમુત્યુણં કહેવામાં વિરોધ નથી. તથા એ પદોના સામાન્ય અર્થ કરીને ઘટાવવાથી શ્રીગણધરમહારાજામાં પણ ઘટ્ટી શકે છે તેથી તે પ્રમાણે અર્થો ઘટાવવા.

પ્ર-૨૩૩-શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિના નવ જવ અને શ્રીચંદ્રપ્રજુજી ના સાત જવ 'શ્રીસત્તિશતક સ્થાનક' ગ્રંથમાં કહેલ છે અને બીજા સ્થાનોમાં બન્ને પરમાત્માના ત્રણ ત્રણ જવ કહેલ છે તેનું શું કારણ ?

ઉ-શ્રીચંદ્રપ્રજુજી તથા શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામિજીના જવો વિષે મતાંતર સંજ્ઞા છે. શ્રીચતુર્વિંશતિજિનજવસ્તોત્રમાં પરમાત્મા શ્રીમુનિ-સુવ્રતસ્વામિના નવ જવ અને પરમાત્મા શ્રીચંદ્રપ્રજુજીના ત્રણ જવ કહેલ છે. કલિકાલ સર્વજ્ઞ જગવાન્ શ્રીદેવચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજકૃત ત્રિષષ્ઠી શ્લોકા પુરુષ ચરિત્રમાં બન્ને પરમાત્માઓના ત્રણ ત્રણ જવોનું વર્ણન કરેલ છે. તેનું કારણ એમ જણાય છે કે તેમના બીજા જવોમાં કંઈ પણ વર્ણન કરવા લાયક વિશેષ હકીકત ન હોવાથી જે જવમાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું તે જવથીજ વર્ણન કર્યું હશે. એમ સંજ્ઞા છે. તેમાં કયા જવમાં સમ્યક્ત્વ પામ્યા તેનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી તેથી 'સત્તિશતકસ્થાનક' ગ્રંથમાં કહેલ જવોની સાથે ત્રિષષ્ઠીમાં કહેલ જવોનો વિરોધ જણાતો નથી. નિશ્ચય તો તત્ત્વજ્ઞાની મહારાજ જાણે.

પ્ર-૨૩૪-શ્રીશ્રેણિકમહારાજા પહેલાં શ્રીજિનમંદિર અને શ્રીજિન-મૂર્તિ હતી કે નહિ ? તે વિષે સૂત્રમાં કોઈ પાઠ છે ?

ઉ-શ્રીશ્રેણિક મહારાજાની પહેલાં શ્રીજિનમંદિર અને શ્રીજિન-મૂર્તિ હોવાનાં અનેક પ્રમાણો સૂત્રગ્રંથોમાં વિદ્યમાન છે; તેમાંનાં કેટલાંક નીચે આપવામાં આવે છે:-

‘ઔપપાતિક’ સૂત્રમાં શ્રીશ્રેણિક મહારાજાના પુત્ર કોણીક રાજાની ચંપાનગરીના વર્ણનમાં સૂત્રકાર મહર્ષિ લખે છે કે:-

“ ધદુલા અરિહંતચેદ્યાઈ ”

સારાંશ:-ચંપાનગરીમાં ઘણાં શ્રીઅરિહંત જગવાનોનાં મંદિરો છે.

સર્વાક્ષર સન્નિપાતિ-શ્રુતકેલી જગવાન્ શ્રીસુધર્માસ્વામિ રચિત-
શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં ડ્રૌપદીજીના અધિકારમાં નીચેનો ઉલ્લેખ છે કે:-

“ તદ્દર્શ સા દોર્બ્ધ રાયવ કલા જેણે મજ્જનઘરે તેણે ઉવાગચ્છદ્ધ,
મજ્જનઘરમણુપ્પવિસદ્ધ, પહાયા કયવલીકમ્મા કયકોડયમંગલપાયચ્છિન્તા
પદ્ધત્તપ્પાવેસાદ્ધ મંગલાદ્ધ વત્થાદ્ધ પરિહિયા મજ્જનઘરાઓ પડિણિક્કલમદ્ધ ૨ ત્તા
જેણે જિણઘરે તેણે ઉવાગચ્છદ્ધ ૨ ત્તા જિણઘ મણુપ્પવિસદ્ધ ૨ ત્તા જિણપ-
ડિમાણ આલોપ્પનામં કરેદ્ધ ૨ ત્તા લોમ ત્થયં પરામુસદ્ધ એવં જહા સૂરિયાઓ
જિણપડિમાઓ અચ્છેદ્ધ તદ્દેવ માણિયર્થ જાવ ધૂવં ડહદ્ધ ૨ ત્તા વામં જાણુ
અચ્છેદ્ધ દાહિણં જાણુ ધરણિતલંસિ, નિવેસેદ્ધ ૨ ત્તા તિક્કલુત્તો મુદ્ધાણં ધર-
ણિતલંસિ નિવેસેદ્ધ નિવેસિત્તા હસિં પચ્ચુનમદ્ધ કરયલજાવકદ્ધ એવં વયા-
સી નમોત્થુણં અરિહંતાણં ભગવંતાણં જાવ સંપત્તાણં વંદદ્ધ નમંસદ્ધ જિણઘરા-
ઓ પડિાનેક્કલમ । ”

જ્ઞાવાર્થ:-તે સમયે દ્રુપદરાજાની પુત્રી ડ્રૌપદી જ્યાં સ્નાન કરવાનું
ઘર છે ત્યાં જાય છે, ત્યાં જઈને સ્નાનઘરમાં પ્રવેશ કરે છે, તેમાં સ્નાન,
શ્વલિકર્મ ઇટલે શ્રીજિનમંદિરમાં પૂજા કૌતુક ઇટલે તિલ્લગાદિ મંગલ
ઇટલે દધિ, દુર્વા, અક્ષત આદિ પ્રાયશ્ચિત (દુઃસ્વપ્ન આદિકના ઘાત-
કની ક્રિયા) કર્યું છે જેણે એવી રાજપુત્રી શ્રીમતી ડ્રૌપદી શ્રીજિનમંદિ-
રમાં પ્રવેશને યોગ્ય શુરુ અને મંગલમય વસ્ત્રો પહેરીને મજ્જન ઘર (સ્ના-
નઘર)માંથી નીકળી નીકળીને જ્યાં શ્રીજિનમંદિર-દેરાસર છે ત્યાં આવી
આવીને શ્રીજિનમંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો પેસીને શ્રીજિનપ્રતિમાને જોતાંની
સાથેજ પ્રણામ કર્યો પ્રણામકરીને મોરપીઠી લીધી, તે પઠી જેમ જ્યાં જ-
વતાં શ્રીજિનપ્રતિમાની પૂજાકરી તેમ સઘડો વિધિ જાણવા. તે સુર્યાજ-
દેવતાનો અધિકાર યાવત્ ધૂપ કર્યો ત્યાં સુધીનો લેવો. (શ્રીજિનમૂર્તિની
પૂજા કર્યા પઠી રાજવરકન્યા ડ્રૌપદી) ધૂપ ઉઠ્ઠેવીને રાત્રો ઢીંચણ ઠંચો
રાલે છે અને જમણો ઢીંચણ પૃથ્વીના તલ ઉપર સ્થાપે છે, તે પ્રમાણે

रीने कंइक नीचे नमे ठे. नीचे नमीने हाथ जोकी-दस नख जेगा
री-मस्तके अंजलि करीने एम बोली के-अरिहंत जगवंतोंने यावत्
अडिगति पास्या ठे तेमने मारो नमस्का थाउं (अत्र-यावत्
अडिशब्दथी संपूर्ण शकस्तव लेवुं) पढीथी वंदन नमस्कार करी
।जिममंदिरथी नोकळे ठे.

आ पाठथी पण सुतरां सिद्ध ठे के श्रीश्रेणिक महाराजानी
हेलां श्रीजिनमंदिर अने श्रीजिनमूर्ति अवनितलने पावन करती हती
रण के श्रीमती डौपदीजी श्रीश्रेणिक महाराजाथी चोरासी हजार
वों पूर्वे बावीसमा तीर्थपति श्रीनेमनाथस्वामिना समयमां थयेलां ठे.

आ अवसर्पिणीना प्रथम तीर्थपति श्रीऋषजदेवस्वामिना पुत्र
यम चक्रवर्ती श्री जरत महाराजाए अष्टापदपर्वत उपर श्रीजिनमंदिर
गढ्युं अने तेमां चोवीसे तीर्थपतिउंनी शरीरना प्रमाणे म-
हिर मूर्तिउं पधरावी अने वर्तमान शासनना अधिपति श्रमण
गवान् श्रीमहावीरस्वामिजीना प्रथम गणधर सर्व लब्धि समन्वित
गवान् श्री गौतमस्वामिजीए साक्षात् प्रजुश्रीनी अनुमतिथी यात्रा
री तथा वगुर नामना आवके उंगणीसमा तीर्थपाते श्रीमद्विनाथ-
मामिनुं मंदिर बंधाव्युं. आवा उल्लेखो श्रीआवश्यकसूत्रमां ठे.

आ रीते श्रेणिक महाराजानी पहेलां श्रीजिनमंदिर अने श्री
जिनमूर्ति होवानां अनेक प्रमाणो सूत्र ग्रंथोमां मौजुद ठे. श्रीजिन-
देरो अने श्रीजिननी मूर्तिउं ते श्रीजिनना शासननी साथेज सिद्ध
पटले शासनना मर्मज्ञोना हृदयोमां श्रीजिनमंदिरनो अने श्रीजिन-
र्त्तेनी ह्यातिनो प्रश्नज उपस्थित न थवो जोइए.

जेम हिंदुस्तानमां गुजरात, काठीयावारु, मेवारु अने मारवारु

વિગેરે દેશોમાં જમીનમાંથી અનેક પ્રાચીન શ્રીજિનમૂર્તિઠં નીકળી આવે છે તેમ થોડાં વર્ષો પહેલાં પોર્ટુગાલના હંગરી પ્રાંતમાં બુદાપેસ્ત નામના શહેરમાં શ્રીમહાવીરસ્વામિજીની ઘણીજ પ્રાચીન મૂર્તિ જમીનમાંથી એક અંગ્રેજને મળી છે અને એ મૂર્તિને તેણે બાગની વચ્ચે ઢાંચી બનાવી સ્થાપન કરી છે. એ મૂર્તિનો ફોટો પંજાબના રહેવાસી જસવંતરાય જૈનીની પાસે છે.

જો પ્રાચીન સમયમાં શ્રીજિનમંદિરો અને શ્રીજિનમૂર્તિઠં ન હતી તો જે દેશમાં હજારો વર્ષથી જૈનોની વસ્તી નથી તે ઠાંતો ત્યાંની જમીનમાંથી પ્રજુની મૂર્તિ ક્યાંથી નીકળી આવી ? આ વિષયમાં વિશેષ જાણવાની હજીવાળાએ પ્રાતઃસ્મરણીય પરમપૂજ્ય ન્યાયાંજ્ઞોનેધિ જહારક શ્રીવિજયાનંદસૂરીશ્વર (આત્મારામ)જી મહારાજકૃત સમ્યક્ત્વ-સહયોગ્ધાર જોવો.

પ્ર૦-૨૩૫-સમવસરણમાં વ્યંતરેંદ્ર ત્રણ (૩) બાજુ મૂર્તિ સ્થાપન કરતા હતા એવો પાઠ કયા સૂત્રના મૂળમાં છે ?

ઉ૦-શ્રીસમવાયાંગ નામના ચોથા અંગસૂત્રમાં સમવસરણનું વર્ણન કરતાં લખે છે કે:-

“ કલ્પસ્સ સમોસરણં નેયવ્વં ”

ટીકા-“ કલ્પનાસ્થાનસમવસરણવત્તવ્યતા જ્ઞેયા ”

જાવાર્થ:-સમવસરણની વક્તવ્યતા એટલે સ્વરૂપ શ્રીબૃહત્ કલ્પજ્ઞાપ્યમાં કહેલ ક્રમથી જાણવી.

શ્રીસમવાયાંગ સૂત્રના મૂળમાંજ ડ્યારે સમવસરણના વર્ણન માટે શ્રી બૃહત્કલ્પજ્ઞાપ્યની જલામણ કરી છે એટલે શ્રીસમવાયાંગસૂત્રને માન્ય કરનારાંને શ્રીબૃહત્કલ્પજ્ઞાપ્યને માન્યા શિવાય હુટકોજ નથી અને તે શ્રીબૃહત્કલ્પજ્ઞાપ્યમાં સમવસરણનું વર્ણન કરતાં લખ્યું છે કે:-

“ તિર્દિસિ પઢિરૂવગયા ય દેવકયા ”

ટીકા-“ યાસુ ચ દિક્ષુ ભગવતો મુલં ન ભવતિ તાસુ તિષ્ઠન્વપિ તીર્થકરાકારધારકાણિ સિંહાસન-ઘટ્ટ-ચામર-ધર્મચક્રાલંકૃતાનિ પ્રાતેત્યપ્ત-
ણિ દેવકૃતાનિ ભવન્તિ ”

જાવાર્થ:-જે દિશાઓમાં જગવાનનું મુલ ન હોય તે ત્રણે દિ-
શાઓમાં સિંહાસન, ઘટ્ટ, ચામર અને ધર્મચક્રથી અલંકૃત શ્રીતીર્થ-
કરના આકારને ધરનારાં પ્રતિબિંબો (પ્રતિમાઓ) દેવોષ કરેલાં
હોય છે. શ્રીઆવશ્યકસૂત્રમાં પણ સ્પષ્ટું છે કે:-

“ તિર્દિસિ પઢિરૂવગયાઓ દેવકયા ”

ટીકા-“ શેષાસુ તિષ્ઠુ દિક્ષુ પ્રતિરૂપકાણિ તુ તીર્થકરાકૃતીનિ સિંહા-
સનાદિયુક્તાનિ દેવકૃતાનિ ભવન્તિ ”

જાવાર્થ:-બાકીની ત્રણ દિશાઓમાં તીર્થકરસમાન આકૃતિવાળાં
અને સિંહાસનાદિકે કરીને સમન્વિત પ્રતિબિંબો (પ્રતિમાઓ) દેવોષ
કરેલાં હોય છે.

પ્ર૦-૨૩૬-મૂર્તિને લેપ કરવાનો જૈનશાસ્ત્રનો પાઠ બતાવો ?

ઉ૦-મૂર્તિ અને તેની પૂજા જક્તિ તથા મંદિર શાસ્ત્ર સિદ્ધ છે તો
પઠી મૂર્તિને લેપ કરવાનો પદ્ધતિ તે જક્તિરૂપ હોવાથી
સ્વયંસિદ્ધ છે. એમાં વધી પાઠનો પ્રશ્નજ કેવો ?

પ્ર૦-૨૩૭-બલિકર્મ શબ્દ ત્રીમસી માણેકે ઉપાવેલા પ્રતિષ્ઠાકલ્પમાં
આવે છે. તેનો અર્થ શો થાય છે ?

ઉ૦-‘બલિકર્મ’ શબ્દનો અર્થ દેવપૂજા થાય છે. શ્રીનામમાલામાં-
“ પૂજાર્હણા સપર્યાર્ચા ઉપહારબલી સમૌ ” આ પાઠથી ‘બલિ’ શબ્દ
પૂજાનો વાચક કહ્યો છે, એટલે સૂત્રમાં જ્યાં જ્યાં ‘કયબલિકર્મ’ શબ્દ
આવે છે ત્યાં ત્યાં ‘કરી છે દેવપૂજા જેણે’ એજ અર્થ થાય, પણ
બીજો નહિ.

પ્ર૦-૨૩૮-‘શ્રીજિનપ્રતિમા જિનસારીચી’ કયા સૂત્રના મૂલ પાઠમાં છે ? તે પાઠ બતાવો ?

ઉ૦-શ્રીરાયપસેણીસૂત્રમાં સૂર્યાનંદદેવના અધિકારમાં લખ્યું છે કે:-

“ ધૂવં દાઝળ જિણવરાણં ”

જાવાર્થ:-જિનેશ્વરોને ધૂપ કરીને.

ઉપરના ઉલ્લેખથી શ્રીરાયપસેણીસૂત્રમાં સૂત્રકારમહર્ષિય જિનમૂર્તિઓને ‘જિણવરાણં’ આ શબ્દથી સંબોધી સ્પષ્ટપણે શ્રીજિનના સરચી જણાવી છે.

પ્ર૦-૨૩૯-શત્રુંજય, ગિરનાર, આબુ, તારંગા, અષ્ટાપદ, સમેત-શિખર માનવાનું કયા સૂત્રના મૂલ પાઠમાં છે ?

ઉ૦-તરણ તારણ તીર્થોને માનવાનો અને પૂજવાનો અધિકાર શ્રીજૈનશાસ્ત્રોમાં ન હોય એવો વિચાર પણ જૈનત્વના રસિયાને કેમ આવશે જોઈય? શ્રુતકેવલી ભગવાન્ શ્રીજદ્બાહુ સ્વામિજી મહારાજે શ્રી આચારાંગસૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધની નિર્યુક્તિમાં ત્રીજી ‘જાવના’ નામની વૃક્ષિકામાં દર્શનજાવનાનું સ્વરૂપ દર્શાવતાં તીર્થોને માનવા પૂજવાનો સ્પષ્ટતયા ઉલ્લેખ કર્યો છે તે દર્શાવવા પૂર્વે માત્ર મૂલસૂત્ર માનવામાંજ શ્રેયઃ સમજનારા સ્થાનકવાસી (ઢૂંઢીઆ) સંપ્રદાયના સમાધાનની ક્ષાતર નિર્યુક્તિને માનવા માટે મૂલસૂત્રોમાં આવતા કેટલાક આધારો ટાંકવાની ક્ષાતર જરૂર છે:-

શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રમાં સૂત્રકારમહર્ષિ લખે છે કે:-

“ ત્તાણુગમે નિજ્જુત્તિઅણુગમે ય । નિજ્જુત્તિઅણુગમે તિવિદે વસતે ”

સારાંશ:-અનુગમ બે પ્રકારના એક સૂત્રાનુગમ અને બીજો નિર્યુક્તિ અનુગમ, નિર્યુક્તિ અનુગમના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે.

श्रीसमवायांगसूत्रमां तथा श्रीनंदीसूत्रमां जगवान् सूत्रकार-
महर्षिं सखे ठे के:-

“ निरवसेसो निरवसेसो ”

सारांश:-निर्युक्तिं संख्याती ठे.

‘श्रीजगवतीजी’ नामना पांचमा अंगसूत्रना पचीसमा शतकना
श्रीजा उद्देशमां सर्वांग सन्निपाति जगवान् श्रीसुधर्मास्वामिजी
नाराज सखे ठे के:-

“ सत्त्वा खलु पद्मो, बीओ निर्युक्तिमिस्तिओ भणिओ ।

तद्दो निरवसेसो, एस विद्दी होइ अनुओगे ॥ १ ॥ ”

सारांश:-पद्मेओ मात्र सूत्रनो अर्थ, बीओ निर्युक्तिथी मिश्रित
अने श्रीओ संपूर्ण अर्थ आपवो. अनुयोमनी विधि आ ठे.

श्रीअनुयोगद्वार, श्रीसमवायांग अने श्रीनंदीसूत्र आ व्रण
सूत्रना आधारो निर्युक्ति मानवानी आझा करे ठे अने श्रीजगवती-
सूत्र जेम बीजा प्रकारनी व्याख्यामां ‘ निर्युक्तिमिस्तिओ ’ आ श-
ब्दथी निर्युक्तिनो समावेश करे ठे तेम ‘ निरवसेसो ’ आ शब्दथी श्रीजा
प्रकारनी व्याख्यामां जाण्य, चूर्णि तथा टीकानो पण समावेश करे ठे.
आधी रीतनां प्रमाणो मौजुद उतां मूळसूत्रनेज मानवानो अने नि-
र्युक्ति आदिने न मानवानो आग्रह साचा आगमप्रेमीने होइज न शके.

हवे उपर कहैवा प्रमाणे श्रीआवांगसूत्रनी निर्युक्तिमां श्री
जगवाहस्वामिजीप शुं सख्युं ठे ते जुठ:-

जम्माभितेय-निक्खमणवरणनाए पपयाय ।

दिक्खोव-भरण-मंदर-नोसर भोम-नगरेसुं ॥ ३३१ ॥

भट्ठावय-जित्ते गयगपय य धम्मचके य ।

पासर-पत्तनगं चमदपायं च वंदामि ॥ ३३२ ॥

સારાંશ:-શ્રીતીર્થંકરદેવોની જન્મઝૂમિમાં તથા નિષ્ક્રમણ, દીક્ષા, જ્ઞાનોપાત્તિ તથા નિર્વાણભૂમિમાં અને દેવલોકજવનોમાં, મેરુપર્વત ઉપર, નંદીશ્વરદ્વીપાદિ તથા પાતાલજવનોમાં રહેલ શાશ્વત ચૈત્યોને હું વંદન કરું તું. તેવીજ રીતિએ અષ્ટાપદ, ગિરનાર, ગજાપ્રપદ, ધર્મચક્ર-તક્ષશિલા નગરીમાં, જ્યાં ધરણેંડે શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામિનો મહિમા કર્યો હતો તે અહિઠત્રા નગરીમાં, જ્યાં દશપૂર્વધર શ્રી વજ્રસ્વામિજીએ ‘પાદપોપગમન’ નામનું અનશન કરેલું તે રથાવર્ત નામના પર્વત ઉપર તથા જ્યાં શ્રમણ જગવાન્ શ્રીમદ્દાવીરસ્વામિજીનું શરણ લઈ ચમરેંડનો ઉત્પાત થયો હતો ત્યાં ઇત્યાદિ સ્થાનોમાં યથાસંજવ અજિગમન, વંદન પૂજન, ગુણોત્કીર્તનાદિ ક્રિયાઓ કરવાથી દર્શનશુદ્ધિ થાય છે.

શ્રીજ્ઞાતાસૂત્ર તથા શ્રી અંતગરુદશા નામના ઠંઠા અને આ-ઠમા અંગસૂત્રમાં “ જાવ સેતુંજે સિદ્ધે ” “ જાવ વુઝે સિદ્ધે ” ઇત્યાદિ વર્ણન આવે છે તથા શ્રી જંબૂદ્વીપપદ્મતિ નામના સૂત્રમાં શ્રીઋષભ-દેવ જગવાન્ ‘અષ્ટાપદ’ પર્વત ઉપર મોકલ ગયાના તથા શ્રી જ્ઞાતા-સૂત્રમાં શ્રીમલ્લિનાથજગવાન્ ‘સમેતશિખર’ પર્વત ઉપર મોકલે ગયાના અધિકારો છે.

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે અનેક સૂત્રોમાં અનેક તીર્થોનું વર્ણન આવે છે.

પ્ર૦-૨૪૦-અઢી દ્વીપમાં શાશ્વતી વસ્તુ કેટલી છે તેનાં નામ (અને) પાઠ ?

૩૦-શ્રી ક્ષેત્રસમાસ પ્રકરણમાં વિસ્તારથી વર્ણન છે તથા શ્રી જંબૂદ્વીપપદ્મતિ આદિમાં પણ છે ત્યાંથી જોઈ લેવું.

પ્ર૦-૨૪૧-શત્રુંજય શાશ્વતો કહે છે તે વિષેના એક બે ઉલ્લેખો બતાવશો.

उ०-श्रीशत्रुंजयमाहात्म्यमां लख्युं ठे के:-

“ शत्रुंजयो जयन् पापं, चिन्वन् धर्मं ददन् सुखं ।

पुनानः सकलान् लोकान्, गीरिर्जयति शाश्वतः ॥ ”

सारांश:-पापने जीतनार, धर्मने एकठो करनार, सुखने आपनार अने सकल लोकोने पवित्र करनार श्री शत्रुंजय नामनो शाश्वत (सदास्थायी) गीरि जयवंतो वतों.

श्रीश्राद्धविधिमां पण लखेल ठे के:-

“ तीर्थेऽत्र शाश्वतप्राये, यात्रा स्नात्रार्चना तपः ।

दानादि अनन्तफलं, सुस्थाने बीजवद् भवेत् ॥ २८१ ॥ ”

सारांश:-प्रायशाश्वता एवा आ शत्रुंजय नामा तीर्थमां यात्रा, स्नात्रपूजा, तप अने दानादि धर्म सुस्थानमां वावेल बीजनी जेम अनंत फलने आपनार थाय ठे.

प्र०-२४२-संख्या समये जे श्रावक श्राविका रात्रि पौषध अंगीकार करे ते पौषध उच्चर्या पछी पाणी वापरी शके ?

उ०-प्रातःकालमां दिवसनो पौषध कयों होय अने बपोरना जाननी वृद्धि थवाथी जो रात्रि पौषध अंगीकार करे अथवा सवारमां पौषध न करेल होय अने रात्रि पौषध अंगीकार करे तेउ पौषध स्वीया पठी पाणी वापरी शके नहि. कारण के रात्रिनो पौषध अंगीकार करनारने पौषध व्रतनो जे पाठ उच्चारवामा आवे ठे तेमां ‘आहारपोसहं सबउ’ आ प्रमाणे सर्वथा आहारनुं पञ्चखाण कराववामां आवे ठे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उद्दासमां लखेल ठे के:-

“ यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति स तदुच्चारणानन्तरं पानीयं पिबति न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति तस्याहार-

पौषधः सर्वत वाच्यते न देशात् । चित्तपात्रो भवतु मा वा परं रात्रि-
पाषधकं स पानीयं न विन्यस्यति ॥ ३९ ॥ ”

सारांशः—संन्याए रात्रिपौषध जे भावक करे ते भावक पौषध उच्चर्या पढी पाणी पीवे के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—संन्या अव-
सरे जे पौषध अंगीकार करे तेने आहारपौषध सर्वधी उ सचाय छे
पण देशधी उच्चरावता नथी. ते कारणधी दिवसनो अंगीकार करेछो
होय अथवा न करेछो होय परंतु रात्रिपौषध छीधा पढी ते भावक
पाणी पीवे नहि.

प्र०—२४३—उपधानवाहीने वाचना नवकारपूर्वक आपवी के
नवकार विना ?

उ०—उपधानवाहीने वाचना नवकार विना आपवा. आहीर-
रीश्वरजी महाराजे श्रीहीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां कहेछ ठे के—

“ उपधानवाचना नवकार विना कीयते उत तत्तत्तत्तत् ? इति प्रश्नोऽ-
प्रोत्तरम्—उपधानवाचनां श्रीविजयदानसूत्रेण नमस्कारं विनैव कृतवन्तो य-
यमपि तथैव दद्य इति ॥ २७ ॥

सारांशः—उपधाननी वाचना नवकार पूर्वक आपवी के नवकार
विना ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—उपधाननी वाचना श्रीविजयदानसूत्र-
श्वरजी महाराज नक्का विना आपता हता अमे पण तेवीज रीतिप
आपीए ठीए.

प्र०—२४४—उपधान, वा व्रत अने चोथा व्रत संबंधी नंदीनी
क्रिया करावतां भावक भाविकाने श्रीनंदीसूत्र संजळावतुं के नहि ?

उ०—भावक भाविकाने उपधान आदि दरेक नंदीनी क्रिया
करावतां प्रण नवकाररूप नंदीसूत्र संजळावतुं. जगद्गुरु श्री
रीश्वरजी महाराजाए श्रीहीरप्रश्नना चतुर्थप्रकाशमां कहेछ ठे के—

“आवकश्राविकाणं नन्दीसूत्रश्रावणं ‘नाणं पंचविहं पल्लतं’ इत्यादिरूपं नमस्कारत्रयरूपं वा क्रियते इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आवकश्राविकाणं नन्दीसूत्रं नमस्कारत्रयरूपं श्राव्यते इति ॥ ३१ ॥

सारांशः—आवक श्राविकाणं ‘नाणं पंचविहं पल्लतं’ रूपं नन्दीसूत्रं संजलावतुं के त्रण नवकाररूपं संजलावतुं ? इति प्रश्नः अत्र उत्तर—आवक श्राविकाणं त्रण नवकाररूपं नन्दीसूत्रं संजलावीए ठीए.

प्र०-१४५—उपधानमाळारोपणनी क्रियामां उपधानवाळाने जेम प्रवेदन (पवेयणा) नी क्रिया कराववामां आवेढे तेम माळा पहेरनारने पवेयणानी क्रिया करावाय के केम ?

उ०—उपधान संबधी अथवा अन्य माळा पहेरनारने माळारोपणनी क्रियामां प्रवेदन (पवेयणा) नी क्रिया कराववानो नियम नथी.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां लखेल ठे केः—

“मालापरिधाने प्रवेदनकं करोति न वेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मालापरिधाने प्रवेदनकरणनियमो ज्ञातो नास्तीति ॥ ७ ॥”

सारांशः—माळारोपणमां पवेयणुं करावतुं के नहि ? इति प्रश्नः अत्र उत्तर—माळारोपणमां पवेयणुं करवानो नियम जाण्यो नथी.

प्र-१४६—उपधाननी वाचना आवक श्राविकाणं बेसीने लेवे के उज्जा रहीने लेवे ?

उ०—उपधाननी वाचना आवको चैत्यवंदननी मुद्राए बेसीने लेवे श्राविकाणं उज्जी रहीने लेवे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा प्रकाशमां फरमावेल ठे केः—

“उपधानवाचनां आढ्याः आढ्यश्चोर्ध्वस्थानेन गृह्णन्ति उपविश्य वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानवाचनां आढ्य उर्ध्वस्थिताः शृण्वन्ति, आढ्यास्तु चैत्यवंदनं करोति ॥ ३२ ॥”

सारांशः—उपधाननी वाचना भावको तथा भ्राविकाउं उज्जा ग्रहण करे के बेसीने ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—उपधाननी वाचा भ्राविकाउं उज्जी उज्जी सांजले अने भावको चैत्यवन्दननी मुझा करीने सांजले.

प्र०—२४७—उपधान तपनी माळारोपणनी नंदी चोमासायाय शके के केम ?

उ०—उपधाननी माळारोपणनी नंदी विजयादशमीथी आजीने थइ शके. श्रीहीरप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां कहेल ठे के:—

“मालापरिधापननन्दिः कदा मंडयते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मालापरिधापननन्दिमाश्रित्य तत्रंदिविधानं विजयदशमीदेवान्तरं शुध्यती वृद्धवादः ॥ ४ ॥”

सारांशः—माळारोपणनी नंदी क्यारे करवी ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—माळारोपणनी नंदी विजयादशमी पढी शुद्ध थाय एम वृद्धवाद ठे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उल्लासमा पण लखेल ठे के:—

“चातुर्मासकमध्ये मालारोपणादेः कुतः प्रवृत्ति र्दिशयते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चातुर्मासकमध्ये त्र्यव्रतमालारोपणनन्दी विजयदशम्यव्रतं भवतः । द्वादशव्रतनन्दिस्त्वर्वागपि भवन्ती दृश्यते इति ॥ २९ ॥”

सारांशः—चोमासामां माळारोपण संबंधी नंदी क्यारथी थाय इति प्रश्न अत्र उत्तर—चोमासामां चोथा व्रतनी अने मालारोपणनी नंदी विजयादशमी पढी थाय. बारव्रतनी नंदी तो विजयादशमीन पहेला पण थती देखाय ठे.

प्र०—२४८—जेणे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौनएकादशी आदि व उच्चरेल होय तेमने उपधानमां ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौनएकादशी आदि आवे तो तेज तपथी चात्रे के जुदो करवो पने ?

उ०—जेणे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौनएकादशी आदि व्रत उच्चरेल ठे. तेने उपधानमां तपना दिवसे ज्ञानपंचमी, रोहिणी, मौन-एकादशी आदि आवे तो तेज तपथी सरे जुदो करवो न पणे. पारणाना दिवसे ज्ञानपंचमी आदि आवती होय तो ते दिवसे तपज करवो पणे.

श्रीहीरप्रश्नना चोथा उल्लासमां सखेल ठे के:—

“ उपधाने बाह्यमाने तपोदिने यदि कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैवोपवासेन सरति उतान्योऽधिकः कृतो विलोक्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानतपोदिनान्तःकल्याणकतिथ्यागमने नियंत्रिततपस्त्वात्तेनैवोपवासेन सरति ॥ १२ ॥ ”

सारांशः—उपधान बढन करतां तपना दिवसे जो कल्याणक तिथि आवे तो तेज उपवासथी सरे के बीजो अधिक करवो जोइए ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—उपधान तपना दिवसे कल्याणक तिथि आवे तो संलग्न तप होवाथी तेज उपवासथी सरे जुदो करवा जरूर नथी.

श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां पण कहेल ठे के:—

“ उपधानवाहिनां तपोदिने कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैव तपसा सरति न वेति ? प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—बद्धतपस्त्वाद् तेन तपसा सरतीति ज्ञायते अन्यथा चतुर्दश्यादिष्वेकाशनकं कृत्वाग्रेतना कल्याणकतिथिराराध्यत इति ॥ ६९ ॥ ”

सारांशः—उपधानवाहिउने तपना दिवसे कल्याणक तिथि आवे तो तेज तपथी सरेके नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर—संलग्न तप होवाथी तेज तपथी सरे एम जणाय ठे. (कल्याणकना आराधकने) उपधान विना पूर्णिमा अमावास्यादि तिथिमां कल्याणक दिवस होय अने ठठ करवानी शक्ति न होय तेमने चतुर्दशी आदि तिथिमां एकासणुं करीने अ-गांभीनी कल्याणक तिथिमां उपवास करी कल्याणकतुं आराधन करवुं.

उपरना पाठोमां कढ्याणक तपमां तेज तपथी सरे लखेल ठे, तेने अनुसारे ज्ञान पंचमी आदिना तपने माटे पण समजवुं.

प्र०-२४ए-सामायिक पूर्ण थये पार्या विना बीजुं सामायिक करे तेणे तथा पौषध पूर्ण थये पार्या विना बीजो पौषध करे तेणे केटला आदेश मागवा ?

उ०-सामायिकमां सामायिक लेवे तेणे सामायिक दंरुक उच्चर्या पढी बेसणे ठाउं आ एकज आदेश मागवो अने पौषधमां पौषध लेवे तेणे संपूर्ण आदेशो मागवा.

श्रीसेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां लखेल ठे के:-

“सामायिकमध्ये सामायिकग्रहणे यावन्त आदेशाः पूर्वं सामायिके मार्ग्यन्ते तावन्त एवाग्रेतने किं वा न्यूनाः ? न्यूनत्वे च सामायिकवर्दिनपौषधे गृहीते तन्मध्ये रात्रिपौषधग्रहणेऽपि पूर्णादेशमार्गणं वा न्यूनादेशमार्गणम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सामायिकमध्ये सामायिकग्रहणे सामायिकदंडोच्चारणानन्तरं ‘बहुवेळ करस्युं’ इत्यादेशो मार्ग्यते दिवसपौषधमध्ये रात्रिपौषधग्रहणे च ‘बहुवेळ करस्युं’ इति पयन्ता आदेशा मार्ग्यन्ते प्रतिलेखनादेशास्तु सांध्यप्रतिलेखनापाठनावसरे मागितत्वात् नूनं मार्ग्यन्त इति॥१७४॥”

सारांश:-सामायिकमां सामायिक ग्रहण करे तेने जेटला आदेशो प्रथमना सामायिकमां मागेव ठे तेतलाज अगादीनी सामायिकमां मागवा के न्यून ? जो न्यून मागवा तो सामायिकनी जेम दिवसपौषध ग्रहण करेल होय ते रात्रि पौषध ग्रहण करे तो तेने पण पूर्ण आदेशो मागवा के न्यून आदेशो मागवा ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-सामायिकमां सामायिक ग्रहण करे तो सामायिक दंडक उच्चर्या पढी ‘बेसणे ठाउं’ आ आदेश मंगाय ठे. अने दिवसपौषधमध्ये रात्रिपौषध ग्रहणमां ‘बहुवेळ करस्युं’ पर्यंत संपूर्ण आदेशो मंगाय ठे. पमिजेह-

पूना आये तो सांजनी पकिलेहण करवाना अवसरे मागेला ठे तेथी करीने न मागवा.

प्र०-२५०-पौषधमां लघुनीति (मात्रुं) करीने मात्र ईरियाव-हीज करवा जोइए के गमणागमणे पण आलोववा जोइए ?

उ०-पौषधमां लघुनीति (मात्रुं) करीने आव्या पढी ईरियावही करी गमणागमणे अवश्य आलोववा जोइए.

श्रीआचारमयवीर नामनी प्राचीन समाचारीमां कहेल ठे के:-

“ काइअ बोसिरिअ ईरिअ पडिकमिअ ग-प्राप्तणमालोइअ ”

सारांश:-लघुनीति वोसरावी ईरियाव पडिकमीने गमणा-गमणे आलोववा.

प्र०-२५१-उपधान तप पूर्ण थया पढी कोईक उपधानमां रही पवेयणानी क्रिया करे तेने दिवस पडे तो दिवसनी वृद्धि थाय के नहि ?

उ०-उपधान तप पूर्ण थया पढी उपधानमांज रहीने पवेयणानी क्रिया करे तो पकेला दिवसनी वृद्धि थाय.

श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां लखेल ठे के:-

“ उपधान-तप पूर्ण जाते तेजसेनेषु दिनवृद्धिर्भवति न वेति प्रश्नो-त्तर:-उपधानशेषवेदने दिनवृद्धिर्भवतीति ॥ २६ ॥ ”

सारांश:-उपधान पूर्ण थये बाकीना पवेयणामां दिवसनी वृद्धि थाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-उपधानना बाकीना पवेयणामां दिवसना वृद्धि थाय.

प्र०-२५२-सामायिक अथवा पौषधमां रहेल आवक वासके-पादिकथी ज्ञाननी पूजा करी शके ?

उ०-सामायिक के पौषधमां आवक वासकेपादिकथी ज्ञाननी पूजा करी न शके. श्रीसेनप्रश्नना त्रीजा उल्लासमां कहेल ठे के:-

“पौषधवतां आद्यानां कर्पूरादिभिः कल्पादपुस्तकाणां पौषधवतां आदीनां च गूहलिकान्युंछनकादिकरणं शुद्ध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्- पौषधवतां आद्यानां कपूरादिभिः कल्पादपुस्तकाणां न घटते द्रव्यस्त्वस्वरूपत्वाद् गुरुपारंपर्येणापि तथा दृष्टत्वाच्च एवं पौषधवतीनां आदीनां गूहलिकान्युंछनकाद्याश्चित्यापि ज्ञेयमिति ॥ १७० ॥ ”

“पौषधिकः पक्षिकालेखितप्रतिमा वासेन जयते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-पौषधिकः कारणं विना पट्टादिकं न जयतीति ज्ञेयमिति ॥ १७० ॥ ”

सारांशः-पौषधमां श्रावकोथी श्रीकल्पसूत्रादिनी कर्पूरादिकथी पूजा थाय ? तथा पौषधमा श्राविकाओथी गूहलिका, न्युंठनादि यश्शके ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-पौषधमां वर्त्तता श्रावकोने द्रव्यपूजा होवार्थी कर्पूरादिकथी श्रीकल्पसूत्रादिनी पूजा न थाय, गुरुपरंपराथी पण एम देखेल ठे. एवीज रीते पौषधवंती श्राविकाओने गूहलिका अने न्युंठनादिकोने माटे पण जाणवुं ॥ १७० ॥

पौषधमां रहेल श्रावक पट्टमां चित्रेल प्रतिमानी वासहोपथी पूजा करे ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-पौषधमां रहेल श्रावक कारण विना पट्टमां चित्रेल प्रतिमानी पूजा न करे.

प्र०-१५३-पौषधमां सांजनी पन्डिलेहणमां ‘पौषधशाला प्रमार्जु’ आ आदेश माग्या पढी जेम उपवासी श्रावक मुहपत्ति, चरवळो अने कटासणुं एम त्रण वानांनी पन्डिलेहण करे ठे अने आयंबिल एकसणुं आदि करेल श्रावक मुहपत्ति, चरवळो, कटासणुं, कंदोरो अने धोतीछे एम पांच वानांनी पन्डिलेहण करे ठे. तो श्राविका माटे पण तेमज ठे या कंइ फेरफार ठे ?

उ०-पौषध करनार श्राविका चाहे उपवासी होय अथवा आयंबिल आदि करेल होय तो पण तेणे पन्ड्यानी पन्डिलेहणामां ‘पौष-

પશાળા પ્રમાર્જુ' આ આદેશ માગ્યા પઠી મુદ્દપત્તિ, ચરવળો, કટાસણું, સાનો, કાંચલી અને સારુલો આ ઠ વાનાંની પમિલેહ્ણા કરવી.

શ્રીપ્રાચીનસામાચારીમાં લખેલ છે કે:-

“પોસહસાલં પમજ્ઞામિત્તિ મણિઅ સાવબો પુત્તિ પાડંછળં પહિરણં
અ પેહેહ, સાવિઆ પુળ પુત્તિ પાડંછળં સાહિઅં કંચુગં ઉત્તરિજ્ઞં અ પેહેહ,
તઓ ઠવળાયરિઅં પેહિઅ પોસહસાલં પમજ્ઞિઅ સ્વમાસમણેણ ઉવહિમુદ્દ-
પત્તિ પેહિઅ સ્વમાસમણેણ મંડલીઅ જાણુદિઓ સજ્ઞાયં કરિઅ વંદણં દાડં
પચ્ચક્કલાણં કરિઅ સ્વમાસમણદુગેણ ઉવહિ સંદિસાવિચિ વત્થકંબલાહ
પેહેહ, જો અચ્ચત્તદ્દી સો સવ્વોવહિઅંતે પહિરણં, સાવિઆ ગોસેવ્વ ઉવહિ
પેહેહ ”

સારાંશ:-શ્રાવક ‘પૌષ્પશાળા પ્રમાર્જુ’ આદેશ માગી મુદ્દપત્તિ
કટાસણું અને ધોતીડં પમિલેહે અને શ્રાવિકા મુદ્દપત્તિ, કટાસણું,
સાનો, કંચુકી અને સારુલો પમિલેહે પઠી સ્થાપનાચાર્યને પમિલેહી
પૌષ્પશાળા પ્રમાર્જિ સ્વમાસણ દર્દ ઉપધિ મુદ્દપત્તિ પમિલેહી સ્વમાસમણ
દર્દ માંડલીમાં ઢીંચણનર થઇને સજ્ઞાય કરીને વાંદણા દર્દ પ્રત્યાર્ણાન
કરી બે સ્વમાસમણ દર્દ ઉપધિ સંદિસાવીને વસ્ત્ર કંબલાદિકની પમિ-
લેહ્ણા કરે, જે ઉપવાસી હોય તે સર્વ ઉપધિના અંતમાં ધોતીડં પમિલેહે
અને શ્રાવિકા સવારની જેમ ઉપધિની પમિલેહ્ણા કરે.

પ્ર૦-૧૫૪-જેણે રોહિણી આદિ તપ અંગીકાર કરેલ હોય તેને
ઠકીય ઉપધાનમાં ઠઠે દિવસ રોહિણી આદિ આવે તો શું કરે ?

ઉ૦-જેણે રોહિણી આદિનો તપ ઉચ્ચર્યો હોય તેણે ઠકીય ઉપ-
ધાનમાં જો ઠઠે દિવસે રોહિણી આવે તો ઠઠે દિવસે રોહિણીનો ઉપ-
વાસ તથા સાતમા દિવસે ઉપવાસ અવશ્ય કરવાનો હોવાથી ઠઠ
કરવો પડે તો જેની ઠઠ કરવાની શક્તિ ન હોય તેણે ઠઠે દિવસે

રોહિણી આદિ ન આવે તેવી રીતે ઠક્કીયા ઉપધાનમાં પ્રવેશ કરવો.
શ્રીસેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉદાસમાં લખેલ છે કે:-

“ ઠક્કીયાક્યોપધાને ઉચ્ચરિતપંચમાતપનાં ષષ્ઠદિને યદા પંચમી સમેતિ તદા પંચમ્યુપવાસં કૃત્વા સસમાને આચાર્ય કરોતિ કિં વા ષષ્ઠં કરોતીતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરમ્-સસમદિને ઉપવાસસ્યાવશ્યકરણીયત્વેન ષષ્ઠં કરોતિ શાસ્ત્રમાયે તુ તદ્-સારેણૈવોપધાનપ્રવેશં કરોતીતિ ॥ ૩૪ ॥ ”

સારાંશ:-જ્ઞાનપંચમીનો તપ જેણે ઉચ્ચરેલ હોય તેને ઠક્કીય નામા ઉપધાનમાં ઠઠા દિવસે જો પાંચમ આવે તો પાંચમનો ઉપવાસ કરીને સાતમે દિવસે આયંબિલ કરે કે ઠઠ કરે ? શ્વેત પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-સાતમે દિવસે ઉપવાસ અવશ્ય કરવાનો હોવાથી ઠટ્ટ કરે ઠટ્ટ કરવાની શક્તિ ન હોય તો ઠઠે દિવસ પાંચમ ન આવે તેને અનુસારે ઉપધાનમાં પ્રવેશ કરે.

ઉપરના પાઠને અનુસારે રોહિણી મૌનૈકાદશી આદિ અન્ય તપને માટે પણ જાણવું.

પ્ર૦-૨૫૫-શ્રીસરસ્વતી દેવીનું વર્ણ આદિ સ્વરૂપ કેવું છે ?

ઉ૦-શ્રીસરસ્વતી-શ્રુતદેવીનોવર્ણ શ્વેત છે હંસવાહન છે અને ચાર હાથ છે.

પૂજ્યપાદ શ્રીપાદલિસસૂરીશ્વરજી કૃત નિર્વાણકલિકા-પ્રતિષ્ઠા-પદ્ધતિ નામા ગ્રંથમાં લખેલ છે કે:-

“શ્રુતદેવતાં શુક્લવર્ણાં હંસવાહનાં ચતુર્મુખાં વરદકમલાન્વિતદાક્ષેણકરાં પુસ્તકાદિમાલાન્વિતવામકરાં ચેતિ”

સારાંશ:-શ્રીશ્રુતદેવો જગવતીનો શુક્લ વર્ણ, હંસવાહન અને ચાર હાથ. જમણા એક હાથમાં વરદ અને બીજા હાથમાં કમલ છે. યાજ્ઞા એક હાથમાં પુસ્તક અને બીજા હાથમાં અક્ષમાલા છે.

પ્ર૦-૨૫૬-મ્હોટી શાંતિમાં રોહિણી, પ્રજ્ઞાસિ આદિ સોલ વિદ્યાદેવીઓનાં નામો આવે છે તેનાં વાહન, શસ્ત્ર આદિનું વર્ણન કયા ગ્રંથમાં છે અને કેવું છે ?

૭૦-રોહિણી આદિ દેવીઓના વર્ણ અને વાહન આદિનું વર્ણન નિર્વાણકલિકા (અપર નામ પ્રતિષ્ઠાપદ્ધતિ)માં છે. એ ગ્રંથના કર્તા જગવાન્ શ્રીપાદલિતસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે. જેઓ પૂર્વધર અને પા-
દલેપની શક્તિવાળા હતા. જે મહર્ષિના નામથી નાગાર્જુને પાદલિત (પાક્ષીતાણા) વસાવ્યું છે. તેઓશ્રી ઉપરના ગ્રંથમાં રોહિણી આદિ સોલ દેવીઓના વર્ણ વિગેરે દર્શાવતાં નીચે મુજબ લખે છે:-

૧. શ્રીરોહિણી દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન ગાય અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર (માળા), બીજા જમણા હાથમાં વાળ. એક ઢાંચા હાથમાં શંખ અને બીજા ઢાંચા હાથમાં ધનુષ્ય.

૨. શ્રીપ્રજ્ઞાતિ દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન મયૂર અને ચાર હાથ. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ (હાથની આકૃતિ વિશેષ), બીજા જમણા હાથમાં શક્તિ. એક ઢાંચા હાથમાં બીજોરુ અને બીજા ઢાંચા હાથમાં શક્તિ.

૩. શ્રીવજ્રશૃંગલા દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં સાંકળ. એક ઢાંચા હાથમાં કમલ અને બીજા ઢાંચા હાથમાં સાંકળ.

૪. શ્રીત્રિજ્ઞાંકુશીદેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન હસ્તિ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક ઢાંચા હાથમાં બીજોરુ અને બીજા ઢાંચા હાથમાં અંકુશ.

૫. શ્રીઅપ્રતિચક્રાદેવીનો વર્ણ વિજલી જેવો, વાહન ગરુડ, અને હાથ ચાર. તે ચારે હાથમાં શસ્ત્ર તરીકે ચક્ર.

૬. શ્રીપુરુષદત્તા દેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન મહિષી (જેંશ) અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા હાથમાં તરવાર. એક નાબા હાથમાં બીજોરુ અને બીજા નાબા હાથમાં ઢાલ.

૭. શ્રીકાલીદેવીનો વર્ણ કાળો, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર, બીજા જમણા હાથમાં ગદા. એક નાબા હાથમાં વજ્ર અને બીજા નાબા હાથમાં અન્નય (હાથની આકૃતિ વિશેષ) છે.

૮. શ્રીમહાકાલી દેવીનો વર્ણ તમાલપત્રના જેવો શ્યામ, વાહન પુરુષ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં અક્ષસૂત્ર, બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક નાબા હાથમાં અન્નય અને બીજા નાબા હાથમાં ઘંટા.

૯. શ્રીગૌરીદેવીનો વર્ણ સુવર્ણ જેવો, વાહન ઘો અને ચાર હાથ. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં મુશલ. એક નાબા હાથમાં અક્ષમાલા અને બીજા નાબા હાથમાં કમલનું વલય.

૧૦. શ્રીગંધારી દેવીનો વર્ણ નીલો, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં મુશલ. એક નાબા હાથમાં અન્નય અને બીજા નાબા હાથમાં વજ્ર છે.

૧૧. શ્રીસર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલા દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન વરાહ (સુવર) અને શસ્ત્રસહિત અસંખ્ય હાથ છે.

૧૨. શ્રીમાનવો દેવીનો વર્ણ શ્યામ, વાહન કમલ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, બીજા જમણા હાથમાં પાશ. એક નાબા હાથમાં અક્ષસૂત્ર અને બીજા નાબા હાથમાં વૃક્ષ છે.

૧૩. શ્રીવૈરોદ્યા દેવીનો વર્ણ શ્યામ, વાહન અજગર અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં તરવાર અને બીજા જમણા હાથમાં સર્પ. એક માથા હાથમાં ઢાલ અને બીજા માથા હાથમાં સર્પ છે.

૧૪. શ્રીઅચ્ચુતા દેવીનો વર્ણ વિજઠીના જેવો, વાહન અશ્વ (ધોમો) અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં તરવાર અને બીજા જમણા હાથમાં બાણ. એક માથા હાથમાં ઢાલ અને બીજા માથા હાથમાં સર્પ. (બીજી પ્રતના અનુસારે એક માથા હાથમાં ધનુષ્ય અને બીજા માથા હાથમાં ઢાલ આ પ્રમાણે છે.)

૧૫. શ્રીમાનસી દેવીનો વર્ણ શ્વેત, વાહન હંસ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ અને બીજા જમણા હાથમાં વજ્ર. એક માથા હાથમાં અક્ષવલય અને બીજા માથા હાથમાં વજ્ર છે.

૧૬. શ્રીમહામાનસી દેવીનો વર્ણ શ્વેત. વાહન સિંહ અને હાથ ચાર. ચાર હાથ પૈકી એક જમણા હાથમાં વરદ, અને બીજા જમણા હાથમાં તરવાર. એક માથા હાથમાં કમંદુલું અને બીજા માથા હાથમાં ફલક છે.

પ્ર૦-૨૫૭-પૌષધમાં ઉપધિનું પદ્મિલેહણ કરી કાજો લઈ અને વોસિરાવ્યા પછી ઈરિયાવહી કરીને ગમણાગમણે આલોવવા યા નહિ ?

ઉ૦-પૌષધમાં ઉપધિનું પદ્મિલેહણ કરી કાજો લઈ પરીઠવી વોસિરાવી પછી ઈરિયાવહી કરી ગમણાગમણે આલોવવા જોઈએ. કોઈક ઈરિયાવહી કર્યા બાદ કાજો વોસિરાવે છે, કોઈક ગમણાગમણે કરતા નથી તે ઠીક નથી. શ્રીપ્રાચીનસામાચારીમાં કહેલ છે કે:-

“ પોસહસાલે પમજ્ઞિઅ કજયં ઉદ્ધરિઅ પરિદ્વિઅ ઈરિયં પદ્મિક્કમિઅ ગમણાગમણમાલોપ્પેહ ”

સારાંશ:-પૌષધશાલા પ્રમાર્જિ કાજો લઈ પરીઠવી ઈરિયાવહી પદ્મિક્કમીને ગમણાગમણે આલોવવા.

श्रावकनी जेम साधुउए काजो उधरी जोई तपासी परिठवी वोसिरावीने पठी ईरियावही करवी न करे तो दंरु आवे.

श्रीमहानिशीथसिद्धांतना सातमा अध्ययनमां लखेल ठे के:-

“वसहिं दंडाउंछगेण विहीए पमज्जिऊण कयवरं पच्चुप्पेहेऊण छप्पइयाओ संविभाइऊण य तं कयवरं परिट्टवेज्जा परिट्टवित्ताणं सम्मं विहीए अच्छंतो उवउत्तो एगगमाणसो पयंपयेणं सुतत्थोभयं सरमाणो जे भिक्खू न ईरियं पडिक्कमेज्जा तस्स आयंबिलखमणं पच्छित्तं निहिसिज्जा ”

सारांश:-दंरासणे करीने उपाश्रयनो काजो लई काजो जोई षट्पदिकादिक होय तेने जुदी मूकी काजाने परिठवीने सम्यक् विधिपूर्वक उजा रही उपयोग पूर्वक एकाग्र मनथी पदपदना सूत्र, अर्थ अने तदुजयने स्मरण करतो जे साधु ईरियावही न करे तेने आयंबिल अथवा उपवासनुं प्रायश्चित्त आपवुं.

प्र०-१५०-श्रीदेवाधिदेव-श्रीतीर्थंकर परमात्माना जन्मान्निषेकमां एक क्रोड अने साठ लाख कळशोनुं वर्णन आवे ठे ते संख्या शी रीते मळे ?

उ०-जुवनपतिना बीस इंद्रो, व्यंतरना बत्रीस इंद्रो, वैमानिकना दश इंद्रो अने मनुष्यक्षेत्रना एकसोने बत्रीस चंद्र सूर्यो मली एकसोने चोराणुं इंद्रोना एकसोने चोराणुं अजिषेको. असुरकुमारनी दश इंद्राणीउं, नागकुमारदि नवनिकायनी जेगी ठ दक्षिण दिशानी तथा ठ उत्तर दिशानी मली बार इंद्राणीउं, व्यंतरनी चार इंद्राणीउं, ज्योतिषीनी चार इंद्राणीउं अने सौधर्म ईशाननी सोल इंद्राणीउं मझी ठेंतालीस इंद्राणीउंना ठेंतालीस अजिषेको. सामानिदेवोनो एक, त्रायत्रिंशकदेवोनो एक, चार लोगपालना चार, अंगरक्षक देवोनो एक, वर्षद देवाताउंनो एक, अनिकाधिपति देवोनो एक अने प्रहरीर्णक

देवोनो एक, सर्व मली दश अजिषेको. इंद्रोना एकसोने चोराणु, इंद्रा-
णीउना ठेतालीस अने सामानिकादि देवताउना दश सर्व मली अढीसो
अजिषेको थया, एक एक अजिषेकमां एक एक जातिना आठ आठ
हजार कळशो एवा सुवर्णादि आठ जातिना मलीने चोसठ हजार
कळशो होयठे. आठ हजार सुवर्णना कळशो, आठ हजार रजतना
कळशो, आठ हजार रत्नना कळशो, आठ हजार सुवर्ण अने
रत्नना कळशो, आठ हजार सुवर्ण अने रजतना, आठ हजार
रजत अने रत्नना, आठ हजार सुवर्ण रजत अने रत्नना कळशो,
आठ हजार माटीना कळशो, सर्व मली चोसठ हजार कळशोथी
एक अजिषेक थाय. तेवा अढीसो अजिषेक होवाथी चोसठ हजारने
अढीसोनी साथे गुणतां एक क्रोरु अने साठ लाख कळशो थाय.

श्रीसेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां लखेस ठे के:-

“ ज्योतिष्का ज्योतुंगो, बारस जोअणाइ विच्छिन्नो ।

ज्योणमेगं नालुअ, इगकोडी सडिलक्खाई ॥ १ ॥

कलशानामियं संख्या कथं मिलति तद्व्यक्त्या प्रसाद्यम् ? इति प्रश्नो-
ऽत्रोत्तरम्-अच्युताधिपत्यादीनां द्विषष्टीन्द्राणां द्विषष्टिस्तथा द्वात्रिंशदधिक-
शतनरलोकस्थसूर्यचन्द्राणां द्वात्रिंशदधिकं शतमेव चतुर्नवत्यधिकशतैन्द्राणां
चतुर्नवत्यधिकशतमभिषेकास्तथा दक्षिणोत्तरदिग्भेदेनासुराधिपत्योद्देशेन्द्रा-
णीनां दश तथा नागादीनां नवानामपि स्थाने स्थाने एकालापकेन स्वरूपा-
भिधानादक्षिणोत्तरदिग्भेदेन तदधिपतीनां जात्यपेक्षया द्वादशाग्रमहिषीणां
द्वादश एवं व्यन्तराधिपतीनां चतुरग्रमहिषीणां चत्वार एवं ज्योतिष्का-
धिपतीनां चतुर्दिग्द्विषष्टीन्द्राणीनां चत्वार आद्य देवलोकद्वयाधिपत्योः षोडशेन्द्रा-
णीनां षोडश एवं षट्चत्वारिंशदिन्द्राणीनां षट्चत्वारिंशदभिषेकास्तथा
सामानिकानामेकस्त्रायस्त्रिंशानामेको लोकपालानां चत्वार अंगरक्षकानामेकः
पार्षद्यानामेकोऽनीकाधिपतीनामेकः प्रकीर्णकसुराणामेक एवं दश सर्वमीलने

સાર્દદ્વિશતાભિષેકાસ્તથા કનકમયાદીનામષ્ટપ્રકારાણાં કલશાનાં પ્રત્યેક-
મષ્ટાષ્ટૌ સહસ્રા इति चतुःषष्टिसहस्रकलशाः तदंकस्याभिषेकांकेन गुणने
गाथोक्ता कलशसंख्या भवतीति संभावना छुटकपत्रे दृश्यत इति ॥૨૦॥”

સારાંશ:-પચવીસ યોજનની ઝંચાઈ, બાર યોજનની પહોળાઈ
અને એક યોજનનું નાઠવું એવા એક કોડ અને સાઠ લાખ કઠશો
આ સંખ્યા કેમ મળે ? તે પ્રગટપણે કહેવા કૃપા કરવી ? इति प्रश्न
अत्र उत्तर-अच्युत इंद्र सुधी वासठ इंद्रोना वासठ अग्निषेको, म-
नुष्य लोकना एकसोने बत्रीस चंदसूर्यना एकसोने बत्रीस अग्निषेको
एम एकसोने चोराणु इंद्रोना एकसोने चोराणु अग्निषेको तथा अ-
सुरकुमारनी दक्षिण अने उत्तर दिशानी मळीने दश इंद्राणीओना
दश, तथा स्थान स्थानमां एकज आलावे करीने जेगा कथन करेलां
एवा नागकुमारादि नवनिकायनी दक्षिण अने उत्तर दिशानी जातिनी
अपेक्षाए वार इंद्राणीओना वार अग्निषेको, व्यंतरनी चार इंद्राणीउना
चार अग्निषेको एवी रीते उयोतिषीनी चार इंद्राणीओना चार तथा
प्रथमना बे देवलोकनी सोल इंद्राणीओना सोल, एम ठेंतालीस इंद्रा-
णीउना ठेंतालीस अग्निषेको तथा सामानि कोनो एक, त्रायत्रिंशकदेवोनो
एक, लोकपालोना चार, पर्षदाना देवोनो एक, अनीकाधिरतिनो एक
अने प्रकीर्णक देवोनो एक एम दश, सर्व मळीने अढीसो अग्निषेको.
सुवर्णादि आठ जातिना कळशो तेंमां एक एक जातिना आठ आठ
हजार कळशो होवाथी चोसठ हजार कळशो एक अग्निषेकमां होय
ठे. ते चोसठ हजारने अढीसें गुणा करतां गायामां कहेल एक करोड
अने साठ लाख कळशोनी संख्या थाय एवी संभावना छुटक प-
त्रमां देखाय ठे.

प्र०-१५ए-चैत्र मासनी तथा आसो मासनी अस्वाध्यायमां तप करे ते वीसस्थानकमां, रोहिणीमां, आलोयणामां के वर्धमान-तपमां गणाय ?

उ०-चैत्र मासमां तथा आसो मासमां शुदी सातम आठम अने नौम आ त्रण दिवसमां करेलो तप आलोयणमां अथवा वीस-स्थानकतपमां गणाय नहि पण रोहिणी आदि तपमां तथा वर्धमान तपमां गणाय.

श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजे सेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां लखेल्ले के:-

“ आश्विनास्वाध्यायमध्ये कृततपसो दिनत्रयमथवा द्वादशदिनान्यु-पधानालोचनायामन्यालोचानायां वा समायाति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सप्तम्यादिदिनत्रयं गणनायां न यांतीति ॥ १२२ ॥ ”

सारांश:-आसो मासनी असजायना त्रण दिवस अथवा वार दिवसमां करेलो तप उपधाननी आलोयणामां अथवा बीजी आ-लोयणामां गणाय ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-सातम आदि त्रण दिवस गणत्रीमां न आवे.

सेनप्रश्नना बीजा उल्लासमां कहेल्ले ठे के:-

“ आश्विनचैत्रास्वाध्यायमध्ये उपवासः क्रियते स विंशतिस्थानकमध्ये पक्षेप्तुं शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-आश्विनचैत्रास्वाध्यायमध्ये सप्त-म्यादिदिनत्रयकृतोपवासो विंशतिस्थानकमध्ये पक्षेप्तुं न शुध्यतीति ॥ १२३ ॥ ”

“ चत्राश्विनास्वाध्यायदिनेषु यत्तपः कृतं स्यात्तत्तपो रोहिण्यालोचनादिषु सप्तेति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सप्तम्यादिदिनत्रयकृतं तप आलोचनायां न गण्यते रोहिण्यादि तथाविधसंभटतपसि तु गण्यते नतु सर्वत्रेति ॥ २०० ॥ ”

सारांश:-आसो मास अने चैत्र मासनी असजायमां उपवास करे ते वीसस्थानकमां गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-

आसो तथा चैत्र मासनी असजायमां सातम आदि त्रण दिवसमा करेलो तप वीसस्थानक तपमां न गणाय.

चैत्र तथा आसो मासनी असजायमां जे तप कर्यो होय ते तप रोहिणीमां तथा आश्लोचणामां गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-सातम आदि त्रण दिवसमां करेलो तप आश्लोचनामां गणाय नहि रोहिणी आदि संलग्नतपमां गणाय.

प्र०-२६०-श्राविकाउण शरीर (ऋतु) संबंधी त्रण दिवसनी असजायमां करेलो तप रोहिणी, ज्ञानपंचमी, मौनएकादशी, अने आर्यविभ्र वर्धमान तप वीसस्थानक आदि तपनी गणतरीमां गणाय ? तथा आश्लोचणमां गणाय ?

उ०-शरीर संबंधी त्रण दिवसनी असजायमां श्राविकाउण करेलो तप रोहिणी, ज्ञानपंचमी, अष्टमी, चतुर्दशी, मौनएकादशी, अने आर्यविलवर्धमान आदि तपमां गणाय पण वीसस्थानक तपमां के आश्लोचणमां न गणाय.

जगद्गुरु श्रीविजयहीरसूरीश्वरजी महाराजे हीरप्रश्नना बीजा प्रकाशमां लखेल ठे के:-

“अस्वाध्यायदिनत्रयान्तःकृत उपवास आलोचनं तत्तत्सोऽपि न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-अस्वाध्यायदिनत्रयसत्कं तप आलोचनातपसि नायाति ॥३॥”

सारांश:-ऋतुधर्मसंबंधी त्रण दिवसनी असजायमां करेल उपवास आश्लोचणना तपमां गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-असजायना त्रण दिवसमां करेल तप आश्लोचणना तपमां न गणाय.

श्रीहीरसूरीश्वरजी महाराजना पट्टप्रज्ञावक श्रीसेनसूरीश्वरजी महाराजे पण श्रीसेनप्रश्नना चोथा उल्लासमां लखेल ठे के:-

“स्थानकतपोऽष्टकर्मसूरणतपआंबिलवर्धमानतपसां मध्येऽस्वाध्यायदि-
गणयं गण्यते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—स्थानकतपोऽष्टकर्मसूरणतपसा-
मध्येऽस्वाध्यायदिगणयं न गण्यते आंबिलवर्धमानतपसो मध्ये गण्यते इति
परंपरास्तीति ॥ १५६ ॥”

सारांशः—वीसस्थानक तप, कर्मसूरण तप, आयंबिल वर्धमान
तप मध्ये असजायना त्रण दिवस गणाय के नहि ? इति प्रश्न अत्र
उत्तर—वीसस्थानक तपमां तथा कर्मसूरण तपमां श्राविकाने शरीर
संबंधी असजायना त्रण दिवस न गणाय. आयंबिल वर्धमान तपनी
अंदर गणाय एवी परंपरा ठे.

प्र०—२६१—पालक नामना देवे इंद्रनी आज्ञाथी बनावेलुं पा-
लक नामनुं विमान सचित्त होय के अचित्त ?

उ०—पालक नामनुं विमान सचित्त होय.

श्रीस्थानांगसूत्रना दशमा स्थाननी वृत्तिमां लखेल ठे केः—

“आभियोगिकाश्चैते देवा विमानोभवन्तीति”

सारांशः—पालकादि दश आजियोगिक देवताउं स्वयं विमान-
रूपे बने ठे.

प्र०—२६२—पालक आदि दश विमान करनार देवोनां नाम ?

उ०—१ पालक २ पुष्पक आदि नामो ठे. श्रीजंबूद्वीपप्रज्ञप्तिना
पांचमा वक्षस्कारमां लखेल ठे केः—

“पालय पुष्पे य सामणरे, सिरिवच्छे अ नंदिआवत्ते ।

कामगम पीङ्गमे, मणोरमे विमल सवओमहे ॥ १ ॥”

सारांशः—पालक १, पुष्पक २, सौमनस ३, श्रीवत्स ४, नंदा-
वर्त्त ५, कामगम ६, प्रीतिगम ७, मनोरम ८, विमल ९, सर्वतोऽङ्ग १०

प्र०—२६३—चोसठ इंद्रो जे विमानोमां बेसीने अहीं आवे ठे

તે પાલકાદિ દેવોએ બનાવેલ પાલકાદિ વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ તથા ઊંચાઈ, કેટલી અને ઇંડોના મહાન્ ઇંદ્રધ્વજોની પણ ઊંચાઈ કેટલી હોય ?

૭૦-વૈમાનિક સૌધર્માદિ દશ ઇંડોના પાલકાદિ વિમાનોની એક લાખ યોજન લંબાઈ અને પહોળાઈ છે. અને તેની ઊંચાઈ પોત પોતાના વિમાન જેટલી અને તેમના મહેંદ્રધ્વજોની ઊંચાઈ એક હજાર યોજનની છે. અસુરકુમારના ઇંડોનાં વિમાનો પચાસ હજાર યોજન લાંબાં પહોળાં અને તેમનો મહેંદ્રધ્વજ પાંચસો યોજન ઊંચો છે. યુવનપતિના બાકી રહેલા ધરણેંદ્ર આદિ અઢાર ઇંડોનાં વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ પચીસ હજાર યોજનની અને તેમના મહેંદ્રધ્વજોની ઊંચાઈ અઢીસો યોજનની છે. વ્યંતરના તથા ય્યોતિષીના ઇંડોનાં વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ એક હજાર યોજનની અને તેમના મહેંદ્રધ્વજોની ઊંચાઈ સવાસો યોજનની હોય છે.

શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસિત્રત્રમાં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ છે કે:-

“ જાણવિમાણા સર્વેસિં જોઅણસયસહસ્સવિચ્છિન્ના ઉચ્ચત્તેણં સવિમાણપ્પમાણ , મહિંદજ્ઞયા સર્વેસિં જોયણં ત્તહસ્સિઆ ”

“ વિમાણં પન્નાસં જોઅણસહસ્સાઈં મહિંદજ્ઞઓ પંચ જોઅણસયાઈં ”
“વિમાણં પળ્લીસં જોયણસહસ્સાઈં મહિંદજ્ઞઓ અઢાઈજાઈં જોયણસયાઈં”

“ વિમાણા સહસ્સં મહિંદજ્ઞયા પળ્લીસં જોઅણસયં ”

સારાંશ:-વૈમાનિકના સૌધર્માદિ દશ ઇંડોનાં યાન વિમાન એક લાખ યોજન લાંબાં પહોળાં અને ઊંચાં સ્વસ્વવિમાનો પ્રમાણે અર્થાત્ સૌધર્મ અને ઈશાનના ઇંડોનાં પાંચસો યોજન ઊંચાં, સનત્કુમાર અને મહેંદ્રના ઇંડોના ઠસો યોજન ઊંચાં, બ્રહ્મદેવલોક અને લાંતકના ઇંડોનાં યાનવિમાન સાતસો યોજન ઊંચાં, શુક્ર અને સહસ્ત્રા-

રના ઇંડ્રોનાં યાનવિમાન આઠસો યોજન ઊંચાં, પ્રાણત અને અચ્યુતના ઇંડ્રોનાં યાનવિમાન નવસો યોજન ઊંચાં. સૌધર્માદિ દશે ઇંડ્રોની મહેંદ્રધ્વજાઈ એક હજાર યોજન ઊંચી.

અસુરકુમારના ચમરેંદ્રનું યાનવિમાન પચાસ હજાર યોજન લાંબું અને પહોલું, મહેંદ્ર ધ્વજા પાંચસો યોજન ઊંચી. બલીંદ્રનું પણ ચમરેંદ્રની જેમ જાણવું.

નાગકુમારાદિક નવનિકાયના ઋતાનંદાદિક અઠાર ઇન્ડ્રોનાં યાનવિમાન પચીસ હજાર યોજન લાંબાં અને પહોળાં, ઇંદ્રધ્વજા અઠીસો યોજન ઊંચી.

વાણવ્યંતર અને ય્યોતિષીના ઇંડ્રોનાં યાનવિમાના એક હજાર યોજન લાંબા અને પહોળાં, ઇંદ્રધ્વજા સવાસો યોજન ઊંચી.

ઝુવનપતિ વાણવ્યંતર અને ય્યોતિષીના ઇંડ્રોનાં યાનવિમાન ઘનાવનાર આજિયોગિક દેવતાઈ સૌધર્માદિકના પાલકાદિક દેવોની પેઠે નિયત નથી.

પ્ર૦-૨૬૪-શ્રીકાર્તિક શેઠ તાપસના પરાજનવથી સંસારથી વિરક્ત થઈ એક હજાર અને આઠ વણિકપુત્રોની સાથે શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી પરમાત્મા પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી બાર વર્ષ ચારિત્ર પાલી છાદ-શાંતી જળી સૌધર્મ ઇંદ્ર થયાનું વર્ણન શાસ્ત્રોમાં આવે છે અને શ્રી સંપ્રહણીમાં ‘લંતંમિ ચઢદસપુલ્લિસ્ત’ ચઢદપૂર્વી જઘન્યથી ઠઠા દેવદાસ્યમાં જાય આ પ્રમાણે કથન છે તો ચૌદ પૂર્વી કાર્તિકશ્રેષ્ઠી મહર્ષિ સૌધર્મ ઇંદ્ર કેમ થયા ?

ઉ૦-શ્રીકાર્તિક શેઠ મહર્ષિ થઈ ઋત્વરંત્રી-ચઢદપૂર્વ જળ્યા બાદ કંદક પ્રમાદથી વિસ્મરણ થવાથી સૌધર્મેંદ્ર થયા એમ સંજવે છે.

શ્રીશ્લેષિમંત્ર સૂત્રની વૃત્તિમાં કહેલ છે કે:-

“ નનુ ચતુર્દશપૂર્વિણો જઘન્યતો લાંતકદેવલોકેઽવતારઃ સ્યાત્ ‘ લંકાંતિકા ચઉદસપુલ્લિસ્સ ’ ઇતિ વચનાત્ તત્કથં સૌધર્મં સુરપતિર્જાત ઇતિ ? ઉચ્ચત્તે-ચતુર્દશપૂર્વાણાં પઠિતાનામપિ પ્રમાદાત્ કિંચિત્ કિંચિદ્વિસ્મૃત્યા ”

સારાંશ:-ચઉદ પૂર્વિની જઘન્યથી પણ લાંતક દેવલોકમાં ઉત્પત્તિ થાય એમ શ્રીસંગ્રહણી સૂત્રનું વચન હોવાથી ચૌદ પૂર્વી સૌધર્મ દેવલોકના ઇંદ્ર થયા તે કેમ ? ઉત્તર-ચઉદ પૂર્વ જણેલા પણ પ્રમાદથી કંઈક વિસ્મરણ થવાથી.

પૃ-૨૬૫-કોઈ જઘ્યાત્મા નવકારમંત્રના આરાધન માટે નવકારમંત્રની ઊઠી કરે તેને કેટલા ઉપવાસો તથા કેટલું ગણણું ?

ઉ-નવકારમંત્રના પ્રથમના સાતપદો પૈકી પ્રત્યેક પદના જેટલા જેટલા અક્ષરો છે તેટલા તેટલા ઉપવાસો સાથેજ કરવા. જેમકે પ્રથમપદના સાત અક્ષરો છે, બીજાપદના પાંચ અક્ષરો, ત્રીજા પદના સાત અક્ષરો, ચોથાપદના સાત અક્ષરો, પાંચમાપદના નવ અક્ષરો, ષઠા પદના આઠ અક્ષરો અને સાતમા પદના આઠ અક્ષરો છે.

આ પ્રમાણે પ્રત્યેક પદના જેટલા જેટલા અક્ષરો છે તેટલા તેટલા ઉપવાસો તે તે પદના કરવા. આઠમા નવમા પદના સત્તર અક્ષરો છે તેથી સત્તર ઉપવાસ કરવાની શક્તિ હોય તો સત્તર ઉપવાસ જેગા કરે. સત્તર ઉપવાસ જેગા કરવાની શક્તિ ન હોય તો આઠમા પદના આઠ ઉપવાસ જેગા કરે અને નવમા પદના નવ ઉપવાસ જેગા કરે. આ પ્રમાણે નવ પદના અક્ષરો ઉપવાસ કરવા. ગણણું જે જે પદનો તપ કરે તે તે પદનું સાત પદ સુધી જુડું જુડું ગણણું આઠમા નવમા પદનો તપ જેગો કરે તો જેણું ગણે અને જુદો કરે તો જુડું ગણે.

શ્રીમેત્તશ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા ઉપાસનામાં કહેલ છે કે:-

“ નમસ્કા પાનિમાર્ગિણાં ક્રિયતા ઉપવાસાઃ ક્રિયન્તે ? તત્ર ચ નમ-
સ્કારપાનિ કર્યં ગણયતે ? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्-नमस्का स्य नव पदानि
सन्ति तत्र प्रथम सप्तपद प्रत्येक २ यावन्त्य ११ तावन्त उपवासाः संब-
न्धाः निश्चये-अष्टमसप्तमोऽस्य आश्रयणि सन्ति, तस्मात् साप्तौ सत्यां
सप्तदशोपवासः। संख्याः कल्पयन्त भावे बाधौ नव उपवासाः कर्तव्याः,
तथा गणनमाश्रया निकष-त्य-सारेणैकान्तो न दृश्यते, यतः कश्चिद्ग-
णयति कान्तेन, यो गणयति, स सप्तौलिकामध्ये यत्पदतपः करोति तत्पदं
गणयति, तथाऽष्टमसप्तमपदतपः संबन्धं करोति तर्हि पदद्वयगणनमपि संबन्धं
गणयति, यद्विषयस्तथा करोति तर्हि पदद्वयगणनमापे पृथक् गणयति ।
गणनं तु प्रतिपदं लक्ष्यमानं ज्ञेयमष्टमसप्तमपदयोः संबन्धगणनं लक्ष्यमानं
तयोः पृथक् तपसि पृथग्गणनं लक्ष्यप्रमाणं । तथा कश्चिद्वदा यत्पदतपः करोति
स तदा तत्पद-गणनं द्विसहस्रमानं गणयति, तस्माद्यस्य यादृशी शक्तिः स
तद्वत् गणनं विधत्ते इति ॥ ५० ॥ ”

સારાંશ:-નવ-મંત્રની ઊઠીમાં કેટલા ઉપવાસ કરવા ? અને
તેમાં નવકારના પદો કેવી રીતે ગણવા ? इति प्रश्न अत्र उत्तर-नव-
कारमंत्रना नव पदो हे-तेमां-...-सात पदोना दरेकना जेटला
अकरो हे तेटला उपवास्तो एक साथे करवा. आठमा नवमा पदना
सत्तर अकरो हे माटे जो शक्ति-...-उपवास साथे करवा.
शक्ति न होय तो आठ अने नव उपवास पृथक् करवा. गणुं गणवा
आश्रित सांप्रत काळनी प्रवृत्ति-अनुसारे कोइक गणे हे कोइक
नथी गणता एकांत नथी जे गणे हे ते सात उठोमां जे पदोनो
तप करे ते पदने गणे हे तथा आठमा अने नवमा पदनो तप साथे
करे तो बस पदने साथे गणे जो जुदा तप करे तो बस पदने जुदा
गणे. दरेक पदनुं एक लाख गणवुं, आठमा अने नवमा पदने साथे
गणे तो ब लाख अने आठमा नवमा पदने जुदा गणे तो एक एक

लाख गणे. तथा कोशक जे पदनो तप करे ते पदने बे हजार गणे
ठे ते माटे जेनी जेवो शक्ति होय ते प्रमाणे ते गणे.

विश्वोद्धारकश्रीवीरविजुशासनवियद्विजासनाहर्मणि—पांचाल
देशोद्धारक-लुम्पकमतोद्देक-सूरिचक्रचक्रवर्ति-परमपूज्य-
न्यायाम्ज्ञोनिधि जैनाचार्य श्रीमद्विजयानंदसूरीश्वर(श्री
आत्माराम मुनीश) पट्टपूर्वाचलसहस्राकिरण-मि-
थ्यामतमत्तमत्तगजगणघटाविघटनपंचानन-प्रातः-
स्मरणीय-सुविहितनामधेय-आचार्यवर्य-
श्रीमद्विजयकमलसूरीश्वर-चरणकमलच-
ञ्चरीक-विश्ववल्लभश्रीवीरजिनागम-
विशदीकरणैकलक्ष्य-त्राचंयमशि-
रोरत्नवाचकचंद्रश्रीवीरविजया-
जिधगुरुमंत्रसेवाहेवाक-विज-
यदानसूरि-प्रणीतं वि-
विधप्रश्नोत्तराजिधग्रंथ-
पूर्वार्द्ध समाप्ति-
मगमत.

જૈનધર્મના અસ્પર્શ અને અગમ્ય સિદ્ધાન્તોનો સ્પેષ્ટ કરી તે સિદ્ધાન્તોનેજ અનુસરી ચાલતું તથા જૈન સમાજના પ્રત્યેક હિતમાં શાસ્ત્રધારે ભાગ લેતું, એકનું એક, નીકર અને સ્વતંત્ર, અઠવાડીક પત્ર—

“શ્રી વીરશાસન.”

આ પત્રમાં પૂ. આચાર્યોદિ મુનિપ્રવરોના તથા ધર્મ શ્રદ્ધાળુ, સંસ્કારી લેખકોના મનનીય લેખો, સુંદર રસમય ચાલુ વાતા, દેશદેશાવરના જૈન સમાચારો, હુનિઆના જાણવાજ્ઞેગ સમાચારો, ઉપરાન્ત તન્ત્રી સ્થાનેથી લખાતી ચાલુ વિષયની નોંધો વિ. નું વાંચન દર શુક્રવારે આપવામાં આવે છે.

આ પત્રની ખાસ વિશેષતાઓ.

૧ અમ્હારો ઉદ્દેશ, નિઃસ્વાર્થિયજ્ઞે ધર્મમાં નિશ્ચલ રહી ધર્મ અને સમાજની હિતકર સેવા કરવાનો છે.

૨ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ, એ અમ્હારું સાધ્યખિન્દુ નથીજ.

૩ આ પત્રના તન્ત્રી ઓનરરી કામ કરે છે.

૪ દરવર્ષે મનનીય સાહિત્યના કીર્તિસ્થંભો સમા ખાસઅંકો લેટ અપાય છે.

૫ એક હજાર પુસ્તક દરવર્ષે લેટ અપાય છે.

૬ “તીર્થપ્રકરણ”ની સાચી અને સત્તાવાર ખબરો મેળવી તે સંખંધી ખાસ વાંચન આપવામાં આવે છે.

૭ આ પત્ર કોઈ વ્યક્તિનું નહિ પરન્તુ એક જાહેર સંસ્થાનું છે કે જ્ઞેનો ઉદ્દેશ માત્ર જ્ઞાનપ્રચાર અને શાસનસેવાનોજ છે.

આ સર્વેનો લાભ લેવા માટે આજેજ વીરશાસનના આહુક થાઓ.

હવાર્ષિક લેવાનું મુલ

સ્થાનિક.... રૂ. ૫-૦-૦

ખહારગામ રૂ. ૫-૮-૦

પરદેશ.... રૂ. ૭-૮-૦

—ટપાલ ખર્ચ સાથે.—

લેવાનું મુલ

૧. અઠવાડીક નિયમિત અંકો.

૨. ખાસ નીકળતા વધારાઓ.

૩. મનનીય સાહિત્ય અંકો.

૪. વાર્ષિક હજાર લેટ જુક.

આહુક થવા માટે લખો:—

૦૫૦ વીરશાસન.

હાજ પટેલની યોગ-અમદાવાદ.

“શેઠ નગીનભાઈ મહુભાઈ જૈન સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ”

ગ્રન્થાંક ૧—અભયકમાર ચરિત્ર ભાષાન્તર કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

મળવાનું ઠેકાણું—માસ્તર ગોરધનદાસ, ડે. આનંદજીવન ગોપીપુરા—સુરત.

